

861

Արտոյ
Պատկեր
Արտոյան
Մարտի

ՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Ն Կ Ա Ն Յ

861

ՏՆ. Հ. ՄԻՆԱՍ ՎԱՐՎԱՊԵՏԻ ԲԺՇԿԵԱՆ
Ի ՄԻԹՈՍԲԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ

—*—*—*—*—*—*—*—*—*—

ԵՐԹՆԵՐՈՐԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

611

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՎԱԶԱՐՈՒ

1873
ՆՈՒՆՂԱՍՏ ԿՐ ԳՄԱՆ
ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

Եւրոպ. Պայտակարան

Կարգաւոր Պաշտօնագրի

Պայտակարան

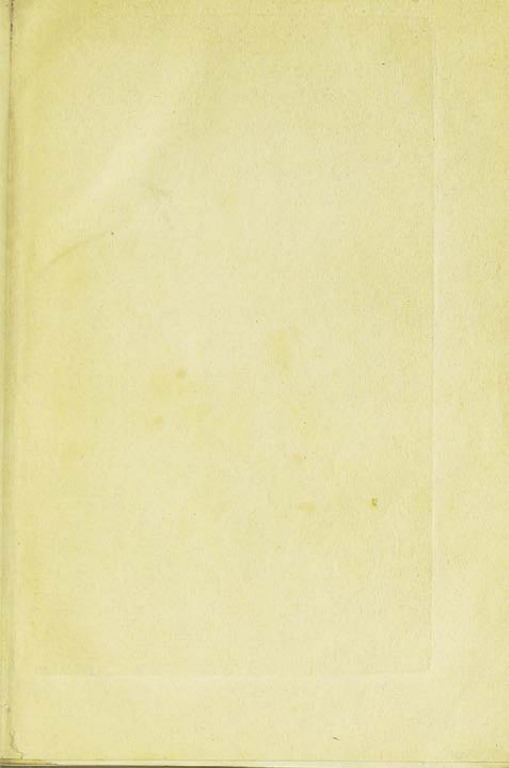
Եւրոպայի մասին

889

Կարգաւոր

Եկ բեր, մանուկ, զունիքն քո յիս-
 Լուր և անաս ինում բանիս.
 Բարուն լինի՞մ բղխամաք սրտիս,
 Ուսուցանել քեզ բզբարիս:
 Յիշեա զուսուցին սրտդ պատուիս
 Ի յերկնայնոցն և 'ի յերկրիս.
 Երանելի և մեծ լինիս,
 Եթէ զերկիւզ տեսնն ուսանիս:

ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Ահա ըզձեզ մանկուք տեսից յայն կատար,
դեղատասկ ձեռնազ յսխմեան տաճար:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա. ԳԱՍ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՅ ԵՒ ՀԵԳԵՂՈՒ

*Արտատպարար
Ալպոյանեանի
— Իսթանբուլ*

Նօթքեր .

ա . Բ . Գ . Դ . Ե . Ղ . Է . Ը . Թ . Ժ . Ի . Լ . Խ .
Ծ . Կ . Կ . Յ . Շ . Տ . Յ . Զ . Չ . Ն . Կ . Ը . Մ .
ա . Վ . Կ . Բ . Գ . Դ . Ե . Զ . Է . Ը . Թ .

ԲՆԵՐԳԻՐ .

ա . բ . գ . դ . ե . զ . է . ը . թ . ժ . ի . լ . լս .
 ծ . կ . հ . ճ . զ . ճ . մ . յ . ն . շ . ս . չ . պ . ջ .
 ո . ս . վ . ա . բ . ց . լ . վ . ք . և . օ . ֆ .

ԵՐԿՆԵՊԻՐ .

Ա . Բ . Գ . Դ . Ե . Զ . Է . Ը . Թ . Ժ . Ի . Լ . Խ .
 Ծ . Կ . Հ . Ձ . Ղ . Ճ . Մ . Յ . Ն . Շ . Ո . Զ . Պ .
 Զ . Ռ . Ս . Վ . Տ . Ր . Յ . Ի . Փ . Ք . Օ . Ֆ .

աա . բբ . գգ . դդ . եե . զզ . էէ . ըը . թթ .
 ժժ . իի . լլ . լսլս . ծծ . կկ . հհ . ճճ . զզ . ճճ .
 մմ . յյ . նն . շշ . սս . չչ . պպ . ջջ . ոո . սս .
 վվ . աա . բբ . ցց . լլ . վվ . քք . ևև . օօ . ֆֆ .

աբդ . ադդ . ադե . աեդ . ադէ . աէը . աըթ .
 աթթ . աթի . աիլ . ալիս . ալսծ . ածկ . ակհ .
 ահձ . աձդ . ադճ . աճմ . ամյ . այն . անշ . աշո .
 աոչ . աչպ . ապջ . աջո . առս . աավ . ալտ . աար .
 արց . ացւ . աւի . աիք . արև . աևօ . աօֆ .
 աֆա :

եղդ . եղե . եեղ . եղէ . եէլ . ելլթ . եթթ .
եթի . եիլ . ելլս . ելսծ . եծկ . եկհ . եհծ . եծղ .
եղճ . եճմ . եմյ . եյն . ենչ . եչո . եոչ . եչսլ .
եսլջ . եջն . եոս . եսլ . ելս . եար . երց . եցւ .
եւլի . էիլք . երև . եևօ . եօֆ . եֆե :

արդ . բդդ . գդե . դեղ . եղէ . դէլ . էլլթ .
լլթթ . թթի . ժիլ . իլլս . լլսծ . լսծկ . ծկհ . կհծ .
հծղ . ձղճ . ղճմ . ճմյ . մյն . յնչ . նչո . շոչ . ոչսլ .
չսլջ . սլջն . ջնս . ոսլ . սլս . վար . արց . ըցւ .
ցւլի . ւիլք . վիլք . քևօ . ևօֆ . օֆա . ֆար :

	<i>u</i>	<i>h</i>	<i>h</i>	<i>p</i>	<i>h</i>	<i>n</i>	<i>o</i>
<i>բ</i>	<i>աբ</i>	<i>հբ</i>	<i>հբ</i>	<i>բբ</i>	<i>հբ</i>	<i>ոբ</i>	<i>օբ</i>
<i>գ</i>	<i>ագ</i>	<i>հգ</i>	<i>հգ</i>	<i>բգ</i>	<i>հգ</i>	<i>ոգ</i>	<i>օգ</i>
<i>դ</i>	<i>ադ</i>	<i>հդ</i>	<i>հդ</i>	<i>բդ</i>	<i>հդ</i>	<i>ոդ</i>	<i>օդ</i>
<i>զ</i>	<i>ազ</i>	<i>հզ</i>	<i>հզ</i>	<i>բզ</i>	<i>հզ</i>	<i>ոզ</i>	<i>օզ</i>
<i>թ</i>	<i>աթ</i>	<i>հթ</i>	<i>հթ</i>	<i>բթ</i>	<i>հթ</i>	<i>ոթ</i>	<i>օթ</i>
<i>ժ</i>	<i>աժ</i>	<i>հժ</i>	<i>հժ</i>	<i>բժ</i>	<i>հժ</i>	<i>ոժ</i>	<i>օժ</i>
<i>լ</i>	<i>ալ</i>	<i>հլ</i>	<i>հլ</i>	<i>բլ</i>	<i>հլ</i>	<i>ոլ</i>	<i>օլ</i>
<i>խ</i>	<i>ախ</i>	<i>հխ</i>	<i>հխ</i>	<i>բխ</i>	<i>հխ</i>	<i>ոխ</i>	<i>օխ</i>
<i>ծ</i>	<i>ած</i>	<i>հծ</i>	<i>հծ</i>	<i>բծ</i>	<i>հծ</i>	<i>ոծ</i>	<i>օծ</i>
<i>կ</i>	<i>ակ</i>	<i>հկ</i>	<i>հկ</i>	<i>բկ</i>	<i>հկ</i>	<i>ոկ</i>	<i>օկ</i>
<i>չ</i>	<i>աչ</i>	<i>հչ</i>	<i>հչ</i>	<i>բչ</i>	<i>հչ</i>	<i>ոչ</i>	<i>օչ</i>
<i>ղ</i>	<i>աղ</i>	<i>հղ</i>	<i>հղ</i>	<i>բղ</i>	<i>հղ</i>	<i>ող</i>	<i>օղ</i>
<i>ճ</i>	<i>աճ</i>	<i>հճ</i>	<i>հճ</i>	<i>բճ</i>	<i>հճ</i>	<i>ոճ</i>	<i>օճ</i>
<i>Մ</i>	<i>ամ</i>	<i>հմ</i>	<i>հմ</i>	<i>բմ</i>	<i>հմ</i>	<i>ոմ</i>	<i>օմ</i>
<i>Յ</i>	<i>այ</i>	<i>հյ</i>	<i>հյ</i>	<i>բյ</i>	<i>հյ</i>	<i>ոյ</i>	<i>օյ</i>
<i>ն</i>	<i>ան</i>	<i>հն</i>	<i>հն</i>	<i>բն</i>	<i>հն</i>	<i>ոն</i>	<i>օն</i>
<i>Շ</i>	<i>աշ</i>	<i>հշ</i>	<i>հշ</i>	<i>բշ</i>	<i>հշ</i>	<i>ոշ</i>	<i>օշ</i>
<i>ջ</i>	<i>աջ</i>	<i>հջ</i>	<i>հջ</i>	<i>բջ</i>	<i>հջ</i>	<i>ոջ</i>	<i>օջ</i>
<i>ղ</i>	<i>աղ</i>	<i>հղ</i>	<i>հղ</i>	<i>բղ</i>	<i>հղ</i>	<i>ող</i>	<i>օղ</i>
<i>զ</i>	<i>ազ</i>	<i>հզ</i>	<i>հզ</i>	<i>բզ</i>	<i>հզ</i>	<i>ոզ</i>	<i>օզ</i>
<i>թ</i>	<i>աթ</i>	<i>հթ</i>	<i>հթ</i>	<i>բթ</i>	<i>հթ</i>	<i>ոթ</i>	<i>օթ</i>
<i>ժ</i>	<i>աժ</i>	<i>հժ</i>	<i>հժ</i>	<i>բժ</i>	<i>հժ</i>	<i>ոժ</i>	<i>օժ</i>
<i>Ս</i>	<i>աս</i>	<i>հս</i>	<i>հս</i>	<i>բս</i>	<i>հս</i>	<i>ոս</i>	<i>օս</i>
	<i>Ա</i>	<i>Ե</i>	<i>Է</i>	<i>Ը</i>	<i>Ի</i>	<i>Ո</i>	<i>Օ</i>

	<u>ᠠ</u>	<u>ᠡ</u>	<u>ᠢ</u>	<u>ᠣ</u>	<u>ᠤ</u>	<u>ᠨ</u>	<u>ᠯ</u>
<u>ᠠ</u>	<u>ᠠᠠ</u>	<u>ᠠᠡ</u>	<u>ᠠᠢ</u>	<u>ᠠᠣ</u>	<u>ᠠᠤ</u>	<u>ᠠᠨ</u>	<u>ᠠᠯ</u>
<u>ᠡ</u>	<u>ᠡᠠ</u>	<u>ᠡᠡ</u>	<u>ᠡᠢ</u>	<u>ᠡᠣ</u>	<u>ᠡᠤ</u>	<u>ᠡᠨ</u>	<u>ᠡᠯ</u>
<u>ᠢ</u>	<u>ᠢᠠ</u>	<u>ᠢᠡ</u>	<u>ᠢᠢ</u>	<u>ᠢᠣ</u>	<u>ᠢᠤ</u>	<u>ᠢᠨ</u>	<u>ᠢᠯ</u>
<u>ᠣ</u>	<u>ᠣᠠ</u>	<u>ᠣᠡ</u>	<u>ᠣᠢ</u>	<u>ᠣᠣ</u>	<u>ᠣᠤ</u>	<u>ᠣᠨ</u>	<u>ᠣᠯ</u>
<u>ᠤ</u>	<u>ᠤᠠ</u>	<u>ᠤᠡ</u>	<u>ᠤᠢ</u>	<u>ᠤᠣ</u>	<u>ᠤᠤ</u>	<u>ᠤᠨ</u>	<u>ᠤᠯ</u>
<u>ᠨ</u>	<u>ᠨᠠ</u>	<u>ᠨᠡ</u>	<u>ᠨᠢ</u>	<u>ᠨᠣ</u>	<u>ᠨᠤ</u>	<u>ᠨᠨ</u>	<u>ᠨᠯ</u>
<u>ᠯ</u>	<u>ᠯᠠ</u>	<u>ᠯᠡ</u>	<u>ᠯᠢ</u>	<u>ᠯᠣ</u>	<u>ᠯᠤ</u>	<u>ᠯᠨ</u>	<u>ᠯᠯ</u>
	<u>ᠪ</u>	<u>ᠬ</u>	<u>ᠭ</u>	<u>ᠭ</u>	<u>ᠬ</u>	<u>ᠨ</u>	<u>ᠯ</u>

	<u>ᠠ</u>	<u>ᠡ</u>	<u>ᠢ</u>	<u>ᠣ</u>	<u>ᠤ</u>	<u>ᠨ</u>	<u>ᠯ</u>
<u>ᠪ</u>	<u>ᠪᠠ</u>	<u>ᠪᠡ</u>	<u>ᠪᠢ</u>	<u>ᠪᠣ</u>	<u>ᠪᠤ</u>	<u>ᠪᠨ</u>	<u>ᠪᠯ</u>
<u>ᠬ</u>	<u>ᠬᠠ</u>	<u>ᠬᠡ</u>	<u>ᠬᠢ</u>	<u>ᠬᠣ</u>	<u>ᠬᠤ</u>	<u>ᠬᠨ</u>	<u>ᠬᠯ</u>
<u>ᠭ</u>	<u>ᠭᠠ</u>	<u>ᠭᠡ</u>	<u>ᠭᠢ</u>	<u>ᠭᠣ</u>	<u>ᠭᠤ</u>	<u>ᠭᠨ</u>	<u>ᠭᠯ</u>
<u>ᠭ</u>	<u>ᠭᠠ</u>	<u>ᠭᠡ</u>	<u>ᠭᠢ</u>	<u>ᠭᠣ</u>	<u>ᠭᠤ</u>	<u>ᠭᠨ</u>	<u>ᠭᠯ</u>
<u>ᠰ</u>	<u>ᠰᠠ</u>	<u>ᠰᠡ</u>	<u>ᠰᠢ</u>	<u>ᠰᠣ</u>	<u>ᠰᠤ</u>	<u>ᠰᠨ</u>	<u>ᠰᠯ</u>
<u>ᠰ</u>	<u>ᠰᠠ</u>	<u>ᠰᠡ</u>	<u>ᠰᠢ</u>	<u>ᠰᠣ</u>	<u>ᠰᠤ</u>	<u>ᠰᠨ</u>	<u>ᠰᠯ</u>
<u>ᠱ</u>	<u>ᠱᠠ</u>	<u>ᠱᠡ</u>	<u>ᠱᠢ</u>	<u>ᠱᠣ</u>	<u>ᠱᠤ</u>	<u>ᠱᠨ</u>	<u>ᠱᠯ</u>
<u>ᠳ</u>	<u>ᠳᠠ</u>	<u>ᠳᠡ</u>	<u>ᠳᠢ</u>	<u>ᠳᠣ</u>	<u>ᠳᠤ</u>	<u>ᠳᠨ</u>	<u>ᠳᠯ</u>
<u>ᠳ</u>	<u>ᠳᠠ</u>	<u>ᠳᠡ</u>	<u>ᠳᠢ</u>	<u>ᠳᠣ</u>	<u>ᠳᠤ</u>	<u>ᠳᠨ</u>	<u>ᠳᠯ</u>
<u>ᠴ</u>	<u>ᠴᠠ</u>	<u>ᠴᠡ</u>	<u>ᠴᠢ</u>	<u>ᠴᠣ</u>	<u>ᠴᠤ</u>	<u>ᠴᠨ</u>	<u>ᠴᠯ</u>
<u>ᠴ</u>	<u>ᠴᠠ</u>	<u>ᠴᠡ</u>	<u>ᠴᠢ</u>	<u>ᠴᠣ</u>	<u>ᠴᠤ</u>	<u>ᠴᠨ</u>	<u>ᠴᠯ</u>
<u>ᠵ</u>	<u>ᠵᠠ</u>	<u>ᠵᠡ</u>	<u>ᠵᠢ</u>	<u>ᠵᠣ</u>	<u>ᠵᠤ</u>	<u>ᠵᠨ</u>	<u>ᠵᠯ</u>
<u>ᠵ</u>	<u>ᠵᠠ</u>	<u>ᠵᠡ</u>	<u>ᠵᠢ</u>	<u>ᠵᠣ</u>	<u>ᠵᠤ</u>	<u>ᠵᠨ</u>	<u>ᠵᠯ</u>
	<u>ᠪ</u>	<u>ᠬ</u>	<u>ᠭ</u>	<u>ᠭ</u>	<u>ᠬ</u>	<u>ᠨ</u>	<u>ᠯ</u>

	ա	ե	է	ը	ի	ո	օ
Ղ	ղա	ղե	ղէ	ղը	ղի	ղո	ղօ
Ճ	ճա	ճե	ճէ	ճը	ճի	ճո	ճօ
Մ	մա	մե	մէ	մը	մի	մո	մօ
Յ	յա	յե	յէ	յը	յի	յո	յօ
Ն	նա	նե	նէ	նը	նի	նո	նօ
Շ	շա	շե	շէ	շը	շի	շո	շօ
Չ	չա	չե	չէ	չը	չի	չո	չօ
Պ	պա	պե	պէ	պը	պի	պո	պօ
Ջ	ջա	ջե	ջէ	ջը	ջի	ջո	ջօ
Ռ	աա	աե	աէ	աը	աի	աո	աօ
Ս	սա	սե	սէ	սը	սի	սո	սօ
Վ	վա	վե	վէ	վը	վի	վո	վօ
Տ	տա	տե	տէ	տը	տի	տո	տօ
Ր	րա	րե	րէ	րը	րի	րո	րօ
Յ	ցա	ցե	ցէ	ցը	ցի	ցո	ցօ
Ի	ւա	ւե	ւէ	ւը	ւի	ւո	ւօ
Փ	փա	փե	փէ	փը	փի	փո	փօ
Բ	բա	բե	բէ	բը	բի	բո	բօ
Ֆ	ֆա	ֆե	ֆէ	ֆը	ֆի	ֆո	ֆօ
	Ա.	Ե	Է	Ը	Ի	Ո	Օ

Ա | Բ | Գ | Դ
այբ . բյա | բեն . ներբ | դիմ . միդ | դայ . յադ

Ե | Զ | Է | Ը | Թ
եչ . չե | զայ . յազ | է . է | ըթ . թը | թոյ . յոթ

Ժ | Ի | Լ | Խ | Ծ
ժէ . էժ | ինի . ինի | լուն . նուիլ | խէ . էխ | ծա . ած

Կ | Զ | Ը | Դ
կեն . նեկ | հօ . օհ | ճա . աճ | դատ . տադ

Ճ | Մ | Թ | Ն
ճէ . էճ | մեն . նեմ | յի . իյ | նու . ւոն

Շ | Ո | Զ | Պ
չայ . յաչ | վո . ով | շայ . յաշ | պէ . էպ

Չ | Ռ | Ս | Վ
չէ . էչ | ու . աու | սէ . էս | վեվ . վեվ

Տ | Ր | Յ | Ի
տիւն . նեիտ | րէ . էր | ցո . ոց | ւիւն . նեիւ

Փ | Բ | Ե | Թ
փիւր . րիփ | քէ . էք | եւ . ւե | օ . օ

Ֆ

ֆէ . էֆ . էօֆ . իւֆ . ուֆ . եօֆ . ույֆ . էոյֆ

հայր . մայր . եղ բայր . քոյր . մամ . պապ .
հօ բա . քոյր . մօ բա . քոյր . հօր եղ բայր . մօր
եղ բայր . վար դա պետ . վար ժա պետ :

- Ա . ար դար . թա դաւ որ . հաւ աւ տայ .
 զիր . զը բեց . Յի սու սի .
- Բ . բար թուղի մէ սս . աւ աւ քեալը .
 Հայ ոյ . քա բո զեց .
- Գ . գար բի էլ . հը բեշ տա կը քաւե տիւ .
 տըւաւ . կու սին .
- Դ . դաւ իթ . մար դաւ բէն . տը զայ . էր .
 Գո զի աթն . ըս սլան նեց .
- Ե . երե մի ա . մար դաւ բէն . հը բէ այք .
 քար կո ծե ցին .
- Զ . զաքաւ բի ա . մար դաւ բէն . տա ճաւ բին .
 մէջ . մե սու ցին .
- Է . էն . աս տու ծոյ . սն ճաւ սե լի . և
 յա տուկ . անու նըն . է .
- Ը . ըն ծայ ե ցաւ . Տի բու հին / տա ճաւ բը .
 ի բեք . տա բուան .
- Թ . թաւ դէ սս . աւ աւ քեալ . Աբ դար .
 թաւ դաւ աւ բը . լաւ ցուց .
- Ժ . ժո զով . նի կի ոյ . նը զը վեց . զԱ բի սս .
 հայ հայ իշ .
- Ի . իդ նա տի սս . հայ բաւ պե տը . աւ սիւ .
 ծին . կեր ցու ցին .
- Լ . լեւոն . հայ ոյ . մեծ . թաւ դաւ որ . կի .
 լի կի ա . նըս տաւ .
- Խ . խոս բով . եւ պիս կո պոս . էր . սուրբ .
 նա բե կա ցւոյն . հայ բը .
- Մ . ծե բու նին . Սի մէ սն . երեք . հաւ բիւր .
 տա բի . կե ցաւ .
- Կ . կոս տան դիւ աւ նոս . մեծ . թաւ դաւ որ .
 շի նեց . Պօ լի սը .

- Հ . հայկ . էր . Հայ . աղ գին . դը լու խը .
որ . ըս պան նեց . թէ լը .
- Չ . ձըկն սրս . է ին . ա ու քեալ նե ըը .
ե դան . քա ըո դիչ .
- Ղ . զու կաս . էր . ըը ժիչկ . դը ըեց . ա լե .
տա բան թի սու սի .
- Ճ . ճըդ նա լոր . էր . սուրբ . Ան տոն . որ .
յաղ թեց . սա տա նայ ի .
- Մ . մա ըի ամ . կոյս . էր . Դաւ թի . ցե ղէն .
ե դաւ . մայր . փըրկ չին .
- Յ . յա կո բոս . ա ու քեալ . Հե բով դե .
սէն . ըս պան նուե ցաւ .
- Ն . ներ սէս . հայ ըա պետ . էր . Լու սա լոր .
չայ . թո ոան . թո ոը .
- Շ . շը մա լոն . ե պիս կո պոս . ե դաւ .
ե բու սա ղե մի .
- Ո . ո նե սի մոս . էր . ա շա կերտ . Պօ դոս .
ա ու քե լոյն .
- Չ . չար . Յու լի ա նոս . ու ըա ցաւ . հա լա .
ծեց . Քը ըիս տոս .
- Պ . պեա բոս . ա ու քեալ . դը լուխ . էր .
ա մեն . ա ու քե լոյ
- Ջ . Ջըր հե ղե դը . աշ խար հըս . չար . մար .
դիկ նե բով . կո բոյս .
- Ռ . ու քէն . քաջ . ե դաւ . հի մը . կի լի .
կե ցւոյ . տէ բու թեան .
- Ս . սուրբ . Սա հակ . պար թե . թարդ մա .
նեց . մեր . սս տուա ծա շուն շը .
- Վ . վըր թա նէս . էր . հայ ըա պեա . մեծ .
որ գին . Լու սա լոր չի .

- Տ . տի մո թէ ոս . Տի տոս . ա շա կերա .
է ին . Պօ զո սի .
- Ր . րա բե լոս . էր . քաջ . ե պիս կո սրոս .
է դե սի այ ի .
- Յ . ցո լակ . էր . եզ բայր . Գե զա մայ . թո-
ուր . Սր մե նա կայ .
- Ի . լիւս նա կանք . տոհմ . էր . Հայ ու . Սր-
չակ . ար քայ ին . օ ըր .
- Փ . վի լիպ սրոս . ա ուա քեա ըր . թա թար .
ազ դին . քա ըս զեց .
- Ք . քը ըիս տոս . ա նու նը . օ ծեալ . աս-
տու ծոյ . ը սել է .
- ԵԻ . եւ դի նէ սս . սրապ . Ժո զով . ը ըաւ .
փը ըր ընն տի ա .
- Օ . օ դոս տոս . կայ սեր . Ժա մա նա կը .
Քը ըիս տոս . ծը նաւ .
- Ք . Յը սանդ . ա զատ . ը սել . է . որ . շատ .
խել քով . ա զատ . են :

վե ըի . եր սու նը . վեց . զը ըե ըր . զը տաւ .
սուրբ . Մես ըոպ .
եւ . օ . Ֆէ . զը ըե ըր . յայ ըոյ . ա ոին . ա-
ւել ցու ցին .
ա սոնց . եօթն . է . ձայ նա լոր . ա . ե . է .
ը . թ . ս . օ .
ա սոնք . ալ . ի ըա ըու . քով . դա ըով . ձայ-
նա լոր . կըլ լան .
սւ . թւ . եւ . եօ . էօ . սյ . աւ . էյ . թյ . ըյ . ոյ .
օյ . սով . ԵՏ

Բ . ԳԱՍ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԽՕՍԲԻ ԿԱՊԵԼՈՒԿ

Գէր ցրած .

Ա . յ . ն . բ . ա . ն . ը . ո . ր . դ . ս . ւ . ն .
չ . ե . ս . ո . ւ . ղ . ե . ր . ք . ե . ղ . ի . ը . ն .
ե . ն . դ . ո . ւ . ն . ո . ւ . ր . ի . շ . ի . ն . մ .
ի . ը . ն . ե . ր .

Գէր շարած .

Այն բա նը որ գունն չես ու զեր քե զի ը
նեն , գունն ու ըի չին մի ը ներ :

Գէր ցրած .

Ա . յ . ն . բ . ա . ն . ը . ո . ր . կ . ո . ւ . ղ .
ե . ս . ք . ե . ղ . ի . ը . ն . ե . ն . դ . ո . ւ . ն .
ը . ր . է . ո . ւ . ր . ի . շ . ն . ե . ր . ո . ւ . ն .

Գէր հարած .

Այն . բա նը . որ . կու զես . քե զի ը նեն .
գունն . ը ըէ . ու ըիչ նե ըուն :

Գէր ցրած .

Թ . է . ո . ր . կ . ո . ւ . ղ . ե . ս . ա . ս . տ .
ո . ւ . ա . ծ . ք . ե . ղ . ս . ի . ր . է . դ . ո . ւ . ն .

տ . մ . ե . ն . բ . ա . ն . է . ն . ա . լ . ե . լ . ի .
ս . ի . ր . է . զ . ա . ս . տ . ո . լ . ա . ծ :

Պէր լանի եղած .

Թէ . սր . կու . զես . աւ . տուած . քեզ . սի .
րէ . դուն . ա . մեն . բա . նէն . ա . լե . լի . սի .
րէ . զաս . տուած :

Պէր ցրած .

Թ . է . ո . ր . կ . ո . լ . զ . ե . ս . ծ . ը . ն .
ս . զ . ք . ը . դ . ե . ը . ն . կ . ե . ր . ը . դ . ք .
ե . զ . ս . ի . ր . ե . ն . դ . ո . լ . ն . ա . լ . զ .
ա . ն . ո . ն . ք . ս . ի . ր . է . ք . ո . լ . ա . ն .
ձ . ի . դ . սլ . է . ս . զ . ի . ա . ս . ո . ն . ք . ե .
ն . օ . ր . է . ն . ք . ը . ն . ա . կ . ա . ն . ե .
ա . ս . տ . ո . լ . ա . ծ . ա . յ . ի . ն :

Պէր բա եղած .

Թէ . սր . կու զես . ծը նողքըդ . ե . ըն կե-
րըդ . քեզ . սի բեն . դուն . ալ . զա նոնք . սի-
րէ . քու . ան ձիդ . սէս . զի . ա սոնք . են . օ-
րէնք . ըն նա կան . ե . աս տուա ծայ ին :

Պէր բան եղած .

Մի | ձանձ բա նար | օդ նեւ | ըն կե ընդ | կա-
րօ տու թեա նը , թէ սր | կու զես | օդ նու-

Թիւն | գրտ նել | քու | կա ըօ տու թեա նըդ .
զի | մէկ | ձեռ քը | կը լը ւայ | մէ կա լը , ե | եր
կու քը | կը լը ւան | ե բե սը :

Թէ որ | կ'ու զես | եր ջա նիկ | ըլ լալ , ջա նա
ըլ լաս | պար կեշտ | ու | ա աա քի նի . զի | ա
աանց | ա զէ կու թեան | եր ջան կու թիւն | չըլ
լար | աչ խար հիս | վը բայ :

Աւեր լի | ջա նա | յաղ թեւ | թըչ նամ ւոյն |
բա ըի | ը նե լով | վո խա նակ | չա ըի . զի | բա
ըե բա բու թիւ նըն | է | աղ նը ւա կան | վը
րէժ խըն գրու թիւն :

Մի | պար ծիր | ը բաժ | աղէ կու թեա նըդ |
վը բայ . զի | ով | որ | կը պար ծի | իր | գործ
քին | վը բայ , բո լո ըը | կը կոր սըն ցը նէ :

Մի | զար մա նար | չա բա գործ նե բուն | ա
զէ կու թեա նը | վը բայ . զի | չա բա գոր ծայ |
յա ջո զու թիւ նը | նը ման | է | ա նանկ | պրա
ղոյ , որ | վը բայ էն | լաւ | կ'ե բե նայ , մէ ջը |
որդ նո տաժ | է :

Ջա նա | որ | կամ քըդ | կոտ բես | հը նա
զան դու թեամբ . զի | մեծ | ե | գե զե ցիկ |
յաղ թու թիւն | է | յաղ թեւ | ի բեն | ան ձին :

Ջա նա | որ ժա մա նա կըդ | ա զէկ | ան ցը
նես , որ | ան գին | է . զի | ով | որ | ժա մա նա կը |
կը կոր սըն ցը նէ | ման կու թեան | ա տե նը ,
ժե բու թեան | ա տե նը | կու լայ :

Այն | բա նը | որ | այս օր | կըր նաս | ը նե լու ,
մի | ձը գեր | վա զու ան . ով | որ | ժա մա նակ |
ու նի , պէտքը | չէ | ըս պա սել | ժա մա նա կի :

Սոր վէ | չա փա ւո բել | բաղ ձան քըդ | ե |

քիչ | րա նալ | շա տա նալ . զի | զոհ | սիր տըն |
է | թա գաւոր | աշխարհի :

Տըղայու թեան | ժա մա նա կի | շար | սո փո-
րու թիւ նը | կը մը նայ | մին չե | ծե բու թիւն .
զի | օ ձը | կը փոխէ | շա սի կը , բայց | չը | փո-
խեր | բը նու թիւնը :

Քա նի | սր | ժա մա նակ | ու նիս , շրտ կէ |
պա կա սու թիւ նըդ . զի | մաս դաշ | ծա սը |
դիւ բու | կը շրտ կի . հին | ծա սը | ան հը նա-
րին | է | շրտ կե լու :

Հե ուու | կե ցիր | շար | ըն կեր նե բէ . զի |
մար գուն | ինչ | ըլ լա լը | ըն կեր նե բէն | կի
մա ցուի . ա սակ | է . ը սէ | ին ծի | ս բուն |
հեա | կը տես նուիս , ես | քե զի | ը սեմ | ինչ
պէս | մարդ | ըլ լա լըդ :

Ձա նա | ա զէկ | ա նուն | ու նե նաս . զի | ա
զէկ | ա նու նը | աշխարհիս | բո լոր | գան ձին |
հեա | կը շ ու ցին , աւեր լի | ե կաու :

Մի | հաւ նիր | բու | խել քիդ | և | բու | գործ
քիդ . նայ է | սր | խել լա ցի նե բէն | բան | սոր-
վիս . զի | ինք նա հաւան | մար դը | ան ա նուն |
կը մը նայ | աշխարհիս | վը բայ :

Չըլ լայ | թէ | հը պար տա նաս | բա նի | մը |
վը բայ . զի | հը պար տու թիւնն | է | ծը նող |
տը դի տու թեան | և | ա մեն | շա բեայ .

Ա մե նեւին | չը խա բուիս | ու տե լիքի | հա
մար , և | ան կարդ | բաղ ձան քիդ | չը հե տե
ւիս . զի | ձու կը | բեր նէն | կը բըն նուի , և |
ա մեն | շա փա զանց | մո լու թիւն | է :

Նախ | պէտք է | լաւ | ճանչ նաս | գուն | քեդ ,

և | ճը գեա | պակ սու թիւն նե ըրդ . զի | ա-
ռա ջին | գի տու թիւն | է | ին . քը | զին . քը | ճանչ
նալ :

Եր բոր | բա ըի | բան | կ'ը նեա | մի | նայ իր |
որ | ու ըիչ նե ըը | գիա նան | և | գովեն . հա պա |
պէտք է | որ | աա տու ած | գո վէ :

Հէ ոու | կե ցիր | վը նա սա կար | պատ ճառ
նե բէն | որ | չիչ նաս . զի | թի թե ուրն | կեն գա
նին | ճը բա գին | բո լո ըը | պը տը տե լով | վեր
ջա պէս | կ'ե ըի :

Մի | ծաղը | ը ներ | և | մի | տըր տըն ջար | ու
րի շին | վը բայ . զի | տվ | որ | կ'ու զէ | այ ըց | գա
տա ւոր ըլ լալ , պէտք է | որ | ինքը | պակ սու-
թիւն | չու նե նայ . չէ | թէ | իր | աչ . քին | գե բա
նը | թո դուլ , այ ըց | աչ . քին | շիւ դը | քըն նեւ :

Մի | սո վո ըիր | սուտ | ը սե լու . զի | սու տը |
չու տով | կը յայտ նուի . ու ճըչ մա ըիտ | խօս
քիդ | ալ | մարդ | չը | հա ւա տար :

Չա նա | որ | յար դու թիւ նըդ | և | պա տի
ւըդ | չը կոր սըն ցը նեա , որ | մէյ մ" ալ | չը |
դառ նար . զի | լաւ | է | ա զէկ | ա նու նով | մեռ
նիլ , քան | գէչ | ա նու նով | ապ ըիլ :

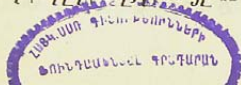
Թէ որ | տը կա ըու թեամբ | սը խա լիա ,
պարզ | սըր տով | խոս տո վա նէ | պակ սու
թիւ նըդ . զի | խոս տո վա նան . քը | ա մեն |
բան | կը շըտ կէ :

Չա ւա կին | ա զէ կու թիւ նը | գէ շու թիւ-
նը | մօր մէն | կը ճանչ ցուի . զի | մօ ըը | կէ սըն է
տը զայն . ը սաւ | Ա ըիտ տո տէլ :

Աւ ջե ւի | օ ըրդ | ա զէկ | ան ցը նե լու | հա-

119

119

մար , միտքըդ | գիր | թէ | ան | է | քու | վեր ջի |
օ ըրդ , և | ան կէց | ՚ի զատ | օր | չու նիս :

Ջա նա | որ | ա ուս լեւ | ա ոտջ | ըլ լատ | հո
դուով | քան | մար մտով . զի | հո գին | ա ուս լեւ |
է | քան | մար մին , որ | պի տի | անց նի :

Թէ որ | մէ կին | ա զէ կու | թիւն | ը նեւ ,
պէտք | չէ | որ | յի շեւ . խեղ | թէ որ | մէ կէն |
բա բի | ըն դու նիս , միշտ | յի չէ :

Ան տառ նե բուն | մէ ջի | չար | գա զան նե
բը | են | արջ | գայլ | առիւծ . խեղ | քա զա քին |
մէ ջի | չար | գա զան նե բը | են | բամբ բա սող
նե բը | զբը պար սող նե բը | և | նա խան ճող
նե բը :

Այլ քատ նե բուն | կեանք | նը ման | է | ծո
վե զերքէն | նաւո զին , խեղ | իշխան նե բուն |
և | մե ծա տուն նե բուն | խո բունի | ծո վէն |
զը նա ցո զին , ո բնց | կո բուս ար | սար սա
փե ի | է :

Մի | քը նա նար | մին չև | որ | քե զի | չի հար
ցրնեւ , թէ | քնչ | բա նի | մէջ | օր խա լե ցար ,
քնչ | գոր ծե ցիր , և | քնչ | զանց | առ նե լով |
թո զու ցիր :

Թէ որ | շատ խօ սու | թիւ նը | վայ ե լեր |
ի մաս տուն նե բուն , ա պա | ծի ծեւ նիկ
նե բը | շատ | ի մաս տուն | պի տի | ըլ լայ
ին :

Շատ | ա զէկ | է | խա զազ | մբտ քով | գեւ
նին | վե լայ | պառ կիլ , քան | խը ուս ված | սրբ
տով | ոս կե զարդ | ան կող նի | մէջ | պառ կիլ :

Աս | ա լէ կո ծեալ | աշ խար հիս | ծո վուն |

մէջ նաւ լո զայ՝ մա հէն՝ ՚ի զատ | ու բիշ | նա
ւա հան գիտտ | չը կայ :

Ծը նաժ | օ բրդ | ու բիշ նե բը | կ'ու բա խա
նայ ին | գուն | կու լայ իր, նայ է | որ | մե ուժ |
օ բրդ | եր բոր | ու բիշ նե բը | կու լան , գուն |
խըն տաս :

Ան միտ | մար գուն | մե ծու թիւն | տալ , և |
հիւ ւան գին | բեռ | գը նեղ | մէկ | է . զի | ան մի
տը | խեղ . բով | հիւ ւանդ | է :

Բա բի | գոր ծո զը | աղ նըւ ւա կան | է , ոչ |
թէ | մե ծա տու նը | կամ | գե զե ցի կը , որ |
չու . բի | նը ման | կ'անց նին :

Բա բի | վար քը | ճըչ մա բիտ | ի մաս տու
թիւն | է , իսկ | գի տու թիւ նը | մի այն | զարդ |
է | հո գւոյն . ը սաւ | Պը զա տոն :

Մի տըբտ միր | մե ուելի | վը բայ , զի | հարկ |
է մեռ նիլ . հա պա | լայ | չար | մեռ նող նե
բուն | վը բայ :

Մա հը | եր կու | խը բատ | տըւ ող | ու նի .
մէ կը | ժա մա նա կըն | է , մէ կա լը . բու նը .
ը սաւ | Ա նաք սա գո բաս :

Հա բիւր | մարդ | կըր նան | մէկ | տան | մէջ |
ըլ լա լու . բայց | եր կու | կա նայք | չեն | կըր
նար | ըլ լա լու . ա սայ | Մե նան գրոս :

Եր բոր | մէ կին | հետ | պի տի | աւ բու իա ,
նախ | մը տա ծէ | թէ | նո բէն | պէտք է | բա բե
կա մա նաս , չըլ լայ | թէ | ետ քը | ա մըչ նաս :

Թա ջո զու | թեան | մէջ | այն պէս | պի տի |
վայ ե լեւ , ինչ պէս | աչ նան | ժա մա նա կի |
մէջ , ո բուն | մօտ | է | ձը մե ուր :

թէ որ | կ'ու զես | ու զած | տե զըդ | հաս նիլ՝
մէկ | ճամբայ է | զը նա , և | մի | փոխեր | ճամբայ
բայ . զի | այն | մըլորիկ | է | և | ոչ | երթալ :

Խե լա ցի | մար զը | ոչ | յա ջո զու թեամբ |
կը բարձրա նայ , ոչ | ձախորդու թեամբ | կը
կործանի . զի | երկու բն | ալ | անցաւոր | են :

Նախան ձոտ | մար գիկ | ի բենք | ի բենց |
տան ջանք | են , և | այլ լոց | ա զէ կու թեամբ |
ի բենք | կը տան ջուին :

Գիտ նաս | որ | առաքի նու թիւ նը | բար
ձրը | տեղ | բազ մած | է , ու բիշ | կեր սով |
չես | կըր նար | ձեռք | ձը գե լու , ե թէ | ոչ |
աչխա տանքով :

Շատ | գե զէ ցիկ | բան | է , որ | ու բիշ նե
բուն | սըխալ մունքն | բան | սորվինք | ու |
չբա կուինք , որ | մենք | ալ | չը սըխալինք :

Նայ է | լս սգա սէ | մէկ | բանին | վախ ճա
նին . զի | զոր ծը | վախ ճա նը | կը սը սա կէ ,
և | օրը | ի բի կու նը | գո վե լի | կ'ը նէ :

Մար զըս | ծը նած | է | օգ նա կան | ըլ լս
լու | մարդու , և | սիտի | սալ բի | հայ բենեայ |
հա մար :

Երկու | բան | կայ , մէկը | միշտ | կայ | ու | ոչ |
երբէք | կ'ըլ լայ , և | աս | աստ ուած | է . խիկ |
մէկալը | ոչ | երբէք | կայ | ու | միշտ | կ'ըլ լայ ,
և | աս | ժամա նա կըն | է . ը սաւ | Պը զա տան :

Ախ տաւոր | մար գիկ | ա մեն | բան | ծուռ |
կ'ըմբ բու նեն , և | չա բա չար | կը դա տեն .
խիկ | բա բի | մար գիկ | շի տակ | կը աը բա մա
բա նեն . ը սաւ | Արիս տտ տէլ :

Թէ որ | կ'ու գես | ըլ ըլ | ար դար | գա տա
ւոր | աս մեն | բա նի | մէջ, միշտ | միտքըդ | գիր |
Թէ | չը կայ | մարդ | աս բանց | յան ցանքի :

Ինչ պէս | որ | ցաւտտ | մարդու | քով | կե
նաս | ցաւը | քեզի | կ'անցնի, այո պէս | եթէ |
մն լի | մարդու | մօտ | ըլ ըստ | մն ըստ Թիւնը |
քեզի | կ'անցնի, կը վը նա սիս | չա բա չար :

Բա բի | մարդը | կ'ու բա խա նայ | եր բոր
մէ կէն | յան գի մա նու Թիւն | լը սէ | պակ
տու Թեա նը | հա մար. իսկ | չար | մարդը | Թըշ
նա մի | կ'ըլ ըլ | ի բեն | խը բատ | տըւո գին :

Ով | որ | զինքը | նա կան | կարգի | մէջ |
կը պա հէ, աղքատու Թիւնը | ծանր | չե բե
նար | ի բեն. իսկ | ով | որ | բը նա կան | կարգէն |
դուրս | է, հա բուտտ | ալ | ըլ ըլ, միշտ | կա բօ
տու Թեան | մէջ | է :

Ա մե նայն | աս բա քի նու Թեան | պահ պա
նողն | է՝ ան վայ ել | բա նե բէն | հե ուս նա
լը . և | գո վե լի | բա նե բու | հե տեւողն | է |
աս մօթ խա ծու Թիւնը :

Կա տա բեալ | ի մաս տա սէր | չէ | ան | որ
չատ | բան | գի տէ . հա պա | ան | է | որ | ի բեն |
ախ տին | վը բայ | տի բե լով | կը հը նա զան
գե ցը նէ . ը սաւ | Պը դա տոն :

Ա ուսւել | պայ ծառ | են | ինչք | ի սրվի ու
լըն | քան | ի ժո զո վի լըն . զի | աս գա հու Թիւ
նը | միշտ | աս տե լի | է, և | աս ուս տա ձեռ նու
Թիւնը | գո վե լի :

Աս տու ած | ծով | է | աս մեն | վայ ել չու
Թեանց | և | աս մեն | բա բեաց . ո բուն | հա զարդ

վիւ լով | մար դըս | կ'ըլ լայ | ե ըս նե լի . ը սաւ |
Պը դա տան :

Թէ որ | ա ուա ,քի նու թիւն նե ըր | տի բեն |
մար դուս | կէ նա ցը , ա մե նե լին | թը շուառ |
չըլ լար | մար դըս , թէ պէտ | ուա միկ նե բուն |
ա նանկ | չե բե նար :

Թէ որ | մէկ | ա ուա ,քի նու թիւն | ու նիս ,
ու | մէ կալ նոնք | պա կաս | են , կամ | թէ | մէ
կը | պա կաս | է , ա մե նըն ալ | չու նիս :

Ես ջո դու թեան | մէջ | շառ | բա բե կամ |
կըր նաս | ու նե նալ , բայց | ձա խոր դու
թեան | մէջ | խիսա | քիչ | կը դըս նես :

Նախ | մարդուս | պէտք է | որ | ինքը | բա բե
ըլ լայ , ետ քը | նայի | որ | ու բիշ նե ըրն ալ |
ի բեն | նը ման | ը նէ :

Չիյ տես | թէ | ուր | տեղ | մա հը | քե զի | կըս
պա սէ . ա պա | պէտք է | որ | դուն | ըս պա սես |
ա նոր | յու սով :

Հո դը | հաւա սար | կ'ը նէ | մե ծըն ալ | պըզ
տի կըն ալ . թէ պէտ | այլ և այլ | կեր պով |
կը ծը նա նինք , բայց | մի օ բի նակ | կը մե ու
նինք . ը սաւ | Սե նե կա :

Հօ բ | յան դի մա նու թիւ նը | քաղ ցրա
ճա շակ | գեղ | է . զի | մի այն | կ'օգ տէ | ու | չը |
ցաւ ցը ներ . ը սաւ | Ե պի կու բոս :

Կըտրող այգեպան երբ մըտաւ այգին ,
որթ և ուռն իրեն՝ մէկէն ձայնեցին .
կ'աղաչենք քեզի մի դըպչիւր մեզի ,
մի տար մեզ բերան քու սուր դանակի :

Խոստանանք թէ որ թոյլ տաս աս տարի ,
պըտղարեր ըլլանք քան զուրիշ տարի ,
թող մընան ճիւղերս կանանչ պըտղալի ,
տեսաւամբ գեղեցիկ պըտղով բարելի :
Կըտրելով ճիւղերս ինչ օգուտ քեզի ,
ոչ բանի կուգան ոչ նիւթ կըրակի .
հողէն ծըծած հիւթս այս բոլոր տարի ,
կ'ուղեն արտասուեմ նորէն տամ գեանի :
Լըսեց այգեսպանն հաւատաց խօսքին ,
չիկըտրեց , թողուց ճիւղերն որ աճին .
տեսաւ գեղեցիկ զարգարած այգին ,
չատ խաղող առաւ քան զուրիշ տարին :
Աս ուրախութիւն չիտեւեց երկար ,
հետեւեալ տարին զըղջաց շարաշար .
զի գօսացան ճիւղք , որթք եղան անշահ ,
ոչ պըտուղ տըին , ալ չունեցան շահ .
Այսպէս թէ մընան , շուտով չիկըտրին ,
ախտանկարգ բաղձանք խակամիտմանկին ,
չուտ կ'աճին կ'ըլլան կործանումն անձին ,
այն գութը կ'ըլլայ՝ մեծ ցաւ ծընողքին :

Գրեալ
Արտակ Ալպոյանեանի
Գանիրէ — Մարտիս

Գ. ԳՍ.Ս

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՅ

Ա . ա . ա .

Արիս սո տէլ | փի լի սո փայ ին | հար ցու
ցին | թէ | որ տա խօս նե ըլ | ինչ | վաս տակ |
ու նին . պա տաս խան | տը լաւ | թէ | ա նոնց |
չա հը | սս | է | որ | ճըչ մա ըխ | ալ | ը սեն ,
մարդ | ի բեհց | չը | հա լա տար :

Բ . բ . Բ .

Բար կա ցաւ | Սոկ բա տէս | փի լի սո փայն |
ի բեհ | ծա ապ ին . եր բոր | պի տի | զար նէր՝
միտ ըլ | է կաւ | թէ | բար կու թիւն | կայ | վը
բան , հան դար տե լով | ը սաւ | ծա ապ ին .
պի տի | ծե ծէ ի | բեղ | թէ որ | բար կա ցած |
չըլ լոյ ի :

Գ . գ . Գ .

Գի նե մոլ նե բուն | և | բար կա ցող նե
բուն | խը բաա | կու տար | Պը զա տոն | փի լի
սո փայն , որ | հայ լի ին | մէջ | նայ ին . որ պէս |
զի | ի բեհց | զէմ . ըին | զէ շու թե նէն | հաս կը
նան | ան | ախ տե բուն | զէ շու թիւ նըն | ու |
չբա կուին :

Գ . Ղ . Դ .

Գի ո զի նէս | փի լի սո փայ ին | հար ցու
ցին | թէ | ուր | է | քու | տու նրդ . պա տաս խան |
տըւաւ | թէ | ես | ուր | որ | եմ , տու նրս ալ | հոն |
է . զի | կա բա սը | էր | բը նա կա բա նը . ուր |
եր թար , հե տը | կը տա նէր :

Ե . Ե . Է .

Եւկ զի դէս | փի լի սո փայ ին | հար ցու
ցին . կուս քե բը | ինչ | են | և | ինչ բա նով |
կը զուար ճա նան . պա տաս խան | տըւաւ |
թէ | աս | զի տեմ , որ | հե տա քըր քիւր | մար
դիկ | ա տե լի | են | ա նոնց . ա սով | խը բա տեց |
որ | հե տա քըր քիւր | չըլ լան :

Զ . Ղ . Ղ .

Զե նոն | փի լի սո փայն | շա տա խօս | տը
ղայ մը | տե սաւ . ը սաւ | թէ | մենք | ա նոր | հա
մար | եր կու | ան կաճ | ու նինք | և | մէկ | բերան ,
որ | շատ | լը սենք | ու | քիչ | խօ սինք . բայց | քու |
ան կաճ նե բըդ | լե զու | և զաճ | են :

Ի . Է . Է .

Իս քի նէս | Սոկ բա տին | աշ կեր տը | չու
նէր | որ | ըն ծայ մը | տար | վար պե տին , ը սաւ ,
թէ | ու բիչ նե բը | ինչ | ըն ծայ | բ բին , շա
տը | ի բենց | թո զու ցին . ա հա | ես | զիս | քե
զի | կ'ըն ծայ եմ , թէ պէտ | ոչ ինչ | եմ . պա տաս
խա նեց | Սոկ բատ , թէ | ան | ին ծի | մեծ | պար

դէ | է | որ | գուն | քեզ | սչինչ | ճանչցեր ես . ես |
ալ | կը ջա նամ | որ | աւելի | ընտիր | ըլլաւ :

Ը . Ը . Ը .

Ընդունայ նա սէր | կը բե սոս | թա դաւ
ըլ | զար դա բուած | նըս տեր էր | դա հը . հար
ցուց | Սո զն | փիլի սո փայ ին | թէ ար դեօր |
տե սէր ես | այս պի սի | փառք . հը բա մերեա |
ը սաւ , ա քա զա զին | փառ քը | աւելի | մեծ |
է , որ | ըլլա նա կան | գունով | զար դա բուած | է :

Թ . Թ . Թ .

Թոսս | մա նու կը | վի շա պի մը | ձագ | կը
պա հէր | և | կը խա զար | հե տը . եր բոր | մեծ
ցաւ . զը նայ | ա նա պա տը . մա նու կըն ալ |
մեծ ցաւ . եր բե մըն | ճամբ բայ | երթալով
ըն կաւ | աւա զակ նե բուն | ձեռ քը . եր բոր |
ա զա զա կեց | ա նա պա տին | մէջ , վի շա պը |
ձայ նը | ճանչցաւ | զը նայ | ա զա տեց :

Ժ . Ժ . Ժ .

Ժա մա նա կը | հայր | է | ա մեն | բա նի ,
եզ բայր | մա հու , վար դա պետ | խո հե մու
թեան | և | ա բուես տեց . որ | կը մա շէ | մար
մա բի ո նը , կը փո խէ | ա մեն | զեղեց կու
թիւն , կը փո խէ | մար գուս | գէմ քը , և | բո
ւոր | աչ խարհ | վեր ու վար | կը նէ , ը սաւ |
փիլի սո փան :

Ի . Ի . Է .

Ի մաս տուն | Սոկ ըստ տէ սը | տե սաւ | մե
 ծա տուն մը , որ | ա մե նե Վին | բան | չիյ տէր ,
 ը սաւ . ա հա | ան ա սուն | սս կե դէն : Հար
 ցու ցին | իրեն | թէ | ո՞ր | կեն դա նին | գե դե
 ցիկ | է . պա տաս խա նեց | թէ | խը ըստ տած
 մար դը :

Լ . Լ . Լ .

Լը սեց | Փի լիպ պոս | թա դա լո ըր | թէ |
 Աթե նա ցիք | ի բեն | հա մար | գէշ | կը խո սին .
 ը սաւ | թէ | շը նոր հա կալ | եմ | ա նոնց | որ |
 աս | պատ ճա աւ | աւեր լի | հոգ | կ'ու նե նամ |
 որ | ա նոնց | խոս քը | սուտ | հա նեմ | իմ | բա
 ըի | գործ քո վըս :

Խ . Խ . Խ .

Խը ըի սիպ պոս | եր բոր | հար կինք | կ'եր
 թար՝ լուս | կը կե նար . բայց | միշտ | ո տուր
 ները | կը շար ժէր . ա նոր | հա մար | ա դա խի
 նը | ը սաւ | թէ | Խը ըի սիպ պո սի | մի այն | սա
 քե ըր | կ'ար բե նան , ինքը | շար բե նար :

Մ . Տ . Տ .

Մեր | շա տա խոս | գես պան մը | գը նաց |
 Մո աա , օր մը | զար դա բուած | և | մա գե ըր |
 ներ կած | գը նաց | իշ խան նե բուն | և | թա
 դա լո ըրին | հետ | եր կայն | խոսեցաւ . թա դա
 լո ըր | պա տաս խա նեց | թէ | ինչ | ճըշ մա

բիտ | կըր նայ | ը սեւ | ան | մար դը | որ | չէ | թէ |
 մի այն | զիր ար , այլ և | սը լու խըն ալ | սը
 տով | լի ցուած | է :

Կ . Կ . Է .

Կոյս | աղ ջիկ մը | այն չափ | պար կեշտ | էր |
 Մս սայ ի | մէջ | որ | եր բոր | հար ցու ցին | թէ |
 ինչ | են . բու . օ ժիտ նե բըդ (ճի հէ դըդ) , պա
 տաս խան | ար լաւ | թէ | պար կեշ տու թիւ
 նըն է | իմ | օ ժի տըս :

Հ . Տ . Կ .

Հար ցու ցին | Գի ս զի նէս | փի լի տփայ ին |
 թէ | ին չու | հա մար | դե զին | է | սս կին . պա
 տաս խանեց | թէ | զին . բը | ու զսղը | այն չափ |
 շատ | է | որ | վա խուն | զեղ ներ | է :

Չ . Ճ . Յ .

Չայ նեց | ա նի բա լու թեամբ | Է . կղի դէ
 սին | եզ բայ բը | թէ | կը կոր սուխմ | թէ որ |
 . բեզ մէ | վը բէ ժըս | շառ նեմ . պա տաս խան |
 սը լաւ | Է . կ զի դէս . ես | ալ | կը կոր սուխմ |
 մինչև | որ | սիր արդ . քաղց բա ցը նե լով | չը
 հաշ տուխմ | հե արդ :

Ղ . Ղ . Ղ .

Ղե ւոն զի էս | Լա կե դե մն նա ցին | եր
 բոր . բիչ | մար դով | պա տե բաղմ | կ'եր թար |
 ը սին | ի բեն | թէ | այդ չափ . բիչ | զօր քով |
 ինչ պէս | պի տի | յաղ թեա . պա տաս խա

նեց | թէ | յի բաւի | քիչ | են , բայց | ամեն . քր |
յօ ժար | սրբ տով | կ'եր թան , ալ | աղէկ | կը
յաղ թեմ :

Ճ . Ը . Ծ .

Ճար տար | Ա . պեղէս | նը կա ըի չը | քա
չած | պատ կեր . քր | ցը ցուց | կօշ կա կա ըին ,
որ | կօշ կին | չը հաւ նե ցաւ , պատ կե բա հա
նրն ալ | չըտ կեց . միւս | օ ըրն | ե կաւ | ու ըիչ |
տեղե բուն ալ | ըս կը սաւ | չը հաւ նիլ . ան ա
տե նը | ը սաւ | Ա . պեղէս | թէ | կօշ կա կա ըր
կօշ կէն | վեր | դա տաս տան | թող | չը նէ :

Մ . Ժ . Ժ .

Մա նուկ մը | կ'եր թար | Զե նո նին | զըպ
բա տու նը . եր բոր | տուն | դար ձաւ , հայ ըր |
հար ցուց | թէ | ինչ | սոր վե ցար . տը զայն |
պա տաս խա նեց | թէ | սոր վե ցայ | որ | ա
մեն | բա նի | համ բե բեմ . եր բոր | հայ ըր |
ի բեն բար կա ցաւ , սի բով | համ բե բեց :

Յ . Յ . Յ .

Յու լի ոս | կե սար | գը նաց | Ափ ըի կէ , եր
բոր | նաւէն | դուրս | ցատ քեց' վար | ըն կաւ .
ըս կը սան | զօր քր | մը տա ձեւ , թէ | չար | նը
չան | է | թա դաւո ըին | ից նա լը . բայց | ին . քր |
ճար տա բու թեամբ | մէ կէն | համ բու բեց |
գե տի նրն | ու | կան շեց . բըն նե ցի | քեղ | Ափ
ըի կէ , ո բոնք | աս | քա ջա լե բու թեամբ |
յաղ թե ցին :

Ն . ն . ն .

Նա խանն ձե լոյլ | քը շեղ | տը լին | Դե մնա
 թե նէս . եր բոր | կ'եր թար՝ նայ եր ցաւ | որ |
 թըշ նա մի նե ըր | ե տե շէն | կու գան , և | ի
 ընն | պա շար | բե բե լոյլ | կը մը խի թա ըէ ին ,
 որ | չը դը ժոււա ըի . պա տաս խան | տը լաւ |
 թէ | ինչ պէս | չը դը ժոււա ըիմ՝ , որ | ա նանկ |
 քա զա քէ | կը բաժ նը լիմ՝ , ուր | տե զի |
 թըշ նա մի նե բուս պէս | բա բե կամ | ալ |
 չեմ՝ | կըր նար զըտ նեղ | ու ըիշ | տեղ :

Շ . շ . շ .

Շատ | մեծ | բան | էր | սէ | ըր | վի լի սո վայ
 նե բուն | մէջ , մինչ զի | Պը զա տոն | կ'ը սէր |
 թէ | սի բե լէն | ա լե լի | մեծ | բան | չու նիմ՝ .
 և | սի բուե լէն | ա լե լի | գե զէ ցիկ | բան | չու
 նիմ՝ | աշ խըր քիւ | վը բայ :

Ո . ո . ո .

Ու սու մնա սէր | Աւ բե զի ա նոս | կայս ըր |
 ծեր | էր | ու | միշտ | կ'եր թար | Սիս տոս | վի
 լի սո վայ էն | բան | սոր վե լու . եր բոր | հար
 ցուցին | թէ | ուր | կ'եր թաս , պա տաս խան |
 տը լաւ | թէ | ծե բուն | սոր վի լըն ալ | գե զէ
 ցիկ | է . ա նոր | հա մար | կ'եր թամ՝ | որ | չը
 գիտ ցա ծըս ալ | գիտ նամ :

Չ . չ . չ .

Չա բա գործ | մարդ մը | տուն | չի ներ | էր |

ու | գը ըա նը | վը բան | գը բեր | էր | թէ | չա ըա
 գործ | մարդ | ներս | չը մըտ նէ . Դի ո գի նէս |
 փի լի սս վան | եր բոր | տե սաւ , ը սաւ | թէ |
 հա պա | ա սոր | տէ ըը | ուս կից | ներս | պի տի |
 մըտ նէ :

Պ . պ . ո .

Պը զա տոն | տե սաւ | տը զայ մը , որ | մեծ |
 մեծ | կը խօ սէր | ծը նո զայ | գէմ . սաս տիկ |
 յան գի մա նե լով | ը սաւ , թէ | ինչ պէս | կը
 հա մար ձա կիս | ծը նո զա ցըդ | գէմ | խօ սե
 լու , ո բոնք | քե զի | տը լեբ | են | կեանք | և | զօ
 բու թիւն | խօ սե լու :

Ձ . ջ . ջ .

Ձա նա ցէք | կ'ը սէր | Սոկ բատ | ա շա կերտ
 նե բուն , որ | պա տուէք | ձեր | վար պե տը | ծը
 նող քէն | ա լե լի . զի | ծը նողք | ձեր | ըլ լա
 լուն | պատ ճա ոքն են . իսկ | վար պե տը | բա
 ըի | ըլ լա լուն | պատ ճա ոքն է :

Ռ . ո . ո .

Ռա միկ | մարդ մը | եր բե մըն | Դի ո գի նէ
 սին | աղ քա տու թիւ նը | ե բե սին | զար կաւ .
 ան ալ | պա տաս խսն | տը լաւ | թէ | մէ կը |
 չեմ | տե սած | որ | աղ քա տու թեան | հա մար |
 տան ջուի . բայց | շա բու թեան | հա մար |
 տան ջուած | մարդ . շատ | տե սեր | եմ :

Ս . ս . ս .

Սոկ բա տէս | վի լի սս վայն | եր բոր | պըղ-
տի | տուն մը | կը շի նէր , հար ցու ցին | թէ | ին
չո՛ւ | այդ չափ | պըղ տի | տուն | կը շի նես . պա
տաս խան | տըւաւ | թէ , ե բա նի | էր | ե թէ |
կա բե նայ ի | տս ալ | լե ցը նե լու | ճըշ մա
բիտ | բա բե կամ նե բով :

Վ . վ . Վ .

Վը բէժ խըն դիր | մարդ մը | հար ցուց | Գի
ո դի նէ սին , թէ | ինչ պէս | կըր նամ | վը
բէժ | առ նե լու | իմ | թըշ նա մի էս . պա տաս
խանեց , թէ | ան ա տե նը | կ'առ նես | վը բէժ ,
թէ որ | ա նոր | ա զէ կու թիւն | ը նես , ու | ան
կէ | ա զէկ ըլ լաս :

Տ . տ . տ .

Տը զայ մը | լու | սոր վե ցաւ | Պը զա տո նին |
քով . եր բոր | տուն | դար ձաւ | տե սաւ որ՝ օր
մը | հայ ըր | խե խե | կը պո աար . տը զայն | զար
մա նա լով | ա զա զա կեց , ես | ա սանկ | բան |
Պը զա տո նին | քով | չեմ | տե սած . ա սով |
զո վեց | վար պե աըն | ու | խը բա տեց | հայ ըր :

Բ . բ . բ .

Բե տոր | լա կո նը | կաղ | ըլ լա լով | պա տե
բազմ | կ'եր թար . ի բնն | ը սին | թէ | ինչ | պի
տի | ը նես | պա տե բազմ | կ'եր թաս . պա տաս
խան | տըւաւ | թէ | յաղ թու թիւ նը | վա զող

նե բուն | չէ, հա պա | ջա նա ցող նե բուն | և |
ի մաս տուն նե բուն | է :

Յ . ց . 7 .

Յաւա կցե լով | Ա ըիս տիպ պոս | ա զա
չեց | բա բե կամ նե բուն | հա մար | Դի ո նե
սի ո սի . բայց | ան | չէր | ու զեր | լը սե լու . ուս
տի | ոտ քը | ընկաւ | խըն դրեց . երբոր | տե սան,
մե զա դրե ցին | զին քը . ան ալ | ը սաւ , թէ |
ես | չեմ | մե զա դրե լի , այլ | Դի ո նե սի ո սըն |
է , որ | անկաճ նե ըր | ոտ քը | դը բեր | է . ես | ա
նոր | հա մար | ոտ քը | ին կայ | որ | լը սեւ | տամ :

Ի . ւ . ւ .

Իիւ ծեալ | սա պա տող մը | կ'ա զա զա կէր |
դա տաս տա նին | մէջ , թէ | ինծի ուղ զու
թիւն | ը բէր , պա տաս խան | տըւաւ | դա
տաւո ըր , թէ | մի այն | մայ ըրդ | կա ըող | էր |
ուղ զու թիւն | ը նեւ | քեղ :

Փ . փ . 4 .

Փի լիպ պոս | թա դաւո ըր | չը հը պար տա
նա լու | հա մար | հը բա մայ եր | էր | մէկ | ծա
ռայ ին | որ | ա մեն | օր | մարդ . քո վը | չը մը
տած և | ին քը | գուրս | չե լած | ը սէ | ի բեն ,
թէ | Փի լիպ պէ | մարդ | ես | գուն :

Ք . ք . 5 .

Քը սե նոկ բա տէս | փի լի սո փայն | ա մե
նեւ ին | չէր | սի բեր | շա տա խօս սու թիւն . և |

չատ | ան դամ | լուռ | կը կե նար | չէր խօսեր .
 եր բոր | պատ ճառք | ի բեն | հարցուցին , ը
 սաւ | թէ | խօսե լով | շատ | ան դամ | զըզ ջա
 ցեր | եմ , բայց | լուռ | կե նա լով | ոչ | եր բէր :

Ե . Լ . Լ .

Եւ բո նի մաս | ճար տա սա նը | ի մաս տու
 թեամբ | աշ կերտ նե բուն | կը սոր վեցը նէր .
 օր մը | իրեն | հարցուցին , թէ | այս շափ | բան |
 զի տես | ու | ինչն | աղքատ | ես . պա տաս
 խան | տըւաւ | թէ | զար մանք | չէ , զի | շատ
 բան | սոր վեցայ , բայց | ար ծաթ սի բու
 թիւն | չը սոր վեցայ :

Օ . օ . օ .

Օ դոս տաս | կայս բը | բար կու թեան | հաս
 մար | զեղ | խընդ բեց , զի լի սա վան | ի բեն |
 խը բատ | տըւաւ | թէ | բա նի | ան դամ | որ | վը
 բաղ | բար կու թիւն | գայ , ոչ | բան | ըսէ , և |
 ոչ | բան | ըրէ , մինչև որ | չի կար դաս | ըր սա
 նը շորս | գի բը | այբ ու բե նից :

Ֆ . ֆ . ֆ .

Ֆի լօսօ ֆօ մը | տուն | չի նեց . բայց | հի մը |
 վեր | զը բաւ | և | առաս տա զը | վար . եր բոր |
 հարցուցին | պատ ճառք , ը սաւ | թէ | աշ
 խարք | պի տի | մըս նեմ . թէ որ | ե կած | կի
 նը | տու նըս | վեր ու վար | ը նե լու | ըլ լայ , ան
 ա տե նը | կը շրտ կուի :

Գ. ԳՍԱ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ա . ա . ա .

Արամ | էր | քաջ | նա հա պետ | Հայ կայ |
 թու նե բէն . բայց | ա մե նէն | ա նուա նի |
 ըլ լա լով | տի բեց | Ա սի այ ի , և | ա մեն | ազ
 զի | հը բա մայ եց | որ | հայ ե բէն | խօ սին . ա
 սոր | ա նուամբ | Հայ | ազ զը | Ար մէն | ա նուա
 նե ցաւ . և | տէ բու թիւ նը | ա բամ կան | ը
 սուե ցաւ . իսկ | եր բոր | Ար շակ | թա գաւո
 բը | տի բեց | Ար շա կու նեայ | թա գաւո բու
 թիւն | կո չուե ցաւ : ➤

Արամ քաջն եմ ես յաղթող ամենուն ,
 վերջապէս ընկայ բերան սև մահունն .
 խրրատ կուտամ քեզ որ ըլլաս արթուն ,
 տիրես քու անձիդ , չէ փուճ բաներուն :

Բ . Բ . Բ .

Բա գա բատ | քաջ | իշ խան | ըլ լա լով՝ վա
 զար շակ | Հայ ոց | թա գաւո բը | զին քըն | ը
 բաւ | թա գա դիր | նա խա բար՝ թա գաւորին |
 թագ | զը նող . ա սոր | ցե զը | նա բու գո գո
 նո սո բին | թա մա նա կը | գե բի | ե կած | էր |
 Հայ աս տան . ո բոնց մէ | յէ տոյ | ե լաւ | Ա

չոտ | իչ խան | բազ րա տու նի , որ | ե զաւ | ա
 ուս ջին | թա գաւ որ | բազ րա տու նեաց | ար
 շա կու նի նե բէն | ե տե :

Բազարատ դընող թագ արքայներուն ,
 իմ նախնեաց թագն էր անձագաչտու թիւն .
 ջանա դուն ալ թագ դընես քու գըլխուն ,
 չէ սա անցաւ որ , այլ ան մընայուն :

Գ . Գ . Գ .

Գե զամ | Ար մե նա կայ | թո ուան | որ դին
 էր . որ | տի բե լով | Հայ սց | ազ դին | գե զե ցիկ
 քա զար ներ | շի նեց | Սե ան | ծո վուն | մճա .
 որ | կո շե ցաւ | ծով | Գե զա մայ , ե | տե զը |
 Գեզ ար քու նիք . ե | սա | կող մե ըը | բաշ խեց |
 Ա զու | ա նուամբ | քաջ | որ դւոյն , որ | տի բեց |
 մին շե | կաս պից | ծո վը . ե | իւր | ազ զը | սա |
 ա նուամբ | Ա զուանք | կո շուե ցան :

Գեզամ շինող եմ մեծ քաղաքներուն ,
 անունս է ազնիւ , շէնքերս գեզանուն ,
 դուն շինող եղիր դործոց բարերուն ,
 բարեպաշտ արի , խոհեմ իմաստուն :

Գ . Դ . Դ .

Գատ | ա նուամբ | իչ խա նը՝ սուրբ | վըրր)
 թա նէ սին | ե | նա խա ըար նե բուն | կող մա
 նէ | զը նաց | ՚ի Պօ լիս | կոս տանդ | կայ սեր՝
 որ | ի բենց | օգ նէ , ու | զը նեղ | տայ | Տըր դատ |
 թա գաւ ու ըին | որ դին | թոս բով | հօ ըը | տե
 զը | թա գաւ ուր . կայս ըը | հա ճե լով | զը բեց |
 թուղթ | սուրբ | վըրր թա նէ սին . ե | շատ | զօր

քով | օգ նեց | իրենց , որ | զը բին | թա գաւոր .
 բայց | խոս բով | փոք բա հո զի | և | փոք բա մար
 մին | թլլ լալով | հօ ըը | տե զը | չը ըը . նեց :

Դատ զընել արևա խոսրով թադաւոր ,
 որ չէր քաջ արթուն նըման իւր օր հօր .
 ջանա դուն ըլլաս արի զօրաւոր .
 զի օգուտ չըներ լաւութիւն հօր մօր :

Ե . Ե . Ե .

Ե բու անդ | էր | որ զին | Հայ կա կայ' Պա
 բոյր | թա գաւօ բին | ցե զէն , որ | չորս | տա բի |
 մի այն | թա գաւօ բեց : Խակ | եր կրօրդ | Ե
 բուանդ | Սա նատ բու կէն | Ե տե | թա գա
 ւօ բեց | քը սան | տա բի . որ | այն չափ | քաջ |
 ա հաւոր | էր , որ | մարդ | չէր | հա մար ձա կեր |
 Ե բե սը | նայ Ե լու . թէ պէտ | վար | ցե զէ |
 էր , բայց | քա ջա սիրտ ըլ լա լով | շատ | մեծ
 ցաւ , և | ա նուա նի | քա զար | շի նեց | ու | ա
 նու նը | զը բաւ | Ե բուան գա շատ :

Եբուանդ ասէ քեզ , մանուկ զօրացիր ,
 առարինու թեամբ գըլխուդ պըսակ դիր .
 կարգա գործք քաջաց , իրենց հետեւիր ,
 գէշ ընկերներէն՝ ծուլից հեռացիր :

Զ . Ղ . Ղ .

Զաւան | նա հա պետ | էր | Հայ կայ | ցե
 զէն , որ | շատ | քա ջու թեամբ | տի բեց | Հայ
 ոց | եր սու նը Եօ | թը | տա բի' Յով սէփ | գե
 զէ ցի կին | Ժա մա նակ նե ըը . ա սոր | օ ըը |
 կեկ ըոպս | Ե զիպ տա ցին | զը նաց | Ս . թէնք |

Թա գաւո բու թիւն | հաս տա տեց . ո բնք |
 ոչ | գիր | ու նէ ին , ոչ | օ բէնք , ոչ | քաղար ,
 և | ոչ | ա բու կստ | գի աէ ին . կա քը | ա մե
 նէն | խե լա ցի | ե զան | գի տու թեամբ :

Զուան զօրաւոր կ'ըսէ մի կենար ,
 գընա որ ելլես իմաստութեան ծայր /
 չբլայ ծուրութեամբ մընաս մութ խաւար ,
 ինչպէս չար մարդիկ արդէս և յիմար :

Է . Է . Է .

Էր մէ նակ | կամ | Ար մե նակ | էր | որ գի |
 քա ջին | Հայ կայ , որ | քառ սու նը վեց | տա
 ըի | աի բեց | ազ գին | խո հե մու թեամբ . ա
 սոր | տեղըն | ան ցաւ | Արա մայ խո | որ գին , և |
 որ դւոց | որ գի | նըս տաւ | Ա բամ | քաջ | նա
 հա պե ար , որ | կ'ը սուին | Հայ կազ կան |
 նա հա պեարք . թէ պէտ | ա սոնք | թա գաւո
 ըի | ա նուն | չու նէ ին , այլ | է ին | իբ բև | ինք
 նա կալ | կայսր , որ | աչ խարհ | կը դո զա ցը
 նէ ին | քա ջու թեամբ :

Էրմէնակ ասէ որգի եմ Հայկին ,
 չեմ կարող հասնիլ զօրութեան քաջին .
 եթէ դուն յազթես մարմնոյ աշխարհին ,
 գերազանց տիրող ևս տիեզերին :

Ը . Ը . Ը .

Ըն ձակ | էր | նոյն պէս | հայ կա զըն | նա հա
 պեա , որ | տաս նը հինգ | տա ըի | թա գաւո
 բեց | Հայ | ազ գին . աս | թա միջ նակ | բու
 զան | իշ խո նը | շի նեց | բիւ զան գիտն | կամ

Պօ լի սը, և | ան կէ | ե տե | ըս ցուե ցաւ |
Տը ըս վայ ի | մեծ | պա տե բազ մը, և | տի
ըեց | Հայ ոց | Զար մայր | քաջ | նա հա պե տը,
որ | զը նայ | օգ նու թիւն | տը ըս վա ցւոց,
և | հոն | ըս պան նուե ցաւ | քաջ | Ա. քիւ լէ
սէն :

Ընծակ ասէ թէ քեզ ըրէ ընծայ,
ոչ սուտ աշխարհի՛ որ կ'անցնի կ'երթայ.
այլ ըստեղծողիդ՝ որ քեզ կեանք կուտայ,
և պըսակ փառաց անմահ մըշտակայ :

Թ . Թ . Ը .

Թոր դամ | էր | որ դի | Գա մե բայ, և |
Թոռն | Յա բե թի . որ | ծը նաւ | Հայկ | նա
հա պե տը | Հայ ոց . ա սոր | ա նու ամբ | Հայ
ե ըր | Թոր դո/մեան | կո շուե ցան, և | այլ
ազգ նե ըր | Թիւրք | կամ | Թիւրք մէն . ու
նէր | ես թը | որ դի | որ | աշ տա բա կա շի նու
Թե նէն | ե տե | զա նա զան | ազ գեր | ե զան |
Ա սի այ ի | մէջ :

Թորդամ թոռն եմ ես նոյ նահապետին,
որ անցաւ ծովէն մեծ ջրըհեղեղին .
թէ արդար մընաս հակառակ չարին,
չէն կըրնար մօտիւ քեզ հեղեղը գիւին :

Ժ . Ժ . Ժ .

Ժո դո վե ցան | հին | ա տե նը | ե բեր | մեծ |
իշ խան ներ . Պա ըոյր | Հայ ոց | նա հա պե
տը, Բե զե սիս | Բա բե ըս ցին, և | վար բա

կէս | մե դա ցին . ա սոնք | ե լան | նի նուէ ի |
վը բայ , ա սին | ե | թա դա ւո բը | Սար դա նա
բաղ | ին քը զին քը | ե բեց . խոկ | վար բա
կէս | թա դա ւոր | նըս տաւ . նի նու է . ե | մեր |
Պա բայ բին | ալ | թաղ | զը բաւ | թա դա ւո բե
ցուց | Հայ սա տա նու | վը բայ . զի | ան կէց |
ա սաջ | ա սանց | թա գի | կը աի բէ ին | հայ |
նա հա պեա նե բը :

Ժողով իշխանաց կ'ըսէ՝ մէկ եղիբ .
ընկերաց եղբարց հեա միշտ միացիր ,
թաղաւոր երկրի ահա դուն կ'ըլլաս ,
ամեն բանի մէջ փառքով կը մեծնաս :

Ի . Ի . Ի .

Իշ խա նու թիւ նըն | Հայ ոց | հին | թա մա
նա կը | Հայ կէն | ըս կը սաւ , ե | տե ւեց | մին
չե | մե ծըն | Ա զեք սան զըր . ան կէ | ե տե |
կու սա կալ | իշ խան | նըս տաւ . եա քը | ար
շա կու նիք | թա դա ւո բե ցին , յե տոյ |
մարդ պան | նըս տաւ . ա պա | բաղ բա տու
նիք | թա դա ւո բե ցին . ե | վեր ջը | ուս բի
նեանք | աի բե ցին . ա պա | վեր ջա ցաւ | Հայ
ոց | իշ խա նու թիւ նը | չորս հա բիւր | յի
սուն | տա բուր նէ | ՚ի վեր :

Իշխանութիւնն է պատկեր արարչին ,
որ տէր է երկնից ծովու ցամաքին .
մարդիկ քիչ տանն իշխան կը նըստին ,
այլ հաւասար են երբ ՚ի հող ծածկին :

Լ . Լ . Լ .

Լեւոնն | հայ ոյ | մեծ | իշ խա նը | Ռու բե
 նինն | ցե զէն | էր . որ | այն չափ | զօ բա ցաւ . քա
 ջու թեամբ | և | մե ծա մեծ | դործ քե բով ,
 մինն չե | ար ծա նի | ե զաւ | թա գաւ որ | օ
 ծուե լու . ուս տի | թուղթ | զը բեց | կե լեա
 տի ա նոս | սըր բա գանն | պա պին | և խըն դրեց |
 ար քայ ա կանն | թաղ | և օրհ նու թիւն . և
 կաւ | ի բենն | փաւ աււ որ | թաղ , և | Գեր մա
 նի ոյ | կայս բըն ալ | զըր կեց | ի բենն | դրօ շակ |
 աւիւ ծա նը շանն , որ | օ ծուե ցաւ | Լեւոնն |
 աւա ջինն | թա գաւ որ | կի լի կե ցուոյ :

Լեւոնն ասէ թէ առիւծ եմ հրղօր ,
 ազգաց օտարաց յաղթող ահաւոր .
 բայց ինչ շահ երբ գայ մահըն սըգաւոր ,
 կը յաղթէ բազկացս , կ'ընէ զիս անղօր :

Խ . խ , Խ .

Խոս բով | մեծ էր | որ դի | վա զար շայ | և |
 հայր | Տըր գա տայ . որ | սաս տիկ | զօ բու
 թեամբ | և | մեծ | քա ջու թեամբ | շար ժեց |
 Պար սից | թա գաւ ու բու թիւ նը , և | ա նոնց
 մէ | վը բէժ | առ նե լով | շի նեց | եօ թըն պա
 բըս պեանն | մեծ | քա զար , և ա նու նը | զը
 բաւ | Գաւ բէժ | կամ | գա | վը բէժ . ուս տի |
 Ար տա շիր | թա գաւ ու բը | պար սից | զըր կեց |
 Ա նակ | նա խա բա բը , որ | և կաւ | խա բէ ու
 թեամբ | ըս պանն նեց | Խոս բո վը . եր բոր | կը

փախ չէր, հա սան | ըս պան նե ցին | զին քը |
խւր | տը նս վը . մի այն | Սու բէն | և | Գրի դոր
որ զի քը | ա զա տե ցան :

Խոսրով քեզ ասէ՛ իմ վարքէս սարվէ ,
մի հաւտար մարդու , բզքեզ խեղճ կ'ընէ .
որչափ թըշնամիդ է անարդ անջօր ,
դուն ըզդասա եզիր , հեռացիր անկէ :

Ծ . Ծ . Ծ .

Ծո փաց նա խա բա բու թիւ նը | հաս տա
տեց | վա զար շակ | թա դա ւո բը | որ | շատ |
դե զե ցիկ | կար դեր | և օ բէնք ներ | զը բաւ .
ա մեն | թա դա ւո բա կան | գործ քե բու | ժա
մա նակ | զը բաւ , և | ա մեն մէկ | նա խա բար
նե բուն | մէյ մէկ | պաշ տօն | տը ւաւ , ո բնք |
որ դուց | որ զի | կը աի բէ ին | իր բե | փոք բիկ |
թա դա ւոր , ու | շատ | զօ բա ւոր | է ին | և | փա
ռա ւոր . հա բիւ բէն | ա ւե լի | էին . ո մանք |
ու նէ ին | տա սը հա զար | զօրք | և | ո մանք | ա
ւե լի | կամ՝ | պա կաս :

Ծոփաց նախարարք կ'ըսեն արի տես ,
կարդ վազարշակաց և օրէնք պէս պէս .
զի կարդ և կանոն են տիրող ազգաց :
և ոչ զօրութիւն արքայից զօրաց :

Կ . Կ . Կ .

Կու սա կալ | եղաւ | Հայ ոց | վը բայ | նախ |
Միհ բան | Ա զէք սանդ բին | կող մա նէ . որ |
պա տե բազ մե ցաւ | վա հէ | Հայ ոց | թա դա

ւո ըին | հեա . վա հէ | յաղ թու ե ցաւ | ու |
 մե աւա | պա տե ըաղ մին | մէջ , և | վեր ջա
 ցաւ | հայ կա զանց | թա գաւ լո ըու թիւ նը .
 ան կէց | ե տե | վեց | կու սա կալ ներ | նըս տե
 ցան | հայ աւ տան . յե տոյ | ե լան | պար թե
 նե ըը | և | հաս տա տե ցին | ար շա կուն եաց |
 թա գաւ լո ըու թիւ նը :

կուսակալու թիւն եղաւ հայաստան ,
 վերցաւ հայկազանց տիրող դաւաղան .
 զի քաջ տէրու թիւնը որչափ մեծ ըլլան ,
 վերջապէս կ'անցնին ոչ ինչ կը դառնան :

Հ . հ . 4 .

Հայկ | էր | որ դի | թոր գո մայ | Յա բե թայ |
 ցե ղէն | և | հի մըն | հայ կա զանց | թա գաւ լո
 ըու թեան . ո ըուն | անուամբ | աղ զը | հայ |
 կո չուե ցաւ | և | աշ խար հը | հայ աւ տան . որ
 այն չափ | քաջ | և | խո հեմ | մարդ | էր | որ |
 երբ | Բէլ | Ա սո բոց | թա գաւ լո ըը | ու ղեց |
 պա տե ըաղ մով | հայ կը | հը նա զան դե ցը
 նեւ | որ | ի բնն | եր կըր պա դու թիւն | տայ ,
 Հայկ | քա ջու թեամբ | դէմ | ե լաւ , ու հե ու
 էն | զար կաւ | նե տով | ծա կեց | սըր աին | եր
 կը թէ | զը բա հը | և | սա տա կեց | Բէ լը :

Հայկն ասէ նայէ իմ յաղթող բազկաց ,
 այն հըպարտ չար Բէլն ինչպէս կործանեաց ,
 ով որ կը պաշտէ զինքն իբրև աստուած ,
 այսպէս խայտառակ կ'իյնայ սատակած :

Չ . ձ . Յ .

Չու իկ | էր | կին | Հը մայ եակ | նա խա բա
 բին | եզ բո բը | սուբբ | վար դա նայ , ե | մայր |
 մե ծին | վա հա նայ . սուբբ վար դան | ե | Հը
 մայ եակ | նա հա տակ | ե զան | մեծ | պա տե
 բազ մին | մեջ | Պար սից | դէմ . վա հան | մեծ
 ցաւ | Չու իկ | մե բը | բով | բա բե պաշ տու
 թեամբ . որ | յե տայ | այն չափ | մեծ | յազ թու
 թիւն ներ | ը բաւ | Պար սից | դէմ | ե | ա զա
 տեց | ազ գը | գե բու թե նէ , մին չե | զին քը |
 ազ գին | գը ըւխ | գը բին , որ | վա աւ ւո բա
 պէս | վա բեց | իւր | իշ խա նու թիւ նը :

Չու իկ խըրաա տայ , լաւ սորվէ որդեակ ,
 ծնողաց վարպետիդ . եղիր հըպատակ .
 թէ հիմա ջանաս օգտակար գործքով ,
 կը մընաս անմահ անուամբ մեծագով :

Ղ . Ղ . Ղ .

Ղե բուբ նա | էր | ե բե ե լի | գը պիր , որ |
 գը բեց | Աբ գար | թա գա ւո բին | ե | Սա նա
 տրուկ | թա գա ւո բին | գործ քե բը . աս | Սա
 նա տրուկ | քը բոջ որ գի | էր | Աբ գա բու .
 բայց | կը աւ պաշ տու թեան | հե տե ե լով |
 նա հա տա կեց | իւր | ի մաս տուն | զա ւա կը |
 կոյ սըն | Սան դուխա | ու | թա գէ ոս | ա ա
 քեա լը , ա նոր | հա մար | պատ թու ե ցաւ .
 իւր | ծա ույն | զի պուա ծով | զար կաւ | զին
 քը | նե տով | սա տա կեց :

Ղերուքնա կ'ըսէ, եղիր բարեպաշտ,
 պարկեշտ բանիրուն խոհեմ և ըզգաստ.
 անանկ բարի վարք և գործք ունենաս.
 որ գիտուններուն գըրոց մէջ մըանաս:

Ճ . Ճ . Ճ .

Ճիււան կամ թոհան նէս | էր | պայլ | և |
 մեծ | իշխան | Լեւոն | թաղաւ | րին | օրը |
 ու | հօրը | կողմա | լաւին | էր , իսկ | մայր
 բն | էր | Զար | լուն | թաղաւ | հին | Լեւոնին |
 աղջիկ | կը . բայց | Լեւոն | անոր | զի | ըլլաւ | լավ
 ճիււան | օժեցին | թաղաւ | ու | անու
 նը | կոստան | զին | զըրին . որ | հայ | աղջիկ |
 ըլլաւ | լուն | հաւար | աղջիկ | լաւ | չընայ | և
 ցաւ , և անկարգ | ըլլաւ | լավ | ըստան | նեցին |
 զինքը , և տեղը | նրա տաւ | եղբայրը | քաջ
 Գուր | տոն :

Ճիււան կ'ըսէ թէ աղգիւղ լաւ նայէ ,
 ուր որ հայ կ'ուտես աղէկ աշխատէ .
 ամեն աղգաց հետ եղբոր պէս վարուէ ,
 զի ամենքս ալ ենք՝ ծընած նոյն հողէ :

Մ . մ . Տ .

Մարգ պաւստ թիւնն | էր | մեծ | իշխան
 նու թիւն , որ | Պարսիկ ներքը | հաստատ
 ցին | հայաստան | արշակունի եաց | թաղաւ
 և ուր թիւնը | վերցընեւ | և տեղ | ուր | եր
 բէ մըն | հայ | նախարար ներքնալ | կ'ըլլայ
 ին | մարգ պաւստ | ինչ պէս | էր | շար | վասակ ,

3*

Արտագրւած Ազգայնական
 Գրական - Մարտի

որ | թ ա դ ա ւ որ | ը լ լ ա լ ու | հ ա մ ար | մ ատ ն ի չ |
 և զ աւ | ի ր | ա զ գ ի ն , ու | կ ը ր ա կ ա պ ա շ ա | կ ' ու
 զ է ր | ը ն ե լ ու | Հ այ ե ը ը . Հ այ ա ս տ ա ն | ո ա ն ա
 կ ի թ | ը ր աւ , բ այ ց | չ ա ր ա չ ար | պ ա տ ու հ ա
 ս ա լ | որ դ ն ա լ ի ց | ս ա տ ա կ ե ց աւ :

Մ ար դ պ ա ն է ի կ ա , ա ս է չ ար Վ ա ս ա կ ,
 ու զ ե ց ի ա ա ն ու լ ար ք այ ի ց պ ը ս ա կ .
 հ ե ա ս ե ա լ գ ի ի խ ն մ ու ա ց այ զ ա ս տ ու ա ծ ,
 կ ր ր ու ս ի զ ա մ ե ն ն , ե զ այ որ ս զ իւ ա ց :

Յ . յ . յ .

Յ ա բ է թ | է ր | ա ն գ ր ա ն ի ի | որ դ ի | ն ո ց | ն ա
 հ ա պ ե ա ի ն , որ | ջ ը ր հ ե զ ե զ է ն | ե տ ե լ աւ |
 Հ այ ա ս տ ա ն | հ ո ը ը | հ ե ա | մ է կ տ ե զ | ը ը ն ա կ ե
 ց աւ . ու ն ե ց աւ | ու թ ը | որ դ ի . Գ ա մ ե ր | որ
 զ ա յ ն | ց ե զ է ն | ե զ ա ն | Հ այ ք . Մ ա դ ո զ է ն | ը ս
 կ իւ թ ա ց ի ք . Մ ա դ այ է ն | մ ար ք . Յ աւ ա ն է ն |
 յ ո ց ի ք . Թ ո ր ա զ է ն | վ ը ր ա ց ի ք . Մ ո ս ս ք է ն |
 մ ո ս կ ս լ ն ե ը ը . Թ ի ր ա ս է ն | թ ը ր ա կ ա ց ի ք .
 և | է զ ի ս այ է ն | ե զ ա ն | մ ո ո ա ց ի ք .

Յ ար է թ ն ա ս է ք ե զ , լ ը ս է ի մ ' ձ այ ն ի ս ,
 ա խ ա աւ ո ր կ ա մ ք ի զ չ ը լ ա ց հ ե ա ս ի ս .
 որ ք ե զ չ ը ն կ ը զ մ ե ն ջ ը ր հ ե զ ե գ ք ե ր կ ը ի ս ,
 այ լ մ ը ն ա ս զ աւ ա կ գ ու որ զ ա ո ց յ որ զ ի ս :

Ն . ն . ն .

Ն ո ց | ն ա հ ա պ ե ա | է ր | որ դ ի | Գ ա մ ե ք այ |
 և | ա ր դ ար | ա ո ա ջ ի | ա ս տ ու ծ ո ց . ի ր | թ ա մ ա

նա կուան | մար զիկ | չար | ճամբայ | եր թա
 լով | այն պէս | ա պա կա նե ցան | որ | աս տու
 ած | զի բննք | պատ ժե լով | ջրը հե զեզ | աք
 ւաւ . բայց | նոյ | հա բիւր | տա բի | աչ խա տե
 ցաւ | մեծ | տա պան մը | շի նեց | նա ւու | ձե
 ւով , և | ա նոնց | քա բո զեց | որ | խը բա տուին ,
 բայց | ա նոնք | չու զե ցին | լը սե լու . ա պա |
 նոյ | եօ թը | հո դւով | մը տաւ | տա պա նին |
 մէջ | և | ա մեն | տե սակ | կեն դա նի նե բէն ալ |
 ա ուա . յե տոյ | և կաւ | ջրը հե զե դը | բո լոր |
 աչ խարհ | ա պա կա նեց | կոր սըն ցուց . խկ |
 տա պա նը | և կաւ | Հայ աս տան | Ա բա բատ |
 լե բան | վը բայ | նըս տաւ :

Նոյ ասէ երկրորդ հայր եմ աշխարհի ,
 իմ տապանակս էր իբր եկեղեցի .
 ով որ դուրս մընայ չարին հետևի ,
 հեղեղաւ գիւին հարկաւ կորսուի :

Ծ . 2 . 2 .

Ծ ա պուհ | թա գա ւոր | Հայ ոց | էր | պար
 սիկ | Յազ կերտ | թա գա ւո բին | որ գին . վա
 սըն զի | վը աամ շա պուհ | Հայ ոց | թա գա
 ւորը | մեռ նե լէն | և տե | պար սիկ նե բը | Ծ ա
 պու հը | գը բին | որ յա փըշ տա կեն | Հայ աս
 տան . բայց | հայ | նա խա բար նե բը | զօ բա
 ւոր | ըլ լա լով զին քը | թա գա ւո բի | տեզ |
 չը գը բին , որ | քիչ | թա մա նա կէն | և տե | գը
 նայ | Պարս կաս տան | մե ուա . և Հայ ոց | թա
 գա ւոր | և զաւ | վը աամ շա պու հին | որ գին |

Ար տա շիր, որ | կոր ծա նեց | տէ բու թիւ նը |
 գէշ | վար քով :

Շապուհ ասէ թէ այլոց մի ցանկար ,
 որչափ որ սնիա քեզ բաւական կալ .
 առնուլ ջանք ըրի ես Հայոց աշխարհ ,
 իմն ալ կորուսի կորոյ չարաչար :

Ո . Ռ . Ռ .

Ոս աի կա նու թիւ նը | հաս տա տե ցաւ |
 Հայ առ ասն | եր բոր | այլ ազգ նե ըը | զօ բա
 ցան , ու | աի բե լով Հայ ոց | սս աի կան | կը
 զբբ կէ ին . ո բնք | կա տա բեալ | իշ խա նու
 թեամբ | կը բբու նա նայ ին | և | տուր քը | կը
 ժող վէ ին . բայց | շատ | կո զոպ տե ցին | ու |
 շատ | հա լա ծե ցին | մեր | ազ զը . եր բե մըն |
 հայ | նա խա բար նե բէն | պատ բիկ կը զը նէ
 ին | որ նոյն | իշ խա նու թիւ նըն | ու նէր . եր
 բոր | Հո ոսմ' նե ըը | կը աի բէ ին , Հայ ոց մէ |
 կիւ բա սրա զատ | կը զը նէ ին :

Ոստիկան էին այլ ազգաց իշխան ,
 եկան բըռնացան մեր ազգին վերան .
 երբ մարդ իրեն մէջ է անմիաբան ,
 ուրիշին կ'ըլլայ դերի անպիտան :

Ձ . Ն . Ն .

Ձը մըշ կիկ | Յով հան նէս | էր հայ | իշ խան |
 փա աա ւոր | գե զե ցիկ | և | ի մաս տուն , որ |
 Պօլ սոյ | մէջ | յու նաց | թա դա ւո ըին | դու
 ուն | ըլ լա լով' շատ | սի բե լի | Ե զաւ | ա մե

նուն , և | քա ջա գոր ծու թեամբ | և զաւ | զօ
 րա յպեա . մինչ զի | եր բօր | մե աաւ | Ռո մա
 նսս | կայս ըր , Ձը մըչ կիկ | տէ բու թիւ նը |
 ա դէկ | նայ ե ցաւ | վեց | տա ըի . յե տոյ | ին
 քը | և զաւ | կայ սըր . վեց | տա ըի | քա ջու
 թեամբ | տի բե լէն | և աև | կայ սըր | զը բաւ |
 Ռո մա նս սի | որ դին , ու | ին քը | վանք | մը
 տաւ | ճըգ նեց :

Ձըմըչկիկ կ'ըսէ , ես էի իշխան ,
 արարիչն ըրաւ զիս կայսր յունական .
 որոնք քաջ գիտուն բարեպաշտ կ'ըլլան ,
 զերազանց անուամբ միշտ կը բարձրանան :

Պ . սլ . Կ .

Պար թեք | եք բոյ և ցե բէն | հե ծեալ | կը
 նը շա նա կէ . որ | կը բը նա կին | Պարս կաս
 տա նու | և | իս բա սա նու | կող մը . Աք բա հա
 մու | ցե դէն | կու գան . սս | զօ բա ւոր | ալ
 դէն | է ին | Աք շակ | և | վա զար շակ , որ | և
 կան | Հայ սա տան | ու | Պարս կաս տան | տի
 բե ցին . և լան | քաջ | և | վա աւ ւոր | ար շա
 կու նի | թա գա ւոր ներ . ո բոնց մէ | էր | քա
 ջըն | Տըր զաա | և | սուրբ | Գը ըի գօր | լու սա
 ւո ըիչ :

Պարթե մեծ Արշակ տիրող աշխարհաց ,
 հիմն եղաւ թագին քաջ արշակունեաց .
 զի արի իշխանք են պատճառ բարեաց ,
 թէ իւրեանց տոհմի թէ օտար ազգաց :

Ջու ան շիր | մեծ | իշ խան | սիւ նեայ | աշ
խար հին՝ շի նեց | վա ուս ւոր | վանք մը . ա
սոր | որ դին | վա հան | բա բե պաշտ | և | բա նի
բուն | բլ լա լով՝ ընտ բե ցին | ե պիս կո պոս |
սիւ նեայ . Ա նա նիս | կա թո դի կո սը | զը
նայ | հոն | ե պիս կո պոս | ձեռ նա գրեց | սիւ
նեայ | վը բայ . նա և | ի բեն | զար մին | և | աշ
խար հին | պա տիւ | բլ լա լու | հա մար | հը բա
ման | աը ւաւ | որ | առ ջե էն | խաշ | տա նի :

Ջուանշիր տակ , իմ՝ որդին վահան
մանկութենէն էր հեռեող ուսման .
Իւր բարի վարքը զինքն ըրաւ արժան ,
մեծ եպիսկոպոս եղաւ սիւնեայ տան :

Ռ . ա . ո .

Ռու բէն | էր | վա ուս ւոր | և | քաջ | իշ խան |
Հայ ոց , աղ գա կան | Գա դիկ | թա գա ւո
րին . որ | մե ծա մեծ | քա ջա դոր ծու թեամբ |
չատ | զօ բա ցաւ | և | շատ | տե դե բու | տի բեց |
կի լի կի այ ի | կող մը . մին չև | ե զաւ | ինք
նա զը լուխ | իշ խան | և | հիմ՝ նա դիր | կի լի
կի այ ի | թա գա ւո բու թեան | Հայ ոց .
և | ա սոր | ցե դէն | որ դւոց | որ դի | թա գա
ւո բե ցին | ու | Ռու բի նեանք | ա նուա նե
ցան :

Ռուբէն քաջանուն փառաւոր իշխան ,
կ'ըսէ զօրացիր մ'ըլլար անպիտան .

Ես հաստատեցի թագըն՝ ուրիշներան ,
դուն ալ զիր քեզ թագ անձապաշտութեան :

Ս . ս . ս .

Սուր | էր | հայ | նա հա պետ , որ | տի բեց |
փառ նա կէն | ե տե , և | զօ բաւոր | ըլ լա
լով | ա նուա նե ցաւ | սու սեր | հա տու | ընդ
դէմ | թըլ նա մեաց . ա սոր | օ բը | իս բայ է
լա ցիք | տի բե ցին | եր կրին | աւե տեաց | և |
Մով սէս | մար գա բէն | վախ ճա նե ցաւ .
ուս տի | քա նա նա ցւոց մէ | ո մանք | փա խըս
տա կան | ե կան | Հայ աս տան , Սուր | նա հա
պե տին | ըն կան . ո բոնց | աւաջ նոր դըն | էր |
Քա նա նի դաս | ե բեւե լին . ուս կից | ե զաւ |
Գըն թու նի | նա խա բա բու թիւ նը :

Սուր եմ հատանող կ'ըսէ սուր կըտրուկ ,
այլ յաւէտ յաղթող եմ քաղցր բարութ .
թէպէտ և ըլլաս հարուստ մեծ փառօք ,
չահէ ամեն մարդ քաղցախօս լեզուօք :

Վ . վ . Վ .

Վա հա գըն | էր | որ դի | Տիգ բան | թա գա
ւո բին , որ | զար մա նա լի | քա ջու թեամբ |
աչ խարհ | դո զա ցուց , մին չև | զին քը | կուռ
քե բուն | կար գը | գը բին . և | իւր | ար ճա նը |
նախ | վը բաս տան | պաշ տե ցին , և | ա պա |
Հայ աս տան ալ | գը բին | կը պաշ տէ ին . Հայ
ոց | քըր մա պետ նե բը | ա սոր | ցե դէն | կ'ըլ
լայ ին , ո բոնք | կ'ա նուա նէ ին | Վա հու նիք .

վահագն ասէ թէ վեհն եմ իմ ազգին ,
 քաջութեանս համար կուռքս պաշտեցին .
 բայց սհ կը ասնջի գըծովքն իմ հոգին ,
 գու մի հետեիր աշխարհիս փառքին .

Տ . ա . ր .

Տիգ բան | և բուան դեան | շատ | մեծ | և | զօ
 բաւոր | թա գաւոր | էր | Հայ ոց . ո բուն | նը
 ման | խո հեմ | և քաջ | թա գաւոր | քիչ | և
 զած | է . որ | ըս պան նեց | Աժ գա հակ | մա
 բաց | թա գաւո բը | և | վեր ցուց | ա նոնց | թա
 գաւո բու թիւ նը . մին չե | հո ոտմ նե բուն
 ալ | տի բե լով ըն գար ձա կեց | Հայ ոց | տէ
 բու թիւ նը . հին | պատ միչ նե բը | շատ | կը
 գո վեհ | Տիգ բա նին | ի մաս տու թիւ նը | և
 ան պար տե լի | քա ջու թիւ նը . շի նեց | Տիգ
 բա նա կերա | մեծ | քա զա քը :

Տիգբան խըբատ տայ այն մեծ թագաւոր ,
 հետեէ բարւոյն , կ'ըլլաս փառաւոր .

Թագը չընեք մարդն ազգաց ահաւոր ,
 այլ գործք քաջութեան և ջանք շահաւոր :

Բ . ր . Ե .

Բո գո հէ | էր | կին | Ա նա կայ | և | մայր | Լու
 սաւոր չին . եր բոր | Ա նակ | պի տի | ըս պան
 նէր | խոս բով և լաւ | Պարս կաս տա նէն | հա
 սաւ | Ար տաղ | գաւա ոը , բը նա կե ցաւ |
 իւր | ըն տա նեօ քըն | ան | տեղը , ուր | էր | թա
 դէ ոս | աւա քեա լին | գե բեղ մանը . ա հա |

հոն | յը զա ցաւ | Բո գո հէ | Լու սաւ լո բի չը .
 ա նոր | հա մար | կ'ը սուի | պար գե | նըչ խա
 բայ | սուրբ | Թա գէ ո սին . բայց | եր բոր | փա
 խուցին | տը զայն | Սե բաս տի ա , մը կըր տե
 ցին ' Գրի գոր | կո չե ցին :

Բողոհէ ծընող սուրբ Լուսաւորչին ,
 չըհասաւ լուսոյ իւր սուրբ զաւակին .
 գուն եղիր զաւակ շնորհալից անդին ,
 զարգարէ ազգըդ լուսով քո անձին :

Յ . ց . Գ .

Յո լակ | նա հա պեա | էր | որ գի | Ս մա սի
 այ ին | և | եղ բայր | Գե զա մայ . ո բուն | աչ քե
 ըր | պայ ծառ | գե զե ցիկ | և | ին քը | զըւարթ
 ե բես | ըլ լա լուն | հա մար ' Յո լակ | ը սուե
 ցաւ . ա սոր | հայ ըր | քա զաք | շի նեց | Մա
 սիս | լե բա նը | մծա | ու | տըւաւ | Յո լա կին |
 որ | հոն | կըր ըր նա կէր , և | տե զը | շատ | ա զէկ |
 շէն ցը նե լուն | հա մար | Յո լա կերա ա նուա
 նե ցաւ :

Յոլակ կ'ըսէ թէ ցոլացաւ գէմք իմ ,
 բայց միտքս է խաւար երբ ուսում չունիմ .
 թէ իմաստութեան լոյսն հասնի մըտքիդ ,
 գուն կ'ըլլաս ցոլած պայծառ քան զարփին :

Ի . ւ . . .

Իիւր կա նոս | կամ | Հիւր կա նոս | էր | քա
 հա նայ ա պեա | և | թա գաւ որ | հըրէ ից . ո
 բուն | վըրայ | ե լաւ | Բա զափ բան | ըս պա բա

պեա | Տիգ բան | թա դա ւո բին | Հայ ոյ , և |
բըս նեց | բե բաւ | Տիգ բա նին . զի | Մն տի դո
նոս | հը բէ այն | շատ բան | խոս տա ցեր էր |
Բա զափ բա նին , որ | ինքն | եր թայ | Ե բու սա
զէմ' | նըս տի | քա հա նայ ա պեա . ուս տի |
եր բոր | տե սաւ | Հիւր կա նո սը | կա պած' վա
զեց | վը բան | ըն կաւ , ու | խա ծաւ | վըրր ցուց |
Հիւր կա նո սին | ա կան ջը , աս | մըս . քով | որ |
և թէ | ա զա տի ալ չը կըր նայ | քա հա նայ
ա պեա | ըլլա լու . զի | ա նա բաս | պէտք | էր |
ըլ լալ :

Իկերկանոս ասէ մ' ըլլար փառասէր ,
չուքին ետեէն սըրտանց մի վազեր .
դուն որչափ վազես ան կը հեռանայ ,
դուն անկէ փախչիս , շուտ կը մտենայ :

Փ . Վ . Գ .

Փարս ման | էր | նա խա բար | Ման դա կու
նի , և | ըն կեր | սըր բոյն | վար դա նայ . եր
բոր | պա տե բաղ մե ցան | պար սից | հեա | հա
ւատ . քի | հա մար | մի ա տեղ | խայ տա ուա կե
ցին | Պար սիկ նե բը , որ | Հայ ե բը | կը բա կա
պաշտ | կ'ու զէ ին | ը նե լու . վասն զի | Հայ ե
բը | ա ուջ նոր դու թեամբ | քաջ | վար դա
նայ' վաթ սու նը վեց | հա զար | հո գի | ե զան ,
և | զար մա նա լի | քա ջու թեամբ | պա տե
բաղ մե ցան . ուր | քաջ | վար դան | նա հա
տակ | ե զաւ | հա զար | ին նը սու նըվեց | հո
դուլ :

Փարսման ասէ թէ ես եմ նախարար ,
 ոչ փուճ աշխարհիս , այլ երկնից համար .
 ջանա աւելի հոգւոյդ աշխատիս ,
 որ քեզ պըսակէ փառքն անմահարար :

Ք . ք . * .

Քաջ բե բու նիք | էր | նա խա բա բու
 թիւն | ա նուա նի | քա ջու թեամբ , որ | կը աի
 բէ ին | վաս պու բա կան | աշ խար հը | Հայ
 ոց . աս | ցե ղէն | էր | հրա շա լի | քա ջըն | Ներ
 սեհ | նա խա բար , որ | զար մա նա լի | սի բով |
 ըն կեր | ե դաւ | սուրբ | վար դա նայ | ան |
 մեծ | պա տե բաղ մին | մէջ , և | ան հը նա
 բին | քա ջու թեամբ | նա հա տակ | ե դաւ | եօ
 թը | հո գւով . ո բոնք | ի բենց | սուրբ | ա բեամ
 բը | կը բա կա պաշտ | պար սից | կը բա կը | մա
 բե ցին :

Քաջբերունիք քաջք ասեն թէ եղիր
 քաջ ընդդէմ դիւին , ոտքիդ տակը դիր .
 մի վախնար ջանա վասն արքայութեան ,
 վասն այն փառքերուն որ կան յաւիտեան :

Եւ . և . և .

Եւ թա ղէ | էր | մե ծա տուն | կե սա բա ցի
 և | եղ բայր | Սո փիա այ ի , որ | ե կան Հայ
 աս տան , և | Սո փի ա | ե դաւ | Լու սա լոր
 չայ | սը նու ցիչ | կաթ մայր . եր բոր | խոս
 բով | թա դա լո բը | հո գին | բե բա նը | ը
 սաւ | ջըն ջե ցէք | Ա նա կայ | տու նը , Եւ թա

դէ | ա ուաւ | տը զայն | պա հեց , և | յե տոյ | վա
 խոց | կե սա ըի ա | մը կըր տեւ | տը լաւ , ա
 նունը | զը ըին | Գրի գոր , ինչ պէս որ | հրեշ
 տա կը | ա զաւ նա կերպ | ե ըն նա լով | ճամ'
 բան՝ ը սեր | էր :

Եւթագէ կ'ըսէ՝ թէ եղիր պատճառ ,
 աղէկ բաներուն որոց բարերար .
 թէ մանուկ Գրիգորն ես չազատէի ,
 հայոց ազգն հիմա կը մընար խաւար :

0 . 0 . 0 .

Օ շին | էր | որ դի | Լեւոն | թա գաւո ըին ,
 դոր | խա բէ ու թեամբ | ըս պան նեց | թա
 թար նե բուն | իշ խա նը . եր բոր | լը սեց | Օ
 շին | որ դին , ե լաւ | նախ | քա ջու թեամբ |
 թըշ նա մի նե բը | հա լա ծեց , և | ապա | սուգ |
 նըս տաւ | իշ խան նե բով , մին չև | ա մենքը |
 ե կան | ժող վե ցան | օ ծե ցին | Օ շին | թա
 գաւո , որ | շատ | խո հե մու թեամբ | կար
 գաւո ընց | թա գաւո բու թիւնը . նա և |
 ժողով | ը նեւ | տը լաւ | Ա տա նա | մի ա բա
 նու թեան | հա մար , և | զը ընց | Հը ում , որ |
 քը ըիս տո նէ ից մէ | ի ընն | օգ նու թիւն |
 դայ . իսկ | ին քը | տա սուի ըքը | տա ըի | տի
 ընց :

Օ շին խըրատ տայ . մանուկ իմաստուն ,
 լաւ մըտիկ ըրէ խոհեմ ծերերուն .
 մ'ըլլար կամապաշտ , այլ անոյշ՝ սիրուն ,
 որ թագաւորես սիրով ամենուն :

Ֆ . Փ . Ք .

Ֆիլիպ | էր | որ դի կամ սին | Ան տի ս քայ ,
հօր | կող մա նէ | լա տին , հ | մօր | կող մա նէ |
հայ , որ | ա աաւ | Ջա պէլ | թա դու հին | հ |
օ ծուե ցաւ | թա գաւ որ | հայ սց . բայց | նախ |
եր դում | ը նեւ | աք լին | որ | հայ սց | ծէ սը |
չը փո խէ . իսկ | նա | եր կու | տա ըի էն | հաե |
եր դու մին | գէմ | ը նե լով | աղ զին | ծուա |
նայ ե ցաւ . մին չե | թա գաւ լո բա կան | ծան
բա զին | զար դե ըը | հ | թա գը | Ան տի ք | զըր
կեց . ուս տի | հայ | իչ խան նե ըը | զին քը |
բան աք | զը ըին , որ | բե ըեւ | տայ | զար դե
ըր . ուր | նա | տա ըի էն | ե տե | մե աաւ | տըրտ
մու թեամբ :

Ֆիլիպ թագաւոր քեզ իմաց կուտայ ,
մի կեղծաւորիւր , այլ շիտակ զընա .
եթէ ամեն մարդ սիրես մէկ սըրտով ,
դուն ալ ամենէն կը սիրուիս սիրով :

Ե. ԳՍՍ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱՅՍՇՈՒՆՉ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ա . ա . ա .

Ա, բ բա համ | էր | որ դի | թա բայ ի |
 քաղ զէ ա ցի՝ Սե մայ | ցե զէն . իւր | հայ բը |
 կուռք | կը շի նէր , իսկ | Ա, բ բա համ | միշտ |
 աստ զե բուն | նայ ե լով | կը մը տա ծէր |
 թէ | աս | զե զե ցիկ | կար զը | պէտք | է | որ |
 զե զե ցիկ | ըս տեղ ծող | մը | ու նե նայ , չէ |
 թէ | ձե աա գործ | կուռքե բը : Ա հա | այս պի
 սի | մը տած մունք նե բով | այն չափ | լու սա
 ւո բե ցաւ | և | աս տուա ծայ ին | սի բո վը | վա
 ոուե ցաւ , մին չև | հայր | աղ դայ | բաղ մայ |
 ե դաւ , և հը բեշ տակ նե բը | տու նըն | ե կան |
 զինքը | օրհ նե ցին . եր բոր | մէկ հա տիկ | սի
 բա կան | Սա հակ | որ զին | աս տու ծոյ | զոհ |
 պի տի | ը նէր , աս տու ած | ա նոր | տե զը | ոչ
 խա բըն | ըն դու նեց , ու | նո բէն | օրհ նե լով |
 խոս տա ցաւ | որ | իր | ցե զէն | վերը կիչ | տայ |
 աշ խար հի :

Աբրահամն եմ ես հայր խորայելի ,
 իմ զոգս է հանգիստ աղբատ Ղազարի .

բայց չեմ կարող ևս օգնել իմ որդւոց ,
երբոր չեն զըզջար , շունին գործ բարի :

Բ . Բ . Է .

Բե նի ա մին | էր | փոր բիկ | որ դի | Յա կոր |
նա հա պե տին . որ | երբ | Յով սէփ | գե զե ցե
կը | եղ բայր նե ըր | ծա խե ցին | իս մայ ե լա
ցւոց | ու | զը նաց | Ե գիպ տոս | գե ըի | Ե զաւ ,
Յա կոր | շատ | մեծ | կըս կիծ | ու նե ցաւ , ու |
ա նոր | տե զը | զը նե լով | Բե նի ա մի նը | կը
սի բէր , և | ա նով | կը մը խի թա բուէր . սա
կայն | Յով սէփ | փա բաւո նին | Ե բա զը | մեկ
նե լով | մեծ | իշ խան | Ե զաւ | Ե գիպ տոսի |
մէջ , ու | քո վը | բե բեղ | տըւաւ | Բե նի ա մին |
եղ բայ ըր՝ զին քը | ճանշ ցուց . յե տոյ | հայ
ընն ալ | բո լոր | ըն տան եօ քը | զը նաց | Ե գիպ
տոս | որ դւոյն | քով մե ուաւ :

Բենիամին եմ եղբայր Յովսէփին ,
մըխիթար եղայ ծերունի հօրն իմ .
գուն ալ հընազանդ եղիր , որ ըլլաս
ճնողիդ և այլոց մըխիթար սրտին :

Գ . Գ . Դ .

Գե դէ սն | խոր տա կող | կը նը շա նա կէ ,
որ | խոր տա կե լով | թըշ նա մի ները | դա տա
ւոր | Ե զաւ | իս բայ ե լա ցւոց՝ ո բոնք | գե ըի
է ին | Մա դի ա մու . եր բոր | Գե դէ սն | ցո
բեն | կը ծե ծէր , հը բեշ տակ | Ե բե ցաւ | ի
բեն | ը սաւ . տէր ընդ քեզ | հը զօր | զօ բու

թեամբ . ան ալ | պա տաս խան | տը ւաւ . ե
 թէ | տէր | մե զի | հեա | ըլ ըար՝ ա սանկ | դե
 բի | չէ ինք | մը նար . ան ժա մա նա կը | հը բա
 ման | տը ւաւ | ի բեն | որ | եր թայ | զար նէ | թըչ
 նա մի նե ըլ , բա հա զին | կուռ . քը | կոր ծա
 նէ , ու | քո վի | ան տա ուր | ջար դէ . ա սոնք |
 ա մե նը | կա տա բե ըով՝ քառ սուն | տա բի |
 դա տեց | ժո զո վուր դը , և | եօ թա նա սուն |
 որ դի | ու նե ցաւ :

Գեդէոն եմ ես խորտակող չարին ,
 զարկի թըչնամիս , փրկեցի զազգն իմ .
 թէ յուսաս յաստուած դէմ ելլես ախալին ,
 կ'աղատես հողիդ ձեռքէն չար դիւին :

Դ . Դ . Դ .

Դա ւիթ | մար դա բէն | էր | որ դի Յեօ սեայ |
 Յու գայ ի | ցե դէ , որ | հե զու թեամբ | և | խո
 նար հու թեամբ՝ հո գւով | սըբ բով | լե ցուած |
 զօ բա ցաւ , ու | զար կաւ | քա բով | Դո դի ա
 թը | սա տա կեց , ու | Սա ւուղ | թա դա ւո բին |
 վե սայ | ե դաւ , մին չե | թա դա ւոր | օ ծուե
 ցաւ | Սա մու էլ | մար դա բէ ին | ձեռ քո վը .
 թէ պէա | շատ | հա լա ծանք | քա չեց | Սա ւու
 դէն . բայց | վեր ջա պէս | թա դա ւոր | նըս տաւ |
 ու | մե ծա մեծ | պա տե բազմ՝ ներ | ը բաւ | քա
 ջու թեամբ | մին չե | ծե բու թիւ նը , ո բուն |
 տե դը | նըս տաւ | Սո զո մոն | որ դին | տա սուեր
 կու | տա բուան :

Դաւիթ մարդարէն կ'ըսէ թէ ինկայ ,
 բընութեանըս դէմ յաղթող չը կեցայ .

Թէ որ հաստ ծառ մը այսպէս վար կ'իյնայ,
հասկա թոյլ եղէզն ինչ ոյժ կ'ունենայ :

Ե . Ե . Ե .

Ե սայ ի | մար դա բէն | էր | որ դի | Ա մով
սայ | Ե բու սա ղե մա ցի . որ | յայտ նա պէս |
մար դա բէ ա ցաւ | Գը ըիս տո սի | ծը նըն
դեան | ու | չար չա բա նա ցը | վը բայ . ա նոր |
հա մար | կ'ը սուի | ա ւե տա բա նիչ | մար դա
բէ . աս | զօ բա ւոր | մար դա բէն | շատ | աչ խա
տե ցաւ | ու | խը բա տեց | որ | ուղ ղին | Թէ | Ժ
ըր վուր դը | Է | Թէ | Թա գա ւոր նե ըր . եր բոր |
Մա նա սէ | Թա գա ւո ըր | կըչ տամբեց | չար |
գործ քին | հա մար , հը բա մայ եց | որ | գըլ
խէն | 'ի վար | եր կուս | ճըղ քեն | սը զո ցով . ո
բուն | մար մի նը | Ժա մա նա կէն | Ե տե | գը
տան | Պօ լիս | տա ըին , ան կէց ալ | ա ըե
մուտք | տա ըին :

Եսայի կ'ըսէ , մարդարէ էի ,
տըւի մարմինս որ սըղոցով կըտրի .
մի սիրեր մարմինդ որ պիտի անցնի ,
անարատ պահէ հոգիդ որ չանցնի :

Զ . Դ . Զ .

Զօ բա բա բէլ | էր | որ դի | Սա ղա Թի Ե լի ,
որ | կը ծա ուայ էր | Դա բեհ | պար սից | Թա գա
ւո ըին . որ մը | Թա գա ւո ըր | կը քը նա նար ,
ա սոնք | Ե բեք | ըն կեր | մէյ մէկ | խե լա ցի |
բան | գը ըե ցին , ու | Թա գա ւո ըին | բար
4

ձիւն | տա կը | դը բին . եր բոր | ե լաւ | կար
 գաց , առ ջի նը | դը բեր էր | թէ | ա մե նէն |
 զօ բաւոր | զի նին | է . եր կրոր դը | դը բեր |
 էր | թէ | ա մե նէն | բա նէն | զօ բաւոր | թա դա
 ւո բըն | է . իսկ | Չօ բա բա բէլ | դը բեր էր |
 թէ | ա մե նէն | զօ բաւոր | կը նիկ նե բըն են ,
 և | ա մե ն | բա նի | յաղ թող | է | ճըչ մար տու
 թիւն . Աս | բա նը | այն չափ | հա ճե լի | ե զաւ |
 թա դաւո բին | որ | Չօ բա բա բէլ | փառւաւո
 բե ցաւ | ու | դը նաց | Ե բու սա զէմ | տա ճա
 բը | շի նեց :

Զօրաբարէլ եմ զօրաւոր արի ,
 մանկութեան միտքըս դիտութեանց տըլի .
 երբ տէր յաջողեց , ազգըս հողացի ,
 դուն էր չես հողար քու ազգըդ գերի .

Է . է . է .

Է լա | էր | որ դի | Բա ա սայ | իս բայ ե լա
 ցւոց | թա դաւո բին , ո բոնք | կը տի բէ ին |
 մեծ | մա սին | Հը բէ աս տա նի . իսկ | Յու
 դայ ի | թա դաւոր նե բը | մի այն | Ե բու սա
 զէմ | կը տի բէ ին . բայց | Յե բո բո վամ | եր
 կու | սա կի է | հորթ | շի նեց | ու | դը բաւ | բար
 ձըր | տե ղեր . որ | ժո զօ վուր դը | Ե բու սա
 զէմ | չեր թայ՝ հոն | եր կըր պա դու թիւն |
 ընէ | ա նոնց . աս | չա բու թեա նը | հե տեւե
 ցաւ | Բա աս | և | իւր | որ դին | Է լա , ո բոնք |
 չա բա չար | պա տու հա սե լով | կո բան :

Էլա կ'ըսէ եմ որդի արքային ,
 գընացի ճամբայն Յերօրովամին .

խըրատ ըլլայ քեզ որ չըզայթակղիս ,
ոչ այլոց գործքով ոչ քու ծընողքին :

Ը . Ը . Ը .

Ըփ սի բա | կամ | Եփ սի բա | էր | կին | Ե զե
կի ա | թա գաւո ըին | և մայր | Մա նա սէ ին ,
որ | տա սուեր կու | տա բուան | էր՝ հօ ըը | տե
զը | թա գաւո բեց | յի սու նըւ ի նը | տա ըի .
չատ | ա նըզ գա մու թիւն | ը բաւ . հօ ըը | կոր
ծա նած | կուռ քե ըը | բո լոր | նո բո գեց . քուր
մե ըը | վը հուկ նե ըը | կա խարդ նե ըը | բազ
մա ցուց . մին չև | իր | զաւակ նե ըըն ալ | կուռ
քե բուն | զո հեց , ու | Ե բու սա զե մայ | տա
ճա ըին | մէ ջըն ալ | կուռք | զը բաւ | կը պաշ
տէր . ուս տի | ան | բար կա ցաւ . ա սո բոց |
թա գաւո ըը | բըռ նեց | զին քը | կա պա նօք |
տա բաւ | Բա բե լոն . հոն | զըզ ջաց | բո լոր |
սըր տով , ը սաւ | տէր | ա մե նա կա լը . ուս
տի | գար ձաւ | Ե բու սա զէմ | բո լոր | կուռ քե
ըը | կոր սըն ցուց :

Ըփսիբաս մայր եմ մեծ Մանասէի ,
աւաղ իմ զաւակս եղաւ չարեօք լի .
զուն չըլլայ երթաս ետեէ չարին ,
ու գերի մատնիս անշէջ գեհննին :

Թ . Թ . Թ .

Թո բէլ | էր | որ գի | Սեւ լայ ի | կայ ե նի | ցե
դէն . թէ պէտ | կայ էն | ա նի ծած | էր , բայց |
իւր ցե դէն | խե լա ցի | մար գիկ | շատ | ե լան ,

ո մանք | քա զաք ներ ալ | շի նե ցին . Յով
 բաղ | հը նա բեց | և զա նակ նե բը | և | նուա
 գա բա նը | թըռ չուն նե բէն | սոր վե լով .
 իսկ | թո բէլ | հը նա բեց | գարբ նու թիւ նը |
 և | ըս կը սաւ | շի նե լու | սըլ զըն ձէ | և | եր կը
 թէ | ա ման ներ . և | ա սոնց | քոյ բը | նոյ ե
 մա | տես նե լով | մա մուկ նե բուն | շի նած |
 սար զը , հը նա բեց | կը տաւ ա գոր ծու թիւ նը :
 Թորէլ եմ թէպէտ ցեղէն կայենի ,
 բայց սուրբն աստուծոյ լաւ գործածեցի .
 դուն ալ աշխատէ պատուական բանով ,
 որ քեզ յիշատակ թողուս աշխարհի :

Ժ . Ժ . Ժ .

Ժանա | կը նը շա նա կէ | ա նու նըս | նա
 բաղ , որ | էր | մե ծա տուն | հը բէ այ | Ժան տա
 բա բոյ . բայց | կի նը | Ա բի գեա | շատ | խե լա
 ցի | էր . եր բոր | Դաւ շիթ | Սաւու զին | ձեռ
 քէն | վա խըս տա կան | կը քա լէր , ու | լը
 սեց | որ | նա բաղ | ոչ խար նե բը | կը խու զէ ,
 քա զա քա վա բու թեամբ | իր մէն | օգ նու
 թիւն | ու զեց . բայց | նա ծա նըր | խօս քե
 բով | վը ուրն տեց | Դաւ թին | մար զի կը . Դա
 շիթ | բար կա նա լով | գը նաց | որ | զի բեհը |
 ջար գէ , Ա բի գեա | կի նը | լը սե լով | ա ուաւ |
 հաց | զի նի | և | շատ | բան , վա զեց | գը նաց |
 Դաւ թի | ոտ քը | ին կաւ , ու | թո զու թիւն |
 խըն դրե լով | ա զա տեց | իւր | տու նը | վը
 տան գէն :

Ժանտ Նարազն եմ' ես , այլ կինս է բարի ,
 որ անոյշ խօսքով յաղթեց քաջ Դաւթի .
 քու զէնքդ ալ ըլլայ քու անոյշ լեզուն ,
 որով կարենաս յաղթել ամենուն :

Ի . Ի . Ի .

Ի սա հակ | էր | որ դի | հայր | Աբ բա հա
 մին , որ ման կու թե նէն | բա ըե պաշտ | կըր
 թը ւած | էր | նը ման | հօ բը , և | այն չափ | հը
 նա զանդ | էր | որ | երբ | հայ բը | զին քը | կա
 պեց | սե զա նին | վը բայ | դը բաւ' որ | մօր թէ |
 և | աս տու ծոյ | զոհ | ը նէ' ա մե նե լին | ճայն |
 չը հա նեց . ա նոր | հա մար | աս տու ծոյ | օրհ
 նեն քը | ժա ուն գեց , սի բե լի | ե զաւ , ու |
 շատ | աղ բե ցաւ | մին չև | աչ քե բը | չէ ին |
 տես ներ . ուս աի | Յա կոր | որ դին | ե կաւ |
 ան գրան կու թեան | օրհ նու թիւ նըն | ա
 ոււ , ու | Ե սաւ | մեծ | եղ բօ բը | վա խէն | գը
 նաց | Լա բան | քե ուի ին | քով , հոն | ու նե
 ցաւ | տա սուեր կու | որդի , օ բոնց մէ | էին |
 տա սուեր կու | ցեղ | իս բայ ե լա ցւոյ :

Իսահակ որդի եմ' Աբրահամու ,
 թողի որ ընէ զիս զոհ աստուծոյ .
 թէ կոտորես կամբըդ հետեիս բարւոյ ,
 դուն ալ զոհ ընտիր կ'ըլլաս բարձրելոյ :

Լ . Լ . Լ .

Լիւ սի աս | էր | հե թա նոս | մեծ | իչ խան |
 Ան աի ո քոս | թա գա ւո բին . որ | երբ | լը
 4*

սեց | թէ | Յու դա | մա կա բէ | Հը բէ աս տա
 նի | մէջ | քա ջու թեամբ | կը հա լա ծէ | հե թա
 նոս նե բը , լիւ սի ա սի | յանձ նեց | որ | շատ |
 զօր քով | եր թայ | կոր ծա նէ | Հը բէ աս տան :
 Հը բէ այք | եր բոր | տե սան | ա հեղ | զօ բու
 թիւ նը | լիւ սի ա սին , սոս կա լով | ծոմ | կե
 ցան , ու | օ բի նայ | զիր քը | և | քա հա նայ ա
 կան | ըզ դեօտ նե բը | ա աջ նին | զը բին | լա
 ցին | ա զա զա կե ցին | առ ձծ , որ | ի բենց |
 օգ նէ . ուս աի | Յու դա | մա կա բէ | ա նանկ |
 զօ բա ցաւ | որ | բո լո բը | հա լա ծեց , ու | շատ |
 աւա բով | մը սաւ | Ե բու սա դէմ | օրհ նե
 լով | զաս սուած :

Լիւսիսս կ'ըսէ վախցիր արարչէն ,
 շեա կըրնար վախշիլ ահաւոր ձեռքէն .
 զի ոյժ արբայից խայտառակ եղան ,
 ազքատ բարեպաշտը աստուծով մեծցան :

Խ . խ . Խ .

Խեւա ցիք | էին | քա նա նա ցի | ազ դէն | Ե
 բու սա զե մայ | կող մը . եր բոր | իս բայ ե լա
 ցիք | Ե դիպ տօ սէն | ե լան | և | ան ցան | կար
 միր | ծո վըն | ու | ե կան | մօ տե ցան | աւե
 տեաց | եր կրին | ա աջ նոր դու թեամբ | Մով
 սէս | մար գա բէ ին , խեւա ցիք | թա գաւոր |
 ու նե նա լով | մի ա ցան | ու բիշ | ազ դե բու |
 հետ | ու | դէմ | ե լան | իս բայ ե լա ցուց . բայց |
 Յե սու | որ դի | նաւեայ | ա աջ նորդ | ըլ լա
 լով | զար կու | ջար դեց | բո լոր | ազ դե բը |

ի բննց | թա գաւոր նե բով | ու | թա ռան գե
ցուց | իս բայ ե լա ցւոց | ա նոնց | եր կիր նե
ըր :

Խեւացին կ'ըսէ , լըսէ Մովսեսին ,
հաւատա հրաշից ըստեղծող ձեռին .
եթէ խըստասիրտ անհաւատ մընաս ,
կ'ըլլաս կերակուր չարաչար դիւին :

Ծ . Ճ . Ճ .

Ծը նօտ կ'ը սուի | ան | տե զը | Յու գայ ի |
եր կրին | մէջ , ուր | ըս պան նեց | Սամի սոն |
հա զար | այլ ազ գի' ի շուն | ծը նօ տօ վը .
վա սըն դի | Սամի սոն | այլ ազ գի նե բուն |
վը բէթ խըն գիր | ըլ լա լով | այ բեց | ի բննց |
ար տե ըր . ա նոնք | ալ | Յու գայ ի | ցե դին |
մարդ | խըր կե ցին , որ | ըրու նեն | կա պեն |
Սամի սո նը , որ | ինքը գինքը | կա պել | աը
ւաւ | իւր | կամ . քօ վը . եր բոր | այլ ազ գի նե
ըր | վը բան | թա փե ցան , Սամի սոն | աս տու
ծոյ | զօ բու թեամբ | փըր ցուց | կա պըն | ու |
զը տաւ | ի շուն | ծը նօ տը , ա նով | ըս պան
նեց | այլ ազ գի նե ըր . բայց | յե տոյ | ծա
բուե ցաւ | Սամի սոն , ա զա զա կեց | առ աս
տուած . նայ իս | ան | ծը նօ տէն | ջուր | ե լաւ ,
խը մեց | զօ բա ցաւ . ա նոր | հա մար | ան | տե
զը | ծը նօտ | ը սուե ցաւ :

Ծընօտ Սամիսոնին կ'ըսէ արթընցիր ,
աստուծոյ պարգեն աշէկ գործքի դիր .
եթէ չար կանանց քեզ ընես գերի ,
խայտառակ կ'ընէ . քեզ չար թշնամի :

Կ . Կ . Է .

Կորխա էր Սա հա ապ | որ զին , որ մի ա
 բա նե ցաւ . Գա թա նին | և Ս բի բո նին |
 հեա | հան գերձ | եր կու հա բիւր | գըլ խաւ որ
 նե բով , ա սքս տամբե ցան | Մով սե սի | և |
 Ա հա բո նի | գէմ | ա նա պա աին | մէջ , արբ
 արն ջե լով | թէ | ին շու | դուք | մի այն | խա բա
 նին | կը մօ տե նար . ուս տի | բուր վառ . շի նե
 ցին | ի բեհց՝ եր կու հա բիւր | յի սուն | հո գի |
 ու գը նա ցին | վը կայ ու թեան | խա բա նին |
 գը բան | քով | կե ցան . Ա հա բոն | ալ | ա ուս |
 բուր վա սը | գը նայ . բայց | ժո զո վուր գը |
 ի բար մէ | զա տուե ցան , յան կարծ | բա ցուե
 ցաւ | գե տի նը , ի բեհց | ժո զո վըր դով | ըն
 կան | հո զին | մէջ | կո բան :

Կորխա ասէ հըլու եզիր քու մեծին ,
 հողեոր գըլխուդ ճնողաց արբային .
 մի գըլուխ քաշեր ընդգէմ իշխանին ,
 աստուած գըրաւ նա իշխող քու գըլխին :

Հ . Տ . Կ .

Հա բէլ | էր | պըզ տի | որ զին | Ա գա մայ ,
 որ | բա բե պաշ տու թեամբ | լաւ | ոչ խար նե
 բը | զոհ | կ'ընէր | աս տու ծոյ | և | ի բեն | զո հը |
 ըն դու նե լի | կ'ըլ լար . իսկ | կայ էն | մեծ | եզ
 բայ բը | եր կրա գործ | բլ լա լով | լաւ | պը տուդ
 նե բը | չէր | հա ներ | պա տա բագ | աս տու ծոյ ,
 ա նոր | հա մար | ըն դու նե լի | չէր | բլ լար .

ուս տի | չար | նա խան ձով | կուր ցած | տա
րաւ | եղ բայ բը | դաշ տըն | ու | զար կաւ | մեռ
ցուց , և | ա նէձք | ա աւ | սա սուծ մէ , որ | ե
րե բեալ | և | տա տա նեալ | բլ լայ . մինչ զի |
Ղա մէք | իւր | թոռ նե բէն | մէ կը | ան տա
ոին | մէջ | տե սու | կայ է նը՝ կեն դա նի | կար
ծե լով | զար կաւ | մեռ ցուց :

Հարէնն ասէ թէ առաջ զիս ըսպան ,
չէ կայէն եղբայրս , այլ նախանձ գաղան .
եթէ չար կըրից դուն ալ հետեխս ,
կ'ըլլաս չար կայէն և եղբայրասպան :

Չ . Զ . 3 .

Չոր | Յով սա փա տու | կը նը շա նա կէ |
ձոր | դա տաս տա նի , ինչ պէս | որ | ա նուա
նեց | Յո վէլ | մար դա բէն . և | է | է | բու սա
ղե մայ | և | Չի թե նեաց | լե բան | մէ ջը , ուս
կից | կ'անց նի | կեդ բո նի | հե զե զա ար . զի |
մար դա բէ նե բը | դու շա կե ցին | որ | Քը բիս
տոս | հոն | պի տի | ը նէ | վեր ջի | դա տաս տա
նը . ինչ պէս | ը սաւ | Յո վէլ , թէ | ան | ժա մա
նա կը | պի տի | ժող վեմ' | բո լոր | ազ գե բը ,
պի տի | ի ջե ցը նեմ' | Յով սա փա տու | ձո բը ,
և | հոն | պի տի | դա տեմ' | դա նոնք :

Չորն Յովսափատու ձայն կու տայ քեզի ,
թէ հոս պիտի գաս համար տաս օր մի .
եթէ շատ բարի գործքեր ունենաս ,
արդար կըշուին մէջ արդար կ'երևնաս :

Ղ . Ղ . Ղ .

Ղովա | էր | եղբոր որ դի | Աբ բա հա մու ,
 որ կը բը նա կէր | Յոր գա նա նու | կող մը | Սո
 դոմ . բայց | ա նօ բէն | սո դո մա ցիք | սո դո
 մա կան | մեղ քով | լե ցուն | ըլ լա լով սս
 տուած | խըր կեց ե բէք | հը բեշ տակ , որ | եր
 թան | ա զա տեն | ար դար | Ղով աը . եր բոր |
 հա նե ցին | Ղով աը | հա սու ցին | Սե դո վըր |
 եր կու | աղ ջիկ նե բով , մէ կէն | եր կըն քէն |
 կը բակ | ի ջաւ | ե բեց | Սո դոմ | Գո մար | բո
 լոր | բը նա կիչ նե բով . իակ | Ղով տայ | կի նը |
 եա | դար ձաւ , ու | ե զաւ | ար ձան | ա զի :

Ղովա ասէ փախիր Սողոմոնայ մեղքէն ,
 որ երեց զանոնք հըբով երկընքէն .
 թէ ջանաս ապրիլ նըման հրեշտակի ,
 ազատ կը մընաս ամեն փորձանքէն :

Ճ . Ճ . Ճ .

Ճան ճիկ | էր | կուռք | Ակ կա բո նի . որ | կ'ա
 նուա նէր | Բէ եղ զե բուզ , այս ին քըն | տէր |
 ճան ճից . զի | կը ուա պաշտ նե բը | կը հաւա
 տայ ին | թէ | կ'ա զա տէ | զի բենք | ճան ճե
 բէն , ոչս տի | ճան ճի | պատ կերք մը | շի ներ |
 կը պաշ տէ ին . իս բայ ե լա ցիք ալ | եր բե
 մըն | կը պաշ տէ ին | աս | կուռ քը . ուս տի |
 եր բոր | Ո քո զի ա | թա դաւո բը | վեր նա աը
 նէն | վար | ըն կաւ , մարդ | խըր կեց | ճան ճիկ |
 կուռ քին | հար ցուց | թէ կ'ապ ըմ | թէ չէ .

ո բոնց | դէմ | ե լաւ | է զի ա | մարգա րէն | ու
 ը սաւ , թէ | դուք | աս տուած | չու նիք | որ | ճան
 ճի կին | կեր թար , պատ մե ցէք | թա գաւ ո
 ընն | որ | պի տի | մեռ նի :

ճանճիկ կուռքն ասէ թէ զիս պաշտեցին ,
 անմիտ մարդիկ զիս բան մի կարծեցին .
 դուն պարտիս ճանչնալ արարիչն երկնի ,
 պաշտել դաւանիլ յարդու թեամբ սրբաի :

Մ . մ . 5 .

Մով սէս | ջը րէ | ե լած | ը սել | է . զի | եր
 բոր | ծը նաւ , փա բաւ ոն | հը բա ման | հա ներ
 էր | որ | իս բոց ե լա ցւոց | մանչ | ար զա քըն |
 ըս պան նեն | ծը նած | ժա մա նա կը . Մով
 սէս | կայ տառ | ըլ լա լով | պա հե ցին | ու | սըն
 տու կին | մէջ | գը ընն | ծե փե ցին , ու | գե ար |
 ճը գե ցին , ուր որ | կը լուա ցուէր | փա բաւ ո
 նին | աղ ջի կը . եր բոր | տե սաւ | սըն տու կը ,
 հա նեց | ա աւ | ար զայն | որ գե գիր | ը բաւ |
 ի բեն , ու | ա մեն | զի տու թիւն | սոր վե ցուց |
 Մով սե սի : իսկ | Մով սէս | եր բոր | ելաւ | զը
 նաց | թո բեր | լե ոը , հը բեչ տակ | ե բե ցաւ |
 մո բե նի | ծա աին | մէջ | բո ցի | նը ման , ու | հը
 բա մայ եց | Մով սե սի | որ | գը նաց | է զիպ
 տոս | մե ծա մեծ | հը բաչք նե բով | ա զա տեց |
 ժո զո վուր գը | է զիպ տո սէն , և | ան ցուց |
 կար միր | ծո վէն . ե լաւ | Սի նա | լե ոը ' ա
 ւաւ | տա սը | պա տուի բան նե ըր | և օ րէնք

Հաստ
 Արարչական
 Գործարան
 — Մարտի

Նե բըն | ու | Թը ւաւ | Ժո զո վըր դեան . և | երբ
մօ տե ցաւ | ա ւե տեայ | եր կի բը՝ մե ուաւ |
Նա բաւ | լե բա նը | վը բայ , ու | գե բեղ մա նը |
ան յայտ | ե զաւ , որ | չը սղաշ տեն :

Մովսէս խըրատ տայ աստուծով պարծէ ,
մի հըպարտանար թէ ուժըդ շատ է .
մահ փարաւոնին միշտ միտըրդ սղահէ ,
դի շար հըպարտայ վախճանն այսպէս է :

Յ . Ե . Ե .

Յե սու | էր | օգ նա կան | Մով սե սի , որ | աս
տուա ծայ ին | չը նոր հօք | զար դա բուած |
ըլ լա լով Մով սե սի | տե դըն | ան ցաւ , ու |
Ժո զո վուր դը | Յոր դա նան | գե տէն | ան
ցուց | տա բաւ | ա ւե տեայ | եր կի բը , և | մե
ծա մեծ | քա ջու թեամբ | զար կաւ | ջըն ջեց |
կը ոա սղաշտ նե բը , և | վի ճա կով | տա սուեր
կու | ցե դին | Ժա ոան գե ցուց | ան | եր կի բը .
ուր | բե բին | թա դե ցին | Ե գիպ տո սէն | Յով
սէփ | գե զե ցի կին | ոս կոր նե բը . իսկ | Յե
սու | լաւ | կա ոա վա բե լով | Ժո զո վուր դը |
հա բիւր տա սը | տա բուան | մե ոաւ :

Յեսու ասէ թէ զօրավար էի ,
միշտ հաւատարիմ եղայ Մովսեսի .
թէ դուն ալ ըլլաս քաջ հաւատարիմ ,
քաջաց փառք պըսակ գըլխուդ կը կապուի :

Արտակ Ալպոյանեայի
Գանիրէ — Մ. Ն. Ն. Ն.

Նի նուէ ա ցէք | կը բը նա կէ ին | Տիգ բիս |
 դէ տին | ձախ | կող մը . այն շափ | մեծ | ու | վա
 աաւոր | քա զաք | էր , որ | ե բէք | օ բուան | ճամ
 բայ | էր | մէկ | զըս . նէն | մէ կալ | դու սը . սս
 տուած | խըբ կեց | Յով նան | մար գա բէն | որ |
 եր թայ | քա բո զէ | նի նուէ ա ցւոց . մար գա
 բէն | վախ ցաւ | թէ | սուտ | կ'ել լէ , վա խաւ |
 նաւով . եր բոր | կ'եր թար . սաս տիկ | ա լէ
 կո ծու թեան | հա մար | ծո վը | նե տե ցին |
 զին քը | որ | դադ բե ցաւ . մէ կէն | կէտ | ձու
 կը | կըլ լեց | զին քը | տա բաւ | նի նուէ ի | մօտ |
 հա նեց . Յով նան | մար գա բէ ին | քա բո զու
 թեամբ | նի նուէ ա ցէք | դար ձան | առ | սս
 տուած :

Նինուէի մարդիկ մեղաւոր էին ,
 ողորմածն իրենց ներեց մեղքերնին .
 թէ դուն ալ զըզաս ճշմարիտ սըբտով ,
 կ'ազատիս պատժէն արդար դատողին :

Շ . 2 . 2 .

Շա մու նէ | էր | հը բէ այ | կին | բա բե
 պաշտ . որ | մա կա բայ ե ցւոց | ժա մա նա
 կուան | հա լա ծան քին | ա տե նը | բըս նե
 ցին | եօ թը | որ դւով . նախ | որ դի քը | դար
 հու բե լի | տան ջան քով | մէ կիկ | մէ կիկ | աչ
 քին | ա ոա ջը | նա հա տա կե ցին . Շա մու
 նէ | քա ջու | թեամբ | կե ցեր | որ դւ ցը | խը

բատ | կու տար | որ | քա ջու թեամբ | նա հա
 տա կուին | համ բե բեն | ու | չու բա նան | զաս
 տուած . աս | քա ջա սիրա | կը նիկ մար դը |
 աշ խարհ | զար մա ցուց , մինչ զի | կը ու
 պաշտ | թա դա ւո բը | կատ զե ցաւ | ու | զա
 ւակ նե բէն | ե տե | զին քըն ալ | նա հա տա
 կեց :

Շամունէ կ'ըսէ թէ եօթըն որդի
 տըլի աստուծոյ զոհ ընդունելի .
 դուն ալ տուր կամքը և սիրադ արարչին ,
 որ անմահ մընաս գոգն Աբրահամին :

Ո . Ո . Ո .

Ո զի ա | էր | որ դի | Ա մա սի ա | թա դա ւո
 բին . տաս նը վեց | տա բու ան | թա դա ւո բեց |
 Յու դայ ի | վը բայ | Ե բու սա զէմ , որ | աս
 տու ծոյ | ճամբ ան | բըու նե լով շատ | քա ջու
 թիւն | և | շի նու թիւն | ք բաւ , ա մըր ցուց |
 պա բիս պը | և | մին չե | Ե զիս պ տոս | տի բեց .
 բայց | աս | մե ծու թիւ նը | բար ձրա ցուց | սիր
 տը , մին չե | հա մար ձա կե ցաւ | տա ճա բին |
 մէջ | խունկ | ծը խե լու՝ նը ման | քա հա նայ
 ից . ու թ սուն | քա հա նայք | ե տե ւէն | մը
 տան | հը բա մայ ե ցին | որ | դուրս | ել լէ . երբ
 որ | Ո զիա | բար կա ցաւ | քա հա նայ ից , մէ
 կէն | պատ ժուե լով | բո բո տե ցաւ , ու | սար
 սա փե լով | փա խաւ | դուրս | ե լաւ | զը նայ |
 տու նը | նըս տաւ , և | Յո վա թամ | որ զին |
 կը կա ու վա բէր | տէ բու թիւ նը :

Ողիա կ'ըսէ իմ պատժէս սորվէ ,
հոգևոր բանէն վախնալով քաշուէ .
մի քահանայից բանին խառնուիր ,
ինչ խըրատ կու տան զայն աղէկ պահէ :

Չ . Ն . Ն .

Չար | Հա ման | էր | ա մա զե կա ցի | իչ խան |
Ար տա շէս | թա գաւո ըին , որ | նա խան ձե
լով | Մուրթ քէ ին , որ | էր | Հը ըէ այ | հօր
եզ բօր | որ գի | Ես թեր | թա գու հի ին , կը
ջա նար | որ Մուրթ քէն | կա խեղ | տայ , ու |
բո ըր | Հը ըէ այ նե ըր | ջըն ջէ . խեղ | Ես թեր |
ը սե ըվ | իր | ազ գին հեա | ա զա զա կեց | առ
աստուած | պա քով | և | ա զօթ քով . եա քը |
գը նայ | Ես թեր | թա գաւո ըին | ոտ քը | ին
կաւ . թա գաւո ըր | հը ըա մայ եց | Հա մա
նայ , որ Մուրթ քէն | թա գաւո ըա կան | ձին
նըս տե ցը նէ | ու | փա ուաւո ըա պէս | քա ըե
ցը նէ | հաւա տար մու թեա նը | հա մար . եա
քը | թա գաւո ըր | հը ըա մայ եց | որ | կա խեն |
Հա մա նը | ան | փայ տէն , որ | Մուրթ քէ ի |
հա մար | պատ ըաս տեր էր :

Չար Համան կ'ըսէ , ես իմ կորստեան՝
իմ հպարտութեամբ պատճառ եմ միայն .
դուն մի չարանար ուրիշին վըրան ,
չըլլայ թէ անարդ ըլլաս ինձ նման :

Պ . սլ . Կ .

Պի զա տոս | էր | աղ զաւ | հը ոս մայ ե ցի |
 Պոն աի ա | կըղ զի էն | ի տա լի սյ , ու | հը ոս
 մայ ե ցւոց | կող մա նէ | զա տաւ որ | նըս տեր
 էր | է բու սա զէմ | Տի բե ըի ոս | կայ սեր | ա
 տե նը . հը բէ սյ նե ըը | եր բոր | Բը բիս տոս |
 Պի զա տո սի | գի մայ | հա նե ցին՝ ի մա ցաւ |
 ան մե զու թիւ նը , բայց | հը բէ ից | հա ճոյ |
 ըլ ըս ըւ | հա մար | վը ճիւ | աըւ աւ | որ | խա
 չեն | Բը բիս տոս . աս | ա նի բաւու թիւ նը |
 եր բոր | հը ոսմ՝ | լը սուե ցաւ՝ ճը գե ցին | զին
 քը | իշ խա նու թե նէն | ու | հը ոսմ՝ | կան չե
 ցին , որ | պա տաս խան | տայ . խսկ | Պի զա
 տոս | վա խէն | ծո վը | նե տեց | զին քը | կո
 բաւ :

Պիզատոս կ'ըսէ ինչպէս կուրացոյ ,
 բոյսն առաջն եկաւ ես խաւարեցայ .
 որդւոյն միածնի գատաւոր եղոյ ,
 հոգւով ե մարմնով յաւխտեան կորայ :

Ձ . ջ . ջ .

Ձոր | Մա ոս նայ | է | լիճ | գա լի լի սյ ի | ծո
 վուն | մտ , ո բուն | մէ ջէն | կ'անց նի | Յոր զա
 նան | գե աը . եր բոր | Յե սու | պա տե բաղ
 մով | է բու սա զէմ | հա սաւ՝ կը ու պաշտ
 նե բուն | հինգ | թա գաւ ո ըր | մէ կէն | բը
 նեց , ու | հը բա ման | հա նեց | զոր քին | որ |
 նախ | ոտ քով | կո խեն | ան | թա գաւ ո որ նե

բուն | վը զին | վը բայ , և | ա պա | սա տա կեց |
ա մե նըն ալ . իսկ | մէ կալ | թա գա ւոր նե
ըը | լը սե լով | մի ա բա նե ցան | ան թիւ | զօր
քով | ե կան | աա | լը ճին | քով ըս կը սան | պա
տե բազ միլ . բայց Յե սու | աո տուա ծայ ին |
զօ բու թեամբ | ա մե նուն ալ | յազ թեց | ու |
թա գա ւոր նե ըը | ըըն նեց | ըս պան նեց :

Ձուր և հող երկրին երուսաղեմի ,
կ'ըսեն թէ պաշտէ արարիչն երկնի .
մ'ըլլար ապերախտ նման Հըրէի ,
չարաչար կ'ըլլաս կորստեան որդի :

Ռ . ո . ո .

Ռո բո վամ | էր | որ դի | Սո զո մնն | ի մաս
տու նին . հայ ըը | քառ սուն | տա ըի | թա գա
ւո բե լէն | ե տե՛ որ դին | նըս տաւ | քառ սու
նը մէկ | տա բուան , բայց | ա մե նե ւին | խեք
չու նէր . եր բոր | իչ խան նե ըը | ժող վե ցան |
խըն դրե ցին | իր մէն | որ | տուր . ըը | թե թե ցը
նէ , խոր հըր դա կան | ծե բե ըը | խոր հուրդ |
տը ւին | որ | լը սէ | ժո զո վըր դեան . իսկ | նա |
մա նուկ | տը զոց | խոր հուրդ | հար ցուց , և | ա
նոնց | խոր հըր գով | ծա նըր | խօս . քեր | ը սաւ |
ժո զո վըր դեան . մին չև | ե բես | դար ձու
ցին | Ռո բո վա մէ | իս բայ ե լա ցիք | ու | ի
բենց | թա գա ւոր | դը ըին | Յե ըո բո վամ |
Սո զո մն նի | ծա ուայն . և | Ռո բո վամ | մէ
այն | Յու դայ ի | ցե զին | վը բայ | մը նաց | թա
գա ւոր :

Ռորովամ կ'ըսէ թէ էի որդի
հըզօր իմաստուն մեծ Սողոմոնի .
բայց հօրըս խեղբը շահ չըբաւ ինձի ,
երբօր ես անկիրթ անմիտ մընացի :

Ս . ս . ս .

Սա ւուղ ե զաւ | ա ու ջին | թա գա ւոր | իս
բայ ե լա ցւոց . զի | երբ | Սա մու էլ | մար գա
րէն | ծե բա ցաւ , իս բայ ե լա ցիք | թա գա
ւոր | ու զե ցին . ան ալ | օ ծեց | ի բենց | թա
գա ւոր | Սա ւուղ | կի սեան , որ | շատ | փա ու
ւոր | մարդ | էր . եր բոր | մար գա րէ նե բուն |
մէջ | մը տաւ , ին քըն ալ | մար գա րէ ա ցաւ ,
և | շատ | զօ բա ցաւ | քա ջու թեամբ . նոյն
պէս | էր | իւր | որ գին | Յով նա թան : Սա կայն |
ա մա զե կա ցիք | զար կած | ա տե նը | ան հը
նա զանդ | ե զաւ | Սա մու ե լի | ու | չըս պան
նեց | ի բենց | թա գա ւո ըր , և | աղ նիւ | բա
նե ըր | պա հեց . ա նոր | հա մար | ե բե սէ | ին
կաւ . ու | պա տե բաղ մին | մէջ | մե ուա | որ
գւոյն | հեա . իսկ | Դա լիթ | մար գա րէն | տե
ղըն | ան ցաւ :

Սաւուղ ասէ թէ թագաւոր եղայ ,
այլ Սամուելի ունկընդիր չեղայ .
ջանա որ զընես քու գըլխուն վըրայ
աստուծոյ օրհնէնքն՝ որ միշտ կը մընայ :

Վ . Վ . Հ .

Վայ քա բովթ | զը բին | փե նե հե սի | որ
 գւոյն | ա նու նը | եր բոր | ծը նաւ . ո բով հե
 տե | Հե զի | ի բնն | պա պը | որ | ծեր | քա հա
 նայ ա պեա | էր՝ մը նայ | տու նը | ու | որ զի
 քը | ա ոին | տա պա նա կը | պա տե բազմ՝ | զը
 նա ցին | այլ ազ գեաց | գէմ՝ . իա բայ ե լա
 ցիք | չա բա չար | ջարդ | կե բան , ու | տա պա
 նա կըն ալ | գե բի | ե զաւ . իսկ | Հե զի | քա
 հա նայ ա պե տին | որ զի քը | ան խը բատ |
 չա բա գործ | ըլ լա լով՝ չա բա չար | կո բան |
 հոն . եր բոր | Հե զի | լը սեց | զա սոհը՝ ին կաւ |
 ա թո ոէն | մե ոաւ , նոյն | սըր տա դո զով |
 ծը նաւ | Վայ քա բովթ , որ | ը սել | է | վայ | փա
 ոաց . իսկ | այլ ազ զի նե բը | զը բին | տա պա
 նա կը | ի բննց | կը ոա տու նը , և | մէ կէն |
 կուռ քե բը | ին կան | կո տըր տե ցան , ու | ի
 բնը ալ | պա տու հա սե ցան . մինչ զի | չը զի
 մա ցան՝ մեծ | պա տուով | զը բին | խըր կե
 ցին | տա պա նա կը :

Վայքաբովթ կ'ըսէ վայ այն ծընողքին ,
 որ խըրատ չը տար իւր չար զաւակին .
 զաւակ և ծընողք մէկտեղ կը պատժին ,
 ինչպէս որ եղաւ իմ տան և զարմին :

Տ . տ . ր .

Տո բիթ | էր | բա բե գործ | իչ խան | Հը բէ
 այ , որ | գե բի | ըլ լա լով | կը բը նա կէր | նի

նուէ, և շատ ո զոր մու թիւն կ'ը նէր զե
 բի չը բէ այ նե բուն. իւր որ գին Տու բիա
 խոր կեց | մա բայ եր կի բը որ բե բէ ՚ի
 պահ | տըւած | ըս տա կը. եր բոր ճամբայ
 պի տի ել լեր՝ պա հա պան | հը բեշ տա կը |
 ճամբոր գի | հա գուս տով | ըն կեր | ե զաւ |
 ի բնն . և | երբ | Տիգ բիս | գե աը | հա սան՝
 Տու բի ա | մը տաւ | ջու բը՝ մեծ | ձուկ մը | վը
 բան | վա զեց . հը բեշ տա կը | հա սաւ | ի բնն՝
 գուրս | հա նեկ | տըւաւ , ու | սիր տը | լեր գը |
 և | լե գին | պա հեկ | տըւաւ . ան կէ | զը նա
 ցին | հը ու գու էլ | աղ դա կա նին | տու նը ,
 աղ ջի կը | զիււ հար | ըլ լս լով՝ ո բուն որ |
 տայ ին , առ նո զը | կը մեռ նէր . եր բոր | Տու
 բիա | խունկ | ծը խած | կը բա կին | վը բայ | գը
 բաւ | ձը կան | սրբ տէն | ու | լեր գէն՝ գեւը | ե
 լաւ , և Տու բի այ ի | հետ | պը սա կուե ցաւ .
 իսկ | երբոր | հօ բը | տունը | գար ձան | ձը կան |
 լե գին | քը սեց | հօ բը | աչքին՝ բա ցու ե ցաւ |
 աչքը , և | շատ | մեծ | ու բա խու թիւն | ե
 զաւ . ա պա | հը բեշ տա կըն | ան ե բեւոյթ |
 եղաւ :

Տորիթ կ'ըսէ թէ եղիւր ողորմած ,
 ուր տեղ որ ըլլաւ ջերմ պաշտէ զաստուած .
 իւր ողորմութիւնն ամեն տեղ լիք է ,
 շուտով կը հասնի սրբտանց խընդրողաց :

Թ . Թ . Ե .

Բո կոմ՝ էր թա գաւոր Մադի ա մու ,
 որ ուրիշ թա գաւոր ներու հետ մի աբա
 նած է լաւ իսրայել լա ցուց զէմ՝ երբոր
 կերթային աւետեաց կերկի ըր . բայց
 իսրայել լա ցիր ըր ըն՝ ալ ջարդեր ցին ,
 ու ապրանք ներըն՝ առին և Քաղաք ներ
 ըր կործաներ ցին . հոն ըստ պան ներ ցին թա
 գաւոր՝ կախարդը , որ կանչեր էին ա
 ռաջուց որ ա նի ծէ իսրայել լա ցի ըր ,
 ճամբան հըրեշտակ էրեցաւ՝ չը թոզուց
 որ առաջ երթայ է չը . իսկ թա գաւոր
 ի շուն զար ներ լով՝ առաջ կ'ուզէր եր
 թալ . է չը լեզու է լաւ ու էրե սը զար
 կաւ իւր չաբու թիւ նը , ուստի թա գաւոր
 փոխանակ ա նի ծե լու օրհ նեց իսրայել
 լա ցի ներ ըր :

Բոկոմ կ'ըսէ թէ զիս անմահ գրքի ,
 հըրաչըն աստուծոյ միտքըս չըբերի .
 շուտով հասաւ մեզ սուրն իսրայելի ,
 կորայ չարաչար ընդ Բաղամի :

Յ . Գ . Գ .

Յաւա լի Շու շան էր Յո վա կիմ իշխա
 նին կի նը , որ շատ գեղեցիկ և փառա
 ւոր ըլ լա լով՝ երկու չար չըբէ այ ծեր
 դատաւոր ցան կա ցան Շու շա նին . բայց
 պարկեշտ կի նը ա նոնց չը հաւա ներ լուն

հա մար | վը կայ ու թիւն | տըւին | թէ | ան
 պար կեշտ | գործը | ըրաւ , ուստի | վրճ ու
 ցին | որ | քար կոծուի . երբոր | կը տա նէ ին ,
 Դա նի էլ | մա նու կը | մար գա ըէ ա կան | հո
 դուլ | շար ժեցաւ , ու | ելաւ | ճամբուն | վը
 բայ | կան շեց , թէ | ես | ան պարտ | եմ | աս
 ար գա ըին | ա ըիւ նէն . և | այս պէս | դար
 ճուց | ժոզը վուր դը , և | ծե բե ըը | ի բար
 մէ | զա տեց , ու | ա նանկ | հար ցուց . և | եր
 կու սին | խօս քը | ի բար | սը տեց . ուստի |
 Շու շա նին | տեղը | ծե բե ըը | գա տա պար
 տեցան :

Յաւալի Շուշան կ'ըսէ արթընցիր ,
 մի չար ցանկութեանց բը նաւ հետեիր .
 մի ընկեր եզրայր բընաւ զրպարտեր ,
 խայտառակ կ'ըլլաս՝ որպէս չար ծերեր :

ի . է . ո .

Իիւ ըի կամ | Ու ըի էր հայր | Բե սե լի էլ |
 ճար տա բա պե տին , որ | բա բա կա միտ |
 մարդ | ըլլա լով՝ աս տուա ծայ ին | ի մաս տու
 թեամբ | լե ցուեցաւ , ու | շի նեց | տա պա նա
 կըն | ու խա տի | մեծ | սըն տու կի | ձեւ ուլ՝ բո
 լոր | ոս կի ա պատ | և | վը բան | եր կու | քե բո
 բէ , ուր | կ'իջ նէր | աս տուա ծայ ին | փառ
 քը , և | կ'ըլլար | աս տուած խօսու թիւն ,
 շի նեց | նա և | խո բան | վը կայ ու թեան | ա
 մեն | զար դուլ , աշ տա նա կուլ , սե զա նուլ |
 խըն կոց , ուր | քա հա նայք | խունկ | կը ծը խէ

ին . շի նեց | և | ու բիշ | սե զան , ո ըուն | վը
 բայ | զոհ | կ'ըլ լար . ա սոնք | ա մե նը | շի նեց |
 բե սե լի էլ | Մով սե սի | հը բա մա նաւ . ուր |
 եր բոր | Ա հա բոն | կը մըտ նէր | բուր վա ուով |
 և | ըզ գես տով , եր կըն քէն | լոյս | կ'իջ նէր | վը
 բան . ա նոր | մէջ | կը պա հէ ին | տա սը | պա
 տուի բա նին | տախ տա կը , մա նա նան , և
 գաւա զա նըն | Ա հա բո նի :

Իիւրի կ'ըսէ թէ ջանա ունեւնաս
 իմաստուն զաւակ կիրթ և խելահաս .
 զի անգիին դանձ է բարի ծընողաց ,
 ոչ արծաթ ոսկի , այլ զաւակ օրհնած :

Փ . Վ . Ժ .

Փսոմփի թոմփա նէ | դը բաւ | փա բաւսն |
 Յով սէփ | գե զե ցի կին | ա նու նը , որ | կը
 նը շա նա կէ | վըր կիշ | աշ խար հի . զի | Յով
 սէփ | թա գաւո բին | ե բա դը | մեկ նե լով |
 մեծ | իշ խան | ե զաւ | Ե գիպ տոս , և | եօ թը |
 տա բի | ա ուա տու թիւն | ըլ լա լով շատ | ցո
 բեն | ժող վեց . և | երբ | եօ թը | տա բի | սով |
 ե զաւ , ան | ցո բե նով | պա հեց | ժո զո վուր
 դը . մին շև | Յա կոր | նա հա պե տըն ալ |
 հե ոււ էն | լը սե լով | խըր կեց | որ զի քըն |
 որ | ցո բեն | ա ոին . Յով սէփ | ի բենց | տա
 բաժ | ար ծա թը | ծա ծուկ | դը նեւ | տըւաւ |
 ա ման նե ըուն | մէջ . ու | եր կրորդ | ան դամ |
 որ | գը նա ցին | ցո բեն առ նե լու' յայտ նեց |
 զին քը | ի բեն | եզ բարց , ու | ետ քը | հայ ըր |
 բե բեւ | տըւաւ :

փստմիթոմիանէ փրկիչ աշխարհի,
անուն դրուեցաւ Յովսէփ գեղեցկի .
թէ բարի ըլլաս նման Յովսէփին ,
տէր ես աշխարհի փրկողքու անձին :

Ք . ք . Կ .

Քար բին | էր | իշխան | Բե տի զու այ | քա
ղա բին | հը բէ ից . եր բոր | Հո զե փեռ նէս |
ե կաւ | պա շա բեց | քա զա քը , որ | պի տի |
տայ ին , մէ ջեր նէն | այ բի | կին մը | մե ծա
տուն | Յու գիթ | ա նուամբ | շաա | գե զե ցիկ'
ե լաւ | զար գա բուե ցաւ , կան չեց | իշխան
ները , խը բա տեց | որ | չը վախ նան , հա պա |
ջեր մե ոանդ | ա զօթք | ը նեն . ին քը | գը
նայ | Հո զե փեռ նե սին , որ | երբ | տե սաւ'
պա զե ցաւ | մը նայ , և | ու բա խու թե նէն |
խը մեց | հար բե ցաւ . իսկ | Յու գիթ | խըն
գրեց | օդ նու թիւն | աս տուծ մէ | և զօ բա
ցաւ . և | ա սաւ | Հո զե փեռ նե սին | սու ըը'
զար կաւ | կըա բեց | գը լու խը | ու | գի շե բով |
ե լաւ | բա նա կէն | գը նայ | քա զա քը . երբ
որ | տե սան | փառք | տը լին | աս տու ծոյ ,
զար կին | Հո զե փեռ նե սին | բա նա կը | աւ
բեցին :

Քարբին կ'ըսէ թէ տես Յուգիթ տիկին ,
ինչպէս քաջութեամբ կորոյս թըշնամին .
թէ արի ըլլաս ընդդէմ չար գիւրին ,
դուն կ'ըլլաս ժառանգ երկնից պըսակին :

Է . ւ . ւ .

Եւ ա | կեանք | կը նը շա նա կէ , զի | ա
ուանց | ծը նո զայց՝ Ա դա մայ | մէկ | կո զէն |
կեանք | ա ուա , և | ե զաւ | օգ նա կան | Ա դա
մայ , որ | զը բախ տին | ան մեղ | վի ճա կին |
մէջ | զար դա բուած | էին | ա մեն | բա բեաւ .
աս | եր ջան կու թեան | նա խան ձե լով | գե
ւը | խա բեց | Եւ ան | օ ձին | կեր սլա բան քո
վը | ու | կեր ցուց | ար զի լած | պըտ զէն . մէ
կէն | կո բու սին | ան | եր ջան կու թիւ նը ,
մեր կա ցան | աս տու ծոյ | լոյ սը , և | ըս կը
սան | ա միչ նալ . աս տուած | ձայն | արւաւ |
որ | ա պաշ խա բեն . ա նոնք | ի բա բու | վը
բայ | պակ սու թիւ նը | ձը գե լով | պաա ժուե
ցան , ու | զը բախ տէն դուբս ին կան :

Էւա կ'ըսէ թէ խաբուեցայ օձէն .

խարեբայ խօսքով՝ խաւարեց միտք իմ .

այս իմ մեծ վընաս քեզ խըբատ ըլլայ .

որ մըտիկ չընես խորամանկ գիւին :

0 . օ . օ .

0 սիգ | էր | Յո բայ | վի ճա կը , ուր | մեծ |
իչ խան | էր | և | ու նէր | ան չափ | հա բըս տու
թիւն . սա տա նան | նա խանձե լով | ու զեց |
զին քը | փոր ձեւ | աս տու ծոյ | թոյլ | տա լո
վը , ու | ա մեն | ապ բան քը | մէ կէն | կոր սըն
ցուց , և | բո լոր | զաւակ նե բը | մէկ | տան |

մէջ | մե աան . Յոր | ե բա նե լին | եր բոր |
լը սեց' աս տու ծոյ | եր կըր սլա գե լով | ը
սաւ , մերկ | ե կայ | աշ խարհ , ու | մերկ | սի
տի | դառ նամ . տէր | տըւաւ | ե | տէր | ա աւաւ ,
ե զի ցի | կամբ | տեա սըն | օրհ նեալ . յե տոյ |
ըս կը սաւ | մար մի նը | շար չա բեւ | վէր քե
բով | ե | սր գե բով . բայց | ե բա նե լին | միշտ |
նոյն | բա նը | ը սե լով | խոյ տա աակ | ե զաւ |
սա տա նան , ե | աս տուած | տըւաւ | նո բէն |
ա առ ջու թիւ նը , մե ծու թիւ նը , ե | ու
ըիշ | զաւ կը ներ :

Օսիգի մէջ էր Յոր Երանելին ,
որ համբերութեամբ տարաւ մեծ վըշտին .
օրինակ եղաւ քեզ ե բողոքին ,
եթէ համբերես կը հասնիս փառքին :

Ֆ . Ֆ . Ք .

Ձի լո պա տոր | կը թարգ մա նի | հայ բա
սէր , որ | էր | մա կա նուն | Պըա զո մէ ոս | ե
գիպ տա ցւոց | թա դաւո բին , որ | ե լաւ | պա
տե բազ մով | Ան տի ս քոս | թա դաւո բին |
վը բայ | ու | ըս պան նուե ցաւ . խակ | Ան տի ս
քոս | զը նաց | Ե բու սա զէմ' իբր | պա տուոյ |
հա մար | ու զեց | տա ճա բը | մըտ նեւ , պա
տու հա սե ցաւ | ե | դուրս | փա խաւ . բայց |
չատ | նե զու թիւն | տըւաւ | Հը բէ ից | մա կա
բայ ե ցւոց | թա մա նա կը : Սա կայն | շատ |
թա մա նակ | չան ցաւ | ե կաւ | յաշ խարհ | վըր
կի չը | տի ե զե բայ , ինչ պէս | որ | մար դա

րէք | մար դա րէ ա ցեր | է ին . վե ըուց | կը
ու ա պաշ տու թիւ նը | և | հաս տա տեց | քը
րիս տո նէ ա կան | սուրբ | և | ուղ զա փառ | հա
ւատ քը :

Ֆիլոսոփատորն այն ցաւադին կ'ողբայ ,
թէ կուռք պաշտելով ինչպէս կուրացայ .
Յիսուսի տեսլեան արժանի չեղայ ,
չարաչար դորձքով յաւիտեան կորայ :

Զ. ԴԱՍ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ

ՊՍՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ա . ա . ա .

Ա, աա քեաղք | է ին | ե կե զե ցւոյ | սիւ նը ,
 ո բոնք | հո գւոյ | սըր բոյ | լե ցուած | զը նա
 ցին | ա մեն | աշ խարհ | լու սաւո բե ցին | ա
 շա կերտ նե բոյ , ե | ա պա | կա տա բե ցան .
 ուս օխ | Պեա բոս | զը լու խըն | առա քե լոյ |
 կա տա բե ցաւ | Հը ում , Անդ բէ աա | խա
 շուե ցաւ | Ա քոյ է ա , Յա կո բոս | Ե բու
 սա զէմ | գըլ խա տուե ցաւ , Յոյ հան նէս |
 ծե բու թեամբ | վախ ճա նե ցաւ | Ե փե սոս ,
 Փի լիպ պոս | կա տա բե ցաւ | Յե բա պօ
 լիս . Բար դու զի մէ ոս | Հայ աա տան , Թոյ
 մաս | Հընդ կաա տան , Մաա թէ ոս | Ա սո
 բես տան . հոն | կա տա բե ցաւ | Յա կո բոս |
 Ալ փեայ , Թա դէ ոս | կամ | Յու դա | կա
 տա բե ցաւ | Որ մի | քա զա քը | ուրջ տու
 նեայ , Շը մաււոն | քա բո զեց | Ա. փ բե կէ ,
 Մա տա թի ա | կա տա բե ցաւ | Ե թոյլ պի ա :

Առարեաբք ասնն չըմբնաս խաւար ,
լոյս սուրբ հաւատքին միշտ մընաքեզ վառ-
Յիսուսի խաչը սիրով վըրադ առ ,
որ հազորդ ըլլաս փառացըն անճառ :

Բ . Բ . Բ .

Բառ նա բաս | առաքեալ | կիսլ ըս ցի |
էր | եօ թա նա սուն և երկու | ա շա կեր տաց |
կար գէն . ո ընդ | շը նոր հօր | զար դա բաժ |
ըլլա լով | առաքեալ նե բուն | գոր ծա կից |
է ին , և | ա նոնց | նը ման | հը բաշք նե բով |
լու սա լո բե ցին | աշ խարհ , ամեն | տեղ | ե
կե ղե ցի ներ | շի նե լով | և | ա շա կերտ ներ |
հաս տա տե լով . ինչ պէս մէ կըն ալ | թա
դէ ոս | էր | որ | բը ժըշ կեց | Աբ դար | Հայ ոց |
թա դա լո բը , և | լու սա լո բեց | Հայ աս
տան . իսկ | Բառ նա բաս | եր բոր | կ'ա լե տա
բա նէր | կիսլ բոս՝ քար կո ծե ցաւ | հը բէ այ
ներ բէն , և | մար մի նը | Մար կոս | եզ բոր որ
դին | ժող վեց | պա հեց , որ | հը բաշ քով |
յայտ նե ցաւ :

Բառնարաս կ'ըսէ զարթիր աշխատէ ,
վասն արքայութեան որ շատ բան կ'արժէ .
աշխարհ և մարմին հողւոյդ զո՞հ ըրէ ,
մարդէ չըվախնաս երբ ան հետդ է :

Գ . Գ . Գ .

Գը ըի գոր | լու սա լո բիչ | որ դի | Ա նա
կայ | պար թե լի | ե կաւ | Հայ աս տան | Տըբ

դատ | թա դաւո ըին | հետ . եր բոր | հը բա
ման | ե դաւ | ի բեն | որ | կուռ քին | դը լու խը |
պը սակ | մը | դը նէ՛ հա մար ձակ | քա բո զեց |
ճը շ մա բիտ | հաւատ քը , ե | ան տա նե լի |
չար չա բանը նե բով | խոր | վի բա պը | ձը գե
ցին | օ ձե բուն | մէջ , ուր | պա հուե ցաւ | հը
բա շ քով | տաս նը հինգ | տա բի . ա պա | թա
դաւո ըին | քոյ բը | տե սիլ քով | հա նեւ | տը
ւաւ . որ | ե լաւ | բը ժը շ կեց | ճըբ դատ , լու
սաւո բեց | Հայ տա տան | ե | ե պիս կո պոս |
ձեռ նա դրե ցաւ , կը ու տուն նե բը | կոր
ժա նեց , ե կե զե ցի ներ | շի նեց , ու | ծաղ
կե ցուց | հաւատ քը . ա պա | Հը ոտմ | եր
թա լէն | ե տե՛ իր | ա թու ուր | դը բաւ | Արիս
տա կէս | որ դին | ու | ա ունձ նա ցաւ | Սե
պուհ | լե ուր | ճըգ նեց :

Գրիգոր կ'ըսէ քեզ , իմ սիրուն որդի ,
տես հոգւոյդ համար ինչեր քաշեցի .
դուն ջանա ապրիս իմաստուն բարի ,
որ նորէն խաւար քեզ չըպատահի :

Գ . Գ . Դ .

Գի ո նե սի ոս | ա բիս պա դա ցին | էր | ա
թե նա ցի | դը լ խաւո բ | վի լի սո փայ | ե | դա
տաւո բ | Արիս պա դո սին | մէջ . եր բոր | Պօ
ղոս | ա ու քեալ | հոն | դը նաց | քա բո զեց ,
հաւատաց | Գը բիս տո սի | ու | ձեռ նա դրե
ցաւ | ե պիս կո պոս | ա թե նա ցուց | ե | շատ |
ծաղ կե ցուց | հաւատ քը | դը բով | ե | քա բո

դու թեամբ . մինչ զի | կը ուս պաշտ նե ըր |
նա խան ձե լով | նա հա տա կե ցին | սը բով .
և | ըստ | ո մանց | Գաղ զի ա | քա ըս շե լով |
զըլ խա տուե ցաւ :

Գիտնեսիտս կ'ըսէ մի կենար ,
հեաւէ վըրկին շիտակ ճանապարհ .
այս իմաստութիւն քեզ կ'ընէ արդար ,
շնորհալից դըպիր աշակերտ խոնարհ :

Ե . Ե . Է .

Եր կո տա սան | վար դա պետք | է ին | հին |
սուրբ | հայ բա պետք | որ | դը բով | և | բա նիւ |
ժաղ կե ցու ցին | հա լատ քը , և | խոյ տա
ուս կե ցին | հե բե տի կոս . նե ըր , և | են' Գի
ո նե սի ոս , Յը ու թէ ոս , Սեղ բեստ բոս ,
Ս թա նաս , կիւ բեղ | ե բու սա զե մա ցի ,
Եվ բեմ , Բար սեղ , Գրի գոր | նիւ սա ցի , Գրի
գոր | աս տուա ծա բան , Ե պի փան , Յով
հան | ոս կե բե բան | և | կիւ բեղ | ա զեք սան
զրա ցի : Նոյն պէս | ժաղ կե ցան | չորս | վար
դա պետք | ե կե զե ցոյ . Օ դոս տի նոս , Ամբ
բո սի ոս , մե ծըն | Գրի գոր | և հե բո նի մոս .
և | ըստ | հայ ոց , Սա հակ , Մես բոպ , Գրի
գոր | նա բե կա ցի | և | ներ սէս | շը նոր հա լի .
խսկ | լու սա լո բիչ | մեծ | վար դա պե տաց |
կար դէն | է :

Երկոտասան կարգ սուրբ վարդապետաց ,
քեզ կը խըրատեն հեաւէ ուսմանց .
թէ մանկութենէ ըլլաս բարեզգեաց ,
լուսատու կ'ըլլաս քեզ և օտարաց :

Չ . Չ . Չ .

Չա քա ըի ա | հայ ըրն | Յով հան նու Մը
կըրա չի | էր | Ա հա ըս նի | ցե ղէն | քա հա
նայ , որ | ար դար | է ին | թէ | ին քը | և | թէ |
կի նը | Ե ղի սա բէթ | որ | ա մուլ | էր . Չա քա
ըի ա | երբոր | մը սաւ | տա ճա ըը | խունկ | ծը
խե լու | ա ա ջի | տեա ուն , ե բե ցաւ | Գար
ըի էլ | հը բեչ տա կըն | ա ւե տիս | տը ւաւ |
թէ | որ ղի | ծե բու թեան | պի տի | ու նե նաս .
Չա քա ըի ա | տա բա կու սե լուն | հա մար | լե
ղուն | կա պուե ցաւ . եր բոր | տը ղայն | ծը
նաւ | ու | Յով հան նէս | ղը բաւ | ա նու նը , լե
ղուն | բա ցուե ցաւ | օրհ նե լով | ան . և | երբ |
Յով հան նէս | ա ւան ճնա ցաւ | ա նա պա
տը , Չա քա ըի ա | ըս պան նուե ցաւ | հէ ըով
ղէ սէն :

Չաքարիա հայր սուրբ կարապետին ,
կ'ըսէ թէ որդւոյս հետեւէ վարբին .
խոնարհ հընազանդ մանուկ լուսածին ,
պանծալի վերնոց բարեկամ վըրկչին :

Է . Է . Է .

Է լեւ թիւ բոս | հը ոս մայ ե ցին | այն չափ |
սըր բա կաց | և | ի մաս տուն | էր | որ | քը սան |
տա բուան | ե պիս կո պոս | ճեռ նա ղրե ցին |
լիւ ըի կե ցւոց | աչ խար հին | ու | շատ | քը
բիս տո նեայ | ե ղան | մին չև | ղար ճուց | Ադ
ըի ա նոս | կայ սեր | մեծ | նա խա բարը . ուս

տի | գը րին | զին քը | հը բա ցեալ | մահ ճի |
վը բայ , ան վը նաս | մը նաց . ա պա | զար
ձուց | քը ըխ տո նեայ | ը բաւ . ե պար քո սը |
որ | զին քը | կը բա կը | պի տի | ձը դէր . յե
տոյ | սուր բը | ձը գե ցին | ե ու ցեալ | խալ
կի նի | մէջ , ե | ա սիւծ նե բուն | առ ջին | ան
վը նաս | մը նաց . վեր ջը | մօ բը | հեա | մէկ
տեղ | գըլ խա տուե ցաւ :

Էլէւթիւրոս քաջն ասէ զօրացիր ,
յաղթէ չար դիւին շնորհօք մեծացիր .
թող որ չարչարի անցաւոր մարմին ,
ճոխանայ փառօք 'ի յաւիտենին :

Ը . Ը . Ը .

Ը զի կո նիս | սըր բու հին | էր | թե սա զո
նի կե ցի . բըռ նե ցին | զին քը | կը ու պաշա
նե բը , բայց | չը կըր նա լով | պա տաս խան |
տալ | ի մաս տուն | խօս քե բուն , տան ջե լով |
կը ու տուն | տա ըին . բայց | կուռ քե բըն | ին
կան | կոր ծա նե ցան . եր բոր | կը բա կէն | ան
վը նաս | ե լաւ ' եօ թա նա սուն | հո դի | հա
ւա տա ցին | դար ձան . յե տոյ | ձը գե ցին |
գա զա նաց | առ ջին , ան վը նաս | մը նաց .
վեր ջա պէս | սը բով | կա տա բե ցաւ , ու | ա
բեան | տեղ | կաթ | վա դեց :

Ըզիկոնիս կին արկար բընութեամբ ,
տես ինչպէս յաղթեց այնչափ բունութեան ,
թէ դուն ալ յուսաս ինչպէս է արժան ,
ոտքի տակ կ'առնես դրժոխք սատանան :

Թ : Թ . Թ .

Թարգ մա նիչ | կ'ա նուա նին | սուրբ | Մա
 հակ | պար թե | Լու սա ւոր չայ | Թոռ նե րէն ,
 և | սուրբ | Մես րոպ | ի րենց | ա շա կերտ նե
 րով . ո րոնք | մեծ | ջան քով | նախ | զը տան |
 հայ ոց | գի րը . յե տոյ | ըս կը սան | Թարգ մա
 նել | յու նաց | լե զու է | հայ ե րէն | բո լոր |
 ա սուա ծա շուն չը , որ | ա ուջ | հոռ մե
 րէն | կը կար դոյ ին , ու | մարգ | չէր | հաս կը
 նար . ա պա | ու րիչ | շատ | պա տուա կան | զբր
 քեր | ալ | Թարգ մա նե ցին | Թէ | ի րենք | և |
 Թէ | ա շա կերտ նե րը . ո րոնց մէ | ե րե ւե
 լի | ե պիս կո պոս ներ | և զան , ինչ պէս | էր |
 Ե զի շէ , Մով սէս | խո րե նա ցի , Դա ւիթ |
 ան յազթ և այլք :

Թարգմանիչք ասեն արիք սորվեցէք .
 մեր զբրուածներէն ձեզ ուսումն առէք .
 ժամանակն անգին պարապ մ'անցընէք ,
 զիտութեան լուսով լուսաւորեցէք :

Ժ . Ժ . Ժ .

Ժո զո վըն | է | գու մար | սուրբ | հայ րա պե
 տաց . ո րով հե տե | եր բոր | ե կե զե ցա կան |
 հար կա ւո բու թիւն | կ'ըլ լոյ | ա մեն | ե րե
 ւե լի | հայ րա պետ ներ | մէկ տեղ | դալով | վը
 ճիւ | կը հաս տա տեն , հե րե տի կոս նե րը |
 կը նը զո վեն , ու | ճըշ մար տու թիւ նը | կը
 յայտ նեն . բայց | նախ | ա ու քեալ նե րը |

ժո զով | ը ըին | Ե բու սա զէմ | բա բե կար
 գու թեան | հա մար , յե տոյ | ժո զո վըն | Ե
 զաւ | Ե բեք հա բիւր | տաս նը ութ | հայ բա
 պե տով . ա պա | զա նա զան | հե բե տի կոս
 նե բուն | զէմ | զա նա զան | ժո զով ներ | Ե
 զան | ա բե ւեք | Ե | ա բեւ մուտք :

Ժողովք սրբոց հարց քեզ խըրատ կուտան ,
 որ ամուր կենաս հաւատքիդ վըրան .

սուրբ եկեղեցին քեզ կ'ըլլայ պաշտպան ,
 չար ազանգաւորք քեզ թոյն մը չըտան :

Ի . Ի . Ի .

Իդ նա տի ոս | աս տուա ծա զգեաց | հայ
 բա պե տըն | էր | ան | տը զայն | որ | Բը բիս
 տոս | զիր կըն | ա ուա | օրհ նեց . եր բոր | մեծ
 ցաւ . Յոհան նէս | ա ւե տա բան չին | ա շա կեր
 տե ցաւ , ու | Ե պիս կո պոս | Ե զաւ Ան տի ո
 քայ . բայց | այն չափ | լու սա ւո բու թին | ը
 բաւ , որ | Տը բայ ի ա նոս | կայս ըը | լը սե լով |
 հը բա մայ եց | որ | բան տը | գը նեն | Ե տա
 նին | Հը ում | գա զա նաց | կե բա կուր | տան .
 եր բոր | իշ խան նե ըը | կը ջա նայ ին | որ | զին
 քը | ա զա տեն , գը բեց | ի բենց | ա զա չեց |
 որ | թո զուն | զին քը | որ | նա հա տակ | ըլլայ ,
 ինչ պէս | Ե զաւ :

Իգնատիոս քաջն ասէ յաղթեցի ,
 թէ բելիարին և թէ աշխարհի .
 տըլի մարմինս ու հոգիս պահեցի ,
 կը փայլիմ հոգւով ի փառս Յիսուսի :

Գրան
 Արամի Ալպոյանեանի
 Տպագրութիւն — Մատենադարան

Լ . Լ . Լ .

Լաւ բեն տի ոս | էր | նա խա սար կաւ աղ |
 սուրբ | թր սեւ տոս | պա պին . եր բոր | վա
 ղե բի ա նոս | նա հա տա կեց | սուրբ | պա պը՝
 Լաւ բեն տի ոս | թա ղեց | մար մի նը . ուս տի |
 ին . քըն ալ | բըն նուե ցաւ . և | շատ | տան ջանք
 նե բով | բան տը | մը տաւ . ուր | շատ | հիււանդ
 ներ | լաւ ցը նե լով | բան տա պե տը | հաւ ա
 տայ . և | շատ | շար շա բանք նե բէն | ե տե | դը
 բին | սուր բը | հը բա ցեալ | կաս կա բայ ի | վը
 բայ . մայ բըն ալ . քս վը | կե ցած | աւե տա բա
 նը | ձեռ . քը | սիրտ | կու տար . խեկ | սուր բը | բ
 սաւ | բըն նաւ լո բին | թէ | մար մեոյս | մէկ | կող
 մը | խոր վե ցաւ , մէ կալ | կող մըն ալ | դար
 ձուր . և | այս պի սի | քա ջու թեամբ նա հա
 տա կուե ցաւ :

Լաւբենտիոս եմ որ զիս խորվեցին ,
 այլ իբրև փիւնիկ անմահ կը փայլիմ .
 վայ որ զբրեր է յոյսն անցաւորին ,
 կորուստն յաւիտեան է անոր բաժին :

Խ . խ . խ .

Խաղ | էր | սար կաւ աղ | սըր բոյն | ներ սե
 տի | և | վե բա կա ցու | ե ղեր էր | հիււանդ նե
 բուն | և | աղ . քատ նե բուն . այն չափ | աղ . քա
 տա սէր | էր | որ | ամբար նե բը | կը պար պէր |
 տա լով | և | ա զօթ քով | կը լե ցը նէր . ետ
 քը | ե պիս կո պոս | ձեռ նա դրե ցաւ , ու | եր

բոր | մե ծըն | ներ սէս | զը նայ | ի Պօլիս՝ ին
 քըն | ե զաւ | տե զա պահ | մեծ | բա բե կար
 զու թեամբ . բայց | եր բոր | Ար շակ | թա դա
 լո բին | ան զը թու թիւ նը | յան զի մա նեց ,
 թա դա լո բը | բար կու թեամբ | հը բա մայ
 եց | որ | քար կո ծեն . սա կայն | աղ դա կան
 նե բը | զին քըն | ա զա տե ցին , որ | հան դեաւ |
 խա զա զու թեամբ :

Խաղ կ'ըսէ ինչպէս եւ հետեւեցայ
 դուն ալ ներսեսի ճամբէն միշտ զընա .
 հետեւ սրբոց՝ ծնողաց՝ վարպետի ,
 երբ երկնից ճամբայն ցոյց կուտան քեզի :

Ծ . Ժ . Ժ .

Ծը նողբ | սուրբ | աս տուա ծա ծնին | էին |
 Յո վա կիմ | և | Ան նա . Յո վա կիմ | էր | Դա
 լիթ | մար դա բէ ին | ցե զէն , իսկ | Ան նա | Ա
 հա բո նին | ցե զէն . եր կու սըն ալ | ծեր | և |
 ա մուլ | է ին | եր բոր | հը բեշ սա կը | ա լե
 տիս | տը լաւ | ի բենց | աս տուա ծա ծնայ | ծը
 նըն դեա նը | հա մար . իսկ | երբ | ծը նաւ | ա
 նա բատ | կոյ սը՝ նուի բե ցին | աս տու ծոյ , և |
 ե բեք | տա բուան | տա ճա բը | տա բին | ըն ծայ
 ե ցին , ու | եօ թը | տա բուան | զը բին | տա ճա
 բին | կու սա նո ցը . որ | ու բիշ | ուխ տեալ |
 կու սա նայ | հետ | կը ծա ոայ էր | աս տու
 ծոյ | ան պատ մե լի | սըր բու թեամբ . բայց |
 սուրբ | Յո վա կիմ | ա ուջ | վախ ճա նե ցաւ ,
 իսկ | սուրբ | Ան նա | տե սաւ | Քը բիս տոս | ու |
 մե ուա :

Ճընողք օուրք կուօին այնչափ ցընծացին ,
 երբոր ունեցան զաւակ լուսածին .
 դուն եղիր զաւակ իմաստուն անդին ,
 որ պարծանք ըլլաս ծնողացդ ու ազգին :

Կ . Կ . Կ .

Կոս տան դի ա նոս | էր | որ դի | Կոս տանդ |
 կայ սեր . և | նըս տաւ | հօ ըր | տե զը | կայ սըր |
 հը ոռ մայ ե ցւոց . եր բոր | պա տե բազմ' | և
 լաւ' կէս | օ բուան | ժա մա նա կը | տե սաւ | եր
 կին քը | լու սա փայլ | խաչ | աստ զա նիշ | զը
 բու թեամբ | թէ | այ սու | յաղ թեա . նոյն | նը
 շա նըն | ը բաւ | ի բեն | դը բօ շակ , ու | յաղ
 թեց | թըշ նա մւոյն . եա քը | մը կըր տե ցաւ |
 և | լու սա ւո բե ցաւ | Սեղ բես տրոս | հայ բա
 պե տէն , ու | մեծ | պաշտ պան | ե զաւ | հա ւա
 տոյ՝ շի նե լով | շաա | վը կայ ա բան ներ | և |
 ե կե զե ցի ներ . մին չև | փո խե ցաւ | եր կնից |
 թա դա ւո բու թիւ նը :

Կոստանդիանոս կ'ըսէ տիրեցի

չէ անցաւորիս , այլ անանց թագի .

թէ սուտ աշխարհիս սըրտով կապուէի ,

երկու թագէն ալ զուրկ կը մընայի :

Հ . Հ . Կ .

Հը ոխի սի մեանք | է ին | սըր բա սէր | կու
 սանք | հը ոռ մայ ե ցիք . եր բոր | Դի ոկ զե
 տի ա նոս | կայս ըր | ու զեց | առ նե լու | Հը

սիւի սի մէ | կոյ սը , Գայ ի ա նէ | մայ բա
պէ տըն | ա ուաւ | զին քը | ըն կեր նե բով | փա
խաւ | Հայ աս տան | վա զար շա պա տու |
մօտ . Տըր դատ | թա դաւո բը | լը սե լով | ու
զեց | աւ նեւ | ի բեն | կին , և | տա բաւ | իր |
պա լա տը . բայց | Հը սիւի սի մէ | զօ բա
ցեալ | հո գւով | սըր բով | յաղ թեց | թա դա
ւո բին , ու | գը նաց | ըն կեր նե բուն | քով . ա
նոր | հա մար | նախ | լե զուն | կըտ բե ցին , և |
կը տոր | կը տոր | նա հա տա կե ցին | հան
դերձ | ըն կեր նե բո վը . եր բոր | լու սաւո
բիչ | խոր վի բա պէն | ե լաւ , ժող վեց | նըչ
խարք նե բը | ու | ե բեք | վը կայ ա բա նի | մէջ |
ամ փո փեց :

Հըսիւիսիմէ կոյսն ասէ ամենուն ,
պարկեշտ ապրեցէք սըրբասէր արթուն .
աս դանձը ձեզմէ հանեւ չէ կարող ,
ոչ իշխան զիւաց ոչ կայօր վեհազոյն :

Չ . ձ . Յ .

Չո բոյ | վանք | էր | բը նա կա բան | սըր բա
սէր | ճըդ նաւո բաց | Հայ աս տա նու | ա բա
բա տեան | կող մը . ո բոնց | մէ կըն | էր | Սար
զիս | ե պիս կո պոս , որ | թո զուց | ե պիս կո
պո սու թիւ նը | նախ | գը նաց | ե բու սա
ղէմ , և | մի ա բա նե ցաւ | տը բա պի զոն ցի |
կի բա կոս | քա հա նայ ին | հետ , ու | դար
ձան | Հայ աս տան | Չո բոյ | վան քին | կող
մը | ճըդ նա բան ներ | շի նե ցին . շատ | մի ա

բան ներ | ու նե ցան , կար դեր | կա նոն ներ |
 սահ մա նե ցին . մին չե | ա մեն | տեղ | ի
 բենց | սրբ բա կաց | ա ուա քի նու թիւ նը |
 յայտ նի | ե դաւ :

Չորոյ վանքն ասէ սըրբոց տեղ էի ,
 երկնաւոր կարգօք միշտ կը պանծայի .
 բայց երբ ան սուրբերն ինծմէ հեռացան ,
 քանդեցայ եղայ օձերու կայան :

Ղ . Ղ . Ղ .

Ղե ոն դեանք | է ին | սուրբ | քա հա նայք |
 ա ուջ նորդք | հայ աս տա նու՝ Յաղ կեր տի |
 հա լած ման | ժա մա նա կը . սուրբ | վար դա
 նանք | կա տա բուե լէն | ե տե | կը ուա պաշտ
 նե բը | կեղ ծաւոր | վա սա կին | ձեռ քով |
 բըռ նե ցին | սյոս | սուր բե բը | տա բին | Պարս
 կաս տան՝ շատ | վըշ տա ցու ցին . բայց | ա
 նոնք | բան տին | մէջ | դար ձու ցին | հը բաշ
 քով | մոգ պե տը . ուս տի | շատ | տան ջանք
 նե բէն | ե տե | ա ուջ | Ար շէն | ե բէ ցը | նա
 հա տա կե ցին . Յով սէփ | կա թո դի կո սին |
 դը լու խը կըտ բե ցին . նոյն պէս | Ղեւ ոնդ |
 ե բէ ցը՝ սր | ժայ ոե բուն | վը բայ | քա շե
 լով՝ ոս կոր նե բը | ջար դե ցին . ետ քը | Մա
 հակ | ե պիս կո պո սը , Մու շէ | ե բէ ցը | ե |
 Քա ջաջ | սար կաւ ա դը | նա հա տա կե ցին .
 ուր | մեծ | հը բաշք ներ | ե զան | ե | լու սա
 ւոր | ար ծիւ | ե բե ցաւ | նըշ խարք նե բուն |
 վը բայ :

Ղևոնդեանք կ'ըսեն, փախիր զէջ մարդէ,
կեղծաւորութեամբ անոյշ խօսողէ.
զի չար թոյնն իրեն չար լեզուին տակն է,
քեզ և քու ազգին մեծ վընաս կ'ընէ:

Ճ . Ճ . Ճ .

Ճա կուն զոս | կամ | Յա կին թոս | էր | փա
աաւոր | պա տա նի | քը սան | տա բուան, և |
սե նե կա պետ | Հը ոս մայ ու | կայ սեր . որ |
այն չափ | ջեր մե ոանդ | աս տուա ծա պաշտ |
էր, որ | բա բի | սո փո բու թեամբ | միշտ | Յե
սու սի | ա նու նը | կը յի շէր . ուս տի | թա գա
ւո բը | հը բա մայ եց, որ | ու բա նա լով | քը
բիս տոս՝ զո հէ | կը ոոց, բայց | նա | քա ջու
թեամբ | կո խեց | թա գաւո բին | հը բա մա
նը . մին չև | տան ջան բով | և ա նօ թի | պա
հուե լով | կա տա բե ցաւ . ուր | հը բեշ տակ |
ե բև ցաւ | բան տին | մէջ . և | մե ծա մեծ | հը
բաշք նե լով | յայտ նի | ե զաւ | ա մե նուն :

Ճակունզոս կ'ըսէ, տէրն յայտնի պաշտէ,
մի ծածկեր հաւատք ուր որ պատահէ .
աստուծոյ հըրաշքն ամեն տեղ յայտ է,
սըրտանց ուզողին շուտ կը հասանէ :

Մ . մ . մ .

Մի նաս | էր | Ա | թե նա ցի | ե բեւե լի | ի
մաս տուն | իշ խան, որ | գը նաց | Ա | զէք սան
դրի ա | իշ խան նե բուն | մէջ | խա զա զու

թիւն | հաս տա տե լու | հա մար . ուր | բա բե
 սլաշա | դործ քով | ծաղ կե ցուց | քը ընա տո
 նէ ու թիւ նը , և | ու նե լով | շը նորհ | բը ժըշ
 կու թեան | ա մեն | կերպ | հիւան դու թիւն |
 կ'ա ոող ջա ցը նէր . լը սե լով | Մաք սի մի ա
 նոս | կայս բը | խըր կեց | վը բան | եր մն գի
 նէս | ե պար քո սը | որ | զին քը | դար ձը նէ .
 բայց | նա | յաղ թուե լով | սուրբ | Մի նա սայ |
 զօ բաւ որ | խոս քէն , բըս նեց | լե դուն | կըս
 բեց , աչ քե բը | հա նեց | և | ոտ քին | ծայ բե
 բը | կը տըր տեց | ու | բան տը | դը բաւ . երբ
 որ | սուրբ | Մի նաս | ա ոող ջա ցաւ | հը բեշ
 տա կէն' եր մն գի նէս | հաւա տաց . որ | ետ
 քը | ե պիս կո պոս | ալ | ե դաւ . եր բոր | լը
 սեց | կայս բը | նախ | եր մն գի նէս | նա հա տա
 կեց , յե տոյ | սուրբ | Մի նաս | իւր | Գը բա բոս |
 դը բա գրով . նոյն | ա տե նը | նա հա տա
 կուե ցաւ | Մի նաս | զօ բա կա նը | քեօ թա
 հեա ցի :

Մինաս քաղցրախոս կ'ըսէ զօրացիւր ,
 վասն արքայութեան մեծ ջանք ունեցիւր .
 մի վախնար թէ որ մարմինդ չարչարի ,
 հողուով կը մընաս փառօք կենդանի :

Յ . յ . յ .

Յա կ'որ | մըծ բը նայ | հայ բա պե տըն | էր |
 հօ բա քեռ որ դի | սուրբ լու սաւ ւոր չին ,
 որ | ման կու թե նէն | կե սա բիա | սոր վե
 ցաւ . յե տոյ | ա նա սլա տը | ճըդ նեց . մին

չև | ար ժա նի | եղաւ | Քը ըիա տո սի | տես լեա
նը . ետ քը | ձեռ նա դրե ցաւ | ե պիս կո պոս |
Մըժ բին | քա զա քին , և | շատ | հը բաշք նե
բով | ծաղ կե ցաւ . դը նայ | նի կի ոյ | ժո զո
վը , ուր | հը բեշ տակ ներն | ի բեն | կը ծա ոայ
է ին , ինչ պէս | տե սաւ | կոս տան դի ա նոս .
որ | մե սել նե բը | յա բու ցա նե լուն | հա
մար | բա բե խոս | է | մահ տա բա ժա մէ | և |
յան կար ծա կան | մա հուա նէ | ա զա տե
լու | հա մար :

Յակօբ հայրապետ խըրատ կուտայ քեզ ,
խմաստուն եղիր բարի հոգեատես .
հետևող չըլլաս սամիկ տըղիտաց ,
սրոնց վարքն է չար , միտքն է խաւարած :

Ն . ն . ն .

Ներ սէս | մե ծըն | էր | լու սա ւոր չայ | թոռ
նե բէն , որ | ի մաս տու թեամբ | և | աս տուած
պաշ տու թեամբ | կըր թուած | ըլ լա լով կա
թո զի կոս | ե զաւ հայ ոյ . եր բոր | ձեռ նա
դրե ցաւ՝ հո գին | սուրբ | ա զաւ նա կերպ | ե
բե ցաւ | վը բան . որ | շատ | բա բե կար գու
թեամբ | ծաղ կե ցուց | Հայ աս տան . շի նեց
ան թիւ | վան քեր , կու սա նոց ներ , և | հի
ւան դա նոց ներ . բայց | յան դի մա նե լով |
Պապ | թա դա ւո բը | ան կար գու թեան | հա
մար՝ թու նով | կա տա բե ցաւ , ու | մար դա
բէ ա կան | հո գուով | պատ մեց | Հայ ոյ | աղ
գին | գա լիք նե բը : իսկ | ներ սէս | շը նոր

հա լին | նոյն պէս | էր | Լու սա ւոր չայ | ցե դէն ,
որ | յե տոյ | փայ լե ցաւ | ի մաս տու թեամբ |
ե | սըր բու թեամբ . նոյն պէս | փայ լե ցաւ |
ան ժա մա նա կը | Ներ սէս | լամբ ըս նա ցի |
սուրբ | ե պիս կո պո սը :

Ներսէս . քաջ հովիւն ասէ . քեզ ով մարդ ,
բոլորէ զլիսուդ խմաստու թեան վարդ .
Թէ իմ խըրատիս չըդընես ականջ ,
կ'երթաս չար զիւին բերան չարատանջ ,

Շ . 2 . 2 .

Շու շան | էր | ե բէց | դուս տըր | սուրբ | վար
դա նայ , որ | տը ւեր էր | վազ դէն | բը դեշ
խին | վը բաց . սուրբ | վար դան | նա հա տա
կուե լէն | ե տե՛ վազ դէն | ու բա ցաւ | հա
ւատ քը . ո բուն | հա մար | շատ | յան դի մա
նեց | զին քը | Շու շան | տի կի նը . իսկ | վազ
դէն | կը չար չա բեր | Շու շա նը | որ դար ձը
նէ | հա ւատ քէն . մին չե | վեց | տա բի | այս
պէս | հա լա ծուե ըով՝ բո լոր | մար մի նը | տը
բո բե ցաւ . ե | օր | մը | այն չափ չար չա բուե
ցաւ | ծե ծով՝ որ | տը կա բա ցաւ , ու | սուրբ |
հա զոր դու թիւնը | ա ուս | ա ւան դեց |
հո գին , բայց | նախ | Նու նեայ | խա չը | հայ
աս տան | փա խուց :

Շու շան վարդանեան կ'ըսէ ինձ նայէ ,
մի վախնար չարէն՝ թէ քեզ հալածէ .
վահան հաւատոյ միշտ ամուր պահէ ,
դանձալի փառօք քեզ կը պըսակէ :

Ո . Ռ . Ռ .

Ոս կեանք | է ին | սուրբ | ճրգ նա ւորբ , որ |
ա ուջ | կը ուս պաշտ | դես պան | է ին | Հը ու
մայ էն | ե կած | Սա նա տրուկ | թա դա ւո
րին | հայ ոց . եր բոր | տե սան | թա դէ ոս | ա
ուս քեա լին | հը բաշք նե բը՝ հա ւա տա ցին ,
մա նա ւանդ | եր բոր | եղ նիկ | մը | ան տա
ուէն | կան չեց | ու | տը ւաւ | Ոս կեանց | որ | ու
տեն , ետ քը | ոս կոր նե բը | ժող վեց | կեն
դա նա ցուց . ուս տի | ա շա կեր տե լով | հե
տե ւե ցան | ա ուս քեա լին . յե տոյ | զը նա
ցին | Եփ բատ | դե տին | քով | ճրգ նե ցան , ա
պա | թա մա նա կէն | ե տե | զը նա ցին | Ար
տա շէս | հայ ոց | թա դա ւո րին | քա բո զե
ցին , ու | Սա թի նիկ | թա գու հի ին | աղ գա
կա նը | Սու քի աս | դար ձու ցին , ա նոր | հա
մար | նա հա տա կե ցան | Ար տա շե սէն :

Ոսկեանք քահանայք շնորհօք փայլեցան ,
երկնային տեսեան արժանի եղան .

Թէ մաքուր պահես սիրտդ իբրև ոսկի ,
դուն ալ կը հասնիս փառաց Յիսուսի :

Չ . Չ . Չ .

Չար | Յու լի ա նոս | էր | կայսր | Յու նաց |
եղ բոր որ դի | մեծ | կոս տան դի ա նո սին ,
որ | կայ սըր | ըլ լա լուն | հա մար | հե տե ւե
ցաւ | դի ւա կան | կա խար դու թեանց . մին

չև | ու րա նա լով կը ուս պաշտ | ե զաւ | ու |
 մեծ | հա լա ծան քով | կը ջա նար | վեր ցը
 նեւ | քը բիս տո նէ ու թիւ նը . ի բեն | դար
 շի լի | պատ կեր քը | խըր կեց | Հայ աս տան |
 Տի բան | թա գաւո բին , որ | ե կե զե ցին |
 դը նեն | պաշ տեն . բայց | սուրբ | Յու սիկ | Լու
 սաւոր չայ | թո ոը , որ | կա թո զի կոս | էր ,
 վա զեց | ե կե զե ցին | ու | ա ուս | պատ կեր
 քը | ոտ քին | տա կը | կոխ կըս տեց , ա նոր |
 հա մար | ծե ծի | տակ | մար տի բոս | ե զաւ .
 շատ | չան ցաւ | Յու լի ա նո սըն | ալ | մե ուս |
 Պարս կաս տան :

Չար Յուլիանոս կուլայ ցաւազին ,
 ինչպէս ուրացող եզայ ես իբրկչին .
 մեծնալու համար հաւտացի դիւին ,
 մատենցի հոգիս անշէջ զեհենին :

Պ . պ . ո .

Պօ զոս | ա ուս քեալ | էր | տար սո նա ցի |
 Սո զոս | ա նուամբ , ա շա կերտ | Գա մա զի
 ե լի . որ | նա խան ձաւոր | ըլ լա լով | օ բի
 նաց ' շատ | հա լա ծեց | ե կե զե ցին . մին չև |
 ե բև ցաւ | ի բեն | Գը բիս տոս . աւ | կու բա
 նա լով | դը նաց | Գա մաս կոս ' լու սաւո բե
 ցաւ | Ա նա նի ա | ա ուս քեալ էն . և | մէ կէն |
 ըս կը սաւ | քա բո զեւ | Գը բիս տոս , և | մե
 ծա մեծ | հը բաշք նե լով | ծաղ կե ցուց | ե
 կեղեցին . նա և | ա նուա նե ցաւ | ե բեք տա
 սան | ա ուս քեալ . ա պա | Պետ բոս | ա ուս

քեա լին | հետ | մէկ տեղ | ա զօթե լով սա տա
 կե ցաւ | Սի մոն | մո զը . ա նոր | հա մար | նոյն |
 օ բը | եր կու | ա ուա քեա լին | ալ | նա հա տա
 կե ցան | նե բոն | կայ սե բէն :

Պօղոս կ'ըսէ թէ նախ Սողոս էի ,

ապա արժանի եղայ Յիսուսի .

թէ դուն ալ դառնաս ալ չբմեղանչես ,

մեծամեծ շնորհաց կ'ըլլաս արժանի :

Ձ . ջ . Ն .

Ձը բա բաշխ | է | լեա ոըն | ա նուա նի | Ս
 քա բա տեան | ալ խար հը , որ | յե տոյ | կո
 չուե ցաւ | Սու կա լէտ | սուբբ | Սու քի ա սայ |
 ա նուամբը , որ | ճըդ նե ցաւ | ան տա նե լի |
 վըչ տով | նոյն | լե բան | վը բայ | քառ սու նը
 չորս | տա բի՝ հան դերձ | ըն կեր նե բով . «
 բոնք | ա շա կերտ | է ին | Ոս կեանց | քա հա
 նայ ից , ուր | նա հա տա կե ցան | ի բենց | ըն
 կեր նե բով . Սու քի աս | իչ խան | էր | թա
 գա լո բին | ա լա նաց , և | աղ դա կան | Սա
 թի նիկ | թա դու հւոյն :

Ձրաբաշխ լեռն այն ասէ թէ եկ տես ,

սուբբ Սուքիասանք ճըգնեցան ինչպէս .

դուն քանի մէկ թոյլ կը մընաս այսպէս ,

ինչո՞ւ չես հողար հողիդ բարեպէս :

Ռ . ո . ո .

Ռո մա նոս | մի այ նա կեաց | էր | ան տի ո

քա ցի , որ | յան դի մա նե լով | կը ուս սլաշտ

նե բը | շատ | չար չա բանք | քա շեց , ու | տան
 ջան քին | մէջ | միշտ | կը քա ըս զէր | թէ | մի |
 է | աս տուած . ար զայ մը | տե սաւ՝ հար ցուց |
 թէ | ո՞ր | ան | պի տի | պաշ տենք . ար զայն | լե
 զու | ե լու | ը սաւ | թէ | մէկ | ան | ճըշ մա բիտ |
 ա բա բիշ | եր կնի | և | եր կրի , որ | կը պաշ
 տեն | քը բիտ տո նեայք . բըս նաւո բը | բար
 կա նա լով | տան ջեց | ար զայն | ու | մօ բըն |
 առ ջին | զը լու խը | կըտ բե ցին , որ | ար
 զուն | սոր վե ցու ցեր | էր . յե տոյ | սուրբ | Ռո
 մա նո սը | շա բա չար | տան ջե լով | խըզ գե
 ցին :

Ռոմանոս կ'ըսէ , տէրն արա քեզ յոյս ,
 օգնական սըբոց վըրկիչ մեր Յիսուս .
 ինչպէս ես անոր անուամբ յաղթեցի ,
 դուն ալ կործանէ թըշնամին անյոյս :

Ս . ս . ս .

Սար գիտ | զօ բա վար | էր | կե սա բա ցի |
 քաջ | և | նը շա նա դործ՝ կոս տան դի ա նո
 սին | ժա մա նա կը , որ | հա մար ձակ | կը կոր
 ծա նէր | կը ուս տուն նե բը . բայց | եր բոր |
 շար | Յու լի ա նոս | թա դաւո բեց , սուրբ |
 Սար գիտ | շու զեց | ի բեն | ծա ոայ ե լու . ա
 ուս | Սար տի բոս | որ դին | ու | զը նաց | Պարս
 կաս տան , և | իւր | զօր քը | զար ձուց | քը բիտ
 տո նէ | ը բաւ . Շա պուհ | պար սից | թա դա
 ւո բը | լը սե լով՝ հը բա ման | հա նեց | Սարգ
 սին | որ | պաշ տէ | ի բեն | տա սուեր կու | կուս

քե ըր . բայց | քաջ | նա հա տակը | յայտ նի |
 դաւա նե լով | քը ըիս տոս , զար կաւ | ման
 բեց | կուռ . քե ըր . կը ուս պաշտ նե ըր | վը
 բան | թա փե ցան՝ նախ | Մար տի բոս | որ
 դին | նա հա տա կե ցին , ետ քը | սուրբ | Սար
 գի սը | զըլ խա տե ցին | տաս նը չորս | զի նուս
 լով :

Սարգիս զօրավար կ'ըսէ . քաջացիր ,
 կուսպաշտ թըշնամին կոխէ ու անցիր .
 շնորհօքն աստուծոյ զըլխուդ պըսակ դիր ,
 անուամբն Բիսուսի յայտնի պարծեցիր :

Վ . Վ . Վ .

Վըր թա նէս | սուրբ | հայ բա պե տըն | էր |
 մեծ | որ դին | սուրբ | լու սաւ որ չայ , որ | ծը
 նաւ | և | սը նաւ | կե սա բիա . և | եր կու | զա
 ւակ | ու նե նա լէն | ե տե | քա հա նայ | ձեռ
 նա դրե ցաւ . իսկ | սուրբ | Ա . ըիս տա կէս |
 պըզ տի | եղ բայ ըր | վան քի | մէջ | մեծ ցաւ |
 կը բօ նաւ ո բու թեամբ . ու | յե տոյ | լու
 սաւ որ չայ | տե զը | նըս տաւ . և | երբ | յան
 դի մա նեց | ան օ բէն | իչ խա նը | Ար քե զայ
 ոս՝ ճամբու | վը բայ | նա հա տա կե ցաւ .
 ան | ա տե նը | Վըր թա նէս | մեծ | եղ բայ
 ըր | կա թո դի կոս | նըս տաւ | իր | տե զը | և |
 շատ | բա բե կար գու թեամբ | ծաղ կե ցուց |
 աղ զը :

Վըր թանէս որդի սուրբ լուսաւորչին ,
 շատ աշխատեցաւ վասըն իւր աղգին .

դուն ալ աշխատէ ամենուն համար ,
որ վարձք Յիսուսէն առնես անհամար :

Տ . Խ . Գ .

Տըր դատ | էր | որ դի | խոս ըով | թա դա
ւո բին . եր բոր | հայ ըր | ըս պան նուե ցաւ՝
փա խաւ | Հը ոսմ՝, ուր | մե ծա մեծ | քա ջու
թեամբ | պը սա կուե ցաւ | թա դա ւոր , ու |
զը նայ | տի բեց | Հայ ոց . եր բոր | նա հա տա
կեց | Հը ուխի սի մէ | կոյ սը , պա տու հա սե
ցաւ | խո դա դէմ | կեր պա բան . ըով . բայց |
քոյ ըր | խոս ըո վի դուխտ | տե սիլ . ըով | հա
նել | տը ւաւ | խոր | վի բա պէն | Լու սա ւո
րի չըն | ու | մը կըր տուե ցան | ա մեն . ըր | ան
թիւ | բազ մու թեամբ , մին չե | ե բե ցաւ |
լու սե դէն | խաչ . իսկ | Տըր դատ | Յով հան
նէս | կո շուե ցաւ | ու | Լու սա ւոր չայ | գոր
ծա կից | ե դաւ | զար մա նա լի | անձ պաշ տու
թեամբ . եր բոր | ծե բա ցաւ՝ ա ոանձ նա
ցաւ | Սե պուհ | լե ոը | կը ճըգ նէր . իսկ | իշ
խան նե ըր | բե բել | տը ւին | զին . ըրն | որ | նո
րէն | նըս տի , եր բոր | չը կե ցաւ՝ թու նով |
մե ոու ցին :

Տըրդատ կ'ըսէ թէ շատ բաներ տեսայ ,
չնորհօրն աստուծոյ լուսաւորեցայ .
զանցաւոր թագոս իմ՝ ճըգեցի ելայ ,
երկնաւոր թագին վերջապէս հասայ :

Բ . Բ . Ե .

Բու սի նոս | կամ | ու սի նոս | էր | Հայ աս
 տան ցի | կը բո նա ւոր , որ | ջեր մե ուն դու
 թեամբ | և | աս տուած պաշ տու թեամբ | կը
 ծա ուայ էր | եղ բարց , և | այն չափ | խո նարհ |
 ու հո գե սէր | էր | որ | յայտ նեց | աս տուած |
 ա նոր | սըր բու թիւ նը | մի ա բան նե բուն .
 ու ս օի | եր բոր | ըս կը սան | զին քը | փա ու
 ւո բել . ո բո շեց | որ | փախ շի | եր թայ | ծա
 ծուկ | անծ պաշ տու թիւն | ը նէ . ի մա ցան |
 ըն կեր նե | ըր | վան քին | գըս նե բը | փա կե
 ցին . սա կայն | Բու սի նոս | խա չա կըն քա
 ծին պէս՝ մէ կէն | գըս նե բը | բա ցուե ցան .
 ու | գը նայ | սըր բու թեամբ | ծա ուայ եց | ան |
 ա ունձ նու թեան մէջ :

Բուսինոս փախաւ մարդկային փառաց ,
 խոնարհ Յիսուսի սուրբ ճամբայն զընաց .
 դուն ինչո՞ւ հըպարտ գէշ ճամբայ կ'երթաս ,
 որ քիչ ատենէն հող պիտի դառնաս :

Յ . Գ . Գ .

Յը բու մըն | աղ դայ | ե զաւ | եր բոր | մար
 դիկ | շատ ցան | Հայ աս տան | և ե լան | գը նա
 ցին | Պաղ տա տու | քով | մեծ | աշ տա բա կը |
 շի նեկ | ու զե ցին . բայց | աս տուած | բար կա
 նա լով | յան կար ծա կի | մէկ | փո փո խու
 թիւն | մը | ե զաւ , ո բով | ա մե նուն | ալ | լե
 դուն | փո խուե ցաւ . ա նանկ | որ | ի բա բու !

խօսք | չի մտնա լոյլ | ցը բուե ցան | այլ և այլ |
 եր կիր ներ | ու | զա նա զան | ազդ | ե զան , որ |
 օ բի նակ | էր | Յի սու սի | ա շա կերտ նե բուն .
 ո բոնք | վեր նա տան | մէջ | հո գւոյլ | սըր բոյլ |
 լե ցուե ցան , ու | մէ կէն | ա մեն | լե զու | ըս
 կը սան | խօ սիլ . և | ան կէ | ե լան | ա մեն | աշ
 խարհ | ցը բուե ցան | ու | քը բիս տո նէ ու թիւ
 նը | հաս տա տե ցին :

Յըբուեցան մարդիկ մեծ աշտարակին ,
 խառնեցաւ պատժով հոն տեղ լեզուներն .
 ջանա որ գործես միշտ կամբը վերկէին ,
 ոչ աջ խտտորիս ոչ ահեակ կողմին :

Ի . ւ . ւ .

Իիւ սի քոս | կամ | Հիւ սի քի ոս | ա նուա
 նի | զի նուոր | Մսք սի մի ա նո սի , որ | քը բիս
 տո նէ ու թեան | հա մար | ձը գեց | զին քը |
 պա տուէն , ու | ա նարգ | հա գուս տով | ազա
 խին նե բուն | կար զը | զը բաւ , որ | ծա ույ
 նե բուն | հեա | աշ խա տի . ետ քը | կան չեց |
 առ ջին | ու | ե բե սը | տը ւաւ | այն | նա խա տին
 քը | և | առ ջի | պա տի ւը . խոս տա ցաւ | Հիւ
 սի քո սի | նո բէն | պա տուե լու | թէ | որ | եր
 կըր պա գէ | կը ուոյ . բայց | սուր բը | ար հա
 մար հեց ' չը հա ւա նե ցաւ | կայ սեր . ուս
 տի | բար կա նա լոյլ | վի զը | քար | կա պեւ | տը
 ւաւ ' գե տը | ձը գեց :

Իիւսիքոս ասէ , ինծմէ խըրատ սու ,
 հողոյդ ճըրագը աղէկ պահէ վառ .

ինչ տեղ որ ըլլաս աստուած մի մտնար ,
 Յիսուսի խաչը համբերութեամբ տար :

Փ . փ . † .

Փի լիպ պոս | աւե սաբա նիչ | աչա կերա |
 ըլլա լով , էր | ըն կեր | սուրբ | Բս տե փա նս
 սի | եօ թը | սար կաւադ նե բուն | մէ կը . որ |
 քաբո զեց | հը բէ աս տան | և | Սա մա բիա .
 նա և | մը կըր տեց | ե թով պա ցի | ներ քի
 նին . ետ քը | շըր ջե լով | Ս. սի ա | քաբո զեց |
 և | լու սաւո բու թիւն | ըբաւ . մին չև | ե
 պիս կո պոս | ձեռ նա դրե ցաւ | տը բա զա
 ցւոց , ուր | շատ | շար շաբանք նե բով | նա հա
 տա կե ցաւ . և | ու նէր | չորս | աղ ջիկ | կոյս |
 մար գա բէ , ինչ պէս | մէ կըն | էր | եր մն նէ |
 կոյ սը | շը նոր հա լի :

Փիլիպպոս ասէ թէ մի ծուլանար ,
 վասն արքայութեան ջանա անդադար .
 իրիկուն առտու ժամէ մի մընար ,
 որ ըլլաս հոգւով աստուծոյ տաճար :

Ք . ք . * .

Քառասուն | ման կունք | է ին | քաջ | զօ
 բա կանք | հայ աս տան ցիք , որ | զօ բա ցան |
 հը բաչք . նե բով , և | յաղ թե ցին | թըչ նա
 մի նե բուն . եր բոր | է ին | Սե բաս աի ա , դա
 տաւո բը | զի բենք | տան ջեց | ու | բան տը | դը
 բաւ , ուր | ե բե ցաւ | ի բենց | Քը բիս տոս | ու |
 քա ջա լե բեց . ա պա | հը բա ման | ե զաւ |

որ | զի բենք | ձը գեն | Սե բաս տի այ ի | լը ճին |
 մէջ | սաս տիկ | ցըր տին | ա տե նը . ի բենց
 մէ | մէ կը | չը համ բե բե լով | ե լաւ | լը ճէն |
 գը նաց | բաղ նի քը | մե ուա , որ | շի ներ | է
 ին | հոն . եր բոր | ըն կեր նե բը | լա լով | կ'ա
 զօ թէ ին | որ | զօ բա նան , գի շե բը | եր կըն
 քէն | լըյս | ծա գե լով | տար ցուց | ջու բը | և |
 ի բենց | վը բայ | քառ սուն | պը սակ | ե բե
 ցաւ . եր բոր | տե սու | պա հա պա նը | ա զա
 զա կե լով | լի ճըն | ըն կաւ , թէ | ես | ալ | քը
 բիս տո նեայ | եմ . մէ կալ | օ բը | հա նե ցին |
 լը ճէն | ու | սա կոր նե բը | ջար գե ցին | և | այ
 բե ցին :

Քառասուն մանկունք քեզ խրատ կուտան ,
 հետեւ սիրով ձայնին փըրկչական .

ձըգէ աս աշխարհ ձըգէ ամեն բան ,

որ հասնիս փառաց սուրբ արքայութեան :

Եւ . և . ե .

Եւս տա թէ ոս | էր | ըս տրա տե լատ | այր |
 բա բե սէր , որ | որս | գը նա լով | տե սաւ | եզ
 նիկ մը . եզ ջիւր նե բուն | մէջ | կար | Յի սու
 սի | խա չըն | ու | պատ կեր քը | լու սա փայլ ,
 որ | զար հու բե լով | եր կըր պա գեց . և | ա
 պա | բո լոր | աը նով | քը բիս տո նեայ | ե զաւ ,
 և | յե աոյ | շատ | մեծ | նե զու թեան | մէջ |
 ին կաւ . բայց | զար մա նա լի | համ բե բու
 թեամբ | նո բէն | զօ բա ցաւ | և | փա ուա լո բե
 ցաւ . մին չե | ի մա ցաւ | թա գա լո բը | ա նոր |

քը ըիս տո նէ ու թիւ նըն | ու | նա հա տա
կեց | բո լոր | աը նո վը :

Եւստաթէոս մեծ ազնիւ բարեասէր ,
ասէ յաղթեցի դիւաց և կայսեր .
Յիսուսի խաչը առի ինձ սուսեր ,
և համբերութեամբ եղայ երկնից աէր :

0 . 0 . 0 .

Օք սեն տի ոս | էր | սըր բա կաց | քա հա
նայ | ըն կեր | Եւս արա տի ոս | վը կայ ին . ա
սոնք | է ին | հինգ , որ | շատ | չար չա բանք ներ |
քա շե ցին | կը ուս պաշտ նե բէն . բայց | ա
մե նէն | ա ուջ | սուրբ | Օք սեն տի ոս | նա
հա ասկ | ե զաւ | սը բով . և | եր բոր | գը լու
խը | կըս բե ցին ' մէ կէն | ա նե բե ոյթ | ե
զաւ . յե տոյ | գը տան | ծա ուին | վը բայ , որ |
յայտ նե ցաւ | ադ ուս լին | ձայ նէն :

Օքսենտիոս քաջ տըւաւ իւր մարմին ,
հողին ազատեց՝ վերացաւ յերկին .
Թէ հողիդ թողուս մարմնոյդ հետևիս ,
հողուով և մարմնով դիւաց ես բաժին :

Ֆ . ֆ . ֆ .

Ֆո տի նա | կամ | ֆո տի նէ , այս ին քըն |
լու սե ղէն | էր | կի նըն | սա մա բա ցի , որ | Սիւ
քար | քա զա քին | ջըր հո ըին | քով | խօ սե
ցաւ | Յի սու սի | հետ , ու | հա լա տաց . մին
չև | ե զաւ | պատ ճառ | քը ըիս տո նէ ու
թեան | սա մա բա ցոյ . ու | համ բարձ մա

նէ | ե տե | մը կըր տե ցաւ | Պետ րոս | ա ու
 քեա լէն , և | ա նոր | հը բա մա նաւ | գը նաց |
 թու նու զի | եր կի ըը | քա բո զեց | քը ըիս
 տոս . եր բոր | գար ձաւ | Ե բու սա զէմ՝ Հը
 ըէ այ նե ըէն | հա լա ծուե լով | գը նաց | Հը
 ոսմ . հոն | նե բոն | թա գա ւո ըը | շատ | տան
 ջեց | զին քըն | ու | բան տը | գը բաւ . բայց | կի
 նը | շը նոր հը | բը ժըշ կու թեան | ու նե նա
 լով | շաա | հը բաշը նե ըէն | ե տե | մե ուս |
 բան տին | մէջ . նոյն | ա տե նը | նա հա տա կե
 ցան | ի բեն | եր կու | որ դի քը | Յով սէ | և |
 վիկ տոր :

Ֆոտինա սուրբ կին կ'ըսէ սուրբ ապրէ ,
 Յիսուսի սէրը սըրտիդ մէջ վառէ .
 ամեն հալածանք նոյն սիրով քաշէ ,
 անճառ փառքերով միշտ փառաւորուէ :

Է. ԳՍՍ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ա . ա . ա .

Այ բըն | է | ա աա ջին | զիր | հայ ոյ , որ |
 է բեք | սիւ նո վը | օ բի նակ | է | սուրբ | եր բոր
 դու թեան . առ ջի | սիւ նըն | է | օ բի նակ |
 հօր | աս տու ծոյ , եր կրորդ . | սիւ նըն | է | օ բի
 նակ | որ դւոյն | աս տու ծոյ , իսկ | եր բորդ |
 սիւ նըն | է | օ բի նակ հո դւոյն | սըր բոյ . և |
 ինչ պէս | որ | ե բե քը | մէկ տեղ | մէկ | այբ |
 է՝ այս պէս | ալ | ե բեք | ան ձը | հայր՝ որ զի՝
 հո գին | ար | մէկ | ան | է : Ա հա | աս | օ բի նա
 կը | մե զի | կը սոր վե ցը նէ , թէ | ա նուամբ |
 սուրբ | եր բոր դու թեան | մը կըր տած | ըլլա
 ըով՝ սըր տով | պաշ տենք | և | եր կիր | պա գա
 նենք | հօր | և | որ դւոյ | և | հոգւոյն | սըր բոյ :

Այբն առաջ քեզ խըրատ կուտայ ,
 սորովիս չըլլաս անգէտ տըղայ .
 երեք սիւներն իմաց կուտան ,
 թէ հաւատա երբորդու թեան :

Բ . Բ . Բ .

Բա նա կան | կ'ը սուին | ա նոնք | որ | բան |
 և | միտք | ու նին , ինչ պէս | են | հը բեշ տակք |
 և | մար գիկ . բայց | հը բեշ տակ նե բը | պարզ |
 հո գի | ու | միտք | են , իսկ | մար գիկ | բա նա
 կան | հո գույ | և | մար մնույ | ե զած | են . հո
 գին | ո չըն չէ | ըս անդ ծուած | է | ան մահ' ա
 զատ' և | ի մա ցող . ա նոր | հա մար կը կո
 չուի | պատ կեր | աս տու ծոյ : Ա հա | աս | պատ
 ճա ուա | պար տա կան | ե զաւ | մարդ | որ | բա
 նա կան | վա բուի | ըս զա ըս վար | պար կեշտ |
 խո հեմ' | և | մի ա բան , չէ | թէ | ան կիրթ , ան
 ու սում' , և | ան պար կեշտ | ան բա նի | նը
 ման :

Բենըն կ'ըսէ բանական ևս ,
 չըլլաս անուս անբանի պէս .
 բարի գործոց թէ հետևիս ,
 բարեպաշտոն գիտուն լինիս :

Գ . Գ . Գ .

Գի բըն | է | գիծ | նը շա նա կող | ձայ նի , որ |
 ի բա բու | հետ | կա սուե լույ | կամ' | հե գե
 լույ | կը յայտ նե | մըտ քին | մէ քի | բա նը . և |
 սյս պէս | խե լա ցի | մար գիկ | ի բենց | մըտ
 քին | ի մաս ար | զը բի | տակ | առ նե լույ | կ'ըլ
 լայ | զիրբ , և | հե ուե էն | ի բա բու | զը բե
 լույ | կ'ըլ լայ | թըղ թա զը բու թիւն : իսկ |
 թէ որ | բա ու բուն | որ պի սու թիւ նը | և |

կա նս նսով | ի բա բու . ըսով | շա բուի լը | զը
բուի՝ կ'ըլ լայ | քե բա կա նու թիւն . և | ե թէ |
գե գե ցիկ | բա ու բը | վար պեա | ճև ով | և |
կա նս նսով | շա բուին | ու | զը բուին՝ կ'ըլ լայ |
ճար տա սա նու թիւն | և | բա նա ստեղ ծու
թիւն . իսկ | թէ որ | ու սու մնա կան | բա նե
բուն | վը բայ | պատ ճառ նե բով | շա բաղ բու
թիւն | ըլ լայ՝ կ'ըլ լայ | զի տու թիւն | և | ի
մաս տու թիւն : Հին | ա տե նը | չը սոր ված |
մարդը | մարդ | չէ ին | սե պեր , այլ | ան ա սուն |
կը հա մա բէ ին :

Գիմըն՝ զբրոց աշակերտիս ,
զիչեր ցորեկ ասէ սորվիս .
զիտու թեան համ թէ ունիցիս ,
զերազանց մարդ պիտի սեպուիս :

Ե . Ե . Է .

Դը բախ տըն | էր | զար մա նա լի | գե գե
ցիկ | պար տէզ | մը | Հայ աս տա նու | մէջ | կա
բի նի | կող մը . ուս կից | որ | կ'ել լնն | զը բախ
տին | չորս | գե տե բը . հոն | ոչ հի լան դու
թիւն | կար | և ոչ | մահ , ոչ | ցաւ , ոչ | նե զու
թիւն . եր բոր | մարդ | ծե բա նար՝ կե նայ |
ժա ոին | սըր տու զըն | ու տե լով | կը նս բո
գուէր . Ա զամ | Ե լա | ա սանկ | եր ջան կու
թեան | մէջ | է ին . մեք | ալ | ա նոնց | նը ման |
պի տի | ըլ լայ ինք , թէ որ | աս տու ծոյ | պա
տու իրա նը | չը կո խէ ին | ու | ար գի լած | պըտ
զէն | շու տէ ին . այս պէս | եր բոր | պա տու ի

բան նե ըը | լաւ | պա հե նը | ի բըբ | թէ | զը բախ
տին մէջ | եր ջա նիկ | կ'ըլ լանը | շը նոր հօ.բըն |
աս տու ծոյ :

Դան խըբատէ թէ լաւ ըլլաս ,
զըբախտին մէջ ապրած կ'ըլլաս .
որպէս Ա.դամ հոն ցաւ չունէր ,
ամեն բարեաւ երջանիկ էր :

Ե . Ե . Ե .

Եր բոր դու թեան | խոր հուր զը | թէ պէտ |
մըտ քէ | վեր | է | ու | խեղք | շը հաս նիր , բայց |
ի մաս տուն նե ըը | ա բե դա կը | օ ըի նակ |
կը բե բեն . ինչ պէս | որ | ա բե դա կը | մէկ | է |
և | ու նի | լոյս | ու | տա քու թիւն | ան բա ժա
նե լի | իր մէ , այս պէս | աս տուա ծայ ին | է
ու թիւ նը | մէկ | է , և | ան ձե ըը | ե բեք . զի |
հայր | աս տուած | ի բըբ | ա բե դա կը ' ու նի |
բան | կամ | ճա աա զայթ , որ | է | որ դին | ան .
հայր | և | որ դի | ու նին | սէր | ի բըբ | տա քու
թիւն | ա բե դա կան , որ | է | հո գին | ան . ո
բով | կը մը կըր տինը | և | կը դա ւա նինը , ինչ
պէս | որ | կը դա ւա նի | սուրբ | ե կե զե ցին .
ո բուն | հը նա զանդ | պի տի | ըլ լանը | աս
տուած պաշ տու թեամբ , և | պա տուի բա
նա պա հու թեամբ :

Են ասէ սուրբ եկեղեցւոյն
հնազանդ եղիր ' որդի սիրուն .
հինգ պատուիրանն աղէկ պահէ ,
երեք անձանց երկըրպագէ :

Չ . Ղ . Ղ .

Չրդ ջու մըն | է | սաս տիկ | ցաւ | սրբ տի ,
որ | խոս տո վա նո դր | պի տի | ըզ գոյ | մե ծա
պէս , որ | աս տու ծոյ | դէմ | մե զան չեր | է |
և | պա տուի բան նե ըր | խոր տա կեր | է :
Քա նի | ան դամ | որ | պա կա սու թեան |
մէջ | իյ նանք , պի տի | զըզ ջանք | և | ցա լինք |
ու | ա ու ջա դրե լով | խոս տա նանք , որ | ու
րիչ | անգամ | չը սը խա լինք : Ա պա | ուլ որ |
կ'ու զէ | մեղ քէ | թե թե նալ | և | ար դա բա
նալ , նախ | պէտք | է | ցա լիլ | զըզ ջալ | աս տու
ծոյ | սի բոյն | հա մար , և | ա պա | խոս տո վա
նիլ | ճըչ մա բիտ | ա պաչ խա բու թեամբ :

Չան խրրատէ թէ զօրացիր ,
զըզմամբ սրբտի ըզգաստացիր .
զարթուն հողիդ արդար պահէ ,
զարդարելով շնորհօք փայլէ :

Է . Է . Է .

Էն | աս տու ծոյ | ան ճա ու լի | ա նու նըն |
է . եր բոր | Մով սէս | մար դա բէն | ի մա նալ |
ու զեց | ա նու նը , պա տաս խան | ե կաւ |
ամ պէն' ես | եմ | որ | էն , կամ | որ | է . ա հա |
մեր | լե դուին | մէջ | աս | խօս քըս | հա մա ոօ
տե լով է | գի ըր | զը բուե ցաւ | ան ճա ու
լի | ա նու նը | յայտ նե լու | հա մար , որ | է |
գիր , վանկ | և | բառ : Աս | ա նու նը | ա լե լի |

վոյ ել չա կան | է | անյ . իսկ | մէ կոյ | ան բաւ |
 ա նուն նե ըրն | են | նը մա նա կան . սա կոյն |
 անյ | յա տուկ | ա նուն | չը տը բուխր , զի | իւր |
 ա նու նը | մի այն | ին . ըր | գի տէ . իսկ | եր բոր |
 Ա . դամ | ըս տեղ ծուե լով | ճանչ ցաւ . անծ ,
 ա մեն | բա նէն | ա սաջ | ըս տեղ ծո զին | ա
 նու նը | տը լաւ . ո բուն | ան ճա ու լի | ա
 նուան | եր կըր պա գե լով | պա բապ | տե զը |
 չըլ լայ | որ | յի շենք :

Ին ասէ թէ ես եմ աստուած ,
 պարզեատու առարկնեաց .
 բարի գործքով թէ ասա ջանաս ,
 անդ իմ փառաց տեսող կ'ըլլաս :

Ը . Ը . Ը .

Ըն կեր սի բու թիւ նըն | է | յա տուկ | մար
 դուս . ո բով հե տե | մար դըս | ըն կե բա կան |
 ըս տեղ ծուե ցաւ , պէտք է | որ | ի բար | սի բե
 լով | և | ի բա բու | օգ նե լով | ըն կեր սի բու
 թեան | օ բէն . ըր | կա տա բէ . ա պա | ի բար |
 ա տել , չը մի ա բա նիլ , և | ի բա բու | ա զէ
 կու թիւն | չու զե լը | գա զա նի | բը նու թիւն |
 է : եր բոր | մար զիկ | վոյ բե նի | էին , ի բար |
 կը բըս նէ ին | կը մոր թէ ին | ու | կ'ու տէ ին .
 բայց | երբ որ | քա զա քա կան | և | մի ա բան |
 ե զան | ըն կեր սի բու թեամբ | ի բա բու | հեա |
 սէր | և | մի ա բա նու թիւն | ու նե ցան . ուս
 տի | ան | ա տե նը | մար դը | մարդ . ը սուե ցաւ ,
 ու | գա զա նայ ին | բը նու թիւ նը | թո զուց :

ԹՅն ասէ թէ ընդ ընկերաց ,
անոյշ վարուէ հանց հրեշտակաց .
մի նախանձիր այլոց բարեաց
դուն ալ ջանա շատ կ'ունեննաս :

Թ . Թ . Ը .

Թա գաւո թու թիւ նը | ըս կը սաւ | ջրը հե
ղե զէն | ե տե . նախ | Բէլ | ե զաւ | թա գա
ւոր | ա սո բի նե թուն | վը բայ , ե | հը սար տա
նա լով | ու զեց | որ | զին քը | պաշ տեն . ա
նոր | հա մար | քա ջըն | հայկ | հայ ոյ | նա հա
պե տը | զար կաւ | զին քըն | ըս պան նեց : Ան
կէ | ե տե | սո վո թու թիւն | ե զաւ | որ | ա մեն |
ազգ | ի բեն | գը լուխ | կամ | թա գաւոր | գը
նէ . ո թոնք | թա գով | պը սա կուե լուն | հա
մար | մեր | լե զու ին | մէջ | թա գաւոր | ը սուե
ցան . սա կայն | գի տուն նե բըն | ը սին | որ |
թուն | մար դուս | թա գաւո թու թիւ նըն | է |
ի բեն | բը նու թեան | վը բայ | տէր | ըլ լալ ,
ու | գի տու թեան | ե | ա ու քի նու թեան |
թա գով | պը սա կուիլ :

Թոն խըրատ տայ քեզ թագ կապել ,
իմաստու թիւն պըսակ գընեւ .
զի մարդուս թագն է գիտու թիւն ,
ոչ ունայն թագ իշխաններուն :

Ժ . Ժ . Ժ .

Ժա մա նա կը | ան | կէ տին | ըս կը սաւ | երբ
որ | առ ջի | օ բըն | ան | ըս տեզ ծեց | աշ խար

հըս|ու|եր կիր|ըս կը սաւ | ման|դալ|քը
 սա նը չորս|ժա մը . իսկ|չոր բորդ|օ բըն|ա
 աւ ւել|կար գաւո բե լով|աստ զե բը՝ յայտ
 նի|ե զաւ|ժա մը , օ բը , շա բա թը , ա մի
 սը , և|տա բին . բայց|ւծ|ա նոր|հա մար|
 ժա մա նա կըն|ո բո շեց|որ|մար դիկ ի
 բենց|ա մեն|բա նը|ժա մա նա կով|տես
 նեն|ու|ժա մա նա կը|պա բապ|չանցը նեն .
 նա և|ժա մա նա կաւոր|բա բե դոր ծու
 թեամբ|ան անցա նե լի|բա բի քը|ժա աւն
 դեն : Հին ա տե նը|ժա մա նա կը|մէկ|թե
 աւոր|ծեր մը|կը ձե ա ցը նէ ին , որ|միշտ|
 կը դառ նայ :

Ժէն խըբատ տայ ժամանակի ,
 թէ անցանէ նըման հովի .
 մի խաբուիր թէ հոս կը մընաս ,
 կ'անցնիս կ'երթաս հանց ստուերի :

Ի . Ի . Ի .

Ի մաս տու թիւ նըն|է|բար ձրա գոյն|գի
 տու թիւն , որ|խո բունկ|պատ ճառ նե բով|
 այն պէս|կը լու սաւո բէ|միտ քըն|որ|հը
 բեշ տա կի|նը ման|բա բակ|գի տու թեանց|
 և|աս տուա ծա բա նա կան|ուս մանց|հա
 սու|կ'ըլ լայ . ա նոր|հա մար|ի մաս տուն|
 մար դը|հը բեշ տա կի|նը ման|է . և|Պիւ
 թա գո բաս|վի լի սո վայն|ը սաւ|որ|ի մաս
 տուն|ա նու նը|մի այն|աս տու ծոյ|կը վայ
 լէ . իսկ|մար դուս|կը վայ լէ|ի մաս տա սէր|

Կ'նու նը , որ | է | ը | լ | լ | լ | լ | ի մաս տու թեան |
 սի բող . սա կայն | բուն | ի մաս տու թիւ նըն |
 է | խո հեմ | պար կեշտ | և | Կ'նու քի նի | ը |
 լ | լ | Կ'նու մեն | բա նի | մէջ :

Ինին կ'ըսէ լեր իմաստուն ,
 խոհեմ գործքով մըտօր արթուն .
 Ինչ որ գործես վերջը խորհէ ,
 իմաստութեան միշտ հետեւէ :

Լ . Լ . Լ .

Լոյ սը | կը պատ ճա ու | Կ'նու գա կին | շա
 Կ'նու Կ'նու , որ | Կ'նու լա նա լով | կը լու սա Կ'նու
 Կ'նու | Կ'նու | Կ'նու | Կ'նու կայ նե ըր , և |
 Կ'նու | մեր | Կ'նու | Կ'նու | Կ'նու | Կ'նու | Կ'նու |
 կ'ըլ լայ : Այս պէս | Կ'նու այ ին | Կ'նու սը | կը կո
 շուի | Կ'նու | Կ'նու Կ'նու , որ | է | ի բըր | հայ Կ'նու . Կ'
 Կ'նու նեալ | հո գիք | Կ'նու | կը տես նեն | զաս
 տուած | և | Կ'նու տուած ծայ ին | Կ'նու քե ըր . Կ'
 Կ'նու | ու | որ | Կ'նու լի | Կ'նու սի բու թիւն | ու նի
 Կ'նու լի | Կ'նու ծառ | կը տես նէ | Կ'նու տուած .
 Կ'նու և | Կ'նու | Կ'նու | Կ'նու ճա լի | Կ'նու նե ըր |
 կը տես նէ | և | կը վայ Կ'նու լի | Կ'նու ջան կու
 թեամբ , Կ'նու նանկ | որ | Կ'նու Կ'նու | հո գիք |
 ըր նաւ | կա բո տու թիւն | շու նին | ար քայ
 ու թեան | մէջ :

Իննըն խրատէ թէ միտքը բաց ,
 տեսող եզիր լուսոյն փառաց .
 չըկուրանաս ըստ տրգիտաց ,
 չըզըրկըիս յանբաւ բարեաց :

Խ . Խ . Խ .

Խոսս տո վա նու թիւ նրն | է | խոր հուրդ |
 և կե ղե ցւոյ , որ | Բը բիս տոս | հաս տա
 տեց | քը բիս տո նէ ից | վըբ կու թեա նը |
 հա մար . ինչ պէս | որ | մը կըբ տու թեամբ |
 հո գին | կը սըբ բի | ու | Բը բիս տո սի | ան
 դամ | կ'ըլ լայ , ա սանկ | ալ | մե ղա ւոր | հո
 գին | ճըչ մա բիտ | գըղջ մամբ | և | հաս տատ |
 ա ու ջա դրու թեամբ | մեղ քե բը | կը խոս
 տո վա նի | քա հա նայ ին | ու | ար ճա կուե
 լով | թո ղու թիւն | կ'առ նէ , նս բէն | կ'ար
 դա բա նայ | և | Բը բիս տո սի | ան դամ | կ'ըլ
 լայ . ա նոր | հա մար | մը կըբ տու թիւ նրն |
 ու | ա սպա խա բու թիւ նը | կ'ը սուին | խոր
 հուրդ | մե ու լոյ , իսկ | մէ կալ | հինգ | խոր
 հուրդ նե բը | կ'ը սուին | խոր հուրդ | կեն դա
 նեայ . ղի | ար դա բա ցած նե բուն | կը ար
 բուին :

Խէն խորհուրդ տայ՝ խոստովանէ ,
 մէկիկ մէկիկ մեղքերդ ըսէ .
 ճշմարտութեամբ առաջադրէ ,
 որ սըբբըբիս ամեն մեղքէ :

Ծ . Ծ . Ծ .

Ծա գու մրն | ա բև ու | կ'ըլ լայ | եր բոր |
 ա բև դա կը | աչ խար հիս | տա կէն | անց նե
 լով | կու գայ | հո բի ղո նէն | վեր | կ'եւ լէ . ան
 կէ | բար ճրա նա լով | եր բոր | նս բէն | կը հաս

նի | հո ըի զո նը՝ կ'ը սուի | մուտ | ա ըե ու . և |
ո ըով հե տե | ա ըե շը | ա մեն | օր | մէյ մէկ |
աս տի ճան | ե տե | քա լե լով | միշտ | իր | տե
դը | կը վո խէ , հո ըի զո նին | ծադ ման | կէ
տըն | ալ | միշտ | կը վո վո խի . ա պա | դեկ
տեմ ըե ըէն | ե տե | ա մեն | օր | ա ըե շը | բար
ճրա նա լով | օ ըր | կ'եր կըն նայ , և | գի շե ըը |
կը կար ճը նայ | մին շե | յու նիա . ան կէ | ե
տե | կըս կը սի | օ ըր | կար ճը նալ , և | գի շե
ըր | եր կըն նալ | մին շե | դեկ տեմ բեր : Ա
պա | ա մեն | մարդ | պար տա կան | է | որ | ա ըե
ու . | ծադ ման | ժա մա նա կը | ել լէ | վառք |
տայ | աս տու ծոյ | և | ու բա խու թեամբ | վայ
ե լէ | ա նոր | Լյ սըն | ու | բա ըի քը :

Ծան ասէ թէ ըզբեզ ծանիր ,
Ժերոց խօսքին մէջ միշտ կեցիր ,
լուսով շնորհաց պայծառացիր ,
կենաց ծառով անմահ եղիր :

Կ . Կ . Է .

Կամ քըն | է | իշ խան | մարդ կայ ին | բը նու
թեան , իսկ | հո գին | է | թա դա ւոր | անձ նիշ
խան | և | նա և | ան մահ . ո ըուն | գըլ խա ւոր |
զօ ըու թիւ նըն | է | միա քըն | ու | կամ քը .
միա քը | կ'ըմ բըն նէ | և | կը ճանչ նայ | ճըշ
մար տու թիւ նը , իսկ | կամ քը | հե տե ե լով |
նոյն | ճըշ մար տու թեան | կը կա մի | ա զա
սօ ըէն | բա ըին , և | կը վախ շի | շա ըէն | թէ
որ | խա բուած | չըլլայ : Ա պա | ա մեն | մարդ |

պար տա կան | է | որ | եր բոր | մըա քով | ճըշ
մար տու թիւ նը | ճանչ ցաւ՝ պէտք է | ա
ղատ | կամ քով | հե տե Վ | ու | դոր ծէ | բա
բին , և | հե ուա նայ | չա բէն , որ պէս | զի | ան
ցաւ որ | կեան քէս | ե տե | ան անց | կե նայ |
հաս նի :

կենըն կ'ըսէ լաւ մըտածէ ,
անանց կենաց սիրարդ վառէ .
սուտ կենցաղոյս դուռն է կրկին ,
մըտար՝ կ'ելլես մերկ յաշխարհէ :

Հ . հ . 4 .

Հա զոր դու թեան | սուրբ | խոր հուր զը |
ա նոր | հա մար | զը բաւ | Բը բիս տոս | աւազ |
հինգ շաբ թի | օ բրն | որ | քը բիս տո նեայ | ե
զողը | խոս տո վա նու թեամբ | և | ա պաշ խա
բու թեամբ | մնք բե լով | խիղ ճը՝ ճա շա կէ |
Գը բիս տո սի | սուրբ | մար մի նըն | ու | հա
զորդ | ըլ լայ | աս տու ած ու թեան . ի բըր |
թէ | սըր բը Վե լով | կա պուի | ըս տեղ ծո զին |
հեա | աս | կեան քիս | մէջ | և | մեռ նե լէն | ե
տե | միշտ | հա զորդ | ըլ լայ | յա Վի տե նա
կան | ան ճա ուե լի | փա ուց | ա բար չին : Ա
պա | ով | որ | զատ կէ | զա տիկ | և | մեծ | տօ նե
բուն | չը հա զոր դուի , Յի սու սի | հեա | հա
զոր դու թիւն | չու նե նար , ու կը կոր սուի :
Հոն խրրատէ հնազանդ ըլլաս ,
խիղճըդ մաքուր սիրարդ սրբած ,

հաղորդութեան սուրբ խորհրդին ,
փափաքելով միշտ մտե՛նաս :

Չ . Ճ . 3 .

Չայ նը | կը պատ ճառի | երբ որ | օգը | կը
ցըն ցուի . նոյն պէս կ'ըլ լայ | երբ որ | մար
դուս | բեր նէն | օգը | գուրս | կ'ել լէ | ու | գըր
սի | օգին | հետ | կը հաղորդի | ձայն | կ'ել լէ ,
և | պըռ կու՛նք նե րով | ու | լե զու ով | խօսք | կը
կա պուի : Սա կայն | վեր ջի | գա տաս տա նին |
օրը | սա | ա մեն | ձայն | պի տի | խա փա նի ,
ու | մի այն | դար րի է լեան | փո զին | ա հեղ |
ձայ նը | պի տի | լը սուի , որ | հը բա մա նաւ |
աստուծոյ | եր կինք | և | բո լըր | աշ խարհ | կը
սա սա նի . մե ուել նե րըն | յա բու թիւն | կ'առ
նեն , կ'ել լեն | ի բենց | գե բեզ մա նէն | գա
տաս տա նի | կ'եր թան , ար դար քը | նո բէն |
կը պը սա կին | հո գւով | և | մարմնով . իսկ |
գա տա պար տեալ նե րը | յա լի տեան | կը
կոր սուին :

Չան ձայն տայ քեզ արթուն կեցիր ,
սուտ բաներով մի ըզբաղիր .
երբ ձայն լըսես՝ սուրբ փեսային ,
երթաս բազմիս հարսնարանին :

Ղ . Ղ . 2 .

Ղե կը | օրի նակ | է | խո հե մու թեան ,
որ | մար դըս | կը կառա վա րէ | և | կա տա րե
լու թեան | կը հաս ցը նէ . և | ինչ պէս | որ | ա

մենն | նաւ | զն կոպ | կը կա աւ վա բուխ | աւ | ա
 աւնց | զն կի | կը մո ը բի , այս պէս | ա մենն |
 մարդ | խո հե մու թեամբ | պէտք է | կա աւ վա
 բուխ . զի | ա աւնց | խո հե մու թեան | և | ա
 աւնց | մը տա ծու թեան | ինչ | որ | գոր ծէ | կը
 մարդի , և | մե ծա մեծ | վը նաւ նե բու | պատ
 ճառ | կ'ըլ ըս . իսկ | խոհեմ' | շար մե ըով | ա
 մենն | բանի | մէջ | կ'ե ըն նայ | բա բի | զի տուն |
 և շը նոր հա ըի :

Ղաարն խրատէ զեկոպ շարժէ ,
 ամեն բանըդ կարգով գործէ .
 որ հողւոյդ նաւն անցնի ծովէն ,
 ազատ մընայ փորձու թենէն :

ճ . ճ . ճ .

Ճըշ մար տու թիւ նրն | է | մի | ան փա փոխ |
 և | յա շի տե նա կան , և | մէկ | բան | մը | կա
 բող | շէ | ա նոր | յող թե ըու . միշտ | յող
 թող | է | ա մենն | բա նի . ա նոր | հա մար | ը
 սաւ | Քը բիս տու . ևս | ևս' | ճա նա պարհ ,
 ճըշ մար տու թիւն | և | կեանք : Ա պա | ճըշ
 մար տա սէր | մար դը | Քը բիս տա սի | է , ոչ |
 սուտ | կը սի բէ , ոչ | խա բէ ու թիւն | և | ոչ |
 կեղ ծա լո բու թիւն , զի | այս պի սի | մար
 դը | սա տա նայ ին | է' որ | սը ամեն | հայ ըրն |
 է . իսկ | ճըշ մար տու թիւ նը | կը խայ տա
 աւ կէ | զայն պի սին , ու | կը փա աւ լո բէ |
 ճըշ մար տա սէ ըր . ա նանկ | որ | ճըշ մար
 տու թեան | ճամբ բայ էն | դարս | շեղ ընր , ա

դէկ | բան | կը սի բէ . ու | հո դեւ լոր | և | ի մաս
 տան | ան ձանց | հետ | կը տես նուի | միշտ :
 ճէն ճանապարհ քեզ ցուցանէ ,
 չըհետանալ 'ի ճըշմարտէ .
 ոչ սուտ խոսիլ ոչ երդուրննալ ,
 զի ճըշմարխան աստուծոյ է :

Մ . մ . ճ .

Մար գըն | է | վա քրիկ | աչ խարհ | ա մեն |
 կա տա բե լու թեամբ | զար դա բաժ | բա նա
 կան | հո դուր | և | մըտ քով | լու սաւ լո բաժ .
 որ | է | ի բեն | ա բե դա կը , և | ա նով | կ'ը սուի |
 պատ կեր | աստուծոյ , իսկ | մար մի նըն | ու
 նի | ջուր , բոյս , կեն դա նի : Ա պա | ա մեն |
 մարդ | նախ պի տի | մը տա ծէ | թէ | մարդ |
 եմ , ան մահ | հո դի | ու նիմ , եր կըսող | պի
 տի | մը տա ծէ | թէ | քը բիս տո նեայ | եմ , և |
 մը կըր տու թեամբ | Ա դա մայ | ըս կըր քը նա
 կան | մեզ քէն | ա դա տած | եմ , ու | Քը բիս
 տա սի | ա նուամբ | զը բոչ մած | եմ | և | ան
 դամ | և դամ | եմ | Յի սու սի . եր բող | մահ |
 կայ ' պի տի | մեռ նիմ , և | աստուծոյ | պի տի |
 հո մար | տամ | և թէ | բա բի | է | դորժ քըս | և
 բանի | է | ին ծի , և թէ | չար ' վայ ինձ :

Մենքն մըտքիդ խմայ կուտայ ,
 մահուան վըրայ միշտ մըամբտա .
 մեզայ բաներ միտքը չըդայ ,
 մարդ ևս մարդու վայլածն արա :

Յ . յ . յ .

Յոյսն | է | աս տու ածա բա նա կան | աս ու
 քի նու թիւն , որ | աս ուս | կու դայ | կեն դա
 նի | հաւատ քէն . որով հե տե | ու | որ | ճըշ
 մար տու թեամբ | կը հաւատայ | աս տու ծոյ ,
 պէտք է | որ | բո լոր | սըր տով | յոյս | ու նե
 նայ | աս նոր | ո զոր մու թեա նը | և | հաս տատ |
 յու սով | աս պաւի նի | ո զոր մած | ըս տեղ ծո
 զին , որ | զին քը | չը պի տի | կոր սըն ցը նէ .
 զի | բա բե գոր ծայ | հա մար | ար քայ ու
 թիւն | խոս տա ցեր | է . աս հա | այս պէս | սէ
 ըն | ալ | կը բոր բո քի . աս նանկ | որ | միշտ |
 կը վա վա քի | որ | եր թայ | մի ասայ | ըս տեղ
 ծո զին | հեա | յաւի տե նա կան | սի բով . ուս
 տի | հաւատք | յոյս | սէր | միշտ | կա պուած |
 են | ի բա բու | հեա :

Յին յոյս տայ քեզ յաստուած յուսա ,
 մի կըտրեր յոյսդ երբ ցաւ մը դայ .
 եթէ յաջող եթէ ձախորդ ,
 ամեն մէկ բանն աստուած կուտայ :

Ն . ն . ն .

Նա խան ձը | գէշ | մո լու թիւն | է | որ | կը
 բա կի | նը ման | կ'այ բէ | նա խան ձոտ | մար
 գը | ու բի շին | բա բեա ցը | վը բան . աս մե նե
 ւին | այ լոց | աս զէ կու թիւ նը | չու զեր . կը
 տըրտ մի | թէ որ | մէ կին | աս նու նը | կամ | բա
 նը | գո վեն . թէ որ | ձեռ քէն | դար , աս զէ կու

թիւ նը | աշ խար հէս | կը վեր ցը նէր | որ | մար
դու | շըլ լայ, որ | է | զի ւա կան | բը նու թիւն :
Ս, պա | ա մեն | քրիս տո նեայ | պէտք է | որ | աս |
մն լու թե նէ | հե ոու | փախ չի | ու | բա ըի | նա
խանձ | ու նե նայ . եր բոր | այ լոց | վը բայ | ա
ղէկ | բան | տես նէ | ին . քըն | ալ | հե տե շի | որ |
ու նե նայ , և | բա ըի | ա նուն | աս տուա ծա
պաշտ | ըլ լայ | աշ խար հիս | վը բայ :

Նուն նախանձին համար կ'ըսէ ,

թէ կըրակի շատ նըման է .

նախ ունեցողը կը խանձէ ,

ապա այլոց սիրաը կ'երէ .

Ծ . 2 . 2 .

Ծը նորհ . քըն | է | ձը ըի | պար դե | աս տու
ծոյ , որ կու տայ | քրիս տո նէ ից . որ պէս զի |
բարի | ըլ լալով | վըր կու թեան | հաս նին, ու |
Քը ըիս տո սի | չար չա բա նա ցը | պը տուղ
նե ըը | վայ ե լեն . ա պա | ա մեն | մար դու | հար
կա ւոր | է | շը նորհ . զի | ա ունց | շը նոր հաց |
մարդ մը | շը կըր նար | ար դա բա նալ , ու մեղ
քէ | սըր բը շիլ , ար քայ ու թեան | որ դի | ըլ
լալ : Ուս տի | պէտք է | միշտ | շը նորհ . խըն
զրեւ | ա բար չէն , ու | ան շը նորհ . շը մը
նալ . զի | ան շը նորհ . մար դը | սա տա նա
որս | կ'ըլ լայ | կը կոր սուի | յա շի տեան :

Ծան շնորհազարդ ասէ եղիւր ,
ու նայն մարմնոյդ մի հետեիր .

չնորհօք փըրկչին կըրնաս միայն ,
վեր ելլելու յերկնից խորան :

Ո . ո . ո .

Ու սու մըն | է | տե զե կու թիւն | ա մեն |
հար կաւոր | բա նե բու | և | դի սու թեանց ,
ո բով | մար դը | սոր ված | և | լու սաւո բած |
կ'ըլ լայ . իսկ | ան ուս | չը սոր ված մար դը |
ան բա նի | նը ման | կ'ապ ըի , ու | թէ | մարդ
կայ ին | ըն կե բու թեան | և | թէ | բո լոր | աշ
խար հի | ծան բու թիւն | կ'ըլ լայ . ուս տի |
հար կաւոր | է | որ | որ չափ | կ'ապ ըինք' ա զէկ |
բան | սոր վե լու | ջա նանք . ա պա | ով | որ |
փուծ | բա նե բու | և տե է | ըլ լա լով | չու զեր |
բան | սոր վիլ' կոյր | կը մը նայ , և | մար դու | սի
բեղի | չը կըր նար | ըլ լա լու . ա նանկ | որ | ա
մե նը | իր մէ | կը փախ չին , և | մարդ | ե բե
սը | չը նայ իր :

Ոն հետեէ կ'ըսէ ուսման ,
և մի ըլլար անուս անբան .
քանզի ուսմամբ և հանճարով ,
մարդը միայն մարդ կը ճանչնան :

Չ . չ . չ .

Չար չա բան քըն | Յի սու սի | ե զաւ | բո
լոր | աշ խար հիս | հա մար , ո բով | բա ցուե
ցաւ | ար քայ ու թեան | դու ոը | ա մեն | հա
ւա տա ցե լոց . և | ա մեն | քրիս տո նեայ |
պար տա կան | ե զաւ | որ | բա ըի | ըլ լայ | ու |

ար քայ ու թեան | հաս նի . նա և | միշտ | Յի
 սու սի | խա չըն | ու | ցա ւը | միտ քը | բե բէ | և |
 համ բե բէ | ինչ | ցաւ | որ | ու նե նայ . ոչ | հը
 պար տա նայ , և | ոչ | բար կա նայ | այ լոց | վը
 բայ . ամեն | նե զու թեանց | զին քը | ար ժա
 նի | հա մա բի , որ պէս զի | ՚ի հան դեր ձեա
 լը | նոյն | սուրբ | չար չա բա նայ | չը նոր հօքը |
 պը սա կուի . ո ըով հե տե | ինչ պէս | որ | ոս
 կին | կը բա կին | մէջ | շա պա կա նիր , այլ | ա
 ւե լի | կը մաք բի , այս պէս | համ բե բող | հո
 գին | խաչ | քա շե լով | ա ւե լի | կը լու սա ւո
 բի | և | աստուծոյ | հա ճոյ | կ'ըլ լայ :

Չան խրրատ տայ հոս չարչարուէ ,
 համբերու թինն , միշտ համբերէ .
 այլոց չարեաց թէ դուն տանիս ,
 նրման վրըկչին մարդ կը շահիս :

Պ . պ . պ .

Պա տուի բա նըն | է | ճը բա դի | նը ման | որ |
 շի տակ | ճամ բայն | ցոյց | կու տայ | մար դուս .
 ա նոր | հա մար | աս տու ած | Ա դա մըն | ըս
 տեղ ծա ծին պէս | պա տուի բան | տը ւաւ |
 որ | չը սը խա լի . իսկ | Մով սէս | մար դա բէ
 ին | ձեռ քով | տը ւաւ | տա սը | պա տուի բան |
 Սի նա | լե ոը | եր կու | քա բէ | տախ տակ նե
 բու | վը բայ , որ | հաս տատ | պա հեն | ու | չը
 մն լո բին : Աս | պա տուի բան նե բը | հը բա
 մայ եր | են | որ | աս տուծ մէ | ՚ի զատ | ու բիչ |
 բան | չը պաչ տեհը , աստուծոյ | ա նու նը | պա

րապ տեղ | չը յի շենք , կի բա կի | ասն | օր | չը
 բա նինք , ծը նող քը | պա տու ենք . մարդ
 չըս պան նենք , չը շը նանք , չը գող նանք ,
 սուա | չը վը կայ ենք , բա նի | չը նա խան ձինք |
 ու | չը ցան կանք : Ա հա | ա սոնք | ա մեն | մարդ-
 պար տա կան | է | պա հե լու :

Պէն պատուիրանն աստուածային ,
 պահէ ասէ զերթ դանձ անդին .
 որ անմօլար երթաս ուղին ,
 արքայութեան ճանապարհին :

Ձ . Զ . Զ .

Ձեր մե ուն դու թիւ նըն | է | աս տու ած
 սի բու թիւն , որ | բա ըի | հո գին | ջերմ | սի
 բով վա ուաւձ՝ կ'ա զօ թէ | աստուծոյ , ու |
 կը բաղ ձայ | մի ա նալ | ըս տեղ ծո զին | հեա .
 ա հա | ա սանկ | ջեր մե ունդ | հո գին | նը ման |
 է | հը բեշ տա կի , որ | մեղ քէ | և | աշ խար հէ |
 թե թե նա լով | կը վե բա նայ | հո գուլ , ու |
 աս տուա ծա փայլ | ե բա նե լի | կ'ըլլայ : Ուս
 տի | ջեր մե ունդ | մար դը | ա մեն | ան դամ |
 միա քը | պի տի | բե բէ | ըս տեղ ծո զին | բա
 ըի քըն | ու | սիր տը | բոր բո քէ | աս տուա ծայ
 ին | սի բով | և | ջեր մե ուն դու թեամբ . ինչ
 պէս | որ | սուր բե ըը | կ'ը նէ ին :

Պէն ջերմեոանդն ասէ եզիր ,
 ջերմ աղօթքով տաճար մըտիր .
 մի ծուլանար հոգևորին ,
 թէ չէ կ'ըլլաս զիւաց բաթին :

Ռ . ո . ո .

Ռար բի | եր բայ ե ցե բէն | կը նը շա նա
կէ | վար դա պեա | կամ ու սու ցիչ . աս | մրա
քով | ա բա բա ցիք | ալ | ոար բի | ա նուն | կու
տան | աս սու ծոյ : եր բոր | քը բիս տոս | յա
բեաւ | ու | Մա բի ամ | մագ դա զե նա ցւոյն |
ե բե ցաւ , մէ կէն | բաբ բու նի | կան չեց , որ |
նոյն | բա նը | կը նը շա նա կէ . իսկ | ա ու
քեալ նե բը | ինչ որ | պի տի | հար ցը նէ ին |
Ֆրիս տո սի , և | ինչ | նե զու թիւն | որ | ու նե
նայ ին | ոար բի | կը կան չէ ին : Այս պէս | ա
մեն | բրիս տո նեայ | ինչ | նե զու թիւն | որ | ու
նե նայ . պէտք է | եր կնա ւոր | վար դա պե
տին | օգ նու թիւ նըն | ու | շը նորհ քը | խըն
զրէ , որ | ա զա տի | փոր ձու թե նէ :

Ռան քեզ խրատէ խընդրէ ոարբին ,

լըսէ ըզձայն վարդապետին .

աամիկներէն հեռու փախիր ,

զիանոց ծերոց միշտ ունկըն դիր :

Ս . ս . ս .

Սէ բըն | է | ա ու քի նու թիւն | սի բուն |
և | գե զե ցիկ , ո բով կը սի բենք | զաս տուած |
իբ | ան հուն | բա բու թեա նը | հա մար , և | ըն
կեր նիս | կը սի բենք | աստուծոյ | սի բոյն | հա
մար . ա պա | աս տուա ծա պաշտ | մար դը |
պէտք է | նախ | ա մեն | բա նէն | ա ուջ | և | ա

մեն | բա նէն | վեր | իւր | ըս տեղ ծո զը | սի բէ |
 և | ա նոր | սի բոյն | հա մար | մեղ քէ | վախ չի |
 ու | բա բէ գոր ծու թեան | հե տե լի . նա և |
 պի տի | սի բէ | ըն կե բը | և | ա զէ կու թիւ նը |
 կա մե նայ , ինչ պէս | որ | ի բեն | հա մար | կը
 կա մե նայ . և | իւր | բա բեա ցը | վը բայ | ինչ
 պէս | որ | կ'ու բա խա նայ , պի տի | ու բա խա
 նայ | ըն կե բին | բա բեա ցը | վը բայ . ա հա |
 այս | է | օ բէնք | աս տուած սի բու թեան | և |
 եղ բայր սի բու թեան :

Սէն սիրտդ ասէ սիրով վերկէին
 միշտ բորբոքէ նըման բոցին .
 չըլլայ թէ սէր սուտ աշխարհին ,
 միտնէ այրէ սիրտդ ու հոգին :

Վ . Վ . Վ .

Վախ ճա նըն | է | պատ ճառ | ամեն | գործ
 քի , որ | կ'ը սուի | վախ ճա նա կան | պատ
 ճառ . զի | ա մեն | բան | մէկ | վախ ճա նի | հա
 մար | կ'ըլ լայ , և | ա ոանց | վախ ճա նի | բան
 մը | չըլ լար | աշ խար հիս | վը բայ . ուս տի |
 նիւ թա կան | բա նե բը | և զան | մար դուս |
 հա մար . բոյ սե բուն , հան քե բուն , և | ան
 ա սուն նե բուն | վախ ճա նը | մար դըս | է .
 իսկ | մար դուս | վախ ճա նը | աս տուած | մի
 այն | է . զի | մար դըն | ու | հը բեչ տա կըն |
 աս տուած | ի բեն | հա մար | ըս տեղ ծեց , որ |
 զին քը | ճանչ նան , սի բեն | և | պաշ տեն , ու |
 իւր | վա ոա ցը | ար ժա նի | ըլ լան : Ս . պա |

ո բուն | վախ ճան նըն | որ | բա ըի | է , և | բա
ըի | վախ ճա նի | հա մար | կ'աչ խա աի , ա
նոր | վեր ջըն | ալ | բարի | կ'ըլ լայ :

վեմն ասէ թէ վախճանդ ըլլայ ,

աստուած միայն ալ բան չըլլայ .

առաքինեաց բըռնէ ճամբայ , **ամբարձուց** — **չովցու**
հարկաւ վերջըդ բարի կ'ըլլայ **միցոցցոմսեկը** **կուռչ**

Տ . տ . ո .

որով,

Տօն | կամ | տօ նա խըմբու թիւն | կ'ըլ լայ |
տէ բու նա կան | օ բե բուն | և | սուր բե բուն |
կա տար մա նը | հա մար . զի | ե կե զե ցին |
զը բեր | է | որ | ա մեն | քրիս տօ նեայ | տօն | օ
ըր | ե կե զե ցին | եր թայ | պա տա բազ | տես
նէ , ու | փա ու աւո ըէ | զաս տու ած , և | հո
զեւո բա պէս | ու բա խա նայ | նոյն | օ բուան |
հան զի սին | հա մար , խըն դրե լով | ըս տեզ
ծո զէն , որ | շը նորհք | աայ | ի բեն | ու | զօ բա
ցը նէ . որ պէս | զի | սուր բե բուն | նը ման |
յազ թէ | մար մնոյն | և | սա տա նայ ի , ու |
ա ու քի նա կան | վար քով | յա շի տե նա
կան | տօ նա խըմբու թեան | ար ժա նի | ըլ
լայ , ուր | յա շի տեան | փա ու աւո ըէ | զաս
տուած :

Տիւնըն ասէ թէ տէր ունիս ,

տիրող տերանց տիեզերիս .

պատուիրանէն չըխտտորիս ,

սըրբոց դասէն դուրս չըվարուիս ,

Բ . Բ . Բ .

Բե նա տես | աս տուա ծա տես | ք սեւ | է .
դի Յա կոր | նա հա պետ | եր բոր | տե սաւ | հը
րեշ տա կը , որ աս տու ծոյ | կող մա նէ | հե
տը | խօ սե ցաւ , իս բոյ էլ | կամ | րե նա
տես | ք սուե ցաւ . իսկ | քրիս տո նեայ նե բը |
նոր | իս բոյ էլ | կո չուե ցան , որ | է | նոր | րե
նա տես | կամ | աս տուա ծա տես : Բայց | աս
տուա ծա տե սու թեան | փա փա քող | մար
դը | պի տի | սուրբ | սիրտ | ու նե նայ , հո դե
ւօ բին | մօտ | քլլայ , խո նարհ , հը նա զանդ .
և | խա զա զա սէր . ի բըր | թէ | սիր տըն | քլ
լայ | ար քայ ու թիւն ' աս տու ծոյ | սի բո վը |
վա ուուած . ա նանկ | հո դին | աս տուած ա
տես | է | թէ | հոս | և | թէ | եր կին . քը :

Բէն խըրատ տայ խոնարհ եղիր ,
բարեպաշտօն հըլու ընտիր .
անճառ լուսոյն երանական ,
բարի գործով բլաս արժան :

Յ . Գ . Գ .

Յան կա կան | կա բո զու թեամբ | մար դըս |
կը բաղ ձայ | բա բույն , և | ցաս մեա կան | կա
բո զու թեամբ | կը փախ չի | չա բէն . բայց |
շատ | ան դամ | քղ գայ ու թիւ նը | խա բուե
լով բա բին | կը թո զու | չա բին | կը հե տե
ւի , ցան կա նա լով | ան կարգ | բա նե բու .
ուս տի | ա ուա քի նի | մար դը | պար տա կան |

է | որ | ցան կա կան | կա բո դու թիւ նը | չա
 փի | մէջ | պա հէ . ու | չար | ցան կու թեան | չը
 հն տեւի , բա բի | բա նե բու | ցան կայ . նոյն
 պէս | պէտք է | կա նո նով | վա բէ | ցաա մնա
 կան | կա բո դու թիւ նըն | ալ , որ | ոչ | յան
 դու զըն | հա մար ձակ | ըլլայ | եւ | ոչ | վախ
 կտա | վիտ քրո գի . քա ջու թեամբ | դէմ | կե
 նայ | չա բին , և | հար կաւոր | տե զը | ա բի ու
 թիւն | ը նէ :

Յոն ցուցանէ քեզ այլ խըրատ ,
 ցանկականին խըլէ արմատ .
 զցասմընականն 'ի կարգ պահէ ,
 առարինի ըլլաա քաջ մարդ :

ի . ւ . . .

իլու ծու թիւ նըն | է | հիււան դու թիւն | մար
 մնաւոր | և | հո գեււոր . մար մնաւոր | հիււան
 դու թիւն | կը պատ ճառի | եր բոր | ներ սի |
 հիւ թե բը | կ'այ լայլին , կամ | ջեր մու թիւ նը |
 կ'աւել նայ | և | կամ | ցըր տու թիւ նը , կամ |
 չո բու թիւ նը , և | կամ | թա ցու թիւ նը . թէ
 որ | դե զով | չը լաւ նայ , մահ | կը պատ ճա
 ուի , ու | մար մի նը | հող | կը դառ նայ | ուս
 կից | որ | ըս տեղ ծուած է : իսկ | հո գեււոր | հի
 ւան դու թիւ նըն | է | զբր կու մըն | չը նոր
 հաց , տը կա բու թիւն | բը նա կան | կա բո
 դու թեանց , տը դի տու թիւն | մը տաց , մի
 ըո բու թիւն | կա մաց , և | ան կար գու թիւն |
 ըզ գայ ա կան | բաղ ձա նայ : Ա հա | աս | հի

ւան դու թիւ նը | պա տա հե ցաւ | մեղ՝ Ա դա
մինն | մեղ քո վը , և | աս | հի ւան դու թե նէն |
ա զատ | կ'ըլ լանք | թէ որ | բա ըի | ապ
րինք :

Իննըն կ'ըսէ՝ հողւով հիւանդ
տգիտութիւն կ'ընէ ըզմարդ .
կապէ գըլխիդ զիտութեան վարդ ,
որ երևնաս պըսակազարդ :

Փ . Գ . Գ .

Փըր կու թիւն | ե զաւ | աշ խար հի՛ մի այն |
Քը ըիս տո սի | ան գին | ա բեամբ , որ | թա
փեց | մեղ | փրր կե լու | հա մար . թէ պէս |
աս տուած | կա ըող | էր | ու ըիշ | կեր պով |
մեղ | փրր կե լու | սա տա նայ ին | ձեռ քէն .
բայց | վասն | ան չափ | սի ըոյն | Քրիս տոս | աշ
խարհ | ե կաւ | մար դա ցաւ | չար չա բուե
ցաւ | և | մե ուա . հո գին | մար մի նէն | ե լա
ծին պէս | գը նայ | լիմ՝ պոս | ա զա տեց | մար
դա ըէ նե բուն | և | ար դար նե բուն | հո գին .
բա ցաւ | ար քայ ու թեան | դու ուըն | որ | ա
մեն | քրիս տո նեայ | փրր կու թեան | հա սաւ |
ու | եր կնայ ին | վառ քե բուն | ար ժա նի | ե
զաւ | Քրիս տո սի | փրր կա գոր ծու թեամբ :

Փիւրըն փառաց քարող կուտայ ,
վերին փառաց միշտ փախաբեա .
բարի գործքով ով որ ջանայ ,
կըրկին փառաց արժան կ'ըլլայ :

Ք . ք . ք .

Քաղաքա վա րու թիւ նրն | է | զե զե ցիկ |
ու սու մրն | մար դոյ , որ | կը սոր վե ցը նէ |
զին քը | ճանչ նալ , մե ծե բուն | պա տիւ |
տալ , և | մար դա վա րու թեամբ | շար ժիլ :
Քաղաքա վար | մար դուն | ա մեն | դործ քրն |
ու | բանը | շը նորհ քով | պի տի | ըլ լայ . խօս
քը | ա նոյշ , ճայ նը | խո նարհ | և | շար ժուած
քը | շը նոր հա լի . ա նանկ | պի տի | վա րուի |
տա նը | մէջ | ինչ պէս | որ | կը վա րուի | դուր
սը . միտ քը | պի տի | զը նէ | որ | ա մեն | տեղ |
ան թան . վեր ջա պէս | նը ման | քե բո բէ ից |
պի տի | սի բե լի | ըլ լայ | ա ս տու ծոյ | և | մար
դու | քաղ ցըր | կե նա կցու թեամբ :

Քէն քարողէ վերջին խրրատ ,
ընտիր եղիր կըրթըւած մարդ .
քաղաքավար և բարեպաշտ ,
գիտուն խոհեմ և շնորհազարդ :

Ե . և . ե .

Եւ բո պա | աշ խար հիս | շորս | մա սին | պըղ
տի կըն | է , բայց | շատ | մեծ | է | խել քով | գի
տու թեամբ | և | բաղ մա մար դու թեամբ .
իր ի մնա տուն նե ըր | բո լոր | աշ խարհ | կը
լու սա լո բեն , և | իր | հը զօր | թա գա լոր նե
ըր | աշ խար հի | կա նոն | կու տան : Սա կայն |

ա ռաջ | շատ | տը գէտ | է ին | եւ ըս պա ցիք ,
 ա մե նեւ լին | բան | շիյ տէ ին . եր բոր | ա ըս
 բա ցիք | եւ ըս պա | ան ցան | ու | տի բե ցին | ըս
 պա նի այ ի՝ . քիչ | քիչ | ու սուս | սոր վե ցու
 ցին | եւ ըս պա ցուց , որ | ըս կը սան | ծաղ
 կիլ | ու | ի մաս տուն | զըր քե ըսվ | լը ցին | է
 բենց | աշ խար հը . եւ ըս պա | տաս նը վեց |
 աշ խարհ | կը բաթ նուի :

Եւն է կիսատ եչէ հնարած ,
 այլ խըրատ տայ ուսանողաց ,
 եթէ կիսատ դուլ միտք ունիս ,
 ջանքով ըլլաս աղէկ սորված :

0 . 0 . 0 .

Օ ըէն քըն | է | կա նոն | աշ խար հի , և | ըս
 ըր | աշ խարհ | օ ըէն քով | կը կա սա վա ըուի .
 ա նոր | հա մար | եր բոր | մար դըն | ըս տեղ
 ծուե ցաւ , սա տու ած | ի բեն | բը նա կան | օ
 ըէնք | զը բաւ | խըղճ մը տան քը , որ | ա նոր |
 ըու սով | շի տակ | եր թայ | ան սը խալ . ես
 քը | տըւաւ | մով սի սա կան | օ ըէն քըն | ու
 պա տուի ըս նը , որ | նոյն | բը նա կան | օ ըէն
 քին | վը ըայ | հաս տա տաթ | է . նոյն պէս | տը
 ւաւ | Ֆը բիս տոս | աւե տա ըս նա կան | օ ըէն
 քը՝ ո ըով | օ բի նա պահք | վըր կու թեան | կը
 հաս նին | ու | կը պը սա կուին | ա ըար չէն .
 իսկ | օ բի նա զանցը | կը դա տա պար տին .
 զի Ֆրիս տո սի | օ ըէն քը | հաս տա տու թիւն |
 է | բը նա կան | և | զը ըս կան | օ բի նաց :

Յն օրէնք տայ օրուան վրայ ,
որ փուճ բանով կորած չըլլայ .
օրինապահ տվ որ ըլլայ ,
օրէնքն իրեն շքնօրհր կուտայ :

Ֆ . ֆ . ֆ .

Ֆի լո սո ֆոս | կը թարգ մա նի | սի բող |
ի մաս տու թեան . բայց | ճըչ մա ըիա | ի
մաս տա սէ բը | պի տի | ու նե նայ | ա զէկ |
վարք | և | սէր | ա ու քի նու թեան , կա տա
բե լու թեան , և | ա տուած պաշ տու թեան .
ա նանկ | որ | ի բըր | ե բա նեալ | հո զի | ապ
բի | աչ խար հիս | վը բայ , ա մե նուն | սի բե
լի , ազ գին | պար ծանք | և | աջ | հա ճե լի :
Ս,յս պի սի | լա ու թեանց | ե տեւ է | ման կու
թե նէն | պէտք է | հե տեւ լիլ , բարի | սո վո բու
թեանց | փափա քող | ըլ լալ , և | ի մաս տա
սի բու թեամբ | լու սա ու բիլ , ու | մին չև | ծե
բու թիւն | բա ըիա նուն | ըլ լալ , ա պա | ա
տուա ծայ ին | ան ճա ու լի | փա ուայ | ար ժա
նի | ըլ լալ :

Ֆէն ֆիլոսոֆ ասէ եղիր ,
ճանչիր զաշխարհ մի քուն լինիր .
ըստեղծողին գործոց նայէ ,
անճառելեաց միշտ փափարէ .

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԻՆԻ ՕՐԻՆԱԿԱՅ

— — — — —
Պ . ԻՆՏԵՆՍԻՎՆԻ :

Ի իննեսիրոս բռնաւորը օր մը վաճառաւորն ելաւ , տեսաւ որ ամեն վաճառական տեսակ տեսակ ապրանք կը ծախէ : Հոն պատահեցաւ փիլիսոփայի մը , հարցուց թէ հապա դուն ինչ կը ծախես : Ան ալ պատասխանեց եթէ ես իմաստութիւն կը ծախեմ :

Կրկնեց Գիտնեսիոս . քանի՞ով կը ծախես : Ըստու փխլխտօփայն թէ վեցհարիւր դահեկանի : Մէկէն հանեց վճարեց : Բսաւ փխլխտօփայն . Ա.Ֆ.Ն գործար խոհեճո-Ռեաճի գործէ , ու Բշար վերջը հրաժէ . ահա աս է իմ ապրանքս : Աս խօսքս մեծ բան շերենալով Գիտնեսիոսին՝ սկսաւ սօփորաբար բերան առնել , և նեղանալով ամեն անգամ՝ ըսել :

Եղաւ որ իրեն իշխանները թշնամանալով կաշառք տուին իրեն սափրիչին , որ երբոր զինքն ածիլէ , վարպետութեամբ վիզը կըտրելով սպաննէ բռնաւորը : Երբոր գնաց իրեն քով սափրիչը , Գիտնեսիոս առանց բանը զխանալու բարձր ձայնով կանչեց . Ա.Ֆ.Ն գործար խոհեճո-Ռեաճի գործէ ու Բշար վերջը հրաժէ : Սափրիչը կարծելով թէ Գիտնեսիոս բանը իմացեր է՝ ինկաւ ոտքը թողութիւն լանդրեց որ կեանքը շնորհէ իրեն : Ան ատենը Գիտնեսիոս իմացաւ իմաստութեան գինը թէ ինչ թանկագին մեծ բան է եղեր : Երանի անոր որ ունի ու զխտէ յարգը իմաստութեան . զի պատճառ եղաւ իրեն ազատութեանը :

Գանձ իմաստութեան դանձ անկըչոելի ,
պարզ և տէրունեան ընծայեալ բանի .
զոր ոչ երկրաբարչ միտք մարմնասիրի ,
և ոչ շքնչաւորն առնու ՚ի յարգի :

Քոյդ մըտաց տըւաւ այն դանձ տէրունի ,
քեզ հաւատացաւ յարգել անթերի .
ճոխասցի ՚ի քոյդ դանձարան սըրտի ,
ճոխանալ այնու միտք քո և հողի :

Բ • Աշխատասիրութիւն :

Օգոստոս կայսրը թշնամեաց գէմ մեծ յաղթութիւն կատարելէն ետև փառաւորապէս Հռոմ դարձաւ : կայսեր գէմն ելաւ հռոմայեցի մը ունելով ձեռքը կաշաղակ թռչուն, որուն սորվեցուցեր էր աս խօսքս խօսելու . Ողջո՞ւնէ՞մ զքեզ կայսրդ յաղբող վեհաժամ : կայսրը աս բանս թռչունէն լսելով զմայլեցաւ, ու հրամայեց որ ծանր գնով գնեն :

Եւքը այսպիսի խօսող թռչուններուն սէր ձգելով քանի մը հատ գնեց : Ռամիկ արուեստաւոր մը աս բանս լսելով ինքն ալ առաւ կաշաղակ մը . ու սկսաւ վերի խօսքը սորվեցընել մեծ գթուարութեամբ, որ ետքը ծախէ կայսեր : Բայց որովհետև թռչունը գթուար կը սորվէր՝ տէրը շատ անգամ նեղանալով կը կանչէր . Ա՛խհո՞ս աշխատանացս որ կորոսի :

Վերջապէս արուեստաւորը սորվեցուց թռչունին ինչպէս որ պէտք էր, որ ետքի խօսքն ալ միատեղ սորվեցաւ : Օր մը կայսրը երբոր կ'անցնէր աս արուեստաւորին դրանն առջևէն, թռչունը նոր սորված ըլլալով պատուհանէն կը կանչէր . Ողջո՞ւնէ՞մ զքեզ կայսրդ յաղբող վեհաժամ : Վեր նայեցաւ կայսրը ու ըսաւ . ես շատ ունիմ այդպիսի ողջոյն տըւող թռչուններ : կաշաղակն ետևէն մէկալ խօսքն ըսաւ . Ա՛խհո՞ս աշխատանացս որ կորոսի :

Աս բանս այնչափ զարմացուց կայսրն որ հրա-
մայեց աւելի ծանր դնուի գնեւ ան թռչունը .
ան ժամանակն ըսաւ արուեստաւորը , թէ յի-
րաւի շատ մեծ բան է եղեր աշխատանքն որ
բնաւ չկորսուիր :

Այսպէս աննահանջ ջանք առաքինի ,
յաղթել բրոնութեանց գիտէ աշխարհի .
թէ զանխօսն առնէ խօսող ցանկալի ,
քանի թէ խօսունդ 'ի նոյն կրթեսցի :

Մի յետս ընկըրկիր 'ի գործ պիտանին ,
որչափ չարատանջ իցէ առնելին .
զի յոյսն անուշէ զամեն դժուարին ,
չքննաղ չափակցեալ գործս լը վախճանին :

Գ . Հնարագիտութիւն :

Երևելի իշխան մը լսեր էր որ աստղա-
բաշխ մը միշտ կը պարծենայ թէ իմ արուես-
տովս լաւ գիտեմ չեղած բաները գուշա-
կել : Իշխանը հրաման խրկեց անոր որ գու-
շակելով իւր չորս հարցմունքին պատասխան
տայ : Առաջինն էր , Ո՞ր է աշտարհէս մէջ
դեշտ . երկրորդ՝ Ի՞նչ արժէս ո՞րչափ է . երրորդ՝
Հի՞նչ էս Ի՞նչ էլ հարածէ՞ . չորրորդ՝ Ես Ի՞նչ բանի
էլ հաստատման : Աստղաբաշխը զարմանալով այս-
պիսի հարցմունքի վրայ թողութիւն խնդրեց
իշխանէն , զի այսպիսի բան միայն անկա-
րող է գիտնալ : Բայց իշխանը բարկանալով
սպառնացաւ որ կամ գտիր աստղաբաշխա-

կան արուեստով պատասխան տուր, և կամ
կը պատուհասեմ գրեղ չարաչար:

Երբոր աստղաբաշխը կը մտածէր տարա-
կուսած՝ իւր ջաղացպանը ներս կը մտնէ ու
հարցընելով պատճառը կ'իմանայ: Մի տա-
րակուսիր կ'ըսէ. առ հարցմունքդ բան չէ.
ինձի հրաման տուր, հազուատդ հազնիմ,
ես երթամ պատասխանը տամ: Աստղաբաշ-
խը ուրախանալով կը հանէ հազուատն ա-
նոր կը հազցընէ ու կը խրկէ իշխանին: Ջա-
ղացպանը աստղաբաշխին հազուատովն ազա-
տութեամբ կ'երթայ շիտակ իշխանին խու-
ցը կը մտնէ ողջունելով: Իշխանը մէկէն կը
հարցընէ թէ պատրաստեցիր հարցմունքիս
պատասխանը: Հրամեբես ըսաւ: Ուրեմն
ըսէ ինձի՛ կրկնեց իշխանը, ո՛ւր է աշխար-
հիս մէջ տեղը. պատասխանեց ջաղացպա-
նը. ոչ միայն պիտի ըսեմ, այլ և պիտի ցուցը-
նեմ քեզի, թէ որ կամենաս հետս դալ
դաշտը: Իշխանը հաճեցաւ, ելան զնացին
դաշտը. ջաղացպանը քիչ մը տեղ ոտքով
չափեց ու կեցաւ. դարձաւ իշխանին ըսաւ՝
թէ ահա հոս է աշխարհիս մէջ տեղը. եթէ
ինձի չհաւատաս՝ չափել տուր աւելի վար-
պետ երկրաչափի ու կ'իմանաս որ շիտակ է
խօսքս:

Իշխանը զարմանալով անոր վարպետունքը
վրայ ըսաւ՝ թէ աւելի դիւրին է քեզի հաւա-
տալ, քան թէ կրկին չափել տալ. բայց ըսէ
ինձի՛ իմ արժէքս ո՛րչափ է: Պատասխանեց

Չաղացականը . մեր փրկիչը երեսուն դահեկանի ծախուեցաւ . ապա դուն պէտք է որ արժեա մէկ դահեկան պակաս . կարծեմ թէ աս գինը անպատուութիւն չբերեր քեզի : Ըսաւ իշխանը՝ աս ալ թող անցնի . բսէ՛ ես հիմա ինչ կը մտածեմ : Պատասխանեց Չաղացականը . դուն քու շահդ ու եկամուտդ կը մտածես : Յիրաւի է , ըսաւ իշխանը . բայց զխտցիր նայիմ ես ինչ բանի կը հաւատամ : Պատասխանեց , թէ դուն կը հաւատաս թէ ես աստղաբաշխն եմ . բայց ես Չաղացական եմ , որ անոր տեղն եկայ քեզ պատասխանեցի : Իշխանը շատ զարմանալով անոր հնարազխտութիւնը վրայ գովեց մեծապէս թէ շատ ազէկ կատարեցիր պաշտօնդ ու ազատեցիր աստղաբաշխը . ուստի քու հնարազխտութիւնդ անկէ շատ վեր կը համարիմ :

Այս վրսեմափայլ նըշոյլ բընածին ,
 վառ ՚ի վառ պահեալ կայ յիւր կանթեզին .
 զի ճարակ լուսոյ իմացականին ,
 է հանճար իմաստ ըստ տեսականին :

Եթէ չէ վառեալ քոյդ ճրրազ ներքին ,
 փայլուն առարկայք քեզ խաւար լինին .
 զինչ շահ այլք թէ գրեզ գիտուն համարին ,
 երբ միտքդ է կապեալ ՚ի մութ խաւարին :

Դ . ԽՐԱՊԱԲԱՆՈՒԼԻՆ :

Աւաղակները երբոր ճամբայն կը սպասէ-
 ին անցնողները կողոպտելու համար, տե-
 սան որ անկէ կրօնաւոր մը կ'անցնէր սուրբ
 ֆրանչիսկոսի կարգէն. կարծելով թէ պա-
 հաժ ստակ ունի, մէկէն վրան թափեցան,
 ու սուրը սրտին դրին կը սպառնային որ հանէ
 ստակը: Իսկ բարի կրօնաւորն աներկիւզ և
 զուարթ դէմքով սկսաւ այսպէս ըսել ա-
 նոնց. Պարոններ, կ'երևնայ թէ շատ ժամա-
 նակ է որ հեռացեր էք աշխարհէ և մարդ-
 կային կենակցութիւն. որովհետև մուցեր էք
 որ ֆրանչիսկեան կրօնաւորները չեն կըր-
 նար վրանին ստակ պահելու. ուստի ստակ
 չունիմ որ տամ. անոր տեղը ձեզի խրատ մը
 խօսիմ, որով կարենաք ձեր ցանկասէր սիր-
 տը հանդէսընելու: Աւաղակները զինքն ա-
 նանկ հանգիստ և զուարթ տեսնելով հա-
 ճեցան որ մտիկ ընեն: Աւստի այսպէս
 սկսաւ խրատը. Եղբայրներ, կը տեսնեմ
 որ ձեր կենցաղավարութիւնն ու Յժի կենցա-
 ղավարութիւնը շատ նման են իրարու. մ'ս զի
 նա աղքատ մեռաւ, դուք ալ աղքատ պի-
 տի մեռնիք. նա ամենուն ատելի եղաւ ու
 հալածուեցաւ, դուք ալ ամենուն ատելի էք
 ու կը հալածուիք. նա մուրեցուցիչ համա-
 բուեցաւ, դուք գող աւաղակ համարուած էք.
 նա տեղ մը չունեցաւ զլուխը դնելու, դուք

ալ չունիք ապահով բնակարան մը . մութն է ձեր լոյսը , դայլերն են ձեր ընկերները և թռչուններն են ձեր երգիչները . նա մէկ քաղբէն մէկալը կը հալածուէր , դուք մէկ վտանգէն կ'ազատիք մէկալը կ'իյնաք , ու հովին ձայնը և ծառերուն տերեւները ձեզ կը դողացընեն : Նա ընկաւ թշնամեաց ձեռքը մէկ աշկերտին մատնութիւնը , դուք ալ պիտի մատնուիք ձեր մէկ ընկերին ձեռքովը . զնա Պիղատոսի առաջը հանեցին , դուք ալ օր մը պիտի ելլէք դառն դատաւորի մը առջև . նա դատապարտեցաւ 'ի մահ խաչի , դուք ալ պիտի կախուիք անարգ կախաղանէն . նա իջաւ դժոխքը , դուք ալ պիտի իջնաք : Սակայն երկու մեծ տարբերութիւն կայ անոր ու ձեր մէջ . զի նա սուտ վկայներէն յանիրաւի դատապարտեցաւ , իսկ դուք պիտի դատապարտիք անսուտ վկայներէն , և արդարութեամբ պիտի սպաննուիք ձեր յատուկ շարագործութե համար : Նա դժոխքէն ելաւ յաղթանակով , դուք հոն պիտի մնաք յաւիտեան :

Աս խրատս անչափ շարժեց աւազակներուն սիրան օր՝ ինկան ոտքը զըջացան . և առին կրօնաւորն իրեն վանքը տարին ու անկէ ետև թողուցին աւազակութիւնը , բարեպաշտութեան հետևեցան բարի խրատով սրբակաց կրօնաւորին :

Ազգու ազգարար ձայն խրրատատուին ,
 ելբ կից է դործոց խր բան խրրատին .

դի սին բանն ասի շարժումն օղային ,
ոչ պատճառ բարեաց ոչ շարժիչ սրբաին :
Դու մատո զքո սիրտ առ ձայն ազդողին ,
ամբարեա 'ի նա ըզբարի բարին .
այնու մեծանաս այն է գանձ ներքին ,
զոր օտարք անախ կողոպտել չունին :

Է . Աղագրութիւն :

Խելացի մարդ մը միշտ կը մտածէր աշխարհիս ունայնութեանը վրան ու կը զարմանար թէ անգահ մարդիկ ինչպէս չեն կըշտանար՝ որ իրենց ստեղծութեայ ժամանակն հանգիստ անցընեն : Աս բարի խորհուրդներով այնչափ սիրտը շարժեցաւ , որ ամեն ունեցած բարին ազբասներուն բաժնեց , ու լեռը ճգնաւորի նման սրբութեամբ կ'ապրէր : Երբոր ձմեռը մօտեցաւ կը նայէր որ լեռներուն մէջ ծակ փապար մը գտնէ ու հոն բնակի : Օր մը գտաւ անանկ տեղ մը բնակարանի համար . ելաւ քարերուն վրայէն մէջը մտաւ ու շատ աղէկ տեղ երեցաւ իրեն . բայց երբոր ներսը նայեցաւ՝ տեսաւ որ կտոր մը ոսկի հոն ձգած է , անանկ վախ եկաւ իրեն ան ոսկիէն՝ որ կարծէր թէ մահը տեսաւ :

Ուստի ձգեց ելաւ անկէց , սկսաւ փախչիլ . երբոր ասանկ վազելով կ'անցնէր լեռներ մէջէն , աւազակները տեսան՝ վրան վազեցին բռնեցին , հարցուցին թէ ինչու կը

փախչիս, ի՛նչ կայ : Պատասխան տուաւ թէ մահը տեսայ, անկէց կը փախչիմ : Զարմանալով սկսան ստիպել որ շխտակն ըսէ, ի՛նչ բան տեսար որ կը փախչիս : Ան ատենը իրենց հասկըցուց թէ իմ մահս ոսկին է, ոսկի տեսայ այրին մէջ, վախցայ կը փախչիմ :

Աւազակները վրան խնտալով թողուցին, որ փախաւ գնաց. իրենք իրեք հողի ելան գնացին դտան ոսկին ու սկսան ուրախանալ. ետքը խորհուրդ ըրին հանեցին ստակ տըւին իրենց մէկ ընկերին քաղաք խրկեցին որ զինի և ուտելիք բերէ իրենց : Աս մարդը կ'երթայ քաղաք և ամեն բան գնելէն ետե կը մտածէ որ բոլոր ոսկին ինքն յափշտակէ. ուստի թոյն առաւ զինիին մէջ լեցուց, որ ընկերները խմեն ու մեռնին : Այս ողորմելին երբոր մտտեցաւ այրին քով ընկերներն ալ մտածեցին որ զինքն սպաննեն, ու ոսկին երկուսին մնայ. աս խորհրդով ելան դուրս առին ձեռքէն բաներն ու զարկին սպաննեցին, ու իրենք նստան ուտել խմելու. բայց որովհետեւ դեղած էր զինին, անոնք ալ հոն մեռան :

Իսկ բարեաէր ճգնաւորը ուրիշ յարմար տեղ չգտնելով՝ մտածեց թէ աւազակները ոսկին անկէ առեր տարեր են, երթայ հոն բնակի. երբոր կը մտտենայ, կը տեսնէ որ մէկ աւազակը զարկեր սպաններ են արիւնոտ պառկած. մէկալ երկուսը գեղով սեցած մէկզի շրջուած են, իմացաւ թէ ոսկին ի՛նչ

մահ բերեր էր իրենց . ուստի սկսաւ աւելի
ուժով վազել հեռանալ ան մահարեր տեղէն :
Գնաց ընկաւ երեսի վրայ շնորհակալ եղաւ
աստուծոյ , որ զինքն ազատեր էր ան շար
մահէն , և բոլոր կենացը մէջ ոսկի շուղեց
տեսնելու , իբր ճշմարիտ մահ սեպելով հո-
գևոր և մարմնաւոր :

Այս ոսկեսիրաց կըշխու է բաժին ,
մարմին և հոգի 'ի նոյն մաշողին .
այս սուտ բերկրութիւն մտաց անմտին ,
ծախիչ է կենաց թոյն մահաբերին :
Տես զիարդ ազատ սիրտ առաքինին ,
ազատ 'ի թունից հրրճուի , յիւր հոգին .
թող զանբան ոսկին առիթ մահածին ,
հետեւեա բարւոյն նըման երջանկին :

Մ. Հոգեւորութիւն :

Թէոզոս թաղաւորը հանդիսաւոր խաղ
մը ուղեց ընելու , ուր ժողովեցան ամեն մե-
ծամեծ իշխանները : Խաղէն առաջ երկու
իշխան ուղեցին որ երթան դէպ 'ի անտա-
ռը քալեն ու դառնան գան . բայց ասոնք
մանկութենէ բարի խրատներով կրթուած
ըլլալով սկսան պիտանի և հոգևոր բանե-
րու վրայ խօսիլ բոլոր ճամբայն . այնչափ
անոյշ եկաւ իրենց աս խօսակցութիւնն որ
մոռցան խաղը , և շատ տեղ անտառին մէջ
կը քալեն ու կը հեռանան : Նայիս անտա-
ռին մէկ կողմը ճգնաւորի խուց մը կը տես-

նեն, կ'երթան որ օրհնութիւնն առնեն. կը նային որ ներսը մարդ չկայ, միայն վայտէ ամաններ ու խարաղներ կը տեսնեն հօն. կը զարմանան թէ ասանկ ահռելի տեղ մարդ կրնայ կենալու, ինչպէս մարդ է եղեր կ'ըսեն հօս բնակողը: Տախտրկին տակը կը գտնեն սուրբ Անտոն ճգնաւորին վարքը. մէկը կը սկսի կարգալ, որչափ աւելի կարգաց՝ այնչափ սիրտը բորբոքեցաւ. քիչ մ'ալ կարգաց ու սկսաւ ակն կանչել:

Վերջապէս սիրտը չղիմացաւ, սկսաւ այսպէս խօսիլ. Ո՛հ աս ինչ կուրութիւն է մեր գործքը, աս ինչպիսի անցաւոր կեանք ունինք ու միայն անցաւորին բոլոր ծախեր ենք. սրչափ վտանգներ սրչափ նեղութիւններ քաշեցինք անցաւոր թագաւորին համար, ունայն անուան և փառաց համար. հապա երկնաւոր թագաւորին, անանց բարեաց և փառաց համար ինչ գործեցինք: Չորս դին կը նայէր, ձեռքերը գլխուն կը զարնէր, աս ինչ խնութիւն է մեր բանը. աշխարհի համար՝ մարմնոյ համար բանի մը չենք խնայեր, հոգւոյ համար ամեն բանի կը խնայենք. արքայութեան համար այ համար ինչ ըրած ունիմք: Գարձաւ ապա ընկերոջն ըսաւ թէ ես այլ պիտի չերթամ՝ քաղաք, ես հօս պիտի մնամ, հօս պիտի գտնեմ իմ հոգիս և իմ յաւիտենական թագաւորութիւնս որ կորուսեր էի: Ընկերն ալ իրեն հետեւելով մնացին հօն. հագան ան խարաղները, նստան ապաշխարեցին իրենց

կեանքը, ինչպէս կը պատմէ սուրբն Օգոստինոս :

Տես զիարդ ազգեալ սրբոյի զիւցաղին,
անդէն ձըզեցաւ ըզհետ շարժողին .
եզիտ մեծութիւն աննխլթականին,
զոր շարժէ աշխարհ ընդ բոլոր գոյին :
Պատրաստեա ըզմուտ քոյզ ազգարանին,
հետեիլ բարւոյն ըստ սահմանողին .
սէր հոգեկանին սիրոյ անմահին
ձըզեսցէ 'ի վեր սիրտ քո և զհոգին :

Է . Ժամասիրտ-Քիւն :

Նաբոյի քաղաքը սեպուհ իշխան մը կար
շատ բարեպաշտ և ժամասէր . որ բաց 'ի
պարտաւորութենէն՝ ամեն կիրակի քարոզի
կ'երթար, ու երբոր տուն կը գառնար՝ լսած
քարոզը գործքով կը կատարէր : Աս բարե-
պաշտ իշխանը մէկ այլազգ գերի մը կ'առնէ,
և խնամելով լեզու սորվեցընել կուտայ ու
քովը կը պահէ : Գերին ալ ամեն կիրակի
իշխանին հետ ժամ կ'երթար . կը նայէր որ
տէրն ինչ քարոզ որ ժամը կը լսէ, կ'երթայ
տուն գործքով կը կատարէ . միտքը կը գնէ
որ երթայ քարոզիչը գտնէ աղաչէ որ առջևի
կիրակին գերի ազատելու վրայ քարոզ տայ,
որ տէրը զինքն ալ ազատէ : Քարոզիչը լսե-
լով գերիին խնդրքը՝ սիրով յանձն առաւ
կատարելու : Կիրակի եղաւ, նորէն եկեղե-

ցին գնացին քարոզի . բայց քարոզիչը ուրիշ բանի վրայ տուաւ քարոզը . իշխանը տուն գնաց՝ նոյն քարոզին խրատը կատարեց : Գերին կարծելով թէ քարոզիչը մոռցաւ , նորէն գնաց խնդրեց . քարոզիչը՝ միտքս է , ըսաւ , սլիտի տամ՝ ուզած քարոզդ : Բայց հետեւեալ կիրակին ալ չտուաւ նոյն քարոզը , և այսպէս քանի մը կիրակի անցաւ . վերջապէս մէկ կիրակի մը եկեղեցին կ'երթան , քարոզիչը կը սկսի գերի ազատելու վրայ փառաւոր քարոզ մը տալ . գերին ուրախանալով տիրոջը հետ տուն կ'երթայ , նայիս իշխանը կը կանչէ քովը գերին , ազատութեան թուղթը կուտայ իրեն՝ ըսելով թէ ասկէ ետեւ դուն ազատ ես , երբոր կ'ուզես գնա քաղաքդ :

Գերին խնդալով դուրս կ'ելէ , կը վազէ կ'երթայ քարոզչին շնորհակալ ըլլալու , որ պատճառ եղաւ իրեն ազատութեանը . ետքը դարձաւ հարցուց թէ ինչո՞ւ համար առջի կիրակին աս քարոզը չտուիր , ու այնչափ ուշացուցիր : Պատասխանեց թէ ես ինչ քարոզ որ տալու ըլլամ՝ նախ դորձքով կը կատարեմ , ետքը կուտամ . որովհետեւ գերի չէի ազատած՝ նայեցայ որ գերի մը առնեմ՝ ազատեմ , ետքը տամ քարոզը . անոր համար ուշացայ :

Գերին աս բանս որ լսեց՝ այնչափ զարմացաւ ու սիրտը շարժեցաւ որ դարձաւ գնաց իշխանին ոտքն ընկաւ , խնդրեց որ մնայ հոն ու քրիստոնեայ ըլլայ : Ահա այսպէս փափա-

քին հասաւ, և քարողչին ու իշխանին բարեպաշտութեանը հետևելով երևելի բարեպաշտ եղաւ :

Այս պրտուղ բարեաց գործոց պանծալի, այս առարինեաց օրինակ բարի .

ձրգէ զհեռաւորս 'ի դիւտ ճըշմարտի, 'ի լոյս հրաւիրէ զխաւարեալ հողի :

Այս և քեզ 'ի ճահ մանուկ շնորհալի, առարինեաց տիպ 'ի քեզ գրծեսցի . լուսատիպ եղեալ լոյս տուր խաւարի, փառաւորել զհայր գործովք լուսալի :

Ը • Աստուծոյ պաշտութիւնն :

Երևելի անձաբան մը ուղեց խմանալ թէ աշխարհիս վրայ ո՞վ է թշուառ ողորմելի . շատ մտածելէն ետև Աստուծմէ խնդրեց որ իրեն յայանէ : Օր մը ձմեռուան մէջ կ'ելլէ եկեղեցին կ'երթայ . կը տեսնէ որ դրանը քով խեղճ ողորմելի աղքատ մը մերկ կը դողայ . անձաբանն անանկ խեղճութեան մէջն որ կը տեսնէ աղքատը՝ կը մտածէ թէ ահա աս պիտի ըլլայ փնտրուած թշուառս, զի ասկէց աւելի ո՞վ կրնայ ըլլալ ողորմելի : Ուստի մտենալով բարև կուտայ աղքատին՝ թշուառ անուանելով . պատասխան կուտայ աղքատը՝ թէ ես թշուառ չեմ : Զարմանալով աստուածաբանը կ'ըսէ, թէ դուն թշուառ չես՝ հապա ո՞վ է . դուն ինչ մարդ ես որ խեղճու-

Թիւնդ չես ճանչնար : Պատասխան կուտայ
աղքատը , թէ ես թագաւոր եմ : Գուն թա-
գաւոր ես կ'ըսէ , քու թագաւորութիւնդ
մեր տեղ է : Կը պատասխանէ , թէ իմ թա-
գաւորութիւնս հոգւոյս մէջն է :

Աստուածաբանն աւելի զարմանալով ուրիշ
խօսք չգտներ հարցրնելու՝ կը դառնայ կ'ըսէ .
Թէ որ Աստուած վճռէ՝ թէ դուն գժոխքն
երթաս , չես ըլլար թշուառ : Ամենեկն չէ
ըսաւ . վասն զի ես միշտ իմ ստեղծողս երկու
ձեռքովս բռներ եմ աստուածպաշտութեան
օրէնքով . թէ որ զիս գժոխքը խրկէ , զինքն
ալ հետս կը տանիմ . ան ատենը գժոխքն ար-
քայութիւն կ'ըլլայ , ես ալ իմ հոգւոյս թա-
գաւորութիւնը գանելով ոչ թէ թշուառ ,
այլ երջանիկ երանելի կ'ըլլամ : Ան ժամա-
նակն աստուածաբանը աղքատին ոտքն ինկաւ
ըսաւ , թէ յիրաւի՝ դուն երջանիկ և կատա-
րեալ ես աստուածպաշտութեամբ . ուրեմն
աստուածպաշտութիւն չունեցող չարագործ
մարդն է թշուառ թէ աշխարհիս վրան , և թէ
'ի հանդերձեալն :

Ահա հիապրանչ գործ աստուածպաշտին ,
անկիր երանեալ յամեն վիճակին .
ձեռք ինքնակալաց , զօրք բելիարին ,
չրզօրեն բերել արկած երջանկին :

Աստուածպաշտութիւն թէ կըրթիս յանձին ,
յաղթես աշխարհի դրբանց դրժոխքին .
մարդ անձափայլ հրեշտակ 'ի մարմնի ,
զերծ յամեն կըրթից ներքին արտաքին :

Ը . Արդարութիւն :

Արիատիգէս աթենայիւն շատ երևելի ըլլալով իրենց տէրութեան մէջ մեծանուն փայլեցաւ թէ խելքով, թէ քաջութեամբ, և թէ արդարութեամբ . մինչև պաշտօնի վրայ ելլելով զլիսաւոր եղաւ ազգին : Բայց ասոր բնութիւնը այնչափ բարեսէր և պարկեշտ էր, որ ամենևին իրեն յատուկ չահը չէր փնտրուեր, այլ միայն ազգին և ժողովրդեան աղէկութեանը համար կ'աշխատէր . ոչ փառասիրութիւն գիտէր, և ոչ անիրաւութիւն . մինչ զի իրեն մականունն զբուեցաւ Արդար Արիատիգէս : Սակայն իւր ընկերներէն նախանձոտներ եղան ու ժողովուրդը ոտք հանեցին որ քչէն զինքը խեցեղրութեամբ . իբր զի խեցիի վրայ գրելով ժողովուրդը կը յայտնէր որ չեն ուզեր զինքը, պէտք է աքսորուի :

Աս արդար իշխանն ամենևին չէր հոգար թէ Աթէնքէն պիտի քշուի . օր մը ելաւ առանձին կը քալէր . տեսաւ որ քաղաքացիներէն մէկը կը գրէր որ աքսորուի Արիատիգէս . գնաց մօտեցաւ հարցուց թէ ինչու համար կը գրես, Արիատիգէս քեզի բան մը ըրած ունի : Պատասխանեց՝ թէ ոչ ինձի բան ըրած ունի, և ոչ զինքը կը ճանչնամ . հապա անոր համար չեմ ուզեր որ ամենէն վեր արդար կ'անուանի : Ահա այսպէս զուր տեղ աքսորուեցաւ արդարը տասը տարուան համար . բայց իւր

արդարութիւնն իրեն շուտ հասաւ . զի ֆսեր-
քսէս Պարսից թագաւորը՝ Յունաստանի վրան
գալով, ժողովուրդը բերել տուաւ արդար Ա-
րիստիդէսը վեցերորդ տարին, ու թշնամւոյն
զիմացը հանեց նաւով . որ ոչ միայն քաջու-
թեամբ կատարեց իւր պաշտօնը, այլ և անկէ
ետե մեծամեծ պաշտօններու մէջ մտաւ, ու
ամեն անգամ իրեն արդար անունը փայլե-
ցուց իր վրան՝ զարմանալի առաքինութեամբ
և ազգասիրութեամբ: Երկար ժամանակ դան-
ձապետ եղաւ, բայց շահասիրութիւն չունե-
նալուն համար միշտ ազքատ էր, ու ազքատ
մեռաւ . անանկ որ իր զաւկըները տէրու-
թիւնը պահեց մեծցուց . բայց արդար անու-
նով ճոխ և պայծառ էր թէ իրեն տէրութեան
մէջ, և թէ բոլոր աշխարհի առջև:

Արդարութիւնն է տէր տիեզերին,

ոչ ոյժ գորութիւն արքայից բազկին .
երբ բառնին յերկրէ իրաւունք վեհին,
տասպալի աշխարհ կործանի ինքնին:

Ա՛ռ քեզ զայն անուն չըքնաղագունին,
արդար գործելով յամեն առնելին .
լաւ է վեհ անուամբ պանծալ ՚ի կարգին,
քան տիրել գանձուց բոլոր աշխարհին:

Ժ . Հնապանդո-Բի-ն :

Ազնուական մեծատուն մը ունէր մէկ հատ
զաւակ, որ շատ կը սիրէր հնազանդութեանը
համար . զի ամենեւին ծնողացն հրամանէն

դուրս չէր ելած . ուստի ամեն ուսում սոր-
վեցաւ . սակայն ծնողաց սիրովը շատանա-
լով առուտուրի բան չէր սորված : Երբոր աս
տղայն չափահաս եղաւ , մայրը սկսաւ հօրն
ետեկէն իյնալ որ նշանէ որդին . իսկ հայրը
խելացի ըլլալով կանչեց տղայն քովն ու ը-
սաւ , թէ մօրդ խնդիրքը պիտի կատարեմ ,
բայց նախ կ'ուզեմ որ երթաս մէկ հաս ոսկի
վաստրկիս բերես որ տեսնեմ : Տղայն կարմ-
րելով գնաց որ հօրը հրամանը կատարէ
հնազանդութեամբ . սակայն վաստակի ճամ-
բայ չգիտնալով տրամած կը մտմտար : Մայրը
վազեց քովն ըսաւ , թէ մի տրամիր . մեր
քովն ոսկի շատ . ահա առ աս մէկ ոսկին ,
վաղը իրիկուն տար հօրդ տուր . և այսպէս
կը վճարի քու հնազանդութեան պարտքդ :

Տղայն մօրն ալ հնազանդելով առաւ ոս-
կին , մէկալ իրիկունը երբոր հայրը շատ
բուռնին քով նստած էր՝ գնաց քովը կեցաւ .
հայրը հարցուց թէ ո՞ւր է վաստրկած ոս-
կիդ , տղայն հանեց մօրը տուած ոսկին հօրը
տուաւ . հայրը վրան նայելով վերուց ջուրը
նետեց ըսելով թէ աս քու վաստրկած ոսկիդ
չէ , գնա դուն վաստրկէ բեր : Տղայն ամօթէն
գետինը կ'անցնի , կ'երթայ տրամութեամբ
կուլայ : Նայիս մայրը կը հասնի և կը հար-
ցնէ թէ ինչո՞ւ կուլաս . հայրդ իրեն ոսկին
թէպէտ ճանչցաւ , բայց ես վաղը դրացիէն
կը փոխեմ ոսկի մը կուտամ քեզի , թող ճանչ-
նայ նայիմ : Ուստի տղուն սիրտ կուտայ

մայրը . և մէկալ օրը կը փոխէ դրացիէն ոսկի մը , ու կուտայ աղուն կը խրկէ հօրը : Հայրը ձեռքը կ'առնէ ոսկին , ու բարկանալով նորէն ջուրը կը նետէ . աս քու վաստրկածդ չէ կ'ըսէ , գնա քու վաստրկածդ բեր :

Ան ատենը տղայն միտքը կը դնէ թէ մինչև որ չերթամ իմ աշխատանքովս հօրս հրամանը չկատարեմ , պիտի չըլլայ : Ուստի առաւօտանց կանուխ կ'ելլէ կ'երթայ քաղաքին ծայրը , կը նայի որ չէնք կը շինեն . կը փոխէ հագուստն ու կը մտնէ բանուորներուն մէջ կ'աշխատի մինչև իրիկուն . ետքը հագուստը կը փոխէ կ'երթայ տուն . և այսպէս շաբաթ մը չարաչար աշխատելով հագիւ մէկ ոսկի կը վաստրկի , և դողալով կը տանի հօրը : Իսկ հայրը առաջուան պէս ոսկիին վրան նայելով երբոր ջուրը պիտի նետէր , տղայն ոտքը կ'իյնայ , ու կը բռնէ հօրը ձեռքը կ'աղաղակէ որ չնետէ՝ մեղք է . զի մէկ շաբաթ հոգիս հաներ եմ կ'ըսէր , քրքրտինք թափելով վաստրկեր եմ :

Ան ատենը հայրը ուրախանալով կը սկսի տղայն խրատել , թէ ատ քու հնազանգութիւնդ քեզ արժանի ըրաւ որ վայելես իմ մեծութիւնս . որովհետև փորձով գիտցար թէ ապրանքի տէր ըլլալ , բան վաստրկիլը սրչափ մեծ և դժուար բան է : Թէ որ դժուարութիւնը չգիտնայիր՝ շուտով կը կորսընցընէիր իմ ապրանքս ու չէիր ցաւեր , ինչպէս որ չցաւեցար ջուրը նետած ոսկինե-

բուս վրայ, վասն զի չէիր աշխատած: Ուրեմն պահէ միշտ որդիական հնազանդութիւնդ և դիպցիր ունեցածիդ յարդը, որով կ'ըլլաս տէր և թագաւոր աշխարհի:

Ձինչ գեղեցկութիւն քան զայս յաշխարհի, հնազանդ և հըլու ունել պերճ որդի.

զարիւն և ըղկեանս առեալ 'ի ծնողաց, անդրադարձ նոցին ձօնել նըկըրտի:

Դու մանուկ ընտիր քաղցր առաքինի, հնազանդեա կամաց փոքու և մեծի.

թէ յաղթել կամիս աշխարհակալին,

յաղթեա քոյդ կըրից ներքին արտաքին:

ԺԹ. Սնչի շաշարհիւն:

Անուանի մեծատուն մը երեք զաւակ ունէր, երեքն ալ աղէկ կըթելլով և սորվեցընելով մեծցուց ինչպէս որ կը փափաքէր: Տեսնելով անոնց առաքինի վարքն ու կատարելութիւնը՝ հանեց իւր բոլոր ասլրանքը հաւասար երեքին բաժնեց: Բայց ունէր մէկ անգին քարով մատնի մը որուն նմանը չէր գտնուեր. աս մատնին պահեց քովն ու ըսաւ զաւկըներուն, թէ ս'ի որ ձեզմէ մէկ երեւելի գործք կամ գեղեցիկ առաքինութիւն մը ընէ՝ անոր կուտամ: Որդիքն իրմէն հրաման առին, որ երթան երեք ամիս պտըտին ու երեւելի գործքով մը դառնան: Սնչափ ժամանակ անցնելէն ետեւ դարձան եկան. հայ-

քը կանչեց զիրենք առջևն ու սկսաւ հար-
ցարննել, թէ ո՞վ աւելի մեծ առաքինի գործք
ըրած է: Առջի որդին պատմեց թէ ինձի պա-
տահեցաւ օտարական մարդ մը, որուն հետ
ընկեր ըլլալով բարեկամ եղանք, անանկ
ինձի հաւատացեր էր որ ինձի սնտուկ մը
ոսկի տուաւ պահելու առանց համբանքի և
առանց գրի. ուսկից շատ բան կրնայի վեր-
ցընելու. բայց շուշեցի հաւատարմութեան
գէժ մեղանչել, ամբողջ պահեցի, ու եկածին
սէս հանեցի ամբողջ տուի իրեն: Հայրը պա-
տասխանեց թէ բարի է գործքդ. բայց աս
առաքինութիւնն ընելով բնական պարտքդ
կատարեցիր, զի օտարին ոսկին գողնալով
պիտի ըլլայիր անիրաւ և զրկող, որուն հա-
տուցում պէտք է որ ըլլայ կամ հոս և կամ
հանդերձեալը: Երկրորդ որդին պատմեց
թէ ծովուն քովն էի, տեսայ որ տղայ մը
յանկարծ ծովն ընկաւ ու պիտի խղզուէր.
սիրտս չըզիմացաւ, մէկէն ծովը նետուեցայ
բռնեցի տղայն ողջ հանեցի ծովէն ազա-
տեցի: Պատասխանեց հայրը, թէ քու գործքդ
ալ բարի է. բայց դուն ալ բնական պարտք
կատարեցիր. զի ամեն մարդ պարտըկան
է իրարու օգնել և իրարու հասնիլ, մա-
նաւանդ վտանգի մէջ. որովհետեւ օգնու-
թեան հասնող մարդը օգնութիւն կը գտնէ,
և խստասիրտ մարդը անողորմ կը կոր-
սուի:

Ան ժամանակը երրորդ որդին պատմեց

հօրը , թէ անիրաւ մարդ մը նախանձելով
անանկ թշնամի եղաւ ինձի որ ետեւէս ըն-
կեր էր զիս սպաննելու . շատ մեծ դժուա-
րութեամբ երբոր կը զգուշանայի իրմէն ,
որ մը սպատահեցայ իրեն , տեսայ որ լերա-
նը ծայրը պառկեր կը քնանար . անանկ դար
ու վտանգաւոր տեղ էր , որ քունին մէջ
չարժածին պէս պիտի զլորեր վար իյնար
հազար կտոր ըլլար . նայեցայ վրան սիրտս
չդիմացաւ , ուզեցի որ զինքն ան վտանգէն
ազատեմ . իրաւ ինձի մեծ թշնամի էր , բայց
ես կամացուկ մօտեցայ իրեն ու զգուշու-
թեամբ արթընցուցի , որ ելաւ ան վտան-
գէն ազատեցաւ : Հայրը լսածին պէս վա-
զեց գրկեց աս առաքինի որդին ըսելով . սի-
րելի զաւակ , քեզի կը վայէ աս իմ անգին
մատնիս . զի քու առաքինութիւնդ արժանի
է ամեն բարեաց . որովհետեւ բարի ընել բա-
րերարին՝ է դորձ բնական . բայց բարի ընել
չարարարին՝ է գերազանց դորձք , գեղեցիկ
առաքինութիւն և գիւցազնական բարեգոր-
ծութիւն : Ահա այսպիսի մեծ գովասանքով
և սիրով հանեց մատնին գրաւ առաքինի զա-
ւակին մատն ու հայրական օրհնութեամբն
օրհնեց :

Այս պարզ և բարեաց անյիշաչարին ,
աննրման գործոյ տըրիտուր անգին .
քանզի վարձք գործոց վըսեմագունին ,
վըսեմ գերազանց չափակցեալ նըմին :

Թէ 'ի սոյն չբընաղ գործ տիրականին
բերիս նրկրբտիս զերթ առաքինին ,
վարձք անկըշուելի քեզ պահի յերկին ,
մեծապանծ փառօք յանմահից կարգին :

ԺԲ . Աշխատիրութիւն :

Արշակունեաց թագաւորութիւնը վերնա-
լէն ետև բոլոր Հայաստանն ոտնակոխ եղաւ
Պարսիկներէն . շատ նախարարներ պատուոյ
համար ուրացան հաւատքն ու շատ տեղ կրա-
կատուններ կը շինէին և կրակ կը պաշտէին .
իսկ բարեպաշտ մարդիկ մեծ հալածանաց
մէջ էին : Պարսիկներն ուրացողներուն վա-
տութիւնը տեսնելով բոլոր Հայոց ազգը կ'ա-
տէին , և նախատանօք վարելով ամեն ազգէն
անարդ կը համարէին Հայերը :

Աս ժամանակը սուրբ Վարդանայ եղբոր
որդին քաջն վահան տեսնելով սուրբ հա-
ւատքին հալածանքն ու ազգին խեղճութիւ-
նը՝ վառուեցաւ սիրտը ազգասիրութեամբ և
աստուածապաշտութեամբ . ուստի միաբանեց
իրեն հետ ամեն բարեպաշտ նախարարներն
ու կեանքը դնելով հաւատքին և ազգին հա-
մար , սկսաւ քաջութեամբ հալածել Հայաս-
տանէն կրակապաշտ Պարսիկներն և ուրացոյ-
ները : Թէպէտ շատ քիչուոր էին առջի բե-
րանը , բայց Աստուծոյ զօրութեամբն այնչափ
զօրացան , որ հազարաւոր Պարսիկները ցի-
րուցան կը ջարդէին զարմանալի քաջութիւն .

անանկ որ միայն վահանայ անունը զամենքը
կը դողացընէր :

Պերօզ Պարսից թագաւորը լսելով վահանայ
դորձքերը՝ անհամար զօրք հաննեց վրան ,
որ ջնջէ զինքը . բայց նա աստուածսպաշ-
տութեան և ազգասիրութեան հոգւով ա-
նանկ վառուած էր որ ոչ միայն չվախցաւ ,
հասցաւ աներկիւղ և քաջութեամբ մտաւ զօր-
քին մէջ իրեն քաջերովը , և սոսկալի ջարդ
տալով մէկալ դիէն ելաւ , ու սարսափեցուց
և խորտակեց Պարսից զօրութիւնը : Գրեթէ
ամեն սլաութեամբ մէջ այսպիսի քաջութիւն
ցիրուցան ըրաւ թշնամիները : Բայց վերջի
մեծ յաղթութիւնն եղաւ , երբոր երեսուն
քաջով մտաւ բիւրաւոր Պարսից բանակն ու
կայծակի նման զանոնք հալածելով մէկալ
կողմէն ելաւ . մինչև անհաւատ թշնամիները
վկայեցին թէ վահանայ օգնական աներկոյթ
զօրութիւն մը կայ . ուստի չէին համարձակեր
իրեն նայելու , թէպէտ ինքը զանոնք մարդու-
տեղ չդնելով քովերնէն կ'անցնէր :

Ապա Պերօզ մեռնելէն ետեւ Պարսից թա-
գաւոր նստաւ վաղարչ , որ լսելով վահանայ
անպարտելի քաջագործութիւնները զարմա-
ցաւ մնաց . զի քաջին դէմ ծեծկըւող զօրա-
պետները կը վկայէին թէ այսպիսի զօրաւոր
մեծ մարդ չէ տեսնուած , որ ազգասիրութիւն
աչքին բան մը չերևնար , ու օր ըստ օրէ կը
զօրանայ : վաղարչ սէր կապեց վահանայ
վրան , ու հրովարտակ խրկեց իրեն որ հնա-

զանգի հաշտուելով հետը : վահան հաւանեցաւ , թէ որ իրեն երեք խնդիրքը կատարէ : նախ՝ թող տայ իրենց որ ամեն տեղ քրիստոնէական կրօնքը պաշտեն փառաւորապէս . Հայ մարդ չուրացընեն , և կրակատուններն Հայաստանէն վերցընեն : Երկրորդ՝ թող զիտնան լաւն ու գէշն ընտրելու . բարի և քաջ մարդիկ սիրեն ու պատուեն . իսկ անարդ ու րացող մարդիկ չպատուեն կրակապաշտ ըլլալնուն համար : Երրորդ՝ թագաւորն իր աչքովը նայի և ականջովը լսէ ամեն մարդու գործքն ու քաջութիւնը . և չհաւատայ ստասաց զրպարտողներուն :

Վաղարշ թագաւորը տեսաւ որ արդար էին վահանայ խնդիրքները , ոչ միայն կատարեց գովելով անոր ազգասիրութիւնը , որ բոլոր ջանքն ազգին լաւութեանը համար էր , այլ և հրամայեց որ իրեն քովը գոյ քաջն վահանն ու փառաւորի պատուով աննման քաջութեանը համար : Ուստի երբոր վահան բարեպաշտ նախարարներով գնաց ներկայացաւ թագաւորին , ու խօսեցաւ ատենին մէջ զարմանալի ատենախօսութեամբ , ամենքը մեծապէս հաճեցան , և գովեցին անոր խոհեմութիւնը : Ապա տուաւ թագաւորը մեծ պատիւներ վահանայ , նաև սպարապետութիւն ազգին վրայ . նոյնպէս տուաւ ուխտապահ քաջ նախարարներուն իրենց պատիւը , և մեծապանծ փառք խրկեց զիրենք Հայաստան : Երբոր վահան հասաւ

Հայաստան՝ մեծ հայրապետն Յովհանն ման-
գակունի ելաւ առաջ սուրբ խաչով և սուրբ
նշխարքով Լուսաւորչայ՝ օրհնեց զինքն ու
տարաւ եկեղեցին բոլոր ժողովրդով, զովե-
ցին և փառաւորեցին զաստուած, որ փառա-
ւորեց իւր փառաւորիչը :

Ասկէց ետե վաղարշ տեսնելով վահա-
նայ հաւատարմութիւնն ու խոհեմութիւնը
խրկեց իրեն մարդպանութիւն, և եղաւ տէր
և զլուխ ազգին : Բոլոր Հայաստանն ցնծու-
թեամբ և ուրախութեամբ լեցուեցաւ, որ
անանկ փառաւոր ազգասէր իշխանը տէր ե-
ղաւ ազգին ու հայրաբար կը խնամէր զա-
մենքը : Իսկ մեծ հայրապետը նորէն օրհնե-
լով իւր քաջ իշխանը, խօսեցաւ գեղեցիկ
ճառ մը սքանչելի ատենաբանութեամբ. նախ՝
զովելով և փառաբանելով զԱստուած. եր-
կրորդ՝ մեծարելով վահանայ քաջութիւ-
նը, ազգասիրութիւնը և բարեպաշտութիւ-
նը. երրորդ՝ օրհնելով զամենքը, որ այսպէս
զօրացան փառաւորապէս : Իսկ վահան խո-
նարհելով առաջի Աստուծոյ շնորհակալ և
ղաւ, և անկէ ետե մինչև ցմահ նոյն բարե-
պաշտութեամբ և ազգասիրութեամբ կառա-
վարեց ազգը խոհեմապէս, և օրըստօրէ պայ-
ճառացուց թէ՛ քրիստոնեայ ժողովուրդը, և
թէ՛ ֆրիստոսի սուրբ հաւատքը. և աս բա-
րեպաշտ ազգասիրութիւնը և իշխանութիւ-
նը երեսուն տարի քշելով շատ աղէկութիւն
տեսաւ ազգը, և միշտ պատուեցաւ փառաւոր
անունը քաջին վահանայ :

Այս պատգամ սիրոյ կըտակ ճըշմարտին ,
 վառիլ և մաշիլ 'ի սէր ընկերին .
 այս գործ է սիրող քաջազնին ,
 ծախել զոր ունի 'ի սէր ազգային :
 Տուր 'ի սէր ազգին կեանք քո և մարմին ,
 կեալ մընալ անմահ 'ի սընունդ նորին .
 զի կեալ վասն անձին է կեալ սոսկ մարմին ,
 կեալ 'ի պէտս ազգին է բանականին :

ԺԳ . Ուրեմիւր-Ըիւն :

Երևելի խոհեմ մարդ մը ունէր երկու
 որդի . որ շատ մեծ հոգ ունեցաւ երկուսն ալ
 ազէկ մեծցընելու կրթելով և ուսումն սոր-
 վեցընելով՝ որ ընտիր խելացի մարդիկ ըլլան .
 և ինչպէս որ կը փափաքէր ազնիւ խելացի
 զաւակաց հայր ըլլալու՝ փափաքին հասաւ .
 զի անանկ շնորհալի իմաստուն զաւկըներ և
 զան , որ աշխարհք կը զարմանար անոնց խել-
 քին , քաղաքավարութեանը և պարկեշտու-
 թեանը վրայ :

Աս սիրուն զաւկըները երբոր ասանկ շնոր-
 հալի կը ծաղկէին մատաղ հասակի մէջ , հայ-
 րը ամեն բան կը ձգէր ու անոնց վրայ նայե-
 լով կը զմայլէր . շատ անգամ գործը կը ձգէր
 կը վազէր կ'երթար զաւկըները տեսնելու .
 որչափ նեղութիւն ունենար , անոնց երեսը
 նայածին պէս՝ կը մոռնար : Որչափ որ անոնց

առաքինութիւնն ու եղբայրսիրութիւնը կ'եւ-
 ւեինար՝ հօրը սէրն ալ այնչափ կը բորբոքէր .
 անանկ որ ամեն վայրկեան կը դողար վրա-
 նին . նոյնպէս անոնք ալ սիրական ծնողքին
 վրայ կը դողային որդիական սիրով : Ուստի
 ասոնք առաքինութեան պատկերք մը եղած
 էին աշխարհիս մէջ իրենց բարի վարքովը :
 Սակայն ասոնց սէրն ու քաղաքավարութիւնն
 անանկ դժոխային նախանձ մը բերաւ բռնա-
 ւոր իշխանին , որ կը տիրէր նոյն քաղաքին
 անիրաւութեամբ , մինչև սկսաւ ետևներնէն
 կ'յնալ պատճառներ փնտրուել , որ զիրենք
 կորսնցընէ . վերջապէս սուտ բանով մը վե-
 րուց երկու տղայն ալ բանտը դրաւ սուտ վը-
 կայներով , ու հաստատեց որ երկուսն ալ
 մեռնին . խեղճ հայրը երբօր լսեց , խելքը
 զլխէն գնաց , վազեց գնաց բռնաւորին ոտքն
 ինկաւ , խնդրեց աղաղակեց , որ ողորմի խը-
 նայէ զաւկըններուն ու չմարէ ճրագը , որ սքան-
 չելի բարի օրինակ մնան աշխարհիս վրան , և
 ծնողական սրտին մխիթար ըլլան : Այսպիսի
 աղետալի խօսքերով որչափ որ ջանաց բռնա-
 ւորին սիրտը կակըղցընել , այնչափ քարացաւ
 նա , մինչ զի քովի մեծամեծներուն սիրտը
 չզիմացաւ՝ անոնք ալ սկսան աղաչել : Ողոր-
 մելի հայրը կ'աղաղակէր որ անոնց տեղը
 զինքն սպաննէ . իսկ իշխանները կ'աղաչէին
 որ գէթ մէկ տղայն չսպաննէ թողու ծնողքին
 մխիթար :

Աս անօրէն բռնաւորը որովհետև կ'ուզէր

ար ծնողին սիրտը խորտակէ, հրաման հանեց որ երկու որդւոյն մէկը պէտք է որ մեռնի . բայց հայրը որն որ կ'ուզէ՝ ան թող մեռնի . ուստի բերին զաւկընէրը բռնաւորին առաջը . ցաւալի հայրն ալ հոն բերին որ որոշէ, մէկ զաւակը մեռնելու տայ, մէկալն առնէ իրեն : Շարժեցաւ խեղճին ծնողական գուլթը, այլայլեցաւ արիւնը, նայելով զաւկընէրուն վրայ սիրտը կտրտեցաւ, վաղեց դնաց փաթթուեցաւ զաւկընէրուն . ողորմագին ձայնով ինզրեց բռնաւորէն որ երկու զաւկին ալ խնայէ, ու զինքն սպաննէ : Տեսաւ որ մտիկ չըրաւ, նորէն աղաղակեց . ո՛վ բռնութեանս, ո՞ր զաւակս տամ, և ո՞րը պահեմ . երկուսն ալ սիրուն և առաքինի, երկուսն ալ անգին մխիթար ծնողական սրտիս, երկուսն ալ հոգւոյս ճրագը և սրտիս փառքը . աս աչքերս ինչպէս տեսնեն անմեղ զաւկիս մահը . աս ոտքերս ինչպէս կոխեն զաւկիս արիւնով ներկած հողը . շատ աղէկ է որ ես մեռնիմ . քան թէ աննման զաւկիս մահը տեսնեմ : Նայիս անանկ այլայլեցաւ սիրտն ու երևակայութիւնն որ միտքը կորսընցուց, չգիտցաւ ըրածը . ալ չգիմացաւ սիրտը, հանեց սուրը զարկաւ ինքզինքը մեռցուց և իր արիւնով շարժեց ամենուն սիրտն ու զո՛հ եղաւ զաւկընէրուն . և այսպէս զանոնք աղատեց իր մահուամբը :

Այս է բընութեան անժոյժ բըռնութիւն, տենչայ զաւակաց զոհել զիւր արիւն .

այս ցաւած սրբախի կիրք անհրճարին ,
 վազվազեալ բերի յաղէտ դառնագոյն :
 Գու զաւակ ընտիր բարեկիրթ ներհուն ,
 ծնողական սրբախ մըխիթար սիրուն .
 ջանա սպանծալի վեհանալ 'ի նոյն ,
 փառաւոր անմահ 'ի կեանս 'ի մահուն :

ԺԴ . Օճողական Կերք :

Իդոմենէ դեկալիոնեան կրետէի թագաւորը , տրոյական պատերազմին ժամանակը կ'երթայ նոյն քաղաքը պաշարելու Յունաստանի ուրիշ թագաւորներուն հետ : Աս քաղաքը կործանելէն ետեւ , Իդոմենէ կը մտնէ նաւն որ քաղաքն երթայ . Բայց այնպիսի սաստիկ ալէկոծութիւն մը կը պատահի , որ ամենքը կը յուսահատին , իսկ փորձ և զօրաւոր նաւաւարները կը հաստատեն թէ աս վտանգէն ազատելու ճար չկայ : Ամեն մարդ մահն առաջը կը տեսնէր , ամենուն կ'երևնար թէ անդունդը բերանը բացեր է որ զիրենք կլանէ . ուստի ամենքը լացով ողբով կուլային իրենց գժբազդութիւնը , որ գերեզմանի ալ արժանի չեղան :

Իսկ Իդոմենէ վերցուց աչքերը երկինք դառն տրտմութեամբ սկսաւ ազազակել : Ո՛վ ամենակալ տէր , դուն որ ունիս տէրութիւն ծովուն ալիքներուն վրայ , լուր ողորմելոյս , ողորմէ խեղճ թշուառիս . ահա կ'ուխտեմ որ եթէ զիս ազատես ու հասցընես իմ

կղզիս կրետէ՛ ծովուն զարհուրելի բռնութիւնը
խորտակելով, ես զոհեմ՝ քեզի ան գլուխն որ
նախ աչքիս երևնայ :

Սակայն իր որդին գիտնալով հօրը դար-
ձը պատրաստուեր էր որ գիմաց երթայ ու
հօրը հետ գրկախառնի . խեղճը չէր գիտեր
թէ ան պիտի ըլլար իրեն անձին կորուստ :
Հայրը ազատելով ալէկոծութենէ շտկեց
նաւը դէպ ՚ի նաւահանգիստը, տեսաւ հե-
ռուէն հայրենիքը՝ ուրախանալով շնորհա-
կալ կ'ըլլար Աստուծոյ, որ իւր ուխտին հա-
ճեցաւ ու զինքը ցանկալի երկիրը հասուց ,
սակայն մէկէն իմացաւ թէ քանի տրտմալի
էր ըրած ուխտը : Ասով հասկըցաւ իր դըժ-
բաղդութիւնը, և կը ցաւէր անխորհուրդ
ուխտին վրայ : Մինչ զի կը վախնար հաս-
նելու քաղաքը և տեսնելու իր ընտանիքը .
ևս առաւել կը դողար որ չըլլայ թէ որդին
տեսնէ, որ շատ աւելի սիրելի էր աշխարհիս
մէջ : Սակայն անգութ ձախորդութիւնն աշ-
խարհի, որ կը ջանայ միշտ պատժելու մար-
դիկ և խոնարհեցընելու մեծամեծները, կը
հալածէր աներևոյթ ձեռքով զիդոմենէ : Վասն
զի հազիւ թէ հասաւ քաղաքն ու չհամարձա-
կելով աչքը վերցուց որ նայի, ահա տեսաւ
սիրական որդին, որուն համար էր վախն որ
չըլլայ թէ տեսնէ . մէկէն զարհուրելով ան-
գին դարձուց երեսը . աչքը կը փնտրուէր
ուրիշ գլուխ մը տեսնելու, որ քիչ սիրածն
ըլլայ, որպէս զի ծառայէ զոհին, բայց պա-

րապ տեղը կը նայէր . զի որդին որդիական սիրով վաղեց ամենէն առաջ հասաւ կարօտալի հօրը , փաթթուեցաւ վզին փափաքանօր . բայց տեսաւ որ հայրը տրտմութեամբ լեցուած ոչ երեսը կ'ուզէ նայիլ , և ոչ իւր գգուանքը կ'ընդունէր , այլ արտասուօք կ'ողբար , զարհուրեցաւ տղայն , չղիմացաւ սիրտը . Ո՛վ հայր իմ , ըսաւ . ուսկից է ատ քու տրտմութիւնդ . այսչափ երկար հեռաւորութենէդ ետե ինչո՞ւ կը վշտանաս որ թագաւորական քաղաքդ հասար . և ինչո՞ւ զաւկիդ ուրախութեանը վրայ տրտմեր ես . ի՞նչ ըրի ես , որ աչքդ ինձմէ կը դարձընես ու կը վախնաս երեսս նայելու : Հայրը տրտմութեամբ լեցուած չունէր կարողութիւն որ պատասխանէ . վերջապէս խորունկ հառաչանօք սկըսաւ ըսել . Ա՛հ տէր , ի՞նչ խոստացայ ես քեզ , և դուն ի՞նչ գնով ազատեցիր զիս ալեկոծութենէ . տար զիս տուր ալիքներուն և ժայռերուն , խորտակէ զիս , որ կատարի տրտմալի կեանքս . թող որ ապրի որդեակս : Ո՛վ բռնութեանս . ահա առ իմ արիւնս , ու իննայէ զաւկիս : Այսպէս խօսելով քաչեց սուրն որ ինքը զինքն սպաննէ , ու որդին ազատի մեռնելէն : Բայց հասան հոն մեծամեծները չորս դին կեցած՝ բռնեցին ձեռքն արգիլեցին :

Սոփրոնիմոս ձեր պատգամախօսը հասաւ իրեն ու սկսաւ զինքը համոզել , թէ ի՞նչ հարկ կայ որդիդ զո՞հ ընելու , առանց անոր ալ կ'ըլ-

լայ . քու խոստումդ է անխոհեմ . Աստուած
չուզեր բնաւ պատուիլ անգթութեամբ . ըզ-
գոյշ կեցիր չըլլայ թէ աւելցընես մեղքդ ուխ-
տիդ յանցանքին վրայ , կատարելով ուխտդ
ընդդէմ օրինաց բնութեան : Զոհէ հարիւր
ճերմակ ցուլ , ցանէ անոնց արիւնը սեղանին
չորս դին , պսակելով ծաղիկներով , և ծխե-
լով անուշահոտ խունկեր . աւելի ընդունելի
է ատ Աստուծոյ :

Իգոմենէ դլուխը կախած կը լսէր աս խօս-
քերը , բայց որդւոյն կսկըծուն սաստիկ խռո-
ված , գէմբը դեղնած այլանդակ , ամեն կէ-
տի գոյնը կը փոխուէր , ու բոլոր անդամքը
կը դողային սարսափմամբ : Իսկ որդին բանը
հասկընալով աղաղակեց հօրը . Ահա ես հայր
իմ . քու որդիդ պատրաստ է մեռնիլ զոհ ըլ-
լալ Աստուծոյ . չըլլայ թէ անոր բարկութիւ-
նը քեզի բերես . ես զոհ կը մեռնիմ . որպէս
զի իմ մահս պահէ քու կեանքդ : Զարկ
հայր իմ , մօրթէ զիս . մի վախնար թէ ան-
արժան որդի կ'երևնամ քու մեծութեանդ՝
վախնալով մահուրնէ : Հայրը տղուն աս
քաղցր ձայնն որ լսեց բոլորովին խորտակե-
ցաւ սիրտը , կորսնցուց մտքին կարողութիւ-
նը՝ ուխտին բանը միտքը բերելով սարսափե-
ցաւ , արիւնը բռնկեցաւ , վերուց սուրն որ
զարնէ . տղայն սրին գէմն ելաւ , յանկարծ
որդւոյն սիրտը մտաւ սուրը , թարմ արիւնը
ողեխառն սկսաւ վազել : Քովի եղողները
մինչև որ բռնեցին , արիւնաթաթախ սուրը
տղուն սրտէն դուրս հանեց , որ կը ծխար :

Ողորմելի տղայն աւելի սիրական ըլլալուն հօրը , աւելի խեղճ եղաւ . նայիս ինկաւ վազած արիւնին մէջ , աչքը կիսաբաց խաւարած ստուերաւ մահու . նման դեղնցիկ շուշանին , որ արմատէն կտրելով արօրէն՝ կ'էյնայ դաշտին մէջ խամբած խորտակած , չկըրնար վեր կենալ . թէպէտ դեռ չէ կորուսած բնական ճերմակ գոյնը , բայց կեանքը մարած է , ու երկրէս ալ չկրնար սնունդ առնելու : Այսպէս եղաւ սիրուն որդին իգոմենայ , որ թարմ և նորահաս ծաղիկ ըլլալով հնձեցաւ ծաղկաթիթիթ հասակին մէջ :

Իգոմենէ սասաթիկ կսկըծուն անդգայ և խելագար եղաւ . ոչ ուր եղածը գիտէր և ոչ ինչ ըրածը : Վազելով դէպ 'ի քաղաքը որդին կը հարցընէր : Իսկ քաղաքացիք տեսնելով աս զարհուրելի դիպուածը՝ ցաւակից եղան խեղճ որդւոյն , ու երես դարձուցին թագաւորէն : Իսկ բարեկամներն առին թագաւորը նաւը դրին ու ծովն ելան գնացին : Իգոմենէի խելքը զլուխն եկաւ , հասկըցաւ որդւոյն աղէտալի դիպուածը . շնորհակալ եղաւ բարեկամներուն , որ զինքը հանեցին ան երկրէն , որ սիրական զաւակին արիւնովը շաղուած էր , ուր չէր կարող բնակելու . զընաց Սաղնատինա նոր քաղաքը շինեց , ու հոն հաստատեց թագաւորութիւնը՝ միշտ ողբալով ան վրայ : զնիւ զաւկ

Բարեզարգ զաւակ տայ զարեն անգին ,
զոհէ զայն 'ի սէր ծընողականին .

զոր փոխ էր առեալ յարենէ նոցին ,
ընծայէ սիրով կենաց տըւողին :
Քեզ է օրինակ , մանուկ դիւցազին ,
զո՛հ լինել ծնողաց զո՛հ կենարարին .
զի այն է կեալ միշտ անմահ 'ի մահին ,
անմահ յիշատակ թողեալ յաշխարհին :

ԺԵ . ՀԱՅՐԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՂԻՍԱՐԵԹԻ

ԴՆՊՈՎԱԾ ԱՆՈՎՆԻ :

Թ. Կարգը՝ Սիպերիայի մայրաքաղաքը շինուած է թոպոլ և իրթիշ գետերուն միջոցը , որուն հիւսիսակողմը կը շրջապատէ ընդարձակ անտառ մը ու կ'երթայ մինչև սառնապատ ծովը : Աս միջոցը կայ 1100 վերստ ինչուան ապառաժ լեռները , միշտ ծածկած են սառերով . ուր ջրերը սառած ըլլալով ոչ դաշտերը կ'ոռոգանեն և ոչ ծաղիկ մը կը բուսցընեն : Թէ որ աւելի բևեռին մօտենաս , և ոչ մեծ ծառ կը տեսնես . այլ տեղ տեղ անպէտ թուփեր , բժշկական խոտեր և կենդանիներ :

Ահա ասոնք են աս տխուր տեղերուն զար-
գարանքը : Ապա կ'երևնան ճախին տեղեր
լեցուն մամուռներով, որ կ'երեցընեն բնու-
թեան ճիգը . անկէ ետե ալ բոյս չերևնար .
ցուրան ու սառը կը թագաւորէ : Սակայն
բնութիւնն ուրիշ տեսարան մը կ'երեցընէ,
որ է հիւսիսային արշարոյսը . հորիզոնին վրայ
կ'երևնայ շատ անգամ լուսավայլ կամար և
շարժական լուսեղէն սիւներ երկինքը կա-
խուած, որ մեծ զուարճութիւն և զարմանք
կը բերեն մեր կողմերէն պատրուածներուն :
Թողոյսք մայրաքաղաքին հարաւային կողմէն
կ'անցնի իշխմ' գետը, ուր տեղ տեղ սերմա-
նած են զաշտերը . իսկ զառն լիճը սահման է
Խըռխըղ թաթարներուն . որոնք թէպէտ այլ-
ազգ են, այլ զարմանալի աւելորդապաշ-
տութիւններ ունին հանգերձ կախարդու-
թեամբ : Շատ անգամ գէպ 'ի երկինքը կը
կռուին, թէ ուրիշին խնդիրքը կը կատարես՝
մերը ինչո՞ւ չես կատարեր . երբեմն հրացան
քաշելով կը սպառնան, որ տայ աստուած
իրենց խնդիրքը : Աս քաղքին ձախակողմը կը
շրջապատէ իրթիշ գետը, իսկ աջակողմը
Թողոլ գետը, ուր անբոյս և անբեր տխուր
տեղեր են . ուրիշ բան չերևնար, եթէ ոչ՝
ժայռեր իրարու վրայ դիզած . օդը թանձր,
աստիճանը ծանր և արեգակը արտում :

Իշխմ' գաւառն աւելի բարեխառն ըլլալով՝
Սիպերիայի պարտէզը կը սեպուի . որովհե-
տե ամառ կը տեսնէ . և ձմեռը միայն ութ

ամիս կը տեւէ . բայց ցուրտը շատ սաստիկ է , մանաւանդ երբ հիւսիսային հովը կը փչէ : Սեպտեմբերի մէջ ամեն ջուր կը սառի և կը տեւէ մինչև մայիսին վերջը . անկէ ետև ծառերը կը սկսին կանանչիլ , և բոյսերէն ահողջ հոտ բուրել . թռչուններն երգելով կը զուարճանան , հիւսիսային սաղերը ջրերուն երեսը կը կարկաչեն , արագիլն ու սպիտակ կռունկն եղէգներուն մէջ բոյն կը շինեն ձագհանելու համար . սկիւռ (զինճապ) կենդանիները մէկ ծառէն մէկալը ցատքելով կը ձայնեն : Բնութեան աս զուարճալի տեսարանը քաջապերելով կը զօրացնէ բնակիչները , որոնց երջանիկ օրերն ասոնք են : Բայց որոնք աղէկ երկիրներէն հոն արսորուած են , ամենևին զուարճութիւն չեն իմանար ասանկ բաներէն :

Աս անբաղդ արսորուածները մէյմէկ զիպուածով քշուեցան հոն , որոնց մեծ մասը թոպուք քաղքին քովերը կը բնակին մինչև իշխմի սահմանը . ոմանք դատերու մէջ կը բնակին խրճիթներով : Ռուսաց տէրութիւնը ողորմելով հոգացաւ իրենց որսորդութիւն ապրուստի համար . սակայն աս ողորմելի մարդիկը ամեն դի սիրած ըլլալով՝ սր կողմն որ նայիս՝ սրաիդ դութը կը շարժի , և ամեն տեղ խեղճութիւն կը տեսնես :

Միւս քաղաքը կը սեպուի Սեպտեմբրի , ուր կը նստի երկրորդ կառավարիչ իշխանը . ասկէց իրեք վերստ հեռու ջրոտ

անտառին մէջ բոլորակ լճին քով կը բնակէր
 սքսորուած տուն մը . երեք հոգի էին , այր
 կին և դուստր . այրն էր 45 տարուան Պետ-
 ըոս Սփինճեր անուամբ . կինը 30 տարուան
 Ֆէոտորա անուամբ . իսկ դուստրը փոքրիկ
 և զեղեցիկ ծաղկափթիթ եղիսաբեթ ա-
 նուամբ : Աս խեղճերը փակուած ըլլալով աս
 անմարդաբնակ անտառին մէջ ամենեւին հա-
 զորդակցութիւն չունէին մարդու հետ : Սփին-
 ճեր միայն կ'երթար որսի , այլ բնաւ չէր
 կարող Սախմբա քաղաքը մտնելու . իր կինն
 ու աղջիկը մարդ մը չէին տեսեր , բաց 'ի
 ազբատ թաթարներէն որ իրենց կը ծա-
 ոայէին . նաև մարդ չիյտէր թէ ոսկից են ,
 որսն ցեղէն և ինչ պատճառով սքսորուած
 են : Միայն թուրք քաղքին մեծ իշխանը
 զիտէր , ու իր տեղապահ իշխանին ալ չէր
 յայտներ որ կը նստէր Սախմբա : Վասն զի
 երբոր ասոնք հոն սքսորուեցան՝ իշխանը
 խրկեց զանոնք Սախմբայի իշխանին ու պա-
 տուիրեց որ անոնց համար յարմար բնակա-
 րան մը շինել տայ հանդերձ փոքրիկ սլարտի-
 զով . նաև հոգայ իրենց կերակուրն ու հա-
 զուստը . բայց սաստիկ արգիլած էր որ ոչ
 հազորդակցութիւն ունենան գրսի հետ , և
 ոչ թուղթ մը անցընեն Ռուսոց տէրութեան
 կամ թագաւորական քաղաքը :

Այսչափ զղուշութիւնները կարծիք կը
 բերէին թէ պէտք է որ ասոնք մեծ ցեղէ մը
 եղած ըլլան , Սփինճեր անուան տակը ծած-

կած կայ ուրիշ փառաւոր անուն, համեստ անբաղդութիւն և մեծ անիրաւութիւն կամ եղեւն : Որչափ որ ջանացին իմանալու ասոնց որպիսութիւնը, այնչափ ծածուկ մնաց : Երբեմն երբեմն որսորդները կը մտնէին ան անտառին մէջ . երբոր կը հասնէին լճին քովն ու կը հարցընէին անոնց անունը, պատասխան կուտային, թէ աս խրճթին մէջի բնակիչները դժբաղդ ողորմելի են : Անոնք ալ զթալով իրենց վրայ՝ կը հեռանային ըսելով, աստուած ողորմի ձեզի, և որ մը տանի ձեր հայրենիքը հասցընէ :

Աս լճին մէկ կողմն էր ընդարձակ դաշտ գերեզմանաց, ուր կ'երևնային մեռելի ոսկորներ, որ յայտնի կ'երեցընէին թէ հոն կայ եղեր հին ժողովուրդ . որոնց ոսկի զարդերն որ իրենց հետ թաղուած էին ժամանակով, մարդկային ագահութեամբ գտնուեցան ու յայտնի եղան : Իսկ լճին արևելեան կողմը կար փայտաշէն փոքրիկ մատուռ մը, որ քրիստոնեայք շիներ էին :

Արդ Սփինճեր աս կողմերս մինակ պարտելով երկայն ձմեռուան մէջ կը զարնէր զանազան կենդանիներ . կզնաքիս (զէրտէվա) սամյր, աքիս (քաբում), ուր խիտ շատ կան : Ասոնք կը խրկէր թոպոլսք ծախել կուտար, ու կնկանը ուղած բաներն առնել կուտար . աղջրկանը համար ալ հարկաւոր գրքեր բերել կուտար : Իսկ երկայն գիշերները կը պարապէին իրենց սիրական զաւկին կրթու-

Թիւն տալու համար, որ պարկեշտութեամբ նստելով ծնողացն առջև կը կարդար. միշտ ծնողքը կը ջանային ընտիր պատմութիւններ ու երևելի գործքեր կարդացընելու Եղիսաբեթին, որ վառի սիրտը առաքինութեամբ և աստուածապաշտութեամբ. հայրը կը սորվեցընէր վառաց և աղնուականութեան մեծութիւնը և գեղեցկութիւնը. իսկ մայրը համեստութիւն և բարեպաշտ սովորութիւններ. հայրը կը սորվեցընէր, թէ ինչպէս պէտք է առաքինութիւնը յարգել, իսկ մայրը՝ ինչպէս պէտք է սիրել առաքինութիւնն ու պարկեշտութիւնը: Սա բարի կրթութիւններէն առաջ եկաւ արիական բնաւորութիւն, հրեշտակային քաղցրութիւն ու մխիթարական կենակցութիւն:

Իսկ երբոր ձիւնը կը սկսէր հալելու, և գետինը կանաչնալու, Սփինճեր պարտէզը կը հողար, Ֆէոտորա կը պատրաստէր սերմը. Եղիսաբեթ կը ցանէր ան փոքրիկ պարտէզն որ ցիցերով շրջապատած էր և զարդարած փոքրիկ ծառերով, որոնց ծաղիկը անոյշ հոտ կը բուրէ: Կէս օրուան ժամանակը կ'աշխատէր ծաղկոցին մէջ, ուր կը հասցընէր զանազան ծաղկըներ, որ անձանօթ են մեղի. և ասոնցմով կը զարդարէին Եղիսաբեթի դուխն՝ ըսելով. Եղիսաբեթ, միտքդ զիր թէ հայրեննացդ ծաղկըներէն են. ասոնք նման են քեզի. երանի թէ ոչ ասոնք անցնէին և ոչ դուն:

Սփինճեր երբոր պարապ կ'ըլլար, լուռ կե-
նալով կը մոմըտար ու խորին հառաչմամբ կը
նայէր գէպ 'ի հայրենեաց կողմը, թէպէտ
կինը գգուելով կը մխիթարէր զինքը. այլ ա-
ւելի կը մորմարէր սիրաը՝ մանաւանդ կնոջը՝
զաւկին վրայ նայելով: Ուստի կը կանչէր.
ահ Ֆէոտորա, ինչո՞ւ կամեցար հետս միատեղ
պրտորուելու. լաւ էր որ զիս մինակ թողուիր
հոս. գէթ գուն զաւկովդ հանդիստ կ'ըլլայիր
մեր հայրենիքը քու պատուովդ, ես ալ հոս
առաւել գոհ կ'անցընէի ցաւալի օրերս: Աս
բանն որ կը լսէր Ֆէոտորա՝ ողորմադին նայ-
ուածքով կ'արտասուէր. և ասով ցոյց կուտար
թէ սրչափ մեծ սէր ունէր քաղցր ամուսնոյն
վրայ. անանկ որ և ոչ օր մը առանց անոր
կրնար ըլլալու. նաև զինքը թշուառ չէր սե-
պեր միատեղ և ցաւակից ըլլալովը. գիտէր
որ ամեն բան աստուածային կամքովը կ'ըլ-
լայ. ուստի մխիթարուելով կը ջանար որ միշտ
սիրան առնէ ընկերին:

Միշտ կը ջանար անոր կամքը կատարելու
և սիրած կերակուրը պատրաստելու. մաք-
րութիւնն ու խաղաղութիւնը կը թագաւորէր
իրենց վոզրիկ բնակարանին մէջ. իրենց ա-
մեն բանը պարզ և ադրատին էր, որ Սփին-
ճերին որսորդութեամբը կը հոգային: Սե-
նեկին պատերը զարդարած էին Ֆէոտորայ-
ին ու Եղիսաբեթին քաչած նկարներով.
Ներքնասենեակը տուեր էին Եղիսաբեթին.
ունէին և ուրիշ տուն՝ թաթար ծառային

համար, ուր կը դնէին ամաններն ու պարտի-
զին գործէրները :

Իրենց ժամանակը կ'անցնէր կամ' ներքին
բաները հոգալով, և կամ' ծառի կեղևէ
փսիաթ շինելով գետինը փռելու համար .
Իսկ երբոր կիրակի կ'ըլլար՝ Ֆէոտորա հա-
ռաչելով կը արտմէր պատարագ շտանելուն
համար, թէպէտ սրբութեամբ և աղօթքով
կ'անցընէր սուրբ Բարսեղի պատկերքին ա-
ռաջը, որուն շատ ջերմեռանդ էր և պաշտ-
պան աւեր էր իր մատաղ հասակէն : Այս-
պէս ամեն օր ջերմեռանդութեամբ և բարե-
պաշտութեամբ անցընելով իրենց միտքը լու-
սաւորած էր և սիրտը մխիթարուած քաջա-
լերութեամբ :

Իսկ Եղիսաբեթ չորս տարուքնէ 'ի վեր
աս Սիպերիայի անտառը բնակելով ասկէ 'ի
զատ ուրիշ հայրենիք չէր դիտեր, և իր ան-
մեղ սիրտը ան պարզ բնական բաներով կ'ու-
րախանար : Երբեմն կ'ելէր լճին քովի ժայ-
ռերուն վրայ կը ժողվէր բազէի և անդեղի
հաւկիթներ . շատ անգամ կը բռնէր վայրի
աղաւնիներ, ու թռչնարանին մէջ կը շատցը-
նէր . և անանկ կը զուարճանար սիրան որ
կարծէր թէ ասկէ աւելի երջանկութիւն չը-
կայ աշխարհիս վրայ իրեն համար . իր առողջ-
ջութիւնը կը զօրանար սովորելով օդին, և
իր հասակը կ'աճէր շարժմամբ և կրթու-
թեամբ : Դէմքին վրայ հանդգած կ'երևնար
անմեղութիւն և հանդարտութիւն, և օր

ըստ օրէ իւր հաճութիւնը կը շատնար, ու
զեղեցկութիւնը կը պայծառանար, որ մի
միայն մխիթարութիւն և ցնծութիւն էր
ծնողայրը. որոնց առջին սիրուն ծաղիկ նման
կը բացուէր, ինչպէս վայրի ծաղիկը միայն
արևին ներկայութեամբ կը բացուի, թէ-
պէտ իւր գոյնն ու զեղեցկութիւնը միշտ ու-
նի. այսպէս կ'ըլլար Եղիսաբեթ երբոր ծնող-
քը կուգային իրեն մօտ, որոնց պարտական
կը ճանչնար իր կեանքը:

ՂԻՂՈՒՄԻ ԵՐԷՐՈՐ :

Երբոր մարդուս ախորժակը քիչ առար-
կայի վրայ կը ժողվի՝ շատ ազդու և փափուկ
կ'ըլլայ, ինչպէս էին Եղիսաբեթի սէրն ու ա-
խորժակը. որ ուրիշ մարդ չէր ճանչնար, ե-
թէ ոչ իր ծնողքը. անոնք միայն կը սիրէր,
և անոնց հետ միայն կը կենակցէր. անոնք
էին միայն իր տէրը, պաշտպանը, ընկերնե-
րը, մանաւանդ իր վարպետներն ու սորվեցը-
նողները: Կը տեսնէր որ ամեն բան անոնցմէ
կուգար իրեն, և առանց անոնց բանի մը կա-
րող չէր. ոչ քոյր ունէր, ոչ եղբայր, ոչ ազ-
գական և ոչ ծանօթ. միշտ իրեն աչքը ա-
նոնց երեսն էր, որոնք խոհեմութեամբ ի-
րենց ցաւը կը պահէին իրենց սիրական զաւ-
կէն, որ չըլլայ թէ քաղցր սիրտը կօտրի վըշ-
տանայ:

Սակայն երբոր սկսաւ հասակն աճիլ և

ընտրողութիւնը հասունանալ, սկսաւ հետաքրքրութիւնն ալ աւելնալ. կը դիտէր որ սիրական ծնողքը միշտ միակերպ չեն, ծածուկ կը տեսնէր որ մայրը կուլայ, հայրը կը հառաչէ. հասկըցաւ որ իրենց դժբաղդութիւն մը պատահած է: Ուստի սկսաւ ազաչել իրենց որ պատճառն իմացընեն իրեն. բայց անոնք ուրիշ բան չէին ըսեր, այլ միայն կ'ողբային իրենց հայրենիքը. չէին ուզեր որ անոր անմեղ սիրտը իրենց անտանելի վշտին հաղորդեն. չէին իմացըներ թէ ինչ մեծութենէ ան խեղճութեան հասեր էին:

Եամանակէն ետեւ երբոր մանկութեան յաջորդեց պատանեկութիւնը՝ իմացաւ ծնողաց տրտմութեան պատճառն ու սկսաւ ինքն ալ հաղորդակցիլ անոնց վշտին, ուստի ձգեց անմեղութեան դրօսանքը, թողուց իր պարտէզն ու ծաղկըները, թռչունները սիրելէն դադրեցաւ. երբոր լճին քով կ'երթար, ոչ ձուկ բռնելու կը նայէր և ոչ նաւակը նստիլ խաղալ. այլ կը մտածէր թէ ինչ պիտի ըլլայ իրենց վախճանը. երևակայութիւնն անանկ սիրտը կը խռովէր որ հոգին կը քաղուէր: Երբեմն ժայռին վրայ նստած՝ աչքը ջրին վրայ հաստաաւելով կը մտածէր թէ ինչ առիթ կրնայ ըլլալ որ կարենայ դադրեցընել ծնողացն արտասուքը. որոնք անդադար կուլային իրենց հայրենիքը. բայց եղևսաբեթ չէր կրնար երևակայել, թէ ինչ բան էր հայրենիքը. որովհետեւ ինքը ոչ ան մե-

ճութիւնը տեսեր էր և ոչ կրնար երևակայելու : Սակայն միշտ մտածելով կը յափշտակուէր . ետքը աչքը երկինք վերցընելով օգնութիւն կը խնդրէր ստեղծողէն . երբեմն այնչափ խորունկ կը մտածէր որ ձիւն անձրև կուգար վրան՝ ու չէր ելլեր : Իսկ երբոր ծնողքը կը կանչէին զինքը՝ մէկէն կը վազէր կ'երթար կամ դաս առնելու և կամ մօրն օգնելու : Բայց երբոր անոնք իրմէ կը հեռանային , և երբ կ'աշխատէր կամ կը պառկէր , մի միայն մտածութիւնն էր որ ինչպէս երթայ Բեթրապուրկ , ու ծնողքն ազատէ ան խեղճութենէն . և աս խորհուրդը աստուածապատմութեամբ անանկ սրտին մէջ պահեր էր որքնաւ չյայտնէր պիտի , մինչև որ չյաջողի և ճամբորդ չըլլայ :

Ահա այսպէս էր Եղիսարեթին արիական սիրան ու խորհուրդը . այսպէս էր անլախ զիտաւորութիւնը մատաղ կուսին : Թէպէտ միտքը կուգային մեծամեծ վտանգներ և դժուարութիւններ , բայց սրտին արիութիւնը , կամքին բռնութիւնը և վստահութիւնն առ աստուած՝ զինքը քաջալերելով կը զօրացընէին թէ ամեն բանին ալ պիտի յաղթէ : Երբոր կը մտածէր որ անտառէն դուրս ելլելու կարողութիւն չունի , մօտ գեղը գնացած չէ , ինչպէս պիտի երթայ մինչև Բեթրապուրկ , ինչպէս պիտի ճամբորդութիւնընէ այնչափ ազգերուն մէջէն , որոնց ոչ լեզուն գիտէր և ոչ բնութիւնը՝ նորէն կը խըն-

գրէր աստուածային օգնութիւնը . խոնարհելով առաջի աստուծոյ կը խոստովանէր իր տկարութիւնը , ինչպէս որ սորված էր բարեպաշտ ծնողքէն : Ամենէն աւելի դժուար կ'երևնար իրեն , թէ ինչպէս ծնողացմէ պիտի դատուի , և ինչպէս անոնց խօսք պիտի անցընէ , որոնց մխիթարութիւնն էր ինքը միայն աշխարհիս ծայրը անշէն անտառին մէջ , ուր իրմէ 'ի զատ ուրիշ մարդ անոնց դռնէն ներս մտնող չկար : Բայց սակայն ոչ երբէք ասանկ խորհուրդներով յուսահատեցաւ , յիշելով թէ չկայ այնպէս անապատ տեղ՝ ուր չհասնի աստուածային նախախնամութիւնը . վասն զի ամեն տեղ կը լսէ զըժբաղդներուն աղօթքն ու օգնութիւնը կը հասցընէ :

Երեք տարի առաջ մեծ վտանգ մը պատահեր էր Սփինճերին . խիստ ձմեռուան մը մէջ դտնուեցաւ սրածայր բարձր ժայռին վրայ , ուր պէտք էր կորուիլ , թէ որ չհասնէր իրեն օգնութ չն քաջ պատանին որդի պարոն Սմուլֆայ կառավարչին թոպուլքի , որ միատեղ որսորդութեան կ'երթար ամեն ձմեռ Սախմըայի կողմերը . երբեմն Ուրալքի լեռներուն վրայ արջ կ'որսային , որ աւելի վտանգաւոր էր , ինչպէս վտանգեցաւ Սփինճեր և ազատեցաւ օգնութեամբ ընկերին : Աս զիպուածէն ետև Սմուլֆին անունն ասոնց մէջ միշտ յարգութեամբ կը յիշուէր , որ խեղճերուն երախտաւոր եղաւ . շատ կը

փափարէր Ֆէօտորա որ տեսնէ ու շնորհա-
կալ ըլլայ օրհնութեամբ . թէպէտ ամեն օր
անոր համար կ'աղօթէին , որովհետեւ արգելք
կար՝ մարդ չէր կարող անոնց բնակարանն
երթալու :

Իսկ Եղիսաբեթ որ միշտ իրեն ճամբոր-
դութեան դժուարութիւնը կը մտածէր ,
միտքը դրաւ որ առանց մէկ բարեկամի օգ-
նութեան պիտի չկրնայ գլուխ տանելու աս-
բանը . իր խորհուրդը դարձուց Սմայլֆի կալը-
ճին վրայ , որ իրեն պաշտպան ընէ . վասն զի
ան կրնար իրեն ճամբայ ցընելու մինչև Բե-
թըրպուրկ , և կայսեր ներկայացընելու . և
իշխանին ալ որդին ըլլալով՝ հօրը խօսք հաս-
կըցընելու որ ծնողացը վրայ չբարկանայ աս-
բանիս համար : Ուստի տեսաւ որ ձմեռը մօտ
է , ետեւէ եղաւ խմանալու թէ արդեօք Սմայ-
լֆի կուգայ որսորդութեան ան կողմերը . կը
փափարէր հետը խօսակցելու :

Մփինճեր ան վտանգի մէջ իյնալէն ետեւ
խոստացեր էր կնոջն որ չերթայ արջու որ-
սորդութեան և չհեռանայ անտառէն . այլ
միայն կ'որսար սկիւռ և սպիտակ աքիս , ինչ-
պէս կը խնդրէր Ֆէօտորա . որսորդութենէ
ալ ինչուան որ դառնար , շատ մեծ մտմբաու-
քի և ցաւի մէջ կ'ըլլային : Ան ձմեռ ձիւն մը
եղաւ սաստիկ խիտ և մնայուն , ցուրտն էր
30 աստիճանէն աւելի : Մփինճեր մէկ առա-
ւօտ մը դեկտեմբերի մէջ առաւ հրացանը
գնաց որսի , բայց մեկնելէն առաջ գգուելով

խօստացաւ կնոջն ու զաւկին որ արևը չմը-
տած դառնայ ,

Ժամանակն անցաւ , զիշերը մօտեցաւ ,
Սփինճեր չղարձաւ . Ֆէոտորային կսկիծն ու
մտմբտուրն անտանելի եղաւ . իսկ Եղիսա-
բելթ սրտին ցաւէն կ'ուզէր երթալ հայրը
փնտրուել կամ օգնել , բայց չէր կրնար մայրը
մինակ ձգելու ողբի մէջ : Մինչև նոյն ատե-
նը Ֆէոտորա լճին քովէն անդին չէր դնա-
ցեր . ան կէտին վիշտը բռնադատեց խեղճն
որ երթայ աղջրկանը հետ փնտրուէ այրը :
Երկուքը միատեղ ելան կ'երթային դէպ 'ի
դաշտավայրը . օգը սաստիկ ցուրտ , ծառերը
սառած , հորիզոնը թանձր սևութիւն մը
ծածկեր էր . զիշերուան մօտենալը զարհու-
րելի գոյն մը տուեր էր առարկայներուն , ա-
նանկ որ ամեն մէկ քայլին կը դողդոջէր տկար
Ֆէոտորան . իսկ Եղիսաբելթ հոն մեծցած
ըլլալով սորված էր օգին և ցրտին , բայց
մայրը սորված չըլլալով միշտ կը զօրացընէր :
Ինչպէս որ ծառ մը օտար տեղէ բերեն տըն-
կեն՝ կը տկարանայ , իսկ փափուկ շառաւիղ-
ներն արմատէն կ'ելեն ու կը սորվին ան տե-
ղին , կը զօրանան և կ'աճին , նաև իրենց ըս-
տուերին տակը կը պաշտպանեն ծառը , իբր
թէ նոր կեանք կուտան . այսպէս կը զօրացը-
նէր Եղիսաբելթ մայրը :

Երբոր մօտեցան տափարակ տեղը՝ Ֆէո-
տորա ալ չէր կրնար առաջ երթալու : Եղի-
սաբելթ ըսաւ . մայր իմ , օրը կը մտնէ , դուն

հոս կեցիր, թող զիս երթամ մինչև անտա-
ռին ծայրը. թէ որ այսպէս ուշանանք, զի-
շերը մեզ կ'արգիլէ հայրս փնտրուելու: Խեղճ
Ֆէոտորան ծառին կաթընած կեցաւ ու թո-
ղուց որ աղջիկն երթայ, որ մէկէն հասաւ
գերեզմաններուն լեռնակը. աս լեռնակին
ծայրէն Եղիսարեթ արտասուալի աչօք կը
նայէր չորս գին որ հայրը տեղէ մը տեսնէ.
բայց բան մը չտեսաւ. ամեն զի լուռ և ա-
նասպատ տրտմալի. խաւարն ալ սկսեր էր եր-
կիրս երկընթէն որոշելու:

Քիչ մը անցաւ, մօտ տեղէ հրացանի
ձայն մը լսեց ու մեծ յոյս առաւ: Որովհե-
տե աս ձայնը միայն հօրը ձեռքէն լսած էր,
կարծեց թէ հայրն է. անցաւ ժայռերուն
մէկալ կողմը, տեսաւ որ մարդ մը վար ծռած
որսը կը փնտրուէր՝ կանչեց. Հայր իմ, հայր
իմ, դուն ես: Երբոր նայեցաւ իրեն, տեսաւ
որ չէր Սփինճեր, այլ էր շնորհքով պատանի
մը: Եղիսարեթ տրտմութեամբ ըսաւ. դուն
չես իմ հայրս. բայց չտեսար տեղ մը հայրս,
ըսէ աղաչեմ, ո՞ւր կրնամ գտնելու: Պատաս-
խան տուաւ թէ չեմ ճանչնար հայրդ. բայց
գիտեմ որ աս ատենս դուն չես կրնար աս
տեղերս մնալ առանց վտանգի, պէտք է վախ-
նաս: Կրկնեց Եղիսարեթ, ես բանէ մը չեմ
վախնար աշխարհիս մէջ, ո՞հ միայն կը վախ-
նամ որ հայրս չեմ կրնար գտնելու: Սյու-
պէս խօսելով աչքը վերցուց դէպ ՚ի երկին-
քը հառաչեց. ուր քաջութիւնն ու խանդաւ-

զատանքը, վատահուժիւնն ու քաղցրութիւնը նկարուած էին դէմքին վրայ, և կը նախադուշակէին իր երջանիկ վիճակը: Պատանեակն այնպէս զարմացեր էր որ կարծէր թէ երազ կը տեսնէ. զի այնպիսի ազնիւ քաջասիրտ կոյս չէր տեսած. ուստի հարցուց թէ ի՞նչ է հօրդ անունը. պատասխանեց, թէ Պետրոս Սփինճեր: Չըլլայ թէ ըսաւ՝ դուն ըլլաս դուսար աքսորուածին, որ կը բնակի լճին քովի խրճիթը. մի վախնար ես կը ճանչնամ հայրդ. դեռ ժամ մը չկայ որ զատուեցանք իրարմէ, և դնաց իւր բնակարանը. կարծեմ թէ հիմա հասած է հոն:

Եղիսաբեթ ալ չկեցաւ, սկսաւ վազել երթալ մօրը, որ թողեր էր ծառին քով. և կը կանչէր մեծածայն խնդութեամբ հօրը դարձը, որ մայրը հեռուէն լսելով ուրախանայ. սակայն չգտաւ հոն մայրը, սկսաւ անտառին մէջ կանչել ծնողացն անունը տալով: Նայիս լճին կողմէն ձայն եկաւ իրեն. վազեց հասաւ խրճիթը. տեսաւ հայրն ու մայրը, գըրկեց զանոնք նստաւ. պատմեցին իրարու թէ ի՞նչպէս զանազան ճամբայով հասեր էին հոն: Եղիսաբեթ դուրս նայեցաւ, տեսաւ որ պատանին հոն կուգար. Սփինճեր լսելով դուրս ելաւ կանչեց անոր ահաճութեամբ. Պարոն Սմոլոֆ, ժամանակս ոչ է. դուն գիտես որ ես քեզ չեմ կրնար տունս ընդունելու և ոչ մէկ գիշեր: Իսկ կիներն ու դուստրը մէկէն կանչեցին՝ պարոն Սմոլոֆն է, որ մե-

դի աղատիչ եղաւ՝ աղատելով քեզ ան վը-
տանդէն . երկուսն ալ ելան դուրս ոտքը ին-
կան : Ֆէոտորա արտասուօքը լուաց ոտքը .
Եղիսարեթ ալ ըսաւ . պարոն Սմուրֆ , ե-
րեք տարի է որ աղատեցիր հայրս , մենք օր
մը չենք անցուցած առանց աղօթք ընելու և
օրհնելու զքեզ : Պատասխանեց պատանին
զարմանալով . յիրաւի իմ ըրած պզտի ա-
ղէկութեանս չէր արժեր այդչափ մեծ հա-
տուցում :

Ժամանակն անցեր մութը կոխեր էր բո-
լոր անտառը . Սմուրֆ առանց վտանդի չէր
կրնար մինչև կէս գիշեր հասնիլ Սախիքա .
Սփինճերն ալ չէր կրնար ճամբայ տալու
իր աղատչին , բայց գիշերը հոն պահելու կը
վախնար . վասն զի երգուընցեր էր թոպու-
քի կառավարիչ իշխանին , որ մարդ չհան-
դիպընէ իր խրճիթը . ուստի առաջարկեց
հիւրին որ ճրագ վառէ ու միատեղ երթայ
առջևէն : Ֆէոտորա աս բանը լսելով դող ե-
լաւ ինկաւ ոտքն աղաչեց որ չերթան : Ան
ատենն ըսաւ Սմուրֆ . շնորհք ըրէ ինձի
տէր , որ մինչև առաւօտ մնամ խրճիթդ .
գիտեմ ինչ պատճառի համար հայրս արգի-
լեց քեզ , և այնչափ խստութիւն եղաւ : Ես
ապահով եմ որ ինքն ինձի կը ներէ աս առ-
թիս մէջ . ու խօսք ալ կուտամ որ շուտով
գամ իրեն կողմանէ շնորհակալ ըլլամ տէ-
րութեանդ , որ զիս աս գիշեր հոս պահե-
ցիր : Ան ատեն Սփինճեր բռնեց ձեռքէն ու

խրճիթէն ներս տարաւ . նստան ինչուան
Ֆէստորա և Եղիսաբեթ կերակուր պատրաս-
տեցին :

Դ. Կ. Գ. Ծ Երբոր .

Եղիսաբեթ հագեր էր ինչպէս զեղացի
թաթար ազջիկ մը . տակէն մորթի , վրայէն
կարմիր կապայ և նեղ բաճկոն՝ կոճակներով
մէջքը սխմած . մազերն ետևը ձգած , որ մին-
չև ոտքը կը հասնէր . ասով գեղեցկութիւնը
դէմքին ու հասակին վայելուչ չափակցելով
յայտնի կ'երեցընէին բարուց ազնուութիւնն
ու հոգւոյն վսեմութիւնը . բոլոր իր շարժ-
մունքն ալ շնորհալի էին . ինչուան Սմուլֆ
կը զարմանար և կը զմայլէր անոր քաղաքա-
վարութեանն ու շնորհքին վրայ , ու գթալիւ
կը նայէր վրան : Իսկ Եղիսաբեթ քանի որ
կը նայէր Սմուլֆին , իբր թէ իր եղբայրը կը
համարէր մաքուր սիրով , որ հայրն ազատեր
էր . և յոյս ունէր թէ ճամբորդութեանն ալ
օգնութիւն կը հասնի : Սրտին մէջ աստուած
զրեր էր որ միայն ծնողացը համար հոգայ ,
և անոնց ազատութիւնը մտածէ :

Երբոր կերակրի նստան , Սմուլֆ ըսաւ
թէ երեք օրէն ետև Սախմբա մեծ որսոր-
դութիւն պիտի ըլլայ գայլերուն համար , որ
չատցեր էին և կ'ապականէին ան կողմը : Եր-
բոր Ֆէստորա լսեց՝ ազաչեց Սփինճերին որ
չէրթայ աս վտանգաւոր որսին . չգնես կ'ը-

սէր կեանքդ վտանգի մէջ, որ ինծի ամեն
բարիքէս աւելի յարգելի է: Պատասխանեց
Սփինճեր. դուն ինչ կը խօսիս, Յէտտորա.
Ինչ է իմ կեանքս. ես չըլլայի՝ դուք աս խեղ-
ճութիւնը կը քաշէիք. գիտէ՞ք որ եթէ իմ
կեանքս չըլլայ, դուն ալ, զաւակս ալ կ'աղա-
տիք: Կինը կտրեց աս խօսքս ցաւագին աղա-
ղակով. Եղիսարեթ վաղեց հօրը քօփն ու
բռնեց ձեռքն ըսաւ. Հայր իմ, գիտես որ աս
անտառիս մէջ սնած ըլլալով՝ ասկից 'ի զատ
ուրիշ հայրենիք չեմ ճանչնար. ես և մայրս
քեզի հետ երջանիկ ենք ուր որ ըլլանք. իսկ
առանց քեզի մենք մեր հայրենիքն ալ ըլ-
լանք՝ թշուառ ողորմելի ենք: Կրկնեց Սփին-
ճեր. պարոն Սմոլոֆ, գիտնաս որ այսպիսի
խօսքը սիրտս կը ճմլէ տրտմութեամբ, և ոչ
թէ զիս կը մխիթարէ. առաքինութիւնն է
միայն զիս մխիթարողը. բայց սիրտս կտոր
կտոր կ'ըլլայ երբոր կը յիշեմ՝ թէ ասոնք իմ
պատճառովս աս անշէն անապատիս մէջ ին-
կած են, և իմ պատճառովս Եղիսարեթ պի-
տի անծանօթ մնայ՝ աշխարհէ հեռու: Մա-
տող զաւակը կտրեց խօսքն ու ըսաւ. սէ
հայր իմ, ահա ես ձեր ձեռքին մէջն եմ, ինչ-
պէս անծանօթ խեղճ կ'ըլլամ: Ան ատենը
շարունակելով խօսքը ըսաւ Սփինճեր. սիրելի
զաւակս, դուն պիտի չուրախանաս ընկերաց
հետ, աշխարհի բերկրութիւն պիտի չունե-
նաս. աս տխուր անապատին մէջ պիտի անց-
նի քու քաղցը կեանքդ թռչուններու պէս:

սհ անմեղ զոհ , չես դիտեր թէ ինչ բարիք կորուսեր ես . ամսն չեմ կարող տալ քեզի անոնք որ կորուսեր եմ :

Աս ցաւազին տեսարանն անանկ ճմլեց Սմնլոֆին սիրտն որ անդադար կուլար . շատ անգամ ուզեց խօսելու , ձայնը արգիլուեցաւ լացէն . վերջապէս սիրտ առաւ , ըսաւ . տէր իմ , աս տրտում անապատիս մէջ շատ տեղ քաղցի , շատ ողորմելի բաներ տեսայ . դըժբաղդ աքտորուածներ տեսայ , որ ոչ բարեկամ ունէին և ոչ ընտանի , ոչ մխիթարանք , և ոչ անոյշ խօսք տեղէ մը ունէին , աշխարհէ զատուած և հեռացած մարդիկներէ : կրկնեց Ֆէոտորա . աստուած մեզի զաւակ տուած է , ու կ'ըսես թէ ամեն բան կորուսեր եմ . հապա թէ որ առնէ մեզմէ՝ ինչ պիտի ըսես : Սփինճեր գգուելով աղջիկն ըսաւ . իրաւ կ'իմանամ թէ ամեն բան չեմ կորուսած :

Այսպիսի խօսակցութենէն ետե նոյն գիշերը հոն հանգստացան . առաւօտուն Սմնլոֆ հրաման առաւ որ երթայ . Եղիսաբեթ կը փափաքէր որ միջոց մը գտնէ ու իր խորհուրդն անոր յայտնէ . բայց մէկ վայրկեան ծնողքն զինքն առանձին չթողուցին որ խօսի հեաը . կը յուսար որ ուրիշ անգամ տեսնէ զինքն ու յայտնէ խորհուրդը : Ետքը դարձաւ ըսաւ . Պարոն , ալ չես դար հօս . խօսք տուր ինձի՝ այսօր չըլլայ վերջինն որ տեսայ հօրս ազատիչը : Սփինճեր զարմացաւ աս և

դանակ խօսակցութեան վրայ , ու գաղտնի անհանգստութիւն մը ունեցաւ , մտածելով թէ չըլլայ որ նորէն իշխանին հրամանին դէմ այսպիսի դիպուած պատահի :

Մնուրֆ պատասխանեց , թէ ես թոպոլսք կ'երթամ հօրս . ինծի մեծ երջանկութիւն է , եթէ կարենամ ծառայութիւն մը ընել . քեզի . ըսէ կ'աղաչեմ չունիս խնդիր մը իշխանէն : Պատասխանեց Սփինճեր , թէ ոչ ինչ : Ապա հարցուց Ֆէոտորային . ան ալ ըսաւ , թէ ես կը խնդրեմ որ տայ հրաման կիրակիներն երթամ Սախմբա պատարագ տեսնելու աղջրկանս հետ միատեղ : Մնուրֆ խօսք տուաւ , որ կ'առնեմ ձեզի համար աս հրամանը : Ասանկով զատուեցաւ անկէ լիաբերան օրհնութեամբ և աղօթքով : Սակայն Մնուրֆին սիրտն ու երևակայութիւնը Եղիսաբեթին հետն էր . կը զարմանար անոր շնորհալի տեսքին , անոյշ խօսքին և նազելի շարժումներին որ տեսաւ անմեղ կուսին վրայ . սիրտը դրաւ որ ան դաշտին մէջն որ զինքը նախ տեսաւ , չէր դիպուածական ինչ , այլ նախախնամութիւն աստուծոյ . որ մեծ բարեք մը պիտի ելլէ : Միտքը կը վկայէր թէ Եղիսաբեթի սիրտն ալ իր սրտէն շատ հեռու չէր :

Իսկ Սփինճեր մեծապէս տրտմած էր . քանի որ աս սիրական պատանին միտքը կուգար . վասն զի իրենն փափաք կուգար որ աղնիւ զաւակն անոր տայ . բայց իր ողորմելի

Յիճակը ամեն բան իրեն մոռցընել կուտար :
 Մէկ իրիկուն մը ասանկ թանճր տրամու-
 թեամբ երբոր կը մաշուէր , Յէոտորա ձգեց
 ձեռքէն ասեղն ու նայեցաւ թէ ի՞նչ կ'ըլլայ .
 ազօթք բրաւ որ աստուած սիրտիւնով սիրտը
 մխիթարէ , ու մոռնալ տայ ան վիշտը : Եղի-
 սաբեթ մաթ տեղէն տեսնելով աս բանը ,
 կը խնդրէր ստեղծողէն , որ տայ ան օրն որ
 ան սյսպիսի սղր և տրամութիւն չունենան :
 Կը յուսար որ Սմալթիին օգնութեամբն եր-
 թայ բեթրպուրկ ու զանոնք ազատէ . բայց
 կը վախնար որ ծնողքը չեն հաճիր , մանա-
 ւանդ մայրը : Նաև հարկաւոր էր դիտնալ
 թէ ուստի և ի՞նչ պատճառով սքսորուած
 էին , և ի՞նչ յանցանքի համար ներում պի-
 տի խնդրեն կայսերէն :

Եղիսաբեթին աս բարի խորհուրդն այն-
 չափ զօրացաւ որ միտքը հաստատեց թէ
 ժամանակն հասած է , պէտք է յայանել
 սիրտը և իմանալ ծնողաց միտքը . ուստի քա-
 ղաքավարական ամօթով մտեցաւ հօրը մէկ
 կողմն ու լուս կեցաւ քիչ մը ժամանակ . կը
 յուսար որ հայրը պիտի խօսի հետը . բայց
 տեսաւ որ հայրը իւր մտմտութիւն հեան էր՝
 ինքն սկսաւ խօսիլ այսպէս . Հայր իմ , ներէ
 ինձի որ հրամանքիդ խնդիրք մը առաջար-
 կեմ : Հայրը սիրով ընդունեց իրեն խնդիր-
 քը . ուստի ըսաւ . Հայր , անցեալ օրն Սմա-
 լթ պատանին խնդրեց թէ բան մը կ'ուզես .
 հրամանքդ պատասխանեցիր որ չէ . իրան է

որ բանի մը չես փափաքիր : Հայրը ըսաւ թէ բան մը չեմ ուզեր որ ինքը կարենայ տալու ինծի : Հապա, կրկնեց Եղիսարեթ, ո՞վ կրնայ ուզածդ տալու : Ըսաւ թէ արգարու թիւնը միայն . — Ո՛ր կը գտնուի աս արդարութիւնը . — Ըսաւ՝ երկինքը . աս երկրիս վերայ տեղ մը չգտնուիր :

Եղիսարեթ կրկնեց արիական ձայնով . ո՞վ սիրական ծնողք իմ, լսեցէք ինծի, ահա այսօր տասնըեօթը տարիս լմընցուցի . այսօր է որ աս կեանքս ինծի տուիք՝ որ պիտի ըլլայ ինծի անչափ սիրելի, եթէ կարենամ ձեզի համար զոհելու . աս սիրտս կենդանի պատկեր ըլլալով ստեղծողին երկնից՝ կը սիրէ և կը յարգէ զձեզ, պէտք է ասպաւինի յաստուած, ու ձեր բարեացը տենչայ : Ծնընդենէս ետև կեանքիս ամեն վայրկեանը ձեր բարերարութեամբ նշանակած է, որոնց չեմ կարող երախտագէտ և շնորհակալ ըլլալու . ո՞վ սիրական ծնողք իմ, ներեցէք ձեր զաւկին յանդգնութեանը, որ կը փափաքի բոլոր կենացը մէջ երախտիք մը ընելու ձեզի, որուն դուք անդադար կ'ընէք ծննդենէ՛ի վեր . ո՛հ կ'աղաչեմ, յայտնեցէք ինծի ձեր դժբաղդութեան պատճառը :

Հայրը լսելով աս բանս կանչեց . ինչ կը խնդրես, որդեակ, ըսէ : Կը խնդրեմ, ըսաւ, որ ինծի պատմես ամեն ծածուկդ, որն որ հարկ է ինծի գիտնալ իմ սէրս ձեզի յայտնելու համար . և աս ձեզի ունեցած փափա-

քանացս ինչէն եղածը՝ արդէն աստուծոյ
յայտնի է :

Աս խօսքս ըսելով ինկաւ հօրն ոտքը՝ աչ-
քը լաց , երեսն ողորմագին կ'աղաչէր , որուն
այլայլած կերպարանքն ու կենդանի զգացու-
ղութիւնը կ'երևցընէին հոգւոյն զխցազնու-
թիւնն ու սրտին ազնուութիւնը . իսկ խո-
նարհ շարժմունքը կը յայտնէր աստուածային
չնորհքն որ ունէր : Սփինճեր զարմացաւ մնաց
սիրուն զաւկին աս առաքինի համարձակու-
թեանը վրայ , սիրտը կը ճմլէր գլխով , ոչ
կրնար խօսիլ , ոչ կրնար լալ . լուռ կեցած էր
տրամութեամբ . բոլոր զօրութիւնը կորսըն-
ցուցեր էր խնդճը : իսկ Եղիսաբեթին սիրտը
անանկ զօրացեր էր որ թագաւորներուն սթը
չէին կարող վախցընելու :

Սփինճեր որչափ որ շուարած մնաց , Եղի-
սաբեթ առջիւր ծունկ չսքած էր . մայրը ե-
կաւ զաւկին քով տեսաւ որ այլայլած է , ու-
ղեց վերցընելու . բայց աղջիկը մնաց հաս-
տատ իր խորհրդին վրայ : Ետքը Ֆէոտորա
ըսաւ Սփինճերին , թէ ինչու չես պատմեր
մեր ծածուկը մեր զաւկին . չես ցաւիր մատ-
ղաչ հասակին վրայ . կը վախնաս որ Եղի-
սաբեթին սիրտը մեզի ցաւակից չըլլար :
Պատասխանեց այրը . ես չեմ վախնար , թէ
տկար է ու մեզի ցաւակից չըլլար . այլ . . .
Սիրտը լեցուելով կարեց խօսքն ու աղաղա-
կեց . ով ստեղծող աստուած իմ , ներէ ողոր-
մագին ձայնիս . ես բարիք կը ճանչնայի զա-

նոնք՝ որ առիր ինձ մէ, և ոչ զանոնք՝ որ ինձի համար կը կարգադրէիր: Եղիսաբեթ, դուն այսօր տատուերկու տարուան քաշածներս մոռցուցիր:

Պատասխանեց աղջիկը. Հայր իմ, մի կտակածիր, իմ բերնէս ուրիշ խօսք չելլեր, եթէ ոչ այն՝ որ պիտի պատճառէ երջանկութիւնդ: Պատմէ ինձի, հողիդ սիրես, ինչ է քու անունդ, ուր է հայրենիքդ, և ինչ է դժբաղդութեանդ պատճառը: Իմ դժբաղդութիւնս, ըսաւ, կը հարցընես, չունիմ՝ դժբաղդութիւն. իմ հայրենիքս, ուր տեղ որ քեզ ինձի մօտ կը տեսնեմ՝ հոն է. իսկ իմ անունս է երջանիկ հայր Եղիսաբեթի: Ֆէոտորա խօսքին վրայ գալով ըսաւ. սիրելի զաւակ իմ, քանի մէկ սիրտդ կը մաշես, ինչպէս պիտի մխիթարես հայրդ:

Աս խօսքով յաղթուեցաւ Սփինճերին հաստատութիւնը. առաւ քովը կիներն ու զաւակը, սկսաւ լալով աղաղակել. Աստուած իմ, ներէ իմ ապերախտութեանս. ներէ մի պատուհասեր որչափ որ տրտնջացեր եմ. գիտեմ որ ամեն բան իմ լաւութեանս համար տնօրինեցիր բարերար կամօքդ: Ետքը դարձաւ աղջրկանն ըսաւ. սիրելի զաւակ իմ, ալ չեմ դիմանար, ահա կը պատմեմ քեզի ինչ որ կ'ուզես զխոնալ. բայց քանի մը օր համբերէ, որ քիչ մը ցաւերս մոռնամ և սիրտս հանդարտի. վասն զի այսօր չեմ կրնար պատմելու իմ անբաղդութիւնս: Եղիսաբեթի

հնազանդութիւնը չհամարձակեցուց զինքն որ նորէն ստիպէ . ուստի ակնածութեամբ ելաւ անկէ ու կը սպասէր ժամանակին որ լսէ . բայց պարապ տեղը կը սպասէր . կ'երևնար թէ Սիփինճեր կը վախնար և կը հրաժարէր պատմելու . վասն զի հասկըցաւ որ սիրական զաւկին կեանքը վտանգի մէջ պիտի դնէ իրեն համար . զիտէր սրտին արիւթիւնն որ յանձն պիտի առնէր ան սարսափելի ճամբորդութիւնն ընելու , անոր համար չէր ուզեր պատմել . չէր ուզեր իր ազատութիւնն որ զաւկին վտանգովը միայն կրնար ըլլալու :

Ծնողական սէրն սկսաւ պատերազմիլ զաւկին սիրոյն հետ , այլ կը ջանար որ ամեն դժուարութեանց յաղթէ իր անձին վտանգովը , միայն թէ կարենայ ծնողքն ան թշուառութենէ ազատելու . իսկ անոնք կը ջանային անոր մտքէն աս բանը հեռացընելու , որ մի միայն մխիթարանքն էր իրենց սրտին : Ինչպէս կարելի էր մատաղ կուսին ութ հարիւր փարսախ ճամբայ ընել , քալելով ան սաստիկ ցուրտ օդին մէջ և վայրենի անապատներուն մէջ : Եղիսարեթ սկսաւ ճամբու կրթութիւն ընելու . ամեն օր որչափ ցուրտ բուք ըլլար՝ կ'ելէր կ'երթար , իր զօրութիւնը փորձելով օրէ օր քիչ քիչ առաջ կ'երթար , ետքը կը դառնար տեղը . թէպէտ ծնողքը կը մտնէին վրան , բայց ճար չէր ըլլար իր քաջութեանը յաղթելու :

Պատգամ շրջորդ .

Սիպերիայի ձմեռը յանկարծ փոթորիկ կը հանէ . նայիս երբոր օդը պարզ է , յանկարծակի փոթորիկներ կ'ելլեն հորիզոնին երկու հակառակ կէտէն՝ սարսափելի խառնակելով օդը . կը խորտակեն ծառերը , ձիւնն ու սառը լեռներուն բարձրութեանը վրայ կը պտըտցընեն և կը զարնեն ժայռերուն ծայրին . ինչուան տուն խրճիթ մարդ և անասուն կը յափըշտակեն սոսկալի կերպով : Յունուար ամսուն մէջ առաւօտ մը երբոր Եղիսաբեթ կըրթութեան համար դէպ 'ի փայտաշէն մատուռը կ'երթար , տեսաւ որ փոթորիկ ելաւ . երկինքը մթնեցաւ , հոյն սկսաւ . վազեց արագութեամբ , փոթորիկն իրեն չհասած՝ ինկաւ սուրբ մատուռին մէջ ազատեցաւ . երբոր քամին կը զարնէր մատուռին՝ կարծես թէ հիմը պիտի տապալէ . Եղիսաբեթ խորանին առջևն ընկած կ'ազօթէր . փոթորիկն որոտալով ամեն բան կը սարսեցընէր բաց 'ի սրտէն Եղիսաբեթի . վասն զի գիտէր որ իր կեանքը ծնողացն համար էր , կը յուսար որ աստուած կը պահէ զինքն անոնց համար , ու չէր զինքը կորսընցընէր զանոնք չազատած : Աս ներքին ապահովութիւնը կամ երկնաւոր ձայնը միայն բարեպաշտ սիրտը կրնայ լսելու , ինչպէս էր Եղիսաբեթինը , որ ան շփոթութեան մէջ հանդարտ դրաւ գլուխը խորանին ոտքին ,

ուսկից կ'աղաչէր զաստուած . հանդիստ քնացաւ , ինչպէս անմեղ զաւակ մը ծնողաց գիրկը , և ինչպէս առարկնութիւն աստուածային հաւատքին վրայ :

Աս օրերն Սմբլոֆ պատանին թոպուլքէն դարձեր էր Սախմբա . իր առաջին հոգն էր որ երթայ Սիինճերին խրճիթը , վասն զի հրաման բերեր էր Ֆէոտորային ու դասերը համար որ ազատութեամբ կարենան երթալ ամեն կիրակի Սախմբա պատարագ տեսնելու . վասն զի արքունի հրամանը միայն Սիինճերին համար էր սաստիկ . ուստի իշխանը հրաման տուեր էր Սմբլոֆին որ նորէն տեսնուի հետը , և աս պիտի ըլլար վերջին այցելութիւնը . ինչու որ՝ պատանին երգուընցեր էր հօրն որ միանգամ միայն տեսնուի . ու մեծ արտմութիւն ունէր այսչափ սաստիկ խստութեան վրայ :

Արդ Սմբլոֆ ուրախական կրիւք գնաց խրճիթը , տեսաւ որ Եղիսաբեթ չկայ , պաղեցաւ մնաց , որ չըլլայ թէ խեղճերուն դիպում մը պատահած ըլլայ . բայց երբոր իմացաւ թէ Եղիսաբեթ քալելու գնացեր է , թիչ մը ուշացաւ որ գայ տեսնուի . ահա աս միջոցը վերոյգրեալ փոթորիկն սկսաւ անանկ սաստիկ որ սարսափեցան մնացին . կը հոգային թէ ինչ եղաւ Եղիսաբեթին . մայրը վրշտանալով կը կանչէր , ո՛վ Եղիսաբեթ , ինչ եղաւ արդեօք իմ Եղիսաբեթս :

Վերջապէս Սիինճեր չգիմացաւ , առաւ

դաւազանն որ երթայ նայի թէ խեղճ աղջիկն
 ինչ եղաւ : Սմբլոֆ մէկէն վազեց դնայ հե-
 տը : հօֆն անանկ սաստիկ էր որ անտառին
 ծառերը կտոր կտոր կ'ըլլային ամեն կողմա-
 նէ : Սփինճեր կ'արգիլէր պատանին որ վտան-
 գի մէջ չիյնայ . իսկ պատանին կը մխիթարէր
 բարեկամը : Երկուքն ալ անտառին մէջէն
 կ'երթային : Սմբլոֆ հարցուց թէ ո՞ր կողմն
 երթանք . պատասխանեց Սփինճեր , դէպ 'ի
 մեծ դաշտն երթանք ուր ամեն օր կ'երթար .
 և յուսամ թէ հոն մատուռին մէջ փախած
 է : Այսպէս միակերպ արագութեամբ կը
 վազէին երկուքն ալ իբր երեսի վրայ երթա-
 լով . վասն զի սոսկալի քամին ծառերուն
 ճիւղերն ու ձիւնը երեսնին կը զարնէր և
 ժայռերուն փայլատակունքը վրանին փոթոր-
 կելով աչուրնին կը շլացընէր : Թէպէտ ան-
 տառէն ելլելով աս երևոյթններէն ազատե-
 ցան , բայց քամին անանկ սաստկացաւ որ
 ինչուան վար կը զլորէր զիրենք :

Վերջապէս շատ մեծ աշխատանքէն ետև
 հաղիւ հասան մատուռը , ուր կը յուսային
 որ գտնեն . բայց վախերնուն ոտուրնին ա-
 ուջ չէր երթար որ ներս մտնեն , չըլլայ թէ
 հոն չգտնեն . Սմբլոֆ առաջ անցաւ՝ մտաւ
 տեսաւ որ Եղիսաբեթ աղաւնիի նման խորա-
 նին առջև անոյշ կը քնանար , ցցուց հօրն ,
 ու երկուքն ալ զարմանալով ինկան պահա-
 պան հրեշտակին առաջն ու աղօթք ըրին .
 շնորհակալ եղան ստեղծողին , որ զինքը պա-

հեր էր ան մեծ վտանգէն . ապա մտեցան նայեցան Եղիսաբեթին շնորհալի երեսն որ անմեղութեամբ կը փայլէր :

Աս միջոցս արթընցաւ Եղիսաբեթ ու վազեց հօրը փաթթուեցաւ ըսելով . սէ գիտէի որ զիս կը հօգօք : Ա՛վ անբաղդ զաւակ իմ , ըսաւ հայրը , ի՛նչ նեղութեան մէջ ձգեցիր զիս ու ցաւալի մայրդ : Պատասխանեց . հայր իմ , ներէ ինձի . երթանք շուտով մօրս արտասուքն ալ սրբենք : Նայեցաւ որ Սմբլոֆ հօրն ետին կեցեր է՝ զարմանալով ըսաւ . իրաւ դուք էք իմ պաշտպանս , բայց ինձի համար ի՛նչ կը հօգօք , զի աստուած վերէն զիս կը հօգօյ . հայրս և դուն ինչո՞ւ աշխատեցաք հասկաք :

Ըսաւ հայրը , թէ դուն կ'ուզես շուտով երթալ մօրդ . բայց մենք հրաշքով հաղիւ կրցանք դալու , դուն ի՛նչպէս պիտի երթաս : Փորձենք ըսաւ . աստուած ինձի ալ բաւական ոյժ տուեր է , որ չես կարծեր : Այսպէս խօսելով կ'երևնար վրան մեծ քաջալերութիւն մը , մինչև հայրը սիրտ առաւ , ելան գլուխը ծածկեցին ու առին աղնիւ աղանին իրենց մէջ սկսան երթալ , որ թեթև և քաջութեամբ երթալով անոնց ալ սիրտ տուաւ , մինչև ոչ վտանգէն և ոչ աշխատանքէն վախցան :

Ան ատենն երկինքն սկսաւ պարզիլ , և փոթորիկը մեղմացաւ : Եղիսաբեթ իր զօրութիւնը յայտնելու համար թողուց զանոնք

ու սկսաւ միայնակ վազել հասնել մօրը , որ երբոր տեսաւ զաւակը , առաւ զիրկնն ու օրհնեց աստուած մեծ շնորհակալութեամբ , և մայրական սիրով կը դգուէր . ապա ամենքը միատեղ նստան : Սմուլֆի կը զարմանար Ֆէոտորային ազնուագութ սիրոյն վրայ , և շնորհալի զաւկին քաղաքաւարութեանը վրայ :

Երբոր իրիկունն եղաւ , Սփինճեր բռնեց Սմուլֆին ձեռքէն ու ցաւագին սրտով նշան տուաւ որ ժամանակ է երթալու : Եղիսաբեթ լսեց որ վերջին գալն էր հոն , ալ հրաման չունէր գալու , ուստի խռովելով աղաղակեց . ինչ ըսաւ , այլ պիտի քեզ չտեսնենք : Պատասխանեց պատանին . կը տեսնուինք աստուծով . ես անպակաս կուգամ Սաիմքա . և հոն եկեղեցին կրնանք տեսնուելու , կամ դուրսը կը հանդիպինք : Ահա այսպիսի տրամութեամբ մեկնեցաւ պատանին գնաց Սաիմքա :

Իսկ երբոր կիրակին եկաւ , Եղիսաբեթ և Ֆէոտորա պատրաստուեցան երթալ եկեղեցին Սաիմքայի : Սփինճեր զիրենք ճամբայ դրաւ , ու գարձաւ տրամութեամբ խըրճիթը . վասն զի առաջին անգամն էր որ միակ մնաց խրճիթը . բայց իր կսկիծն անոնց չիմացուց , այլ օրհնելով յանձնեց զիրենք աստուծոյ , որոնք կ'երթային ու կուլային : Օղը գեղեցիկ ըլլալով ճամբայն կարճ երեցաւ իրենց . գեղացի թաթար ծառայն ալ հե-

տերնին զնաց մինչև զեզը : Երբոր մտան եկեղեցին՝ ամենքը երեսնին կը նայէին . բայց իրենք միայն աստուծոյ կը նայէին . սրտերնին լի բարեպաշտութեամբ , զլուխնին խոնարհած՝ խնդրեցին ստեղծողէն օգնութիւն , մանաւանդ Եղիսաբեթ որ առաջադրեց և ուխտեց աստուծոյ ծնողքն ազատելու համար :

Մինչև հանդիսին ժամանակը քօզը երեսէն չվերուց . միայն աստուած կը խորհէր , և հայրը կը հօգար : Երբոր հօգևոր երգերն սկսան երգել եկեղեցւոյ մէջ , Եղիսաբեթ սաստիկ զգացողութեամբ յափշտակեցաւ . մտքով տեսաւ թէ երկինքը բացուեր է , և աստուած իրեն հրեշտակ մը տուաւ որ առաջնորդէ ճանապարհին : Երբոր երգը դադրեցաւ , աս տեսիլքս ալ դադրեցաւ . Եղիսաբեթ աչքն որ բացաւ , նախ և առաջ տեսաւ Սմոլոֆ պատանին . իրեն անանկ երեցաւ թէ ան էր հրեշտակն որ պիտի օգնէր՝ հայրը ազատելու համար :

Եկեղեցիէն ելլելէն ետև Սմոլոֆ ուզեց որ ինչուան անտառը հետերնին երթայ . զընացին ինչուան լճին մօտ . հոն մնաց Սմոլոֆ . մեծաւ երախտադիտութեամբ զատուեցան անկէ գնացին իրենց խրճիթը . և Սմոլոֆ դարձաւ դէպ ՚ի անտառը . և միտքը յափշտակուեր էր Եղիսաբեթին վրայ . կը զարմանար իւր դեղեցկութեան և շնորհալի շարժուածքին վրայ , կը զմայլէր բարեպաշտ ջերմեռանդութեանը և ծնողասիրու-

Թեանը վրայ, վասն զի չէր տեսած անանկ բան. մանաւանդ որ անտառի մէջ մեծցած դաւակ մը ինչպիսի խոհեմութիւն և կատարելութիւն կը ցուցնէր գործքով:

Եղիսաբեթ առաւօտուն ըստ իւր սովորութեան գնաց քալելու, և հասաւ ինչուան մեծ դաշտին մատուռը. անանկ արագութեամբ կը փորձէր քալելու որ կարենայ անով իր ծնողքն ազատելու: Արեգակը իւր ճառագայթը ձգելով ձինապառ դաշտին վրայ, և բխրաւոր սառոյցներ կախուելով ծառերէն վար, իւր փայլուն երևակայութիւնը և սիրտը կը բացուէր, ու զօրութիւնը կը շատնար՝ ասոնց վրայ նայելով: Երբոր հոն կ'ազօթէր, նայիս Սմոլոֆ հոն հասաւ. ու երբոր տեսաւ աղջիկը՝ աչքն երկինքը ութևերը վեր վերուցած, նորէն զարմանքն աւելցաւ:

Եղիսաբեթ երբոր տեսաւ պատանին՝ մէկէն կանչեց. սով պարոն Սմոլոֆ, աստուած կ'ուզէ քու ձեռքովդ ծնողքս ազատելու. խոստացիր ինձի առաջի աստուծոյ քու օգնութիւնդ: Աս բանս որ լսեց պատանին, խռովեցաւ մնաց. ապա ըսաւ. եթէ աստուած իւր սղորմութիւնը ձեզի պիտի ցուցնէ, ես ինչպէս կրնամ հրաժարելու, հնազանդ եմ բարերար կամացը, ահա կամք առաջի աստուծոյ:

Ան ատենն Եղիսաբեթ սկսաւ այսպէս խօսիլ. Պարոն Սմոլոֆ, ես շատոնց կը փա-

փառքէի հետդ առանձին խօսելու և իմ միտքս
 քեզի յայտնելու որ աստուած դրաւ, ու քու
 ձեռքովդ պիտի ըլլայ. ահա աստուծոյ առ-
 ջնն ենք. գիտէ ստեղծողս որ խելքս միտքս
 տուեր եմ ծնողքս ազատելու համար. քա-
 նի որ ես զիս կը ճանչնամ, միայն անոնց վրայ
 կը մտածեմ, անոնց երջանկութիւնն է բո-
 լոր կենացս նստատակը: Իմ ծնողքս թշուա-
 ոութեան մէջ են, աստուած զիս կը կանչէ
 որ օգնեմ իրենց. զքեզ ալ այսօր հոս բե-
 րաւ որ ինծի օգնես, ու իմ վիճակս լրացը-
 նես: Լաւ զիտնաս որ ես պիտի երթամ
 Բեթրպուրկ ազատութիւն խնդրեմ հօրս
 համար. ահա աս է իմ կամքս. ինծի կ'երե-
 նայ թէ աստուած աս վիճակն ինծի որոշեր
 է իմ կենացս հետ միատեղ. աս գութն ու
 սէրը ծծեր եմ կաթին հետ մէկտեղ: Ես,
 պարոն Սմոլոֆ, առջի անգամն որ զքեզ
 տեսայ, միտքս կաթեց որ օր մը յայտնեմ
 քեզի և օգնութիւնդ խնդրեմ. բայց այս օ-
 րուան պահուած էր. ահա աս է իմ խոր-
 հուրդս՝ թէ ննջեմ, թէ զարթնում. աս է ան
 որ զիս հոս բերաւ, աս է որ սիրտս շարժեց
 քու վրադ եղբայրական սիրով որ յայտնեմ
 աս խորհուրդը. վերջապէս աս է միայն որ
 կուտայ ինծի քաջալերութիւն, ոչ աշխա-
 տանքէ, ոչ դժբաղդութենէ և ոչ մահուը-
 նէ վախնալ. և աս կարծեմ զիս անհնա-
 զանդ պիտի ընէ ծնողացս թէ որ զիս արդի-
 լեն երթալու:

Մմուտի պատանին զարմացեր էր աս մա-
տաղ կուսին այսպէս մեծամեծ բաներ մտա-
ծելուն համար . ապա ըսաւ . Երանի և հա-
զար երանի է ինծի եթէ զիս ընտրես քեզ
օգնական և լսող . բայց դուն չես ճանչնար
թէ ինչ մեծ գթուարութիւններ կան : Կըրկ-
նեց աղջիկը . ես երկու գթուարութիւն մի-
այն կը ճանչնամ . մեծ բան էր եթէ կըր-
նայիր բառնալ . մէյմը որ ճամբայ չիցտեմ ,
մեր պիտի երթամ և շունիմ ապահովու-
թիւն . երկրորդ՝ չըլլայ թէ իմ երթալովս
մնաս մը դայ հօրս : Ուրեմն պէտք է որ դուն
ինծի ճամբայ ցըրնես , ինչ քաղաքներէ պի-
տի անցնիմ , ինչ տներ պիտի իջնամ , և ինչ
միջոցով պիտի աղերսագիրս կայսեր ներ-
կայացընեմ :

Պատասխանեց Մմուտի . դիտես Եղիսա-
բեթ , թէ կայսրն ինչպէս բարկացած է
հօրդ դէմ , որ մահացու թշնամիի տեղ դրեր
է : Պատասխան տուաւ , թէ ամենևին չիցտեմ
թէ ինչ յանցանքով հայրս ամբաստանուեր
է . ոչ հայրենիքը դիտեմ և ոչ ճշմարիտ ա-
նունը . բայց ապահով եմ անմեղութեանը
վրայ : Աղաղակեց պատանին . ինչ , չես գի-
տեր ծնողացդ վիճակը , չես գիտեր ինչ մե-
ծութիւն և գերազանցութիւն ունէին աշ-
խարհիս վրայ : Աղջիկը խօսքը կտրեց , թէ
ահա աս էր հօրս ծածուկն որ ինծմէ պա-
հեց . անանկ է նէ պէտք է իրմէն իմանալ և
ոչ ուրիշէն . և անկէ ետե երթամ աշխատիմ

սիրական ծնողքիս համար, որոնց պարտա-
կան եմ իմ կեանքս : Կրկնեց պատանին . Ե-
ղիսաբեթ , կրնան 3500 վերստ անցնելու ,
որ կ'որոշէ Իսքիմայ շրջանակը Ինկրա դաւա-
ռէն . և ան ալ ստրով միայն , անտէր անօղ-
նական : Ազգականց աղջիկը խորանին առջին
ընկած . զիս խրկող տէրը ծնողացս օգնելու
համար չիժողուր զիս անտէր :

Մանուֆին սիրտը չգիմացաւ , սկսաւ լալ .
ապա ըսաւ . աս քու խօսքդ շատ սիրտս շար-
ժեց . պէտք է որ առաջարկութեանդ վրայ
մտածեմ . ժամանակս ձմեռն է , ու քիչ ժա-
մանակէն ետե Սիպերիայի անտառները կը
խոնաւանան սոսկալի . ուստի ես հիմա կ'եր-
թամ Թոպուլք , և հօրս կը յայտնեմ . ան
գթասիրտ բարի մարդ է , ոգորմութիւն մը
կ'ընէ անբաղդից , ետքը նորէն կը տեսնուինք .
յուսամ թէ չպատժեր զհայրդ այդպիսի ա-
ռաքինի գործքի համար , թէ որ կարելի ըլ-
լայ : Ասկէց ետե իմ հանգստութիւնս և եր-
ջանկութիւնս կը համարիմ ան օրը երբոր
ծնողքդ կ'ազատին աս դառն աքսորանքէն ,
ու կ'երթան կը վայելեն իրենց հայրենիքը .
բայց , Եղիսաբեթ , յիշէ ան ատենը թէ Ման-
ուֆ աս անապատին մէջ տեսաւ գքեզ , խօ-
սեցաւ հետդ սիրով . և իրեն շատ քաղցր
է ապրիլ ու բարեկամ մնալ ազքատ և իմաս-
տուն կուսիդ հետ , քան ամեն ճոխութեամբ
մեծնալ :

Աս բանիս վրայ Եղիսաբեթ տեսաւ որ ժա-

մանակն անցաւ, ելաւ երթալու՝ ամօթիա-
ծութեամբ ըսելով. ես եկայ հետդ խօսելու
ծնողացս օգտին համար. շնորհակալ եմ՝ որ
լսեցիր ինձի, հիմա պէտք է երթամ գտնեմ՝
դիրենք: Կրկնեց պատանին. ան արնուական
գուտը, զնա զնա կատարէ առաքլինութեան
պարտքը. իմ սիրտս պիտի չհեռանայ քեզ-
մէ, և իմ խորհուրդս միայն պիտի զբաղի
քեզի օգնելու համար: Ս. ըսելով խոստա-
ցաւ որ հետեւեալ կիրակին տեսնէ զինքն ե-
կեղեցնայ դուռն ու պատմէ ամեն հարկաւոր
դիտելիքն իր ճամբորդութեան համար. ա-
սանկով զատուեցան իրարմէ: Կիրակի եղաւ
Եղիսաբեթ մօրը հետ զնաց եկեղեցին Սաիմ-
քայի. պատարագէն ետեւն համբերութեամբ
ելաւ, բայց մայրը դեռ կ'աղօթէր. նայեցաւ
որ Սմնլօֆ չէր եկած, մեծապէս վշտացաւ. և
այսպիսի արտմութեամբ մօրը հետ տուն դար-
ձաւ. անհամար վախ ու վտանգ միտքը կու-
ղային նոյն իրիկունը. Սմնլօֆն ալ չտեսնե-
լով բոլորովին անհանգիստ եղաւ, ուստի
չուտով առանձնացաւ իրեն բնակարանն ու
սկսաւ երկնաւորէն օգնութիւն խնդրել ար-
տասուօր:

Երբոր անմեղ գաւակը զնաց քովերնէն,
մայրն սկսաւ ուրիշ մտքի երթալ. դարձաւ
ըսաւ Սփինճերին. կը տեսնե՞ս Եղիսաբեթի
սրտին փոփոխութիւնը, որ միշտ կը մտածէ,
ու Սմնլօֆին հեռանալն իրեն անհանգստու-
թիւն կը բերէ. այսօր եկեղեցին ալ չաս

հանդիստ չէր . աս ինչ մեծ ցաւ է մեղի :
Ո՛վ Ստանիսլաւս , կը յիշեմ ան օրերն որ
իմ զլխէս անցան՝ երբոր երջանիկ հարսդ ե-
ղայ . անանկ որ երբ քեզի համար ինծի հետ
կը խօսէին , կ'ամբշնայի ու աչքս միշտ քեզ
կը փնտրուէր : Ա՛հ ինչ պիտի ըլլայ զաւկիս
վերջը . ինծի որ երջանկութիւն էր ան բա-
ները , վախնամ թէ անորն անանկ չըլլայ :

Սփինճեր կանչեց լալով . ինչ երջանկու-
թիւն է որ քաղցր կեանքդ արտօրանաց դառն
անապատին մէջ անցուցիր : կրկնեց կինը .
այս երջանկութիւն է ինծի՝ թէ և արտօրա-
նաց մէջ մաշիմ . բաւական է որ սիրելեաց
սիրտը իրարու մօտ գտնուին , ուր որ ըլլան
նոյն է : Աս խօսքէս ետև նորէն շարունակեց
առջի խօսքը . վախնամ որ Սմոլոֆ պատա-
նին աղքատ տեսնելով զաւակս՝ չուղենայ
առնելու , և իմ ազնիւ զաւակս տրամու-
թեամբ մեռնի , իւր մայրն ալ հետը : Այս-
պէս խօսելով խեղճ կուլար . բայց սյրը հաս-
տատ սրտով մխիթարէր զինքն ըսելով . Սի-
րելի իմ ֆէոտորա , մի վախնար և մի խռո-
վիր . Եղիսաբեթ ուրիշ հոգւոյ տէր է , և
ուրիշ առարկնական վարք ունի , որ պիտի
յայտնէ գործքովը : Թէ որ մենք կամենանք
Սմոլոֆին տալու զինքը , ապահով եմ թէ
չհրաժարիր առնելու մեր ազնիւ կոյսը՝ թէ
և անապատիս մէջ արտօրած ըլլանք : Սա-
կայն Եղիսաբեթ պիտի չմնայ անապատիս
մէջ անծանօթ և ոչ զժբաղղ երկար ատեն .

վասն զի անհնարին է թէ անոր այնչափ առաքինութիւններն առանց սրակի մնան . երբ որ է՝ պէտք է երևնայ անոր փառքը :

Յէտտորա այսպիսի քաջալերական բան լսելով զօրացաւ ու սկսաւ մխիթարուիլ : Իսկ Նղիսաբեթ կը նայէր որ Սմալթի Սախմբա դայ . երկու ամիս ամեն կիրակի եկեղեցին կ'երթար , տեղ մը շտեասա զինքը , սիրտը շատ կոտորած էր , կարծեց թէ խնդիրքը մոռցեր է , և շատ անգամ կուլար : Սպրիլի վերջերը գեղեցիկ արև օրեր եղան , ձիւներն սկսան հալիլ , և լճին աւազուտ կղզիներն երևցան կանաչադեղ . և ջրային եղեգնուտին մէջ տեսակ տեսակ թռչուններէն զատ՝ գետափին քովերն ալ կը թռչըտէին Պարսկաստանի սևակտուց բազեր զլիւրնին բբուկ , ու սուր ձայնով կ'երգէին : Ահա աս բաները Սիպերիայի կանխահաս գարուն մը կ'աւետէին : Իսկ Նղիսաբեթ իր ճամբորդութեանը համար ասանկ յարմար եղանակին կորստեանը հետևանքը դուշակելով որոշեց որ միտքը դրածն առաջ տանի , յաջողութիւնն աստուծոյ յանձնելով :

Ղիսաբեթ կինֆերդրդ .

Մէկ առաւօտ մը Սիինճեր կ'աշխատէր պարտիզին մէջ , Նղիսաբեթ ալ քովը նըստած կը մտածէր . շատ խորունկ մտածելով երևակայեց ճամբուն գժուարութիւնները ,

և թէ ինչպէս յայտնէ իր խորհուրդը ծնողաց . անոնք որ դէմ գան չթողուն զինքը՝ ինչ պատասխան պիտի տայ , և ինչպէս պիտի սիրան ամբողջնէ և անոնց միտքն իրեն գարձընէ : Աս մտածմունքներն իրեն մողցուցին թէ հայրը քովն է . լալով ծնկան վրայ եկած խնդրեց ստեղծողէն զօրութիւն , որ կարենայ քաջութեամբ կատարելու : Սփինճեր երբոր աս լալագին աղաղակը լսեց՝ վազեց եկաւ աղջրկանը քովն ու ըսաւ . Եղիսարեթ , ինչ ունիս և ինչ կ'ուզես . սէ այդ ինչպէս սիրտդ կը մաշես . յայտնէ ինծի՛ ես մաշուիմ : Պատասխանեց աղջիկը . Հայր իմ , այլ մի պահեր զիս հոս . ես պէտք է որ երթամ , ճամբէ զիս , զի աստուած է որ զիս կը կանչէ : Աս խօսքս չմընցած թաթար ծառայն վազելով եկաւ ըսաւ . ահա պարոն Սմուֆ , ահա պարոն Սմուֆ : Եղիսարեթ լսելով ուրախութենէն չզիտցաւ ինչ ընելիքը . բռնեց հօրը ձեռքը դէպ 'ի սիրտը տարաւ ըսելով . կը տեսնես , ահա աստուած է որ զիս կը կանչէ . ինքը կը խրկէ ինծի օգնական , որ ճամբաս բանայ , ստեղծողիս դժուար բան մը չկայ . սով հայր իմ , սիրական հայր իմ , քու երջանիկ դուստրդ պիտի կտարէ շլթայդ ու դըքդ աղատէ : Աս բանս խօսելով գնաց դէպ 'ի տուն . մօրը հետ մէկտեղ ներս մտան , տեսն պատուաւոր մարդ մը յիսուն տարուան , միակերպ հազուստով , նստած էր շատ մարդիկներով . զարմացան մնայլին , վասն

զի այնպիսի բան չէր եղած . Եղիսարեթին սիրտը նորէն կտորեցաւ , գէմբը գեղնեցաւ և ծնկերը կը գողային :

Վերջապէս իմացան որ թոպուրք մայրաքաղաքին կառավարիչ մեծ իշխանն էր և Սմաւոթին հայրը , որ սկսաւ այսպէս խօսիլ Սփինճերին հետ . Պարոն Սփինճեր , արքունական խոհեմութիւնն Ռուսիոյ աքսորեց գրեզ հոս . և մինչև հիմա չկրցայ դալու . ահա առջի անգամն է որ այցելութեան եկայ աս շրջանակիս . քաղցր էր ինծի թէ որ թոյլտուութիւն ըլլար բարեկամութիւնս յայտնելու քու պայծառ անձիդ , և մեծ բազում օրութիւն կը համարէի ինծի . այլ կը ցաւիմ որ ան պարտաւորութիւնը կ'արգիլէ զիս օգնելու և պաշտպանելու քեզի : Պատասխանեց Սփինճեր . ես չեմ ուզեր մարդկային պաշտպանութիւն և ողորմութիւն , և չեմ ապաւինիր անոնց արդարութեանն ու գթութեանը . աղէկ թող ըլլան իրենք , որ զիս հեռացուցին այսչափ իրենց մէ . ես պիտի անցընեմ իմ օրերս աս անապատին մէջ առանց տրտնջման : կրկնեց կառավարիչը . քեզ նման պայծառ մարդու շատ ահա ելի բան է աս ողորմելի անապատիս մէջ կեանքը անցընել :

Սփինճեր այնպէս հանդիստ և տուաքինի սրտով պատասխանեց որ յայտնի ցցուց թէ իր անձը մեծ էր քան իր թշուառութիւնը : Իսկ Եղիսարեթ մօրն ետին կեցած կը զի-

տէր , թէ կառավարչին երեսն ինչ գութ և մարդասիրութիւն կը տեսնէ որ համարձակի սիրան անոր բանալու : կառավարիչ իշխանը տեսնելով Եղիսաբեթին շարժմունքն՝ իմացաւ , ինչպէս որ որդին ալ իրեն պատմեր էր . ըսաւ իրեն . աղնուուհի , որդիս քեզ ճանչցեր է , ինչպէս որ պատմեց ինձի : Պատասխանեց Ֆէօտարա . յիրաւի է , պարօն , զի պարտական է անոր հօրը կեանքն որ ազատեց : Արկնեց իշխանը . տասնկ չէ , տիկին . վասն զի ան ինձի պատմեց թէ Եղիսաբեթ իր կեանքը կ'ուզէ տալ հօրն ու քեզի համար : Աս տայ , ըսաւ Սփինճեր , աս զաւակն է մեր մի միայն բարին որ ունինք . աս բարին միայն մնաց մեզի , որ մարդիկ չկարողացան մեզմէ հանելու :

Ան ատենն իշխանը դարձաւ ըսաւ Եղիսաբեթին . աղնուուհի , երկու ամիս է որ որդիս Սախմբա էր , կայսերէն հրաման առաւ որ երթայ հասնի զօրքին , որոնք կը հաւարին երթալու Լիվոնիա . բայց երթալէն առաջ երդումով խնդրեց ինձմէ , որ քեզ հասցընեմ իր թուղթը . ահա ան թուղթն իմ ձեռքովս կուտամ քեզի :

Եղիսաբեթ ամօթխածութեամբ առաւ թուղթն ու առջևը նայեցաւ . երբոր ծնողքը կը զարմանային աս բանիս վրայ , կանչեց իշխանը . երջանիկ հայր , երջանիկ մայր , որ այսպիսի զաւակ ունիք , որ ձեզմէ ծածուկ ձեր փրկութեանը համար կ'աշխատի : Ետ-

քը Սփինճերին ըսաւ , թէ թագաւորին հրամանը զիս կը պարտաւորէ որ միշտ արգիլեմ , չըլլայ թէ մարդ հանդիպցընես բնակարանդ . սակայն լսեցի որ աղքատ քարոզիչ քահանայներ պիտի դան Չինիմաչինու կողմէն , պէտք է որ աս լեռնէն անցնին . թէ որ դալու ըլլան աս խրճիթն ու խնդրեն դիշեր մը կենալու , հրաման է՝ կրնաս զանոնք պահելու :

Կառավարիչ իշխանն անկէ զատուելէն ետև Եղիսաբեթ վար ծռած կը նայէր թըղթին վրայ , ու չէր համարձակեր առանց ծընողացը հրամանին բանալու . ուստի ծնողքը հրաման տուին որ բանայ կարգայ . թուղթը կարդացածին պէս՝ ընկաւ ծնողացը գիրկն ու լալով աղաղակեց . հասաւ ժամանակը , օգնեցէք առաջարկութեանս . երկնային նախախնամութիւնն ինձի ապահով ճամբայ կը բանայ . ստեղծողս զիս ընդունեց ու օրհնեց իմ մտածութիւնս , ով սիրական ծնողքրս , դուք ինչպէս պիտի չհաւնիք ու չօրհնէք զիս : Սփինճեր միտքն իմանալով խռովեցաւ սիրտը . իսկ Ֆէոտորա ամենեին բան մը չգիտնալով շփոթեցաւ . Եղիսաբեթ , ըսաւ , այդ ինչ խորհուրդ է , և ինչ կայ գրիդ մէջ : Աղջիկը համարձակեցաւ պատասխանելու . ով մայր իմ , ներէ ինձի . կը դողամ խօսելու քու առջևդ . չէս իմանար թէ ինչ կայ . քու ցաւդ սիրտս կը տրորէ , որ է մի միայն իմ արգելքս . ով մայրիկ , թող որ

յայտնեմ հօրս առջին . դուն տեղեակ չես ա-
նոր պէս . . . կարեց խօսքը Սփինճեր . չէ ,
դուստր իմ , չէ . մի ընե՛ր առ բանը , որ ոչ
աքսորանքը և ոչ դժբաղգութիւնը կրցաւ մեզ
խրարմէ զատելու : Խեղճ մայրը բանն իմա-
նալով սկսաւ զարհուրելի ձայնով աղաղա-
կել . սիրական զաւակ , առաքինի դուստրս ,
խնդրէ ինձմէ իմ կեանքս , և մի խնդրեր
հրաման մեզմէ հեռանալու . թող ես մեռ-
նիմ , իմ մահուամբս ձեզմէ զատուիմ , չէ
կենդանութեամբս : Այսպիսի ողորմելի խօս-
քերով շատ լացին : Եղիսաբեթ սիրտ առնե-
լով ըսաւ . մայր իմ , հօրս երջանկութեանը
համար կը խնդրեմ քիչ մը ժամանակ : կան-
չեց մայրը . և ոչ օր մը , և ոչ ժամ մը . ինչ
երջանկութիւն է ան՝ որ կարենայ գնել քու
հեռաւորութիւնդ . ոչ , ոչ , և ոչ օր մը . սով
ստեղծող երկնի և երկրի , մի թոյլ տար զայն ,
որ ինձմէ կը խնդրէ :

Աս խօսքէն Եղիսաբեթին սիրտը կտարե-
ցաւ . չէր գիտեր ինչ ընէ և ինչ խօսի . ետ-
քը հանեց թուղթը հօրը տուաւ որ կարգայ :
Սփինճեր առաւ թուղթն ու քաջալերեց կինն
որ հանդարտի . ապա սկսաւ ձայնով կարգալ-
այսպէս . « Ազնուուհի դուստր , ցաւ է ինձի
որ չկրցայ քեզ տեսնելու և օգնելու առաջ-
նորդելով թէ ինչ ճամբայ պիտի բռնես . ա-
հա թագաւորական սաստիկ հրամանը զրկեց
զիս իմ փափաքէս . զի թողուք հասածիս
պէս՝ հայրս իմացուց ինձի եկած հրամանն

երթալու հազար փարսախ հեռու ասկէց . որուն հնազանդելով՝ մէկէն ճամբայ կ'ելլ լեմ՝ բայց չիյտես թէ լինչ սէր և գութ հետս կը տանիմ : Ահա ես ամեն բան յայտնեցի հօրս , ու գրեց ալ իրեն ծանուցի . որ երբոր լսեց քու միտքդ՝ սիրտը լեցուեցաւ լացաւ . կարծեմ թէ կ'ուզէ քեզ տեսնելու և մխիթարելու : կարելի է թէ աս տարի կ'երթայ իսրիմա շրջանակն այցելութեան համար , և աս թուղթս կը հասցընէ քեզի : Աղնիւ եղիսարեթ , ես հանգիստ կ'երթամ իմ ճամբաս , որովհետեւ յանձնեցի գրեց իմ հօրս պաշտպանութեանը . բայց կը խնդրեմ որ իմ դառնալէս առաջ ճամբայ չելլես , ես տարիէն ետե կուգամ ու կը տանիմ գրեց Բեթրպուրկ , ու աստուծով ամեն ճամբորդութիւնդ հողալով կայսեր ալ կը ներկայացընեմ գրեց . մի վախնար , ես ոչ միայն բարեկամ եմ , այլ և պիտի ըլլամ եղբայր հարազատ և սիրելի՝ անջնջելի սիրով » :

Աս բարեւարին տակը հայրն ալ ձեռք դընելով հաստատեւր էր քաջալերական խօսքերով . անանկ որ երբոր լմնցուց Սփինճեր կարդալը՝ շատ սիրտ առաւ և զօրացաւ , որ դատերը վրայ այնչափ համարում ունէին , ու կ'ուզէին օգնելու անոր հայրասէր առաքինութեանը : Սակայն մայրը տրտմութեան ծովն ընկղմած՝ միակերպ ազջրկանն երեսը կը նայէր , ու կենար կենար աչքը երկինք կը

վերցընէր : Իսկ Եղիսաբեթ ինկաւ առաջնին ու սկսաւ այսպէս խօսիլ . ո՞վ ծնողք իմ, հրաման տուէք որ խօսիմ ձեր առջին . ես իմ կեանքս դրեր եմ ձեր երջանկութեանը համար . ես պիտի հեռանամ ձեզմէ, որ դուք մօտենաք ձեր քաղցր հայրենեացը . ես տարի մը ձեզմէ զուրկ պիտի մնամ, դուք ձեր կեանքը հայրենեացը մէջ պիտի անցընէք ինչպէս կը յուսամ ստեղծողիս օգնութեամբը և կարողութեամբը, որ օգնական է անբաղդից և յուսացողաց . սէ, թէ որ ասկէ աւելի բան մը խնդրեմ ձեզմէ, մի կատարէք : Սփինձեր ձեռքը դրաւ աղջկանը գլխուն՝ լուռ կեցաւ : Մայրը աղաղակեց . միայն, ոտքսով, անօգնական . ինչպէս ըլլալու բան է . ոչ ոչ, անկարելի է որ քեզմէ դատուիմ : Պատասխանեց Եղիսաբեթ . դիտնայիր թէ ես որչափ ժամանակէ՛ ի վեր է որ աս առաջադրութիւնս ըրեր եմ . երբոր ձեր դժբաղդութիւնը հասկըցայ՝ անկէ՛ ի վեր է . ես զիս ձեզի զոհ եմ ըրեր . երջանիկ է ինձի ան օրն որ ձեր ազատութեան համար պիտի անցընեմ . երջանիկ է ան յոյսն որ զիս զօրացուց . եթէ աս յոյսը կ'ուզէք վերցընել ինձմէ, նախ իմ կեանքս վերցուցէք . եթէ պիտի մնամ այսպէս առանց օգնելու ձեր անբաղդութեանը, թող մի՞նէ իմ լոյսս և վերնայ իմ արևս : Սղաչեմ ներքեցէք եթէ ձեզ կը վշտացընեմ . ինչո՞ւ համար կ'ուզէք որ ձեզմէ չդատուիմ, երբոր ամենքնիս ալ

նոյն անբաղդութեան մէջն ենք . թողէք երթամ . բաց է ողորմածիս դուռը , չկորսընցըներ իմ յոյս , իմ ջանքս , իմ տառապանքս ձեր ազատութեան համար : Մի բռնք թէ աս բանս անկարելի է . չկայ աշխարհիս մէջ անկարելի բան , եթէ աշխատի մարդ՝ կը վայելէ . սիրտս ձեզի կը պատասխանէ , որ այսքան զօրացեր է արդարութեան համար . չունի վախ ոչ աշխատանքէ , ոչ վտանդէ , ոչ նախատինքէ և ոչ թագաւորէն . ուրիշ տեղէ ահ չունի , միայն ձեզմէ՝ որ չըլլայ թէ չհաւանիք :

Միիններ չդիմացաւ կանչեց . թող եղիտարեթ , բաւական է . խոովեցիր հողիս , մաշեցիր սիրտս , որ մինչև ցայսօր գերազանց առաքինութեանց և մեծամեծ գործոց համար քաջ էր . ահա այսօր թուլացաւ . ես չէի կարծեր զիս այսչափ տկար . ահա տկարացայ , չեմ կարող հաւանիլ առաջարկութեանդ , որ կը խնդրես : Երբօր Ֆէօտորա լսեց աս խօսքս , սիրտ առաւ , բռնեց աղջկանը ձեռքը , դէպ 'ի սիրտը տանելով ըսաւ . լէ ինձի , եղիտարեթ , ողորմէ ողորմելոյս . թէ որ հայրդ տկարացաւ առջևդ , պէտք է որ ներես մօրդ տկարութեանը որ չկրնար թուլ քեզի դիւցազնական առաքինութիւնդ գործելու . թէպէտ մայր մը իր զաւկին առաքինութիւնը պակսեցընելը լսուած բան չէ , բայց կը խնդրեմ , չէ թէ կը հրամայեմ , ով սիրուն զաւակս :

Երկնեց Եղիսարեթ . մայր իմ, քու խըն-
 դիրքդ միշտ արդար է . թէ որ հրամայես
 ինձի հոս կենալ չիրթալ, պէտք է որ հնա-
 ղանդ իմ . բայց ես կ'աղաչեմ, թողէք զիս որ
 ձեզի ցաւակցիմ, ձեր ազատութիւնը հոգամ .
 իմ յոյսս հաստատուն է, վասն զի մէկ օ-
 րուան մտածութիւն չէ, այլ շատ ժամանա-
 կուան . ես իմ տկար զօրութեանս չեմ ա-
 պաւինած, այլ աստուածային ողորմութեան .
 կայ ուրիշ առիթ ազատելու հայրս ասկէ 'ի
 զատ : Ահա տասուերկու տարի է հոս ընկեր
 ենք, որ բարեկամն օգնեց և պաշտպանեց
 մեզի . որչափ մեծ բարեկամ ըլլայ, կրնայ
 համարձակ խօսելու մեզի պէս . կը հոգայ
 սրտանց մեզի պէս : Թողէք կ'աղաչեմ, որ
 յոյսս ամուր մնայ . մի դէմ կենաք աս սըր-
 տիս առաքինութեանն, որ աստուած դրաւ
 միտքս գործելու, և պատրաստ է օգնելու և
 կատարելու : Ո՛ր թողունք այն, թէ որ զիս
 մարդու տայիք, չէր կրնար զիս ձեզմէ զա-
 տելու . ինչ պիտի ընէիք ան ժամանակը .
 միթէ վտանգ չէր կրնար գալու : Ես հիմա
 սորված եմ աս ցրտերուն ու կը զխմանամ
 հեռու ճամբայ քալելու թեթեւութեամբ .
 իմ մանկութենէս կը վախնաք . կարող է աս-
 տուած օգնելու անոր՝ որ իրեն միայն ապաս-
 տաներ է և ոչ զօրութեան անձին : Իրաւ
 անփորձ եմ, բայց բարեգութ կառավարիչն
 որ կ'ուզէ օգնել առաջարկութեանս, ինձի
 կը սորվեցընէ . որ եթէ ներէ ազբատ քարո-

դիչնեբուն , ահա զանոնք կուտայ ինծի ա-
ռաջնորդ և սրաշտպան : Ահա կը տեսնէք որ
աստուած նախատեսութեամբ կը հողայ ա-
մեն բանս , չկայ վտանգ և ոչ դժուարութիւն .
ուրիշ պակասութիւն չունիմ՝ եթէ ոչ ձեր
հաւանութիւնն ու օրհնութիւնը :

Հայրը սաստիկ վշտանալով ազազակեց .
սով խոնարհ զաւակ , քու նախնիքդ թագ ու-
նէին լեհաստանաւ մէջ , և մօրդ նախնիքը
մինչև Սիպերիա կը տիրէին . դուն ինչպէս
պիտի մուրանալով երթաս մինչև Բելթըր-
պուրկ : Պատասխանեց համեստութեամբ
Եղիսարեթ . եթէ ես թագաւորական զար-
մէ եկած եմ , պէտք է որ գործքովս յայտ-
նեմ զիս արժանի անոնց ու ձեզի . և չպըզ-
տիկցնեմ անոնց փառաւոր անունն որ ինծի
թողին . ինչո՞ւ համար պիտի ամչնայ դուստրն
Սէյասի և Սոպիէսքիոյ (*) երթալ ողորմու-
թիւն խնդրել իրեն նմաններէն : Այլսար-
հիս շատ մեծամեծներն ինկան կործանե-
ցան , որոնք իրենց համար պատիւ ստացան .
ես աւելի երջանիկ ըլլալով հօրս համար պի-
տի ստանամ :

Աս մանուկ կուսին ազնուական հաստա-
տութենէն կը փայլէր աչքին մէջ աստուա-

(*) Սյուպէս է՛անուանին ազնուան Ռաբար-
նէրն որ Սիպերիայի նախնի արքայորդիներէն է-
կած էն :

Ճափայլ գերազանցութիւն մը , և խոնարհ
հնազանդութիւնն ու քաջութիւնը յաղթե-
ցին Սփինճերայ . մինչև խիղճ եզաւ իրեն
թէ ինչպէս արդիւէ զաւակն ան մեծ առա-
քինութենէն , և ողորմելի պահել ան ա-
նապատին մէջ : Ետքը դարձաւ ըսաւ Ֆէո-
տորային . ինչպէս թողունք Եղիսաբեթն որ
հոս մեռնի . ինչպէս զրկենք զինքը յաջողու-
թիւններէն , որ աստուած կուտայ իրեն ազ-
նուութեանը համեմատ : Սիրա ան , սիրելի .
վասն զի ուրիշ բանով չենք կրնար մեր ա-
ռաքինի զաւակը փառաւորելու , թողունք որ
երթայ :

Ազազակեց Ֆէոտորա ողորմելի ձայնով .
ոչ ոչ , ես չեմ թողուր որ երթայ , կրնամ
դէմ կենալու . ինչպէս թողում մէկհատիկ
զաւկիս կեանքը որ վտանգի մէջ կ'ընայ . ինչ-
պէս թողում ու լեմ' օր մը թէ կորաւ Եղի-
սաբեթ , պազեցաւ սոսկալի անապատին
մէջ . ու Ստանիսլաւս , ինչպէս անմեղ դառ-
նուկս զոհ ընենք մեզի համար , մատնենք
դժբաղդութեանց և մահու :

Երբոր այսպէս կը խօսէր , Սփինճեր յու-
սահատելով կ'անչեց . դուստր իմ , մինչև որ
մայրդ չհաճի , դուն կարող չես երթալու :
Եղիսաբեթ դարձուց խօսքը . մայր իմ , ը-
սաւ , եթէ դուն հրաման չտաս , չեմ եր-
թար . ես հնազանդ եմ քեզ միշտ . բայց
կարելի է թէ աստուած ինքը պիտի կատա-
րէ . խնդրենք մայր իմ միաբան , որ իւր բա-

ըրբար կամբը մեզի յայտնէ և յաջողէ ինչ որ պարտական ենք ընելու . ամեն յաջողութիւն և ճշմարտութիւն միայն անկէ կուգայ որ աշխարհս կը խնամէ : Առաքինի զբատեր աս բարեպաշտ խօսքերը մեղմացուցին Ֆէոտորային ցաւը , քաջալերեցին ու հանդարտեցին ցաւած սիրար :

Հետեւեալ օրն անանկ պատահեցաւ որ Սփինճեր ու աղջիկը մինակ դտնուեցան . սկսաւ աղջկանը պատմել իր զլխէն անցած խեղճութիւններն ու ձախորդ պատերազմներն որ Լեհաստան բաժնեցին : Ապա ըսաւ . իմ դժբաղդութիւնս՝ հայրենիքս աւելի սիրելուս համար պատահեցաւ , իմ միակ յանցանքս է իմ հայրենիքս սիրելը և չղիմանալ անոր գերութեանը . իմ արիւնէս մեծ թագաւորներ նստան , անոր համար պարտաւորեցայ պաշտպանելու մեր տէրութիւնը , ուսկից առեր էի այնչափ պատիւ . գլուխ եղայ ազնուական Լեհերուն , և պաշտպանեցի հայրենիքս՝ որուն պարտական էի : Ես էի որ կը կուուէի երեք մեծամեծ աէրութեանց զէմ , երբոր եկան բաղմութեամբ պաշարեցին վարսավիա մայրաքաղաքը . մէկ զիէն կրակ , մէկալ զիէն յափշտակութիւն . ես տակաւին զէմ կեցեր էի , որ հայրենիքս չկործանի . ևս էի զօրացընողն ու զէնք և օգնութիւն խնդրողը :

Անօգուտ եղաւ իմ ջանքս . իմ երկիրներս անցան Ռուսաստանու աէրութեան , ուր կը

բնակէի. բայց սաստիկ հայրենասիրութեանս համար կասկածելի եղայ մեծ կայսերութեան առջին: Յր մը զիս անէս դուրս հանեցին ու տարին Բեթրազուրկ բանտը դրին. ան առենը դուն չորս տարուան էիր: Յէստորտ մայրդ հետս եկաւ, որ մեծ խնդիրքներով շնորհեցաւ իրեն աս թոյլտուութիւնը: Տարի մը ողորմելի մնացի. չէի կարծեր թէ զիս այսպիսի սոսկալի պատժոյ արժանի կը համարին, որ հայրենիքս ուղեցի պաշտպանելու, թէպէտ խօստացեր էի ետքը՝ տէրութեան հպատակ մնալ: Վերջապէս արստուեցայ Սիպերիա. իմ առաքինի Յէստորտաս չթողուց զիս մինակ, հետս եկաւ. աւելի լսող եղաւ սրտին քան թէ պարտականութեանը. անանկ որ եթէ արստուէի Պերսզովայ զարհուրելի խաւարը, և Պայքալ լճին կամ Բամիլեաքայ միայնարանը, զիս մինակ չէր թողուր. ահա այսչափ է անոր դիւցազնական առաքինութիւնն ու սէրը. եթէ քաղցրութիւն մը տեսնես վրանիս՝ մնորդ է, իսկ եթէ դառնութիւն՝ իմս է:

Այսպէս խօսելով Սիինճեր՝ հաննց Սմալաֆին թուզթը առաւ Եղիսաբեթին ըսելով. դուստր իմ, ես պարտական եղայ քու սիրոյդ և քու քաջութեանդ. աս թուզթը քեզ կը կոչէ մեր բարերարը, և յիշատակ ըլլայ առաքինի սրտիդ երախտաւորութեանը: Ազնիւ զուակը խոնարհութեամբ առաւ թուզթն ու լռեց. անկէ ետեւ ալ չէր

խօսեր երթալու վրայ . բայց մերը սիրան ա-
մեննին հանդիսա չէր , ու միշտ տրամու-
թեամբ կը մաշուէր :

ՊԵՂՈՒՄԻ ԷՅԵՐԻՐԴ .

Ժամանակ անցաւ , նայիս կիրակի իրի-
կուն մը Ֆէոտորա մինակ նստած էր տունը ,
զաւազանով զարկին դուռը՝ բացաւ տեսաւ
որ ծեր ճերմակ մօրուք միախոնար մը կայ-
ներ է . խեղճ Ֆէոտորային սիրաբ ճմլեւով ա-
զազակեց . ս՛հ աստուած իմ՛ , չըլլայ թէ աս
ըլլայ որ եկաւ զիս զակէս զրկելու համար .
ուստի ինկաւ երեսի վրայ կուլար , բայց մի-
սիոնարը մտաւ ներս բոլորովին հոգնած ,
թէպէտ անանկ փորձ և հոգևոր անձն էր
որ երեսէն շնորհը կը կաթէր , ու իր շարժ-
մունքէն յայտնի կ'երևնար թէ այր աստու-
ծոյ է , և բոլոր աշխատանքն աստուծոյ ըն-
ծայած և աստուծով մխիթարուած , ուրախ
և պայծառ :

Մփինճեր հասաւ և խոնարհութեամբ
ընդունեց իրր սուրբ աստուծոյ : Միախոնարն
սկսաւ այսպէս խօսիլ . Պարոն , մեծ ուրա-
խութեամբ կը մանեմ՝ տունդ . զի կը տես-
նեմ ազքատ խրճիթիդ վրայ աստուածային
օրհնութիւն . հոս եղած հարստութիւնն է
առաքինութիւն որ ոսկիէն ու մարգրրտէն
աւելի յարգոյ է . իսկ ես եկայ հոս որ մէկ
զիշերուան հանգստութիւն խնդրեմ՝ քեզ-

մէ : Եղիսաբեթ վազեց ակթու դրաւ որ նըստի , յետոյ ըսաւ պարկեշտութեամբ . Հայր սուրբ , շատ քաղեր ես առաքինութեան ճամբուն մէջ , և առաջին աստիճանէն շատ հեռու թողեր ես զմեզ , զի երկար միջոց կայ հասնելու քեզ : Միսիոնարը տեսաւ որ Ֆէոտորա տրտում կուլայ , դարձաւ ըսաւ . մայր բարեպաշտ , ինչո՞ւ կուլաս : Պատասխանեց Ֆէոտորա . ինչպէս չլամ , մէկ հատիկ զաւակ՝ մէկ հատիկ մխիթարութիւն ունիմ աշխարհիս վրան , անկէց ալ կ'ուզեն զատել զիս :

Միսիոնարը հասկընալով բանը՝ մխիթարական խօսքերով ըսաւ . մի տրտմիր տիկին , վասն զի առաքինութիւնն է միայն որ կ'որոշէ զաւակդ քեզմէ քիչ մը ժամանակ . ուրիշ մայրերն ինչ ընեն որ ախտի պատճառով կը բաժնուին զաւակներէն և յաւիտեան կը կորսնցընեն : Յաւալի ձայնով աղաղակեց Ֆէոտորա . վախեմ թէ ալ պիտի չտեսնեմ զաւակս : կը տեսնես զաւակդ , ըսաւ ծերը , թէ հոս և թէ երկինքը . իրաւ մեծ է աշխատանքը , բայց աստուած կը զօրացընէ , որ դառներուն բրդին փափկութեանը նայելով հովը կը մեղմացընէ :

Սրբակաց ծերն այնչափ հօգևոր բան խօսեցաւ , մինչև ամենուն ալ սիրաբը զօրացաւ . կամեցան որ Եղիսաբեթ երթայ իրեն հետ . սակայն Եղիսաբեթին սիրան սկսաւ ճմլիլ , կը մտածէր որ ինչպէս պիտի զատուի ծնո-

դացմէն : Որովհետև ժամանակը հասաւ սիրտը շարժեցաւ, վաղը պիտի չլսեմ կ'ըսէր՝ հօրս ձայնը . մինչև տարի մը մօրս զգուանքը պիտի չտեսնեմ . այնչափ ժամանակ ինչպէս պիտի զուրկ մնամ այս քաղցր ուրախութենէս : Սիրտը խռոված, աչքը ցաւագին, ամեն բան խաւար կ'երևնար իրեն, իբր թէ անգունդ մը բացուած էր առջին : Կ'ըսէր ինքնիրեն . ահ վախկոտ ողորմելի, ահա առջի քայլդ չառած վար կ'իյնաս անյենարան որթի պէս . հապա ինչպէս պիտի անցնիս աշխարհիս մէկ մասը :

Ասանկ տրամալի խորհուրդներով սեղան դրին միախոնարին, նստան իրիկուան կերակուրն ուտելու . բայց իրենք միայն իրենց արտասուքով կշտացան, թէպէտ դրսէն զիրենք կը բռնէին որ չլան : Բարեսիրտ կրօնաւորը կը դիտէր զանոնք զթալիր ցաւակցութեամբ : Աս քահանայն երկար ճամբորդութեամբ աշխատեք էր, ու անհամար բան եկած էր զլիսուն . իր առջի ուսումն էր ամեն վիշտ քաղցրացընել համբերութեամբ, ամեն մէկ ձախորդութեան դտեր էր մխիթարութեան ճարը . ուստի ան իրիկուն ամեն մէկ խօսակցութեան անոյշ խօսք մը յարմարցընելով սրտերնին կ'անուշցընէր . երբեմն ալ թող կուտար որ լային : Պատմեց անոնց իր զրգրազդ ճամբորդութիւններն ու տեսած խեղճութիւններն որ զլխէն անցեր էին . և այնչափ ձախորդ գիպուածներ պատմեց որ ոչ

միայն մխիթարեց զանոնք , այլ և ցաւակից եղան ան խեղճերուն , որոնց քաշածը իրենց ունեցածէն շատ վեր էր :

Աս յարդելի անձը վաթսուն տարուրնէ ետև երկու հազար փարսախս աշխարհիս ծայրն երթալով՝ բարբարոս և մարդակեր մարդկանց հետ երկար կենակցեցաւ զանոնք շահելու համար , ու չլսուած հալածանքներ քաշեր էր , և ամենքն իրեն դահիճն էին : Մտեր էր թագաւորական քաղաքը փէքին , և զարմացեր էին անոր առաքինութեանը վրայ . իսկ մարդակերներուն աշխարհը շատ մարդ գարձուցեր էր , և սորվեցուցեր էր երկրագործութիւն և քաղաքականութիւն . իրենց անբեր դաշտերը՝ ազարակ և պարտէզ եղան , գեղ ու քաղաք դարձան . ունեցան տոհմի անուան , զաւկի և փեսայի . և որ մեծն է , ճանչցեր էին աստուած , իմացեր էին թէ մարդ են և ունին տէր և արարիչ :

Ահա աս ամեն բանն ան սրբակայ քահանային աշխատանքովն եղած էր . կ'օրհնէին ան մարդիկը միշտ ան քահանայն . գիտէին սուրբ կրօնքի՝ յարգութիւնը , և շատ զբժուարութեամբ զինքը թողեր էին որ երթայ . վասն զի հրաման եկեր էր իր մեծաւորէն որ երթայ Սպանիա իր հայրենիքը հանդի , որովհետև շատ ծերացած էր : Պէտք էր որ անցնի Ռուսիա , Գերմանիա և Գաղղիա . ասոր անունն էր Հայր Պօղոս : Բոլոր պատմածներն հիանալու բաներ էին .

ղարմանալի սովորութիւններ, ահռելի աղ-
ղեր, սոսկալի դիպուածներ, մանաւանդ ա-
նապասնեբուն մէջ, Չինու մաշինի պարսպին
կողմերը, ուսկից անցաւ ու մտաւ մեծ թա-
թարստան և Սիպերիայի սահմանը :

Աս յարդելի քահանային համար պատ-
րաստեցին պղտի խուցը, հանգիստ տեղ մը
պառկելու, արջու մարթերով անկողին շի-
նեցին, և ինքը զանոնք օրհնելով գնաց պառ-
կեցաւ : Առաւօտուն Եղիսաբեթ կանուխ
ելաւ, մտաբցաւ քահանային դրանը, լսեց որ
կ'աղօթէ և խնդրեց հրաման որ ներս մտնէ՝
առանձին խօսի հետը, զի ծնողացն առջև
չէր համարձակեր խօսելու. ուստի ծունկ չո-
քած պատմեց իւր բոլոր պատմութիւնն ու
խորհուրդը : Երբոր Հայրն Պօղոս լսեց Ե-
ղիսաբեթին ցաւալի պատմութիւնը՝ շատ
սիրաւր ցաւեցաւ վրան. զի թէպէտ շատ բան
տեսեր էր և աշխարհիս մէկ ծայրէն մէկալ
ծայրը ժուռ եկեր էր, բայց Եղիսաբեթին
սրտին նման գթած ծնողասէր սիրտ չէր տե-
սած :

Սփինճեր և Ֆէոտորա չէին գիտեր Եղի-
սաբեթի գիտաւորութիւնը թէ միւս օրը
կ'ուզէ ճամբայ ելլել. երբոր առաւօտուն
զրկեց զիրենք ու սկսաւ լալ ողորմագին՝ ի-
մացան և խռովեցան, իբր թէ մէկ մեծ փո-
թորիկ մը ելաւ իրենց խրճիթին մէջ. թո-
ղին իրենց ամեն բանն ու աղջրկանն երեսը
կը նայէին. ուր նայէր՝ հոն կը նայէին, ուր

քաղէր՝ հոն կ'երթային . իսկ Եղիսարեթ չկոտէր թէ զինքը հողայ, թէ զանոնք . մայրը գրկելով զաւակը՝ կ'ապսպրէր . որ տանը բաները նայի, հրաման կուտար որ երթայ հօրը հետ մէկտեղ ձուկ որսալու . իսկ աղջիկը ձայն չէր հաներ, միայն արտասուք թափելով կուլար :

Հայրը դարձաւ ըսաւ . Գուստր իմ, հընազանդէ մօրդ, վազն եկուր հետս երթանք ձուկ որսալու : Աղջիկը գլուխը խոնարհեցուց հօրն ու ըսաւ . վաղը պէտք է որ մխիթարես մայրս : Աս խօսքէս նորէն այլայլեցաւ հօրը սիրտն ու զանազան կրքերով կը տրորուէր . կը մտածէր զաւկին սէրն որ պիտի զատուէր . կը մտածէր կնոջը կսկիծը թէ ինչպէս պիտի մխիթարէր . թէ որ թողուր երթալու, զիտէր որ անոր առաքինական գործքը պարապ չելներ . աստուած կը վարձատրէ, ու փափաքը կը կատարէ, և հոս մընալով ինչ պիտի ըլլան :

Ան օրը շատ ողորմելի տեսարան եղաւ հոն . ամենուն ալ սիրտը տակնուվրայ եղած էր . ծնողացն ու զաւկին մէջ կ'երևնար չես գիտեր ինչ սաստիկ զգածմունք մը, վառվռուն գորովանք ու զգուանք մը : Քարոզիչ քահանայն կը ջանար որ զօրացնելով մխիթարէ զանոնք, զանազան պատմութիւններ կը բերէր աստուածաշնչէն, թէ աստուած ինչպէս հատուցմունք կ'ընէ այսպիսի որդիական բարեպաշտութենէ և հայրական հա-

մակերպութենէ եղած մեծամեծ զոհերուն .
և թէ կարող էր նոյն ամենակարող զօրու-
թիւնն իրենց ալ օգնելու՝ հանգիստ հասցը-
նելով զաւակնին ուղած տեղը , և անկէ եր-
ջանկութեամբ դարձընել : Շատ հողեշահ
խրատներէն ետև՝ իրիկուն որ եղաւ , Եղի-
սաբեթ ծնկան վրայ եկաւ ու ողորմելի ձայ-
նով խնդրեց ծնողքէն որ ղինքն օրհնեն :
Հայրն իմացաւ որ կեցիք բարով կ'ուզէր ը-
նել , արտասուալի աչքով մօտեցաւ զաւակին ,
զրկեց լացաւ , ձեռքը դրաւ ղխուն , ու յանձ-
նեց աստուծոյ :

Իսկ շնորհալի զաւակը գորովական ղթով
նայեցաւ մօրն ու ըսաւ . Սիրական մայր իմ ,
քաղցրիկ մայր իմ , դուն ալ չես ուզէր զա-
ւակդ օրհնելու : Աղաղակեց խեղճ մայրը .
հողեսէր զաւակս , մէկհատիկ զաւակս , վա-
ղուան թող մնայ : Կրկնեց . ինչո՞ւ այսօր չես
ուզեր : Կ'ուզեմ , ըսաւ , ամեն օր օրհնելու .
ամեն ժամանակ օրհնած ես : Եղիսաբեթ
ծուեց զլուխը ծնողացն առջին . աչքն երկինք
վերուցած ու ձեռք ձեռքի բերած : Միսիո-
նարը խաչը ձեռքը օրհնեց զամենքն ալ , և
քաջալերական խօսքով մխիթարեց , ու հաս-
կըցուց թէ ինչ պէտք է ընեն և ինչպէս զա-
ւակնին տան աստուծոյ , որ երթայ իրենց ա-
ղատութեանը համար աշխատի :

Ժամանակն էր մայիսի մէջ , ուր հազիւ
երկու ժամ ղիշեր կ'ըլլար . Եղիսաբեթ սկը-
սու ճամբու պատրաստութիւն տեսնել՝ քիչ

մի ուտելու պաշար, հագուստ և այլն. նոյն իրիկունն ամեն բան պատրաստելէն ետև առաւօտուն կանուխ գնաց դուռը Հայր Պօղոս միսիոնարին ըսելով. ժամանակ է երթալու. ծնողքս կը քնանան, մենք ճամբայ ելլենք, որ լալով և կսկըծով չմնասին: Որովհետև իրիկունէ հաւանութիւն ու օրհնութիւն առեր էր, չէր ուզեր ծնողայր սիրտը նորէն բորբոքելու, բայց չօրհնաւ ծնողայր դրանն առջին ու աղաղակեց. Ո՛վ աստուած իմ, դուն հոգա զասոնք, պահէ ու ամեն փորձանքներէ ազատէ. արժանի ըրէ որ նորէն տեսնեմ ծնողքս և ուրախանամ: Աս միջոցին հայրն ելաւ դուրս: Հայր իմ, ըստ, ինչո՞ւ ելար: Նա պատասխանեց. քեզ սիրելու, քեզ օրհնելու ելայ, ով ազնիւ սիրական զաւակ. թէ որ մանկութեանդ ժամանակ եղած ըլլայ որ իմ դուժս քեզի չեմ ցցուցած, կամ թէ ծանր խօսքով եթէ սիրտդ ցաւցուցեր եմ, ներէ ինձի զաւակս. կարելի է թէ ինձի չէ սահմանած որ երջանկութեամբ նորէն քեզ տեսնեմ, գէթ խաղաղութեամբ մեռնիմ:

Նշխարելի սիրտը ճմլեցաւ, կանչեց լալողին. մի ըսեր աղաչեմ, մի ըսեր ասանկ բան. ես քեզի պարտական եմ, դուն ինձի ներէ: Կրկնեց հայրը. երբոր ողորմելի մայրդ ելլէ՝ ինչ ըսեմ իրեն և ինչ պատասխան տամ. երբոր հարցնէ սիրական զաւակը, դայ փնտրուէ անտառին մէջ, և աս լճին քով:

ես ալ իրեն հետ ամեն տեղ խնդրենք լիըն-
արունք, հարցընենք մեր ազնիւ զաւակը,
ո՞վ մեզի պատասխան պիտի տայ: Եղիսա-
բեթ ասոնք լսելով սաստիկ տրտմութենէն
թալկացաւ մնաց պատին կռթընած: Հայրը
տեսաւ որ աղջիկը կը մտշուի՝ սիրտը զօրա-
ցուց, սկսաւ քաջալերական խօսքերով ը-
սել. զօրացիր դուստր իմ, որ ես ալ քաջա-
լերութիւն ունենամ. մի հոգար, ես կը մխի-
թարեմ մայրդ և կը զօրացընեմ, որչափ որ
տրտմած ըլլայ երթալուդ համար. նաև կը
յուսամ աստուծով որ ներկայացընեմ քեզ
մօրդ երբոր առողջութեամբ դառնաս գաս.
յիրաւի, զաւակս, կրնայ ըլլալ որ քու բա-
րեպաշտական ճամբորդութիւնդ պսակուի,
կամ ոչ. բայց ծնողքդ պիտի չմեռնին ա-
ռանց քեզ տեսնելու: Ան ատենը դարձաւ
ըսաւ միսիօնարին, որ խորին մտածութեամբ
կը զիտէր ասոնց ողորմելի կերպը. Ո՞վ հայր
իմ, ահա կը յանձնեմ քեզի իմ բարի զա-
ւակս. մէկ զանձ մը, որուն չկայ հաւասար
բան. զի աւելի է քան իմ արեւս, իմ արիւնս
և իմ սիրտս. կը յանձնեմ քեզ ապահովու-
թեամբ, առ տար, գնա հետը. բիւրաւոր
հրեշտակներ հետերնիդ ըլլան ու ձեզ պաշտ-
պանեն. երկնային զօրքը ձեզի օգնական ըլ-
լան, և ողորմած ձեռքն ստեղծողին չկորսըն-
ցընէ իմ Եղիսաբեթս:

Ամբիծ աղաւնիին աս հօրն օրհնեհըն առ-
նելով մէկ ձեռքն աչքին դրաւ ու սկսաւ լալ,

Գիտակ
Արեւիկ
Գանիրէ — Մարտիրոս

մէկալ ձեռքը տուաւ միախոնարին ու գողալով սկսաւ հեռանալ : Արշալոյսն ալ սկսեր էր լուսաւորել լեռներուն ծայրը . ամենեկին ոչ հով կար և ոչ ձայն կենդանեաց , կարծես թէ բնութիւնն ակնածելի լուսթիւն մը կը պահէր , որպէս զի Սփինճերի ձայնն որ կը կանչէր զաւկին ետևէն՝ երթաք բարով լըսուի . խեղճ հօրն ազազակը անտառը կը դողացընէր , և զաւկին լացը քարերը կը լացընէր , մինչև ալ ձայնը չլսուեցաւ :

Յաւալի հօրը ըրածները քիչ մը կրցանք պատմելու . բայց մօրը վիշտը անկարելի է գրով պատմել . մանաւանդ երբոր Սփինճերին ազազակովն արթընցաւ վազեց դուրս , տեսաւ որ զաւակը չկայ՝ չորս դին մթնեց , կորսընցուց խօսքն ու խելքը , ինկաւ հօգեվարքի նման : Սփինճեր այնչափ բան ըրաւ , այնչափ բաներ պատմեց որ քիչ մը զգաստանայ , ճարչեղաւ . քիչ մը միտքը վրան կուգար կ'ազազակէր ո՛ր է զաւակս , մնացի անզաւակ . նուրէն սիրտը կ'անցնէր : Ահա այսպէս ողբով լեցուեցաւ իրենց տունը , մինչև աստուած ողորմելով քիչ մը սիրտ տուաւ զօրացուց որ կրցաւ գէթ կսկիծն իմանալու :

Պիեղո—ած Է՛ւնէրորդ .

Մայիս ամսուն 18 էր Եղիսաբեթ ճամբայ ելաւ սրբակաց ծերուն հետ . բայց նախ գնա-

ցին թոպուլքի իշխանին, որ պէտք եղած բաները հոգաց, և անկէ ճամբայ ելան. մէկ ամիսը հազիւ կրցան անցնիլ Սիպերիայի թաց անտառը, որ աս եղանակին մէջ շատ տեղ ջուր կօխած է. ցորեկը շատ անգամ գեղացի թաթարներուն սայլովը կ'երթային, ու գիշերն ողորմելի խրճիթներուն մէջ կը պառկէին. որ հազիւ քիչ մը ժամանակ կըրնային հանգչելու: Թիումէն քաղաքէն 40 վերստ անդին անտառէն անցան որ թոպուլքի կառավարութենէ դուրս է. Եղիսաբեթ կը մտածէր թէ իր արտօրանաց երկրէն դուրս ելաւ, իբր թէ երկրորդ անգամ զատուեցաւ ծնողքէն. ուստի լալով կ'ըսէր. ահա հիմա հեռացայ իմ երկրէս ու իմ ծնողքէս: Այս պէս ողբաց նաև երբոր ետքէն կօխեց Եւրոպայի հողը, վասն զի թոպուց իր ծնողքն Ասիայի մէջն ու անցաւ Եւրոպա երեք ամիսէն ետև: Աս հեռաւորութիւնն աւելի սիրաւ կը տրորէր քան թէ ճամբուն վիշտը. թէպէտ լսեր էր Եւրոպայի գեղեցկութիւնը, հարստութիւնն ու լուսաւորութիւնը, բայց իրեն աչքին ամենը ոչ ինչ կ'երևնար, միայն ծնողացն աղատութիւնը կը մտածէր միշտ: Թոպուլքէն մինչև Բերմէ 900 վերստ է, ուր դաշտերը պաղարբեր են և կը մշակուին. տեղ տեղ Ռուսաց գեղեր կան հարուստ, ու բնակարաններ անցաւորներու համար. բնակիչները կը զարմանային Եղիսաբեթի պարզութեանը վրայ: Աս Բերմէ քաղաքն ուրիշ տե-

սած քաղաքներէն մեծ էր, բայց գեղեցկութիւն չունէր. ճամբաները նեղ և աղտոտ, օդը անշահ և տներն անշուք: Սակէց մինչև Ղազան՝ մեծ քաղաք չկայ. շատ տեղ անբեր մացառոտ են, երբեմն կայծակը կը զարնէ հին ծառերուն, և մէկէն կ'երևնան իբր կրակէ սիւն. շատ անգամ տեսաւ Եղիսաբեթ որ ճամբուն երկու կողմն ալ այսպիսի հրդեհ կ'ըլլար, և երբեմն խորտակելով ծառերը կ'էյնային: Սակէց աւելի վտանգաւոր էր գետերէն անցնելը. սակայն Եղիսաբեթ առանց տրանջալու համբերութեամբ առաջ կ'երթար իր հողևոր հօրը հետ մէկտեղ, որուն սըրբակայ դէմքն ամենուն սիրտը կը շարժէր. և շատ անգամ ճամբորդները զիրենք կ'առնէին իրենց սայլին վրայ կը տանէին. և երբեմն թղթատարներուն սայլով ալ կ'երթային, մինչև հասան հոն, որ 200 վերստ մնացեր էր Ղազանին:

Օգոստոսի ամսուն հասան Վամայի գետին եզերքը, ու սկսաւ խեղճ Եղիսաբեթի ցաւն ու վախը աւելնալ, վասն զի կը նայէր որ իր հողևոր հայրը քանի կ'երթայ կը տկարանայ. մէկ ձեռքը դաւազան մէկալ ձեռքը Եղիսաբեթ բռնած՝ հազիւ կրնար առաջ երթալու. ան կողմի սայլերն ալ աւելի ցընցելով չէր կարող սայլով երթալ, երբոր հասան Սարաբուլ քաղաքը՝ նայեցաւ ծերն որ ալ պիտի չկրնայ առաջ երթալու, մնայ

ողորմելի խրճիթի մը մէջ, որ ոչ պատու-
հան ունէր, և ոչ նստարան. քիչ մը խոտ
դրին տակը պառկեցուցին: Եղիսաբեթի
հոգն ու մտածութիւնը զինքը կը տանջէին
չարաչար. ուստի բժիշկ խնդրեց՝ չգտան, ու
իրմէ ՚ի զատ հիւանդը նայող չկար. կ'երթար
դաշտէն առողջարար արօտներ կը ժողվէր
կ'եփէր կը խմցընէր ծերուն, ինչպէս որ մօր-
մէն սորվեր էր. բայց ինչ շահ՝ ծերութիւնը
տիրելով, հիւանդին ոյժն անցեր էր. ողոր-
մելի Եղիսաբեթ կուլար կ'ողբար թէ ինչ պի-
տի ընէ. սուրբ ծերը լսելով անոր հառա-
չանքը՝ ինքն ալ կ'ողբար անոր ողբին վրայ.
Վաթսուն տարի աշխատեր էր աստուծոյ հա-
մար՝ ամենեւին վախ չունէր մահէն, կը վա-
ւաքէր որ քիչ մը ժամանակ ալ ունենայ որ
աւելի բարի դործէ. կ'աղաղակէր ցած ձայ-
նով. Աստուած իմ, չեմ՝ ընաւ տրտնջար բա-
րերար կամացդ դէմ, սակայն ներէ, ժամա-
նակ տուր մինչև տեղը տանիմ աս ողորմելի
որբս, և անկէ ետև հանգիստ մեռնիմ:

Եղիսաբեթ ոտքի վրայ կը ծառայէր, ա-
մանով ջուր տուաւ իրեն. ծերը ձեռքն ա-
ռաւ ջուրը, վերցուց ըսաւ. Աստուած իմ,
կը յանձնեմ աս զաւակս անոր, որ խոստա-
ցաւ բաժակ մը ջուր տուողին չկորսնցնելու
վարձքը: Եղիսաբեթ լսելով աւելի մեծ ցաւ
ունեցաւ, զի այրն աստուծոյ կ'իմանար որ
պիտի մեռնի. ուստի Եղիսաբեթ ինկաւ հի-
ւանդին առջին կուլար ողորմազին: Ծերը

մեծ ցաւակցութեամբ ըսաւ . Աստուած իմ, ողորմէ ասոր, ասոր ողորմէ տէր իմ, վերջապէս տեսաւ որ ցաւը սաստիկ է, ըսաւ . դուստր իմ, անուամբ աստուծոյ և քու հօրդ աջ մի լար : Եղիսաբեթ մէկէն ելաւ, սրբեց արտասուքն ու խոնարհութեամբ ծերուն բերանը կը նայէր, թէ ինչ պիտի խօսի : Ծերը քիչ մը զօրանալով թեին կռթննեցաւ ու ըսաւ . զաւակ իմ Եղիսաբեթ, մեծ եղաւ քու անբաղդութիւնդ որ մինակ պիտի մնաս զանազան վտանգի և անբաւ աշխատանայ մէջ . սակայն աստուած ապաշտ սիրան ու առաքինի համբերութիւնն ամենուն ալ կը յաղթէ . եթէ այսպէս մնայ քաջասրտութիւնդ ապաւինելով ամենակարողին՝ որ կը հասնի ամեն տեղ, մի վախնար, տէր ընդ քեզ է : Իսկ եթէ անզգամ մարդիկ պատահին քեզ ու ջանան հեռացընել զքեզ յառաքինութենէ՝ մի հաւատար, թէ և խոտանան քեզ անցողական մեծութիւն . զի աստուծոյ երկիւղն ու ծնողաց սէրն ամենէն վեր են . միշտ յիշէ թէ մէկ պղտի պակասութիւն մը մահ կը բերէ ծնողացդ որ քու կեանացդ պատճառ եղած են :

Եղիսաբեթ խօսքին վրայ դալով ըսաւ . ո՛հ հայր իմ, մի վախնար : Ես չեմ վախնար, ըսաւ ծերը . յուսամ թէ աստուած քեզ կը պահէ ամեն փորձանքէ քու բարեպաշտութեանդ ու հպատակութեանդ համար : Հիմա դուստր իմ, ա՛ն հաղուստիս մէ-

Չէն քսակն որ թողարձի առատասիրտ իշխանը տուաւ երբոր դքեղ ինծի յանձնեց . պահէ առ դրամը ծածուկ , որ կենացդ հարկաւոր է ու մինչև բեթըպուրկ կը տանի քեզ . երբոր հոն հասնիա , դնա մետրապօլտին պատմէ . կարծեմ թէ զիս չէ մոռցած . անտարակոյս քեզի տեղ կուտայ կուսանաց վանքին մէջ և քու աղերսագիրդ կը ներկայացընէ կայսեր : Անկարելի է որ դքեղ արհամարհեն . վասն զի քու առաքինու թիւնդ մեծ է և զարմանալի . աշխարհք պիտի կարեկցի քեզի , վասն զի քու նմանդ քիչ է տեսեր . առաքինութիւնը պէտք է փոխարէնն առնէ աշխարհիս վրայ՝ երկինքն առնելէն առաջ :

Երբոր այսպիսի քաղցր մխիթարութեամբ կը խօսէր սուրբ ծերը՝ շնչառութիւնը տկարացաւ , ու պաղ քրտինք մը կը վաղէր ճակտէն : Խեղճ Եղիսաբեթը գլուխը ծռած կուլար լռիկ : Ծերն երկար ժամանակ հանդչելէն ետև , առաւ սրտին վրայէն խաչելութիւնն որ սև փայտէ շինած էր , մեծ ջերմեռանդութիւն կատարելէն ետև տուաւ Եղիսաբեթի ըսելով . Դուստր իմ , սոռ զայս , որ է իմ մի միայն բարիս՝ որ ժառանգեցի աշխարհիս վրայ , որով բանի մը չկարօտացայ : Եղիսաբեթ առաւ համբուրեց կենդանի հաւատքով և մեծ ցաւով , զի կ'երևնար որ բարի ծերը հոգին պիտի աւանդէր : Ծերը զօրանալով նորէն ըսաւ . Ան-

մեզ դառնուկ , ողորմելի անտէր , մի վախ-
նար բանէ մը . ահա բարի հովիւը քեզ կը
խնամէ ու կը հատուցանէ՝ կրկին աւելի ,
միայն թէ դուն հաւատարիմ մնացիր . ան
որ ճնճղուկներուն կերակուր կուտայ և ծու-
վու աւազին թիւը դիտէ՝ քեզ չմոռնար :

Երբոր ձեռքն երկնցուց որ օրհնէ , Եղի-
սաբեթ բռնեց ձեռքը լալադին կանչեց . սի-
հայր իմ , ինչպէս պիտի որոշուիմ քեզմէ ,
մեր պիտի դառնամ : Կրկնեց ձերը . բարի
զաւակ իմ , աստուած այսպէս հրամայեց ,
պէտք է որ համակերպելով կամքդ՝ մեզմեա-
ցաւդ . յուսամ ստեղծողիս ողորմութեանն
որ մէկ պահեկէն պիտի առնէ զիս երկինքը ,
և պիտի ողորմի քեզ ու ծնողացդ : Խօսքը
չմընցուց , միայն շրթունքը կը շարժէին ,
բայց խօսքը չէր որոշուեր . դուլսը դրաւ խո-
տին վրայ , աչքը երկինք վերցուց . կ'երևնար
թէ կ'ազաչէ աստուծոյ որբ Եղիսաբեթին
համար . և այսպէս սրբութեամբ աւանդեց
հոգին երանելի ձերը . որուն հոգին ու սիրտն
այնչափ ողորմածութեամբ լեցուած էր որ
բոլոր կենացը մէջ ամենեկին իր յատուկ շա-
հը չէր նայած . այլ միայն ուրիշները կը հո-
գար վաթսուռն տարուան առաքինական աշ-
խատանացը մէջ . ինչպէս ան վերջին սոսկա-
լի կէտն ալ նոյն ողորմութեան գործքով ե-
լաւ առաջի երկնաւոր դատաւորին , և նոյն
առաքինութեամբ մտաւ յաւիտենական վի-
ճակին մէջ :

Ողորմելի Եղիսաբեթն ինչ խեղճութեան մէջ ինկաւ . անանկ կուլար կ'ողբար որ ամենքը հոն վաղեցին թէ ինչ եղաւ . իսկ Եղիսաբեթ լալով կը ցուցնէր անոնց իրեն պաշապանն որ մեռած էր . ոմանք կը կսկծային , ոմանք զարմանալով կը նայէին մանուկ ազջրկան վրան . իսկ տանը տիրուրտանքը վաղեցին եկան որ տուած կերակուրին ստակն առնեն . երբոր կը խառնէին ծերուն հագուստը գտան քսակն որ ըսեր էր Եղիսաբեթին . բայց ան տրամութեամբ լեցուած ըլլալով ոչ նայեր էր և ոչ առեր . անոնք յափըշտակեցին առին , պատճառելով թէ թաղմանն ալ պէտք է :

Նայիս Ռուս քահանայք եկան իրենց ջահերով , ծածկեցին մարմնոյն վրայ սև չուխայ ու սկսան երգել մեռելի պաշտօնը : Եղիսաբեթ աղաղակելով տուաւ վերջին բարեը պատուական մարմնոյն որ կը ցոլար աստուածափայլ լուսով : Ապա ինկաւ ծնկան վրայ ողբալի գուստը՝ սենեկին խաւար անկեան կողմը կուլար կ'ողբար , ու արտասուօք դեռալինը կը թրջէր . գլուխը ծածկեր էր սև թաշկինալով որ զինքը չաեսնեն . դարձաւ գէպ ՚ի մարմինն ու աղաղակեց . ով երանեալ հօգի , մի թողուր ազբատ ողորմելի զաւակդ . ով հայր իմ , սիրական մայր իմ , արդեօք հիմա ինչ կը մտածէք . ահա ամեն օգնութիւն վերցաւ ձեր սիրական զաւակէն :

Իսկ ծերուն մարմինն երգելով զրին դա-

դադին վրայ որ տանին . Եղիսաբեթ թէպէտ արամութենէն տկարացեր էր , բայց կամեցաւ երթալ մարմնոյն ընկերակցիլ մինչև դերեզմանը , որ է դաշտ և քովն է աւերակ հին բերդի . իսկ մէջ տեղը փայտաշէն մատուռ ու փայտէ խաչ :

Շատ բազմութիւն կ'երթային մեռելին հետ զանազան ազգերէ խառն 'ի խառն . իսկ Եղիսաբեթ ծանրաքայլ համեստ սգով զլուխը ծածկած կ'երթար ետեւն : Երբոր մարմինը սխաի դնէին փոսը , թաղող քահանայն ըստ իւրեանց սովորութեան՝ փոքրիկ դրամ մը դրաւ մեռելին ձեռքն որ ճամբան տայ անցնի . քիչ մը հող վրան լեցրնելէն ետև հեռացաւ անկէ . իսկ այրն աստուծոյ հոն թաղուեցաւ , որն որ օր մը չէր անցուցած առանց բարիք ընելու այլոց . նման էր ան բարերար հողմոց , որ ամեն տեղ կը տանին օգտակար հունտեր և ամեն տեղ ծլելու և ծաղկելու պատճառ կ'ըլլան : Աս սուրբ անձը քալեր էր քարոզութեամբ հողագնախա կէսէն աւելի , և ամեն տեղ սերմաններ էր իմաստութիւն և ճշմարտութիւն . վերջապէս մեռաւ անձանօթ աշխարհի մէջ և յաւիտենական մուացութեամբ մնաց թաղուած օտարութեան մէջ : Խեղճ Եղիսաբեթը մնաց հոն լի արամութեամբ մինչև իրիկուն . իր աղօթքն ու թափած արտասունքը քիչ մը զինքը մխիթարեցին , զի շատ լաւ և օգտակար է մտածել 'ի մէջ երկնից և մահու . դերեզ-

մանէն կ'ելլեն առաքինական մտածութիւնք .
իսկ երկընթէն կ'իջնայ մխիթարական յոյս .
ուր տեղ որ վախճան կայ՝ դժբաղդութիւն
չատ վախ չտար , և ուր որ հատուցմունք կայ՝
դժբաղդութիւնը կը սիրուի :

Եղիսաբեթ այսպէս բարի մտածմունք-
ներով կուլար առանց տրտնջալու . մանա-
ւանդ միշտ շնորհակալ կ'ըլլար բարերարու-
թեանցն աստուծոյ , որ ըրեր էր մինչև հոն
հասցընելով . կը տեսնէր զինքն առանց ա-
ռաջնորդի անօգնական բերմէին սահմանը .
բայց նոյն հաւատքով զինուորած և նոյն քա-
ջութեամբ ամբըցած , սկսաւ կանչել . ո՞վ
հայր իմ և մայր իմ , սիրական ծնողքս , մի
վախնաք , ձեր զուակը չմնար անյոյս . վասն
զի աստուած է իրեն յոյսը , որ ամեն տեղ կը
հասնի : Այսպէս որչափ որ սարսափելի բան
պատահէր իրեն , մէկէն կը կանչէր . ո՞ւր էք
սիրական ծնողք իմ . և ասով մէկէն սիրտ
կ'առնէր բնական ազդեցութեամբ :

Երբոր իրիկունը մօտեցաւ՝ ընկաւ Եղի-
սաբեթ միսիոնարին սուրբ գերեզմանին վը-
րայ . և երեսը հողին քսելով շնորհակալ ե-
զաւ որչափ որ հողացեր էր զինքը . ուստի
վերջին բարևը տուաւ գերեզմանին . բայց
գառնալու ատենը կամեցաւ որ հոն յիշատակ
մը թողու , փայտէ մեծ խաչին վրայ փորե-
լով զրեց Եսայի մարգարէին աս խօսքը .
Արդարն Բարձաւ , և ոչ ոք իօրհի զնմանէ . Ս՛ի 1 :
Սն ատենը մեծաւ տրտմութեամբ ելաւ դե-

րեղմանատնէն զնաց իր խուցը՝ որ էր Սարա-
բուլայ հիւրանոցը . հեռեեալ օրը երբոր ճամ-
բայ պիտի ելլէր՝ պանդոկապետը տուաւ ի-
րեն իրեք ռուբլի՝ հաստատելով թէ այսչափ
մնաց քարոզչին քսակէն . շնորհակալութեամբ
առաւ ու ելաւ անկէ լալագին . Աս քու ողոր-
մութիւնդ է, կ'ըսէր, ողորմած առաջնորդ-
իմ, պաշտպան իմ . ինչպէս զրկուեցայ . քեզ-
մէ, ո՛ր երթամ, ո՞վ զիս խնամէ հայրաբար .
գէթ քու սուրբ օրհնութիւնդ ինձի հետ ը-
լայ ու զիս պաշտպանէ ճամբուս մէջ :

Գլխաւորած ուրեւորդ .

Եղիսաբեթ բարի հաւատքով և հաստատ
յուսով միտքը դրաւ թէ անոր համար աս-
տուած առաւ իրմէն իւր պաշտպանն որ ինքը
պաշտպանէ և ողորմի անոր, ինչպէս որ ողոր-
մեցաւ անմեղ Շուշանին : Ուստի երբոր
ճամբայ ելաւ Ղազան երթալու՝ հանդիպե-
ցան իրեն աղքատ գեղացի քրիստոնեայ կա-
նայք որ պիտի Ղազան երթային . անոնց
հետ ընկերանալով Ռուսի գեղերէն կ'անց-
նէին և կը մուրային : Սակայն սոսկալի հիւ-
սիսային հովը վշելով՝ Եղիսաբեթ սեպտեմ-
բերի առջի օրն հազիւ կրցաւ հասնելու
Ղազան քաղաքը . տեսաւ որ վոլկայ գետին
եզերքը սառեր են ան տարուան սաստիկ ցր-
տէն . շատ դժուար և վտանգաւոր էր անցնի-
լը, զրեթէ կէսը սառած էր : Եղիսաբեթ

երբոր կը մտածէր թէ ինչպէս անցնի, տեսաւ բարեպաշտ նաւաւար մը՝ մօտեցաւ հարցուց թէ ինչպէս կրնամ անցնելու աս սոսկալի գետէն: Պատասխանեց թէ մինչև որ բողբոջին չսառի ջուրը՝ անհնարին է: Հարցուց թէ քանի՞ օր պէտք է. ան ալ ըսաւ թէ երկու շաբաթ: Եղիսաբեթ հառաչելով ըսաւ. վասն սիրոյն աստուծոյ ողորմէ ինձի, և անցուր զիս գետէն, զի ես կուգամ թոպոլքէն ու կ'երթամ Բեթրպուրկ որ կայ սերէն ազատութիւն խնդրեմ՝ արտորուած հօրս համար. այնչափ քիչ է ունեցած ստակս որ եթէ 15 օր մնամ Ղազան՝ բան մը չմնար որ շարունակեմ ճամբայս:

Աս խղճալի խօսքն անանկ շարժեց նաւաւարին սիրան որ բռնեց Եղիսաբեթին թեւէն. եկուր, ըսաւ, ես մէկ ճար մը ընեմ. դուն բարի զաւակ ես՝ երկիւղած յաստուծոյ և սիրող հօրդ, աստուած զքեզ կը պահէ: Առաւ սառուցին վրայէն մտցուց նաւը. և որովհետև գետին կէսը չէր սառած, մինչև կէսէն անդին տարաւ. բայց հոն սառոյց ըլլալով՝ զգուշութեամբ հանեց նաւէն մէկալ կողմի սառուցին վրայ. ինքն ալ ելաւ՝ առաւ կունակը Եղիսաբեթն ու սառոյցներուն վրայէն ցատքելով անցուց վոլկային միւս կողմը առանց վտանգի, որ շատ մարդ չէր համարձակեր անցնելու:

Եղիսաբեթ մեծաւ շնորհակալութեամբ հանեց քսակն որ ունեցած երեք ուրբլին տայ

իրեն : Նաւաւարն ըսաւ . խեղճ աղջիկ , ան
էջունեցած հարստութիւնդ որ քեզ պիտի
տանի բեթրպուրկ . մի կարծեր թէ նիկո-
ղոս փիղըլով քեզմէ բան առնէ . աւելի կ'ու-
զեմ քեզ օգնելու , որպէս զի աստուած տայ
ինձի և իմ վեց զաւակացս յաջողութիւն :
Ան ատենը հանեց դրամ մի տուաւ Եղիսա-
բեթին ու դարձաւ իր նաւակն ըսելով .
դուստր իմ , աստուած հանգչեցընէ սիրտդ :
Եղիսաբեթ շնորհակալ ըլլալով ազօթք ըրաւ
նաւապետին , ու դրամը պահեց ըսելով . ես
աս կը պահեմ որ հօրս ցցընեմ . որպէս զի
իրեն վկայէ թէ իր ազօթքը լսեց աստուած ,
և իր հոգին չձգեց զիս , ամեն տեղ հասան
ինձի պաշտպան , որոնք հայրական զթով կը
խնամեն զիս :

Եղիսաբեթ նորէն ընկեր եղաւ ուրիշ
ճամբորդներու , և սկսաւ շարունակել ճամ-
բայն , մինչև չորս ժամ գնաց առանց հանգ-
չելու . տեսաւ որ շատ հոգներ է՝ նստաւ ժայ-
ռին տակը , որ զինքը հովէն պաշտպանէ . զի
թէպէտ պարզ էր օդը , բայց հիւսիսային հո-
վը սասաիկ պաղ կը փչէր : Ասկէց կը սկսէր
մեծ անտառ մը և կը տարածուէր վոլկայի
եզերքը . Հոն տեսաւ նոր տեսակ ծառ մը որ
չէր ճանչնար , զի էր Եւրոպայի ծառ գեղեցիկ
կաղնի . միտքն ընկան Սիպերիայի եղևին ան-
զարդ ծառերը , որոնք էին իրեն ծանօթ ծառ
սքսորանաց , և իւր մանկութիւնը պաշտպա-
նեցին . անոնց տակը կը հանգչէին սիրական

Ճնողքն որ այնչափ իրմէն հեռու մնացեր էին : Աս մտմտութիւնով սկսաւ լալ և աղաղակել . ո՛հ երբ պիտի զձեզ տեսնեմ ու ձեր ձայնը լսեմ . երբ պիտի դառնամ ձեր գիրկն իյնամ : Այսպէս լալով դարձուց աչքը դէպ 'ի Ղազան , տեսան քաղաքէն վեր երևելի հին բերդը , որ առջի թաթար խաները շիներ էին ժայռերուն վրայ :

Եղիսաբեթ աս ճամբորդութեանս մէջ միշտ արստրուած մարդիկներուն ողորմելիութիւնը տեսնելով՝ սիրաբար կտոր կտոր կ'ըլլար . ոմանք երկերկու շղթայով կապած ներշնչութի մետաղները կը խրկէին որ ինչուան մահ աշխատին . ոմանք իբրուցքիին դաշտերը և Անկարայի անմարդարնակ տեղերը կ'երթային որ հոն բազմանան : Երբեմն կ'երթային հատուածներ Չինուամաչինի սահմանը՝ ոմանք կառօք և իրենց բաներով , ոմանք ալ ոտքով կ'երթային : Կը նայէր ոմանց աչնուական ձևն որ յանցանքով մը Սիպերիա կ'երթային . հայրը միտքը կ'իյնար որ անոնց նման անանկ փորձանքի եկած էր . սիրաբար ցաւելով աչքերն արտասուալից կը մօտենար խեղճերուն ու մխիթարէր զթութեամբ , վասն զի մխիթարութենէ զատ ուրիշ բան չունէր որ տար խեղճերուն . որչափ աւելի առաջ կ'երթար , այնչափ աւելի կը տեսնէր անոնցմէ :

Ահա այսպէս հասաւ վլատիմիր՝ քաղաքը , և ունէր մէկ ուրբլի . վասն զի երկու ուրբլի

ծախսեր էր Սարգսիսիւն մինչև հոն, իսկ Սիւսերիայէն երեք ամսուան ճանապարհ քաղեր էր. բայց Ռուս գեղացիներուն մարդավարութիւնը շատ եղաւ Եղիսաբեթին, որ ամեն տեղ զինքը հողալով մինչև հոն հասուցին. ուստի իր խեղճ ստակը դեռ չէր լըմընցած: Սակայն կօշիկներն ու հագուստները մաշած էին, և չէին կրնար զինքը ցրտէն պաշտպանել, որ արդէն 30 աստիճանէն աւելի էր, ու որ աւուր վրայ կ'աւելնար. ձիւնը երկու օտնաչափէն աւելի ծածկած էր դատինը. երբեմն ձիւնը վար դալով կը սառէր, երբեմն սաստիկ անձրև դալով ճամբայներ կը բանար, և երբեմն անանկ սոսկալի քամի կ'ելէր որ Եղիսաբեթ ձիւնը կը բանար ու զլուխը մէջը կը խոթէր որ պահպանուի:

Երբոր վլատիմիրէն ճամբայ ելաւ՝ որ մը հանդիպեցաւ անանկ սաստիկ փոթորիկի որ ձիւնն երկինքը բարձրացընելով կը խաւարէր օդը. անանկ որ Եղիսաբեթ ճամբայն կորսընցուց. հարկադրեցաւ որ մեծ ժայռին սակը մտնէ կենայ անշարժ. բայց հովը լեռները կը դողացընէր: Մն միջոցին ձայն մը եկաւ իրեն. ելաւ անկէ դժուարութեամբ մէկալ կողմն անցաւ. տեսաւ որ գեղացիի խրճիթ մը կայ, վազեց գնաց դուռը զարկաւ. նայիս սլառաւ կին մը դուռը բացաւ, ու զարմանալով ըսաւ. խեղճ աղջիկ, ուսկից կուգաս աս մատղաջ հասակովդ մինակ և ձիւնով ծածկած: Պատասխանեց Եղիսաբեթ. թոպուքէն կու-

դամ ու կերթամ Բեթրալուրկ՝ հայրս ազա-
տելու համար: Ներսը մնորդ մը կար՝ զլուխը
ձուած մտիկ կ'ընէր. երբոր լսեց՝ զարմանա-
լով կանչեց. Ընչ կը խօսիս, հիմա դուն Սի-
պերիայէն կուգաս աս հասակովդ ասանկ
խեղճ անօգնական, այսպէս մըրիկներով:
Ա՛հ, իմ ողբալի զաւակս ալ քեզի պէս պի-
տի ընէր, բայց բաժնեցին զիս անկէ՝ առանց
զիտնալու թէ զիս սըր պիտի տանին. ուստի
չկցտէ թէ սըր եմ որ կարենար զիս հոգալու.
ս՛հ պիտի չտեսնեմ զինքը, և այնպէս պիտի
մեռնիմ. զի սիրական զաւկէս հեռու չեմ
կրնար ապրելու:

Եղիսաբեթին սիրաը խռովելով ըսաւ.
պարոն, մի յուսահատիր, աստուած քեզ
ալ կը համնի, զաւկիդ ալ, որուն ձեռքին
մէջն է բոլոր աշխարհ աւազի հատի նման:
Պատասխանեց սքսորուած մարդը. իրաւ է
խօսքդ, բայց կ'ուզեմ որ իմ վիճակս զաւկիս
խմացընեմ, ճարը չեմ գտներ. ահա թուղթ
մը գրեք եմ իրեն, որ է Ռիկայ, թղթատա-
րը ներսն է հիմա պիտի երթայ. ես ստակ
չունիմ որ տամ, վասն զի առանց ստրկի
չտանիր: Եղիսաբեթ հանեց տուաւ իրեն
մէկ ռուբլին, որ մնացեր էր, ներում խըն-
դրելով, զի աւելի չունէր որ տայ: Աքսո-
րուածն առաւ ձեռքէն, վազեց տարաւ թըղ-
թատարին տուաւ. ան ալ առաւ թուղթը:
Եղիսաբեթ ունեցածը տալով շատ առատա-
սիրտ երեցաւ. մանաւանդ պատճառ եղաւ

որ ան աքսորուածին զաւակն օգնէ խեղճ հօրը : Երբոր հանդարտեցաւ քամին՝ Եղիսաբեթ ուզեց ճամբայ ելլել, շնորհակալութեամբ գրկեց ան պառաւն որ զինքը հանգուցեր էր. բան մը չունիմ, կ'ըսէր, որ քեզի հատուցանեմ. ուրիշ բան չունիմ, եթէ ոչ ծնողացս օրհնութիւնը, որ է իմ մի միայն հարստութիւնս : Ողորմելի աղջիկ, ըսաւ պառաւը, հապա ինչո՞ւ բոլոր ունեցածդ տըւիր. Եղիսաբեթ ամբնալէն կարմրեցաւ : Իսկ աքսորուած մարդն ելաւ թևերը վերցուց օրհնեց Եղիսաբեթն ըսելով. պահապան հրեշտակն առաջնորդ ըլլայ քեզ ու պահէ ամեն փորձանքներէն, որ հասար ինծի : Եղիսաբեթ ան ատենը առաւ մկրտան ու մազէն կտրեց փունջ մը տուաւ անոր ըսելով. որովհետև Սիպերիա կ'երթաս, տար աս մազս տուր թոպուքի կառավարիչ իշխանին, և ըսէ թէ Եղիսաբեթ խրկեց իրեն սիրելի ծնողացը. կ'աղաչեմ տար աս յիշատակս որ պիտի իմացընէ իրենց՝ թէ դեռ զաւակնին ողջ է : Առաւ աքսորուածն ըսելով. երգում ըլլայ քեզի որ ամբողջ կը տանիմ. նաև պիտի գտնեմ ծնողքիդ խրճիթն ու պիտի պատմեմ ինչ որ ըրիր ինծի : Եղիսաբեթին սիրտը մեծապէս մխիթարուեցաւ ծնողացն համար, որ պիտի ուրախանային իր առողջութեանը վրայ. և իր տուած մէկ զրամս այնչափ բարութեան պատճառ եղաւ. զի անով թէ աքսորուածին զաւակը լուր առնելով ուրախացաւ, և թէ իր ծնողքը :

Վլատիմիրէն մինչև ցփոքրով քաղաքն ան-
տառային է ճանապարհը , ծառերն ամառը
տերևալից զարդարուելով գողերու բնակա-
րան է . բայց ձմեռն այնչափ չեն կրնար պա-
տըսպարուելու : Թէպէտ Եղիսաբեթի վախ
տուողներ եղան , սակայն իր աղքատութիւնն
ու յոյսը մեծապէս զինքը քաջալերեցին . ուս-
տի ելաւ ճամբայ ու քանի մը վերստ առաջ
որ գնաց՝ հանդիպեցաւ մեծ ճամբուն մէջ
ճամբորդներու բազմութեան , որոնք Մոս-
կով կ'երթային՝ լծին մէկալ կողմն անցնելով
որ շատ ամուր սառած էր . Եղիսաբեթ աս
ճամբով սկսաւ սառուցին վրայէն առաջ եր-
թալ . բայց սրովհետև ճամբայն չէր երևնար՝
սխալեցաւ գնաց ընկաւ տղմալից տեղ մը ,
որ շատ դժուարութեամբ հազիւ կրցաւ ելլե-
լու . բոլորովին շողախած ըլլալով հանեց կօ-
շիկներն ու վրայի լսթը՝ դբաւ արևն որ չոր-
նայ , ու ինքը նստաւ քարին վրայ :

Աս տեղս վայրի անբնակ ըլլալով՝ բան մը
չէր երևնար . ոչ ձայն կը լսուէր և ոչ մարդ
կ'անցնէր . իմացաւ որ մեծ ճամբէն շատ հե-
ռացեր է , ետևն էր լիճն ու առաջն էր մեծ
անտառը . օրն ալ սկսաւ իրիկուն ըլլալ . ելաւ
քաջասրտութեամբ զօրացաւ , աագին անգին
կ'երթար մտրոբելով որ ճամբայ մը կամ մարդ
մը գտնէ : Երբոր կը փափաքէր մարդու ձայն
մը լսելու , նայիս շատ մարդու ձայն լսեց ան-
տառին կողմէն . շատ շանցաւ իրենք ալ երև-
ցան որ դէպ 'ի իրեն կուգային : Տեսաւ որ

դէմքերնին ստակալի, ձայներնին վայրենի, վախցաւ որ աւաղակներն էին. և լսեր էր որ շատ կան ան կողմը: Կը մտածէր որ չըլլայ թէ աստուած զինքը պատժէ յանդգնութեանը համար, որ բանէ մը չէր վախնար. ուստի խոնարհելով առաջի աստուծոյ ծնկան վրայ եկաւ աստուածային օգնականութիւնը խնդրեց:

Իսկ ան բազմութիւնն առաջ դալով եկաւ մօտեցաւ Եղիսաբեթին. հարցուցին իրեն թէ ուսկից կուգաս և ինչ կը պաշտիս հոս: Կտրիճ աղջիկն աչքը խոնարհած ցած ձայնով ըսաւ թէ կուգամ Թոպուլքին կողմանէ, և կ'երթամ կայսերէն շնորհք խնդրելու հօրս ազատութեանը համար: Շատ զարմացան, հարցուցին թէ սրչափ ստրկով ճամբայ ելար: Ան ալ հանեց նաւավարին տուած պղտի ստակը. կրկին աւելի զարմանալով իրարու երես նայեցան ու անանկ երեւեցաւ իրենց թէ աս մատաղ կոյսը գերբնական և աներևոյթ զօրութենէ մը կը պահուի: Այնչափ ակնածութիւն ունեցան որ չհամարձակեցան երեսը նայելու. երթանք երթանք, ըսին, զի անտարակոյս աստուած իրեն հեան է:

Անոնք անցան անկէ, Եղիսաբեթն ալ ելաւ շուտով մտաւ անտառը. քիչ մը առաջ գնաց տեսաւ մեծ ճամբայ մը խաչաձև, որուն մէկ կողմը կար աստուածածնայ մատուռ մը. Եղիսաբեթ ընկաւ մատուռին առջևն ու շը-

նորհակալ եղաւ աստուծոյ որ զինքն ազատեց
աւազակներէն : Աս մատուռին դիրքը կը
յայտնէր թէ ամեն մէկ ճամբայ որ քաղաք
կը հանէ . ուստի աւելի զօրանալով սկսաւ
թեթեւութեամբ երթալ փոքրովին ճամբայն ,
և առաջ երթալով տեսաւ ազքատ կուսանաց
վանքին պատը : Հասաւ վանքն ու դուռը
զարկաւ մտաւ ներս , պատմելով քաջածնե-
րը՝ խնդրեց իրեն բնակարան . ինչ որ ուզեց՝
տուրն կուսանքն ու քրոջ պէս զինքն ընդու-
նեցան , և չորս դին շարուած երբոր կը պա-
տուէին զինքը՝ Եղիսաբեթ կը կարծէր թէ
մայրը տեսաւ :

Եղիսաբեթ պարզ և համառօտ պատմեց
իր պատմութիւնը , որ մեծ շինութիւն տը-
ւաւ բոլոր միաբանութեան : Աս սրբասէր կու-
սանքը զարմացած մնացեր էին անմեղ կու-
սին զարմանալի առարկնութեանը վրայ . որ
այնչափ աշխատանքի դիմացեր ու այնչափ
նեղութիւն քաշեր էր առանց տրտնջալու ,
և մեծապէս կը վշտանային որ ինչ որ իրեն
պէտք է ընել և ինչ պաշար պէտք է տալ՝ չէին
կրնար , վասն զի շատ ազքատ էր իրենց
վանքը , ու միայն ողորմութեամբ կ'ապրէին .
բայց ուզեցին որ իրենք զիրենք մերկացնեն
ու զինքը հագուեցնեն . հանեցին իրեն պատ-
ռած հագուստն ու կօշիկները և իրենց ըզ-
գեստը հագուցին : Եղիսաբեթ կ'ուզէր հրա-
ժարիլ որ չառնէ անոնց հարկաւոր զգեստը .
իսկ գթած կուսանքը վանքին պատը ցցուցին

ըսելով . մենք աս պատասպարանն ունինք .
 դուն աս ալ չունիս . մեր քիչը քուկինդ է ,
 դուն մեզմէ աւելի աղքատ ես :

Եղիսաբեթ ելաւ Մոսկովու ճամբուն վը-
 րայ , տեսաւ բազմութիւն սայլերու , մար-
 դիկներու և կրնկտոց , որ մեծ մայրաքաղաքը
 կ'երթային , շատ զարմացաւ , և որչափ աւելի
 առաջ գնաց , այնչափ բազմութիւնը շատ
 տեսաւ : Երբոր ելաւ վանքէն հասաւ գեղը ,
 տեսաւ որ մարդով լեցուն էր , իջևանները
 կնիկ մարդ՝ աղջիկներ և ամեն տեսակ ճամ-
 բորդներ կային . կը զարմանար երբոր կը
 տեսնէր որ պզտի խցի մը համար շատ ստակ
 վարձք կուտային , և շատ կը ցաւէր անհնա-
 րին տառապանօք . վասն զի աղքատ կոյսը
 ստակ չունէր որ տար ու հանգիստ տեղ ու-
 նենար , այլ շատ անգամ անձրևի և ձեան
 տակ կը մնար . բայց ծնողացը սիրոյն համար
 որ զիրենք ազատելու կ'երթար՝ ամեն նեղու-
 թեան կը համբերէր :

Երբոր մօտեցաւ Մոսկով , ամեն տեղ
 զանգակներու ձայն կը հնչէր և ամեն տեղ
 կոյսեր անունը կը լսուէր : Աւելի մօտենա-
 լով մեծ մայրաքաղաքին՝ լսեց թնդանօթի
 ձայներ որ Մոսկովէն կուգար . և որովհետև
 Եղիսաբեթ այնպիսի ձայն չէր լսած , շատ
 զարհուրեցաւ : Նայիս բազմութիւն կառաց
 կ'անցնէին և խուռն մարդիկ դիզուեր էին
 մեծ ճամբուն վրայ . Եղիսաբեթ զարհուրե-
 լով հարցուց պատճառը . ըսին որ կայսրը

կուգայ Մոսկով երթալու : Ի՞նչ, ըսաւ ,
միթէ կայսրը Բեթրպուրկ չէ : Խեղճ ազքատ
աղջիկ , ըսին , չես լսած որ Սղեքսանդր
կայսր կուգայ որ թագաւորութեան հանգէ-
սը կատարէ Մոսկով : Եղիսաբեթ ձեռքը
ձեռքին բերելով աչքն երկինք վերուց , հաս-
տատեց յոյսը և զարմացաւ աստուածային ու-
ղորմութեանը վրան որ ինքնակալն իրեն առ-
ջին կը խրկէր որուն ձեռքն էր ծնողաց վիճա-
կը . և ան անանկ ժամանակ որ ազգային և
ընդհանուր ուրախութիւն կար ամենուն
սրտին մէջ , ևս առաւել կայսեր որ գլխու-
թեամբ լեցուած էր : Եղիսաբեթի սիրտը
լեցուելով զարձուց գլուխը դէպ 'ի Սիպերիա
ըսաւ . ո՞ր էք ծնողք իմ , յուսամ թէ իմ
աշխատանքս սրարապ չեն ելլեր . շուտով պի-
տի իմանաք ձեր զաւկին երջանիլութիւնը ,
թէ պէտ հիմա իմ ձայնս ձեզի չհասնիր :

Ղեպտած Իննէրորդ -

Յամի տեառն 1801 սեպտեմբերի 13 Ե-
ղիսաբեթ մտաւ Մոսկով մայրաքաղաքը . եր-
բոր կը տեսնէր մեծամեծ պալատներ , թա-
գաւորական ապարանքներ և այնչափ զար-
դարանք և մեծութիւն՝ զարմանար կը մնար .
միտքը դրաւ թէ ալ իրեն վիշտն ու նեղու-
թիւնը լմնցաւ , ու մտքէն չէր անցներ որ
նոր վիշտ պիտի ունենայ : Տեսաւ որ ճամբայ-
ներն ու հրապարակներն անանկ լեցուն էին

մարդով որ հազիւ կրնար քալել բազմութեան մէջէն, ու զինքը մէկ կողմէն մէկալը կը հրէին: Վերջապէս ելաւ փողոցէն տեսաւ զուարճալի ծառնոց քաղքին մէկ կողմը. հոն հանգչեցաւ:

Աս զուարճալի զբօսարանին մէջ անհամար մարդիկ կը պտըտէին. և ամենքն ալ կը խօսէին կայսեր թագադրութեան հանդիսին վրայ: Շատ կառքեր վեր վար կը պտըտէին ու մայր եկեղեցիներուն մեծամեծ զանգակներն անդադար կը զարնուէին: Երբեմն երբեմն թնդանօթներ կը նետուէին, ու բոլոր քաղաքը կը սարսէր:

Եղիսաբեթ ելաւ անկէ գնաց դէպ 'ի կրեմէլեան հրապարակը, վասն զի հոն կ'երթար խուռն բազմութիւնը, ուր կրակներ վառեցին հանգիսի համար. Եղիսաբեթ քաշուած նստաւ մէկ կողմը, վասն զի չտեսած բաները կը տեսնէր: Նոյն գիշերն անանկ անցուց բայց մէկալ օրն սկսաւ մտմըտալ տրտմութեամբ. վասն զի այնչափ քալեց, տեղ մը չգտաւ բնակարանի համար որ քիչ մը հանգչի. տեսաւ շատ մեծամեծ պալատներ, բայց ինչ շահ որ չգտաւ իրեն համար խուց մը. տեսաւ անչափ բազմութիւն, բայց չգտաւ իրեն պաշտպան բարեկամ մը:

Երբոր գիշերը մօտեցաւ՝ ցուրտը սաստկացաւ, խեղճը բան ալ չէր կերած նոյն օրը: Կը նայէր անցնողներուն երեսն որ գթութիւն մը գտնէ. բայց ամենքը զբաղած ըլ-

լալով մարդ երեսը չէր նայեր, իրեն երեսն ալ չէր բռներ որ երթայ մէկին դուռը : Վերջապէս համարձակեցաւ գնաց աղքատի մը դուռ դարկաւ . չբացին, ու երեսն ալ չնայեցան . վասն զի ամեն մարդ աւելի վաստակ ընելու կը ջանային ան մեծ հանդիսին տանը, ուստի ամենուն դուրսը փակուած էր և օտարական աղքատը նայող չկար :

Մանուկ կոյսը կրեմէլեան հրապարակին մէջ մօտեցաւ կրակին ու նստաւ կուլար . տրտմութենէն սիրտ չունէր որ պատառ մը հաց ուտէ որ տուեր էր իրեն պառաւ կին մը : Նոյն գիշերն այնչափ սաստիկ ցուրտ եղաւ որ Եղիսաբեթ մտածեց թէ որ դուրս մնայ՝ պէտք է որ վտանդի . ուստի սիրտ ըրաւ ելաւ տեսաւ որ մարդիկ կ'անցնին՝ մօտեցաւ առջի անցնողին ըսաւ . վասն անուան հօրդ որ քեզ կը սիրէ, և վասն սիրոյ մօրդ ուսկից կեանք ես առեր, քիչ մը ողորմութիւն ըրէ ինձի որ գիշերն տեղ մը վարձեմ նստիմ : Մարդը կրակին լուսովն երեսը նայեցաւ ըսաւ . մանուկ աղջիկ, ամօթ չէ որ չես աշխատիր ու կը մուրաս . աստուած տայ, ես մուրացկան չեմ սիրեր . այնպէս խօսելով անցաւ գնաց : Ողորմելի Եղիսաբեթը ամօթէն գետինն անցաւ . աչքն ու սիրտը երկինք վերուց, խնդրեց ստեղծողէն որ օգնութիւն հասնի իրեն, զի ընդունայն է փրկութիւն մարդոյ :

Վերջապէս գիշերն աւելի անցաւ, բազ-

մութիւնը պակսեցաւ, կրակն ալ կը մարէր : բայց Եղիսաբեթ մնաց խեղճ անօգնական : Աս միջոցս հրապարակի պահապան զօրքն ելան պտըտեցան, երբոր մօտեցան Եղիսաբեթին, զարմանալով կանչեցին, թէ ինչ բան ունիս հոս : Ասոնց սոսկալի ձայնն ու խստութիւնն անանկ դողացուց մատաղ կուսին սիրտը որ փոխանակ պատասխանելու սկսաւ լալ, կը կարծէր թէ լացով կրնայ անոնց սիրտը շարժելու . բայց անոնք աւելի խստանալով նորէն կանչեցին, ո՞վ ես դուն : Կոյսը դողալով պատասխանեց . ես Թոպուքի կողմանէ կուգամ որ կայսերէն շնորհք խնդրեմ հօրս համար, ողորմեցէք խեղճութեանս, բոլոր այսչափ ճամբայն քաշելով եկեր եմ . փող չունէի որ տեղ մը վարձէի, անոր համար հոս մնացի :

Աս խօսքն որ լսեցին՝ աւելի կատղեցան, կարծելով թէ ասանկ անյարմար ստերով զիւրենք կը խաբէ : Միամիտ աղջիկը զինքը Սեպերիա կարծելով ուղեց փախչելով ազատիլ . պահապանները հասան ետեէն բռնեցին զինքն որ բանտը տանին : Ան ատենը ողորմագին ձայնով ազազակեց Եղիսաբեթ . ո՞վ աստուած իմ, ստեղծող տէր իմ . ո՞ր են ողորմութիւնք քո առաջինք . արդեօք երեսէ ձգեցիր ողորմելի Եղիսաբեթը . ահա ժամանակ՝ հասիր տառապեալ ազախնոյդ :

Աս ողորմագին ձայնը շատ մարդ հոն հաւաքեց . երբոր տեսան անմեղ աղջկանը

խեղճութիւնը՝ սկսան պահապաններուն սաստեղ թէ ինչո՞ւ կը շարշարէք ողորմելի աղջիկը : Իսկ խեղճը թևերը տարածեալ կ'աղաղակէր . երդում՝ ըլլայ առաջի աստուծոյ , որ սուա չեմ խօսիր . քաշելով եկեր եմ Սիպերիայէն հոս որ հօրս համար աղատութիւն խնդրեմ . աղատեցէք զիս՝ աստուծոյ համար ըլլայ , աղատեցէք զիս , որ չմեռնիմ . գէթ հայրս աղատելէս ետև մեռնիմ : Աս խօսքէն ամենուն սիրտը դուր շարժեցաւ . հոն գըտնուողներուն մէջէն մէկ բարեպաշտ մարդ մը առաջ անցաւ , ըսաւ թէ աս խեղճ աղջիկն աս իրիկուն իմ հիւրս է . և իմ հիւրանոցս է սուրբ Բարսղի հրապարակին վրայ , հոն կը բնակեցընեմ . թէ որ պակասութեան տէր եղած ըլլայ , վաղը ինձմէ զիտցիք : Այսպիսի հասուն խօսքերով առաւ անոնց ձեռքէն , ու սկսաւ անկէ հեռանալ :

Եզխաբեթ շորհակալ ըլլալով աստուածային ողորմութեանը՝ կ'երթար իր պաշտպանին ետևէն , ինչուան հասան տունը : Բայց որովհետև նոյն ժամանակն ամեն տուն լեցուն օտարական էր , ըսաւ թէ ես աւելի խուց չունիմ որ քեզի տամ , ահա ամենը լեցուն է , ուստի մէկ զիշերուան համար կ'նստաքով կեցիր , թող քիչ մը անհանգիստ ըլլայ քեզ ընդունելու համար : Եզխաբեթ ձայն չհանեց . մտան փոքրիկ դաւիթը , տեսաւ որ անոր մանկահասակ կիներն ալ տղայ ունէր զիրէկը : Աս բարեսիրտ կիներ տեսածին պէս Ե-

ղիսարեթին խեղճութիւնը, ելաւ զնաց քովը: Այրը պատմեց կնկանը թէ ինչ վտանգէ ազատեց խեղճն ու իր անուամբը խոստացաւ զինքն ընդունելու: Կինը ուրախութիւն ցըրնելով բռնեց Եղիսարեթին ձեռքէն, ու ծիծաղերես ըսաւ. հազար բարով եկար, խեղճ աղջիկ, ինչպէս զեղնե՞ր ու խոսվեր ես. բայց մի վախնար, մենք քեզ զաւկի պէս կը սիրենք զթալով. ուրիշ անգամ չըլլայ թէ ոչ ատեն հրապարակին մէջ նստիս. հաւատա խօսքիս որ մեծ քաղքըներուն մէջ կարելի չէ որ քեզի պէս աղջիկ հրապարակներուն մէջ մնայ աս ժամանակս: Եղիսարեթ պատասխանեց լալազին, թէ ինչ կարող էի ընել. ես տէր չունիմ, ճար չունիմ. հեռու աշխարհէ եկայ, բոլոր օրս խնդրեցի տեղ մը չգտայ, ամեն դուռ ինձի փակուեցան: Սկըսաւ պատմել բոլոր ճամբորդութիւնն ու քաշած նեղութիւնները: Բարեսիրտ կինը լսելով խեղճ աղջրկանը քաշածներն սկսաւ լալ, նոյնպէս այրը շատ զարմանալով սիրտը լեցուեցաւ. վասն զի յայտնի կ'երևնար թէ ինչ որ կը պատմէ ճշմարիտ է, ոչ սուտ էր և ոչ երազ լսածնին: Ծայրէ 'ի ծայր պատմութիւնը լմընցուց, և ճշմարտութիւնը հաստատելով հաւանեցուց լսողները:

Աս պարոնին անունն էր Յակոբ Ռոսսի պանդոկապետ. երբոր Եղիսարեթ խօսքը լմընցուց, մխիթարելով ըսաւ՝ թէ իրաւ ես աս քաղքին մէջ շատ անուանի մարդ չեմ,

բայց շատ բարեկամ լունիմ, ձեռքէս եկածին
 չափ քեզի համար կ'աշխատիմ, և որչափ իմ
 ազէկուծիւնս կ'ուզեմ՝ այնչափ ալ քու ա-
 ղէկուծիւնդ : Կի՛նն ալ հաստատելով աս
 խօսքս՝ հարցուց թէ մարդ մը չե՞ս ճանչնար
 հոս որ քեզ թագաւորին տանի : Եղիսա-
 բեթ՝ չէ ըսաւ . վասն զի յոյս չունէր թէ
 Սմոլոփ պատանին ան կողմերը գտնուի :
 Կրկնեց կի՛նը, թէ աս խնդիրդ մեծ բան
 մը չէ մեր մեծահոգի զթած կայսեր հա-
 մար, աստուծով քեզ ալ կ'ուրախացընէ :
 Յակոր հաստատելով ըսաւ . այո այո, Ա-
 ղեքսանդր կայսր կարող է ամեն բանի, որ
 վաղը պիտի պսակուի կայսր և թագաւոր վե-
 րափոխման եկեղեցնայ մէջ . պէտք է որ
 դուն ալ ճամբուն վրայ գտնուիս ու ոտքն
 իյնաս խնդրես շնորհք հօրդ ազատութեա-
 նը համար . մի հողար . ես ալ հետդ կու-
 ղամ, աստուած կ'օրհնէ զքեզ ողորմու-
 թեամբ :

Եղիսաբեթի սիրան ելաւ, կանչեց լալա-
 գին . սհ իմ առատասիրտ հիւրընկալներս .
 աստուած լսէ ձեզ, և օրհնէ զձեզ ծնողացս
 օրհնութեամբ . դուք ինծի ընկեր եղիք,
 հաստատեցէք ողորմելիս ու տարէք կայսեր
 ոտքը, զի աստուծով դուք պիտի ըլլաք վկայ
 իմ երջանկութեանս . քան զայս մեծ երջան-
 կութիւն չկայ ինծի համար՝ որ կրնայ վայե-
 լել մէկ ստեղծուած մը : Արդեօք պիտի ըլ-
 լայ ինծի աս շնորհքը . արդեօք պիտի տա-

նիմ զայն հօրս , և պիտի տեսնեմ մօրս ուրախութիւնը : Նորէն խեղճին սիրան ելաւ , չկրցաւ խօսքն առաջ տանելու . անանկ եկաւ իրեն թէ արժանի չէր ան երջանկութեան , անոր համար անձայն կուլար :

Բարեպաշտ հիւրընկալները քաջալերեցին յոյսը . սիրտ տուին իրեն մեծ զովեսաներով աս մեծ առաքինութեանը համար , որ կը մաշուէր ծնողացը սիրոյն : Աս ալ հասկըցուցին իրեն թէ Աղեքսանդր կայսրը շատ կը խղճայ ու կը գթայ ասանկ անմեղ խեղճերուն վրայ . զի ով որ ինչ խնդիրք ըրեր էր՝ պարագ չէր ելած . և ս առաւել ան առաքինի աշխատանքը պէտք էր որ պարագ չելլէ ու պսակուի : Եղիսաբեթին քունն ու հանդիսը կորաւ , շարունակ մօտիկ կ'ընէր անոնց քաջալերական խօսքերն ու կը զօրանար : Արդ ժամանակն հասնելով կամեցան որ Եղիսաբեթ հանգչի , որ մէկալ օրուան աշխատանքին պատրաստ դանուի , թէպէտ և ժամանակը շատ ուշ էր : Ուստի Յակոբ Ռոսսի քաջուեցաւ գնաց վերի պղտի խուցը պառկելու , իսկ կինը առաւ Եղիսաբեթն իրեն քովը : Բայց խեղճին սիրտը սաստիկ խռոված ըլլալով երկայն ժամանակ չկրցաւ քնանալու : Շարունակ շնորհակալ կ'ըլլար աստուծոյ՝ որ ողորմութիւնն ամեն տեղ կը հասցընէր . և ան նեղ ժամանակն առատասիրտ հիւրընկալներն իրեն հանդիպեցան ու օգնական եղան : Թէ որ հրապարակին մէջ

ան մեծ նեղութեան մէջ ըլլայի, կ'ըսէր, Յակոբ Ռոսսի ինձի պիտի շողորմէր ու տուն բերէր. ուրեմն ան քաջած խաչս ալ աստուած խրկեց որ համբերեմ, որ աւելի յաջողութիւն գանեմ. փառք ստեղծողիս՝ հազար փառք, յուսամ հաստատութեամբ թէ ընծողուր զիս: Այսպիսի երախտագիտութեամբ և բարի յուսով քնացաւ. բայց երեակայութիւնը սաստիկ շարժած ըլլալով՝ քաղցր երազներ կը տեսնէր. երբեմն հայրը կը տեսնէր, որ սիրտ կուտար իրեն. երբեմն դորովայի տեսեամբ մայրը կը տեսնէր ուրախութեամբ փայլած. երբեմն կուգար իրեն թէ կայսեր ձայնը կը լսէ, և երբեմն զանազան առարկայներ կը տեսնէր. և այսպէս անոյշ քնով մինչև 'ի լոյս հանգստացաւ: Հետեւալ օրն սկսաւ հրատարակուիլ ամեն տեղ քաղքին մէջ տօն ցնծութեան, զանգակները մէկ զիէն կը զարնուէին, հրացանները մէկալ դիէն. ամեն զի ուրախութիւն, երգ ու նուագարան կը լսուէր: Փողոցները զարդարուեցան, ու ժողովուրդն սկսաւ դէպ 'ի եկեղեցին երթալ: Ան ատենը Յակոբին բարեսիրտ կիներ հազուց Եղիսաբեթին իր համեստ զգեստը. որուն ներքին ազնուութիւնը դրսէն ալ փայլեցաւ, և իր դեղեցիկ տեսքն ու պարկեշտ շարժուածքը յայտնի կը քարոզէին հոգւոյն մեծութիւնը:

Պիպոսած ասաներորդ .

Եղիսարեթ՝ Յակոբ Ռոսսիին թեէն ընճած ելաւ դուրս խառնուեցաւ բազմութեան մէջ, նազելի դնացրով հասան վերափոխման եկեղեցին, ուր որ կայսրը պիտի պսակուէր թագադրութեամբ :

Աս սուրբ տաճարը պայծառ կը փայլէր . հազար ջահէն աւելի կը վառէին և անթիւ զարդարանքներով գեղեցիկ զարդարած էր . մէկ կողմը շինած էր կայսերական փառաւոր դահճ՝ վրան մեծագործ ամպհովանի, ու մեծապանծ կայսրը բազմեր էր փառաւորապէս, կայսրուհին ալ քովը մեծագին զարդարանքներով և հագուստներով . անանկ պայծառ և ահեղ կը փայլէին որ տեսնողներուն արեգական նման կ'երևնային : Նայիս կայսրուհին ելաւ չոքեցաւ կայսեր առջին և առաւ փեսայէն կայսերական փառաւոր թագն ու դրաւ զլուխը իբր գերազանց կապ իրենց անմեկնելի միութեան : Ասոնց ղիմացն էր Մոսկովու մեծապատիւ Պղատոն արքեպիսկոպոսը, որ ծանր ոճով և ճոռով խօսքով կը յիշեցընէր կայսեր և կայսրուհւոյն կայսերական պարտքը, թէ ինչ մեծ պարտաւորութեան և սարսափելի երաշխաւորութեան տակն ինկան առաջի աստուծոյ . և թէ որչափ աւելի պատասխան պիտի տան ստեղծողին՝ որ չխաբուիր : Կը ցցընէր բազմութեան

մէջ զանազան ազգերը, որոնց պիտի տիրէր . կը ցցընէր . քամչատացիներն որ Արքանկելէն եկեր էին . նոյնպէս Սև ծովուն, կասպից ծովուն և մեծ թաթարստանու բնակիչները, նաև մէկ մեծ մասն աշխարհի մինչև բևեռն իրեն պիտի ըլլար :

Վերջապէս ասանկ լմընցուց խօսքը . Ինքնակալ տէր, ահա փառաւոր ինքնակալութեանն աշխարհի տիրեցիր . այսօր եկար հոս երդում ընելու առաջի երկնաւոր թագաւորին, որպէս զի տիրես ամեն նահանգներուն, որ է հինգերորդ մասն տիեզերիս . մի մոռնար բնաւ որ պիտի երթաս պատասխան տալու աստուծոյ այսչափ բիւրաւոր մարդկանց համար . չըլլայ թէ ամենափոքր անիրաւութիւն մը ընես ասոնց մէջէն ամենէն պզտիկին . այլ բարերար եղիր ամենուն որ բարիք գտնես վերջի օրը :

Աս բանով շատ սաստիկ շարժեցաւ երևտասարդ կայսեր գլխած սիրտը, նոյնպէս շատ շարժեցաւ Եղիսարեթի սիրտն՝ որ գնաց հօրն ազատութեան համար շնորհք խնդրելու : Ան ատենն Աղեքսանդր կայսրն սկսաւ ընել իր հրապարակական երդումը, որով զինքը պարտաւորեց առաջի աստուծոյ, որ իր կեանքն ու ժամանակը զոհէ վասն երջանկութեան ժողովրդեան : Աս բանէն ետև Եղիսարեթ լսեց ողորմութեան ձայն մը . իբր թէ կայսրը հրամայեց որ ամեն արտուած անբաղղններն ազատին . ալ սիրտը

չդիմացաւ քաջ աղջրկանը , զօրացաւ զեր-
բնական զօրութեամբ՝ ճեղքեց այնչափ բաղ-
մութիւնն ու անցաւ զօրքերուն շրջապատէն
մէկալ կողմը՝ ցատքեց գահին առաջն աղա-
ղակելով . Շնորհք , շնորհք : Աս անսովոր
ձայնը խափանեց հանդէսն ու շշնջիւն ելաւ
եկեղեցնայ մէջ . մինչև պահապանները բռ-
նեցին դուրս վարեցին խեղճը մեծ նախատա-
նօք . թէպէտ չատ լալազին պաղատեց , բայց
մտիկ բնող չեղաւ ամենեկին :

Ողորմած կայսեր բարի սիրտը չդիմացաւ
երբոր տեսաւ որ խեղճ աղջիկը լալազին
դուրս հանեցին . շուղեց որ ան մեծ հանդի-
սաւոր օրը մարդու մը սիրտ ցաւի . ուստի
հրամայեց մօտն եղած հազարապետին , որ
երթայ հասկընայ թէ ինչ շնորհք կը խըն-
դրէր աղջիկը : Աս հազարապետը կտրիճ
մարդ ըլլալով վազեց անցաւ բազմութենէն
դուրս ելաւ . տեսաւ որ խեղճ եղիսաբեթը
պահապաններուն կ'աղաչէ կը ստիպէ որ թող
տան երթայ իյնայ կայսեր ոտքը :

Երիտասարդ հազարապետն երբոր տե-
սաւ՝ ճանչցաւ կոյսն ու շուարեցաւ մնաց ,
ուստի սկսաւ կանչել . հոս է աղնիւ եղիսա-
բեթը : Իսկ ցաւալից կոյսը չէր կարծեր թէ
նոյն կէտին մէջ ալ մեծ երջանկութեան պի-
տի հանդիպի , ու Սմոլտֆ պատանին պիտի
գտնէ հոն որ դինքն ու հայրը ազատէ խեղ-
ճութենէ : Կը նայէր որ ձայնը Սմոլտֆինն
է , թէպէտ փառաւոր հազուսաներով փո-

խուած էր . պաղած կը նայէր իրեն բազկա-
տարած ողորմադին տեսքով ու չէր կրնար
խօսելու . անանկ կուգար իրեն թէ երկնից
դուռն իրեն համար բացուած էր նոյն օրը :
Սակայն պատանի հազարապետը զինքը ճանչ-
նալով որ էր ինքն Սմուլֆի , վազեց մօտն ու
բռնեց ձեռքէն վերցուց ըսելով . դո՞ւն ես ար-
դեօք , Եղիսաբեթ . ուսկից կուգաս հրեշ-
տակի նման : Ես կուգամ , ըսաւ , թոպուլ-
քէն : Թոպուլքէն , ըսաւ , մինակ ու քալե-
լով եկար : Այո՛ , ըսաւ , մինակ ու քալելով
եկայ , որ ողորմած կայսերէն ազատութիւն
խնդրեմ հօրս համար . բայց աւա՛ղ , ահա
հեռացուցին զիս կայսեր առջեւէն : Կրկնեց
Սմուլֆի . մի վախնար , եկուր հետս երթանք .
ոչ միայն քեզ կայսեր կը ներկայացնեմ ,
հապա խնդիրքդ ալ կատարել կուտամ . վասն
զի զթած է , չկրնար քեզ չողորմիլ :

Սմուլֆի մէկդի ընելով պահապան զօրքը՝
բռնեց Եղիսաբեթին թեւէն մտաւ ներս : Աս
միջոցս կայսերական մարդիկ մեծ դրանք կող-
մը կը շարուէին : Սմուլֆի ինկաւ կայսեր ա-
ռաջն ըսելով . տէր արքայ , լուր ձայնի զրթ-
բազդիս որ է դուստր Ստանիսլաւս փոթովս-
քիին . և կուգայ Իշխմայ անապատէն , ուր
տասուերկու տարի է որ իր ծնողքը կը տան-
ջուին սքսորանաց մէջ . կուգայ անկէց միայ-
նակ անօգնական և ոտքով , որ խնդրէ ողոր-
մութիւն ծնողացն համար : Եղիսաբեթ բազ-
կատարած չօքած կ'ազազակէր . Շնորհք հօր
խմոյ :

Մեծ զարմացում և շնչիւն ելաւ բազմութեան մէջ . կայսեր սիրտն ալ շարժեցաւ , վասն զի գիտէր որ ինչ մարդու զաւակ է : Հայրդ ազատ է , ըսաւ , կը շնորհեմ իրեն ողորմութիւն : Աս բանն որ լսեց ողորմած կայսերէն՝ սիրտն անցաւ մարեցաւ ինկաւ Եղիսաբեթ , բռնեցին դուրս տարին . անհամար մարդիկ վրան թափեցան , ոմանք կը գովէին գիւցաղնական առարինութիւնն որ այնչափ ճամբէն եկեր էր հայրն ազատելու համար . ոմանք ալ կայսեր ողորմութիւնը կը գովէին , որ հանդիսէն ետեւ աս մեծ և առջի կայսերական ողորմութիւնն ըրաւ խեղճին՝ ու ելաւ հանդիսով գնաց պալատը :

Իսկ Եղիսաբեթը մտաթափ տարին Յակոբ Ռոսսիին տունը . Սմոլոֆի հանդիսէն ետեւ հոն հասաւ , ճարելով հազիւ կրցան սիրտը զօրացընելու . խեղքը վրան եկաւ՝ աչքը բացաւ տեսաւ որ Սմոլոֆի մօտն է , որուն առջի խօսքն աս եղաւ իրեն . Եղիսաբեթ , հայրդ ազատեցաւ . վասն զի կայսրը շնորհք ըրաւ իրեն : Սակայն Եղիսաբեթ չէր կրնար խօսելու . միայն նայուածքը կ'երեցընէր սրտին ուրախութիւնն ու երախտադիտութիւնը : Վերջապէս հազիւ կրցաւ հօրն ու մօրն անունը տալու , թէ պիտի տեսնեմ զանոնք և պիտի ուրախանամ անոնց երջանկութեանը վրայ :

Սմոլոֆի պատանին աս աղջրկան ծնողա-

կան սէրը տեսնելով և իմաստուն խօսքերը լըսելով աւելի սիրտը վառեցաւ անոր վրան սիրով . միտքը դրաւ որ այսպիսի առաքինի կոյսը յաւիտենական սիրով սիրելու և պատուելու արժանի է : Ուստի որչափ կարելի էր կը հոգար զինքը բարեպաշտ Յակոբին ձեռքովը , որուն կնոջը հետ մնաց մինչև որ ամեն խնդիրը կատարուեցաւ : Բայց շատ օր անցաւ ինչուան որ ազատութեան շնորհքն եղաւ . վասն զի Ստանիսլաւսին ամեն ըրածները քննեցին : Ան քննութենէն հասկըցաւ կոյսը՝ որ ազնուական իշխանին շղթայները խորտակելն արդարութիւն էր . բայց աս արդարութիւնը դեռ չհասկըցած՝ ըրածը շնորհք էր , որ աքսորեալներն ամենևին չմոռցան :

Սմբու՞թ առաւօտ մը կանուխ եկաւ Յակոբ Ռոսսիին դուռը զարկաւ ներս մտաւ . որ հանդիսի օրէն ետև դեռ չէր համարձակած հոն երթալու . կանչեց Եղիսարեթը ցցուց մազաղաթ հրովարտակը կայսերական կնքով կրնքած : Ահա աս է , ըսաւ , կայսեր հրամանագիրն որ կը խրկէ հօրս 'ի Թոպուք՝ հօրդ ազատութեան համար : Ազնիւ կոյսը խլեց ձեռքէն հրովարտակն ու քսեց աչքին՝ լացաւ ողորմագին : Սմբու՞թ կրկնեց . այսչափս բաւական չէ , վասն զի մեր մեծահոգի ողորմած կայսրը ոչ միայն պիտի ազատէ հայրդ , այլ և պիտի տայ իրեն հարստութիւնը , պատիւն ու մեծութիւնը :

Աս խօսքերն որ շատ մարդու հպարտութիւն կը բերեն՝ ամենեւին Եղիսաբեթի սիրտը չմեծցուցին . այլ խոնարհելով առաջի աստուծոյ , շնորհակալ եղաւ . ետքը խընդրեց զիտնալ թէ երբ կ'երթայ թղթատարը : Պատասխանեց Սմելոֆ թէ վաղը առաւօտ պէտք է ճամբայ ելլել . ես ալ հրաման առի կայսերէն որ հետն երթամ : Եղիսաբեթ աղաղակեց . հապա ես ինչ ընեմ , չերթամ ծնողացս : Ըսաւ պատանին՝ թէ պէտք է որ դուն ալ երթաս անտարակոյս . զի քու բերնէդ 'ի զատ որոն բերանն իրաւունք ունի աւետիս տալու ծնողացդ աս շնորհքին համար . ես աս խորհրդով ծանուցի կայսեր . գթացաւ վրադ ու զիս պարտաւորեց որ ծանուցանեմ քեզ անոր հրամանն որ վաղը ճամբայ պիտի ելլես . ահա կը շնորհէ քեզի կառք մը , երկու ծառայող կինն և քսակ մը ոսկի , որպէս զի անաշխատ հանգիստ երթաս :

Եղիսաբեթ հիանալով նայեցաւ երեսն ու ըսաւ . առաջին օրէն 'ի վեր որ քեզ տեսայ , ինչ բարիք որ աստուած ինձի տուաւ , քու ձեռքովդ տուաւ . չիյտեմ ինչ խորհուրդ ունին աստուածային զաղտնէքը , զի առանց քեզի ոչ ես կրնայի աս շնորհքն ունենալու , և ոչ ծնողքս կրնային իրենց հայրենիքը տեսնելու : Ուրեմն քեզի կը վայլէ որ հօրս ծանուցանես ազատութեան շնորհքը չէ ինձի . և աս բարեյաջողութիւնը պիտի ըլլայ միայն

արժանաւոր վարձք քու բարերարութեանդ :
 Չէ, Եղիսարեթ, ըսաւ պատանին. աս բա-
 րեյաջողութիւնը թող ըլլայ քեզի վարձք,
 յուսամ թէ ինձի ուրիշ աւելի գերազոյն
 վարձք մը կ'ըլլայ : Կանչեց կոյսը. աւելի մեծ
 վարձք. սլ տէր իմ, քան զայս աւելի մեծ
 բան կրնայ ըլլալ աշխարհիս վրան : Սմոլոֆ
 կ'ուզէր ուրիշ բան ալ խօսիլ, լուռ եղաւ
 սկսաւ վար նայելով մտածել. ետքը ըսաւ,
 թէ ես քեզի կ'իմացընեմ երբոր աստուծով
 երթանք հօրդ քով :

Պիպոսած Ռոստանէրբը .

Սմոլոֆ պատանի հազարապետը նոյն օրն
 ամեն պատրաստութիւն տեսաւ թէ իրեն և
 թէ Եղիսարեթին. իսկ առաւօտուն եկաւ
 հոն թագաւորական կառքը երկու ծառայող
 կնիկներով և ամեն պատրաստութեամբ : Ե-
 լաւ Եղիսարեթ իբր թագաւորազուն գշխոյ,
 հազար նոր շինած ճամբու հագուստը, հա-
 նեց քսակէն հիւրընկալներուն շատ պարզե-
 տուաւ և մեծ շնորհակալութեամբ բարեկեց,
 ելաւ նստաւ կառք ուրախութեամբ. սկսաւ
 երթալ երկու աղախնով, Սմոլոֆն ալ հե-
 տը : Զատուեցան Մոսկովէն՝ մտան Սիպե-
 րիայի մեծ ճամբայն. բայց անանկ կարճ կ'ե-
 րենար Եղիսարեթի քաղաքներուն միջոցը
 և անանկ հանգիստ, իբր թէ ան տեղերը
 չէին՝ որոնցմէ անհնարին տառապանօք ան-

ցաւ : Սմուռֆ ամեն տեղ քոյր կը կանչէր
Եղիսաբեթին և եղբայրական սուրբ սիրով
կը սիրէր . անանկ որ քանի առաջ կ'երթայ-
ին , աւելի իրենց սէրն ու խնդուծիւնը կը
շատնար :

Ահա այսպիսի ցնծութեամբ հասան Ղա-
զան քաղաքը . Եղիսաբեթ յիշեց բարերար
Նիկողոս նաւավարը , հարցուց փնտրուեց թէ
նր է , որ բարերարութեանը երախտագէտ
ըլլայ : Պատասխանեցին թէ մեծ դժբաղ-
դութեան պատահեցաւ , զի վեց զաւկով
հիւանդ պառկած է ու հաց չունին ուտելու :
Եղիսաբեթ խնդրեց որ տունը տանին զին-
քը . գնաց գտաւ զինքն աղքատ ողորմելի .
բայց ան չճանչցաւ Եղիսաբեթն որ առաջ
անշուք աղքատ տեսեր էր , հիմա կը տեսնէր
պայծառ և փառաւոր . ուստի Եղիսաբեթ
հանեց քսակէն անոր տուած պզտի ստակը
ցցուց իրեն , ու յիշեցուց թէ իրեն ինչ աղէ-
կութիւն ըրեր էր ջրէն անցնելու ատենը :
Ապա հանեց հարիւր ռուբլի զրաւ անկողի-
նին վրայ . սոս , ըսաւ , զայս , զի ողորմութիւ-
նը պարապ տեղ չցանուիր . ահա ան ողոր-
մութիւնն է որ ինձի տուիր անուամբ աս-
տուծոյ . ահա ան է որ աստուած դարձուց
քեզի :

Ղազանէն ելան երկայն ճամբով . որչափ
աւելի առաջ կ'երթային , այնչափ շատ կը
շարժէր Եղիսաբեթին սիրտն ալ որ շուտով
հասնի ծնողացը . ուստի գիշեր ցորեկ կ'եր-

Թային անհնարին արագութեամբ թռչունի նման, մինչև հասան Սարաբուլ քաղաքը, ուր որ թաղուած էր սրբակայ քարոզիչ քահանայն : Եղիսաբեթ չուղեց առաջ երթալու ինչուան որ չերթայ անոր գերեզմանին այցելութիւն չընէ, որ իրեն որդիական պարտքն էր : Ելաւ շիտակ գնաց գերեզմանոցը մեծ ջերմեռանդութեամբ . նաև տեսաւ ան փայտէ խաչը որուն քով այնչափ ողորմելի դառն արտասուք թափեր էր . սկսաւ քաղցր արտասուօք լալ ու շնորհակալ ըլլալ ստեղծողին ողորմութեանը . գնաց ինկաւ գերեզմանին վրայ կ'աղօթէր : Անանկ կ'երևնար իրեն թէ սուրբ ծերը երկինքը կ'ուրախանայ անոր երջանկութեանը վրայ, և ողորմած սիրտը այլոց յաջողութեամբ աւելի կը պայծառանայ երկնային փառքերուն մէջ, մանաւանդ իրեն երջանկութեամբը :

Ելաւ գերեզմանոցէն մեծ ջերմեռանդութեամբ ու սկսաւ երթալ թոպուլք . բայց բուր ճամբայն միայն ծնողացը վրան կը խօսէր, թէ ինչպէս պիտի տեսնէ զիրենք և ինչպէս պիտի գտնէ : Միշտ կը մտածէր Սմոլոֆին երախտեացը վրան, որ պիտի պատմէր ծնողացն անոր եղբայրական գութն ու սէրը . իսկ Սմոլոֆ կը ջանար որ ժամ մը առաջ տանի Եղիսաբեթը ծնողացն յանձնէ : Ահա այսպիսի բարի խորհրդով հասան թոպուլք և ներկայացան մեծ իշխանին Սմոլոֆին հօրը, որ շատ ուրախանալով առաւ թագաւորին

Թուղթն ու սկսաւ շուտով գործքի դնել ինչ հրաման որ եղած էր Սփինճերին ազատութեանը համար :

Եղիսաբեթ չուզեց երկայն մնալու թոպուրք . հրաման խնդրեց իշխանէն որ շուտով հասնի ծնողացը . իշխանը հրաման տրւաւ որդւոյն որ մեծ պատուով տանի ծնողացը յանձնէ : Մեծ ուրախութեամբ ելան անկէ հասան Սախմբայ : Եղիսաբեթ ճանչնալով քալած անկերը՝ չկատեր թէ ինչպէս շնորհակալ ըլլայ աստուծոյ : Միայն կը հոգար որ չըլլայ թէ ծնողքը կսկիծով հիւանդ ըլլան . վասն զի դիտէր որ իրեն համար մեծ ցաւի մէջ են անոնք : Երբոր Սախմբայ մըտան , Եղիսաբեթ ուզեց որ հարցընէ իմանայ ծնողացը որպիսութիւնը . բայց Սմբուֆ թող չտուաւ , սկսաւ շարունակել ճամբայն ու երթալ անտառէն :

Երբոր մտան մեծ անտառը՝ Եղիսաբեթին սիրտն ելաւ , արիւնը կ'այլայլէր , մանաւանդ երբոր հասաւ լճին քով . կը ճանչնար ամեն մէկ ծառը և ժայռերը . միտքը կուգար թէ ինչ հոգեր քաշեր է հոն , և որչափ արտասուք թափեր է ծնողացն ազատութեանը համար , և հիմայ ինչ երջանկութեամբ կը դանայ ծնողացը քով : Բռնացաւ կիրքը , սաստկացաւ սրտին այլայլութիւնը . չկատեր թէ որ դին նայի , և ինչպէս շնորհակալ ըլլայ աստուծոյ . նորէն կը դառնար չորս դին կը նայէր և հաւատալիքը չէր գար որ ծնողքը պիտի առողջ տեսնէ :

Մ. աջ երթալով տեսաւ ծնողացը խրճիթը , տեսաւ իր հայրենիքը հեռուէն , սիրտը մարմրեցաւ . ալ չէր կրնար զինքը բռնելու , ուրախութենէն կուլար : Մմուռֆ բռնեց զինքը՝ քաղցր խօսքերով կը մխիթարէր , սիրտ կուտար . բայց ան՝ վախնամ թէ հիւանդ են , կ'ըսէր , ծնողքս . վախնամ ցաւի մը հանդիպեցան իմ պատճառովս . ո՛ւր են , մարդ մը չերենար . վախնամ՝ կորուսի երջանկութիւնս : Ծնողասէր սիրտը ալ չգիմացաւ , թողուց կառքը , ելաւ վազեց մինակ . կիրքը բռնանալով՝ ծնկուրները կը դողային , չէր կրնար տ. աջ երթալու . որչափ աւելի մօտեցաւ խրճիթին , այնչափ սիրտը թուլացաւ , ու ձայնը կը հեկեկար :

Վերջապէս հասաւ Եղիսարեթ խրճիթին դուռը . երբոր ծնողաց ձայնը լսեց՝ ճանչցաւ ու նորէն սիրտը փակուեցաւ . խելքը գնաց չէր կրնար ներս մտնելու . դողալով կանչեց ծնողքը , բացաւ դուռը ներս ինկաւ . տեսաւ հայրն ու աղաղակեց , մայրը հասաւ քովը , լալով փաթտուեցան իրարու . Եղիսարեթ ինկաւ ծնողաց դիրկը՝ մնաց անխօս . Մմուռֆ հասաւ վրանին սիրտ տալով . ահա ձեր մէկ հատիկ առաքինի զաւակն որ բերաւ ձեզի կայսերական շնորհքի և ազատութեան պարգևը , յաղթեց ամեն բանի և ամենն ալ շահեցաւ :

Աս խօսքերն ամենեկին անոնց ականջը չմըտաւ , և ոչ իսկ կրնային մտածել թէ ինչ

Հնորհք է, և ինչ աղէկութիւն. վասն զի հար-
բածի նման իրարու երես կը նայէին անձայն,
ու միայն աղնիւ զաւկին փաթտուած կը
զմայլէին: Այնչափ միայն խելքերնին կը հաս-
նէր թէ եկաւ Եղիսաբեթ ու իրենց զիրկն է.
գտան ու ալ պիտի թող չտան. բոլորովին
մոռցեր էին թէ ուրիշ բարի կրնայ ըլլալ աշ-
խարհիս մէջ քան զայն որ ունէին:

Երկայն ժամանակ մնացին ասանկ՝ խելա-
գարի պէս, երբեմն երբեմն բան մը կը խօ-
սէին՝ որ ոչ կապ ունէր և ոչ հետեանք:
Կ'ուզէին խօսելու հարցընելու, չէին կրնար
բան բանի հետ կապելու. ապա սկսան լալ,
նորէն սրտերնին փակուեցաւ, կորուսին մրտ-
քերնին. զի գերազանց գութն և ուրախու-
թիւնը կապեց լեզունին ալ սրտերնին ալ.
անանկ որ Սմոլոֆն ալ չէին տեսներ որ զար-
մանալով կը նայէր երեսնին, ու չէր գիտեր
թէ աս ինչպիսի բան է և ինչ զօրաւոր կիրք
է: Վերջապէս Սմոլոֆ վախցաւ թէ վտան-
գի մը չգան սաստիկ ուրախութենէն, վազեց
քովերնին՝ ոտքերնին ինկաւ սկսաւ սիրտ
տալ որ արթըննան ու Հնորհակալ ըլլան ըս-
տեղծողին, որ այսչափ մեծամեծ Հնորհքնե-
րով ողորմեցաւ իրենց ու սիրական զաւակ-
նին բերաւ հասուց իրենց զիրկը. պէտք է
կ'ըսէր ուրախանալ և մխիթարուիլ աստու-
ծով, չէ թէ կապուիլ մնալ չափազանց կիր-
քով և չճանչնալ երջանկութիւնն որ աս-
տուած տուաւ ձեզի:

ՊԻՊՈՒՄԺ ԷՐԿՈՐԱՍԱՆԵՐՈՐԴ .

Երբոր քիչ մը իրենց կիրքը չավաւորեցաւ, տեսան Սմնլոֆ պատանին ու բարեւցին շնորհակալութեամբ: Մն ատենը համարձակեցաւ բարեսիրտ պատանին այսպէս խօսելու. գիտնաք որ հիմա դուք ունիք մէկ զաւակէն աւելի. վասն զի մինչև ցայժմ՝ Եղիսաբեթ զիս եղբայրը անուանեց. սակայն երբոր եկաւ ձեր գիրկը հասաւ՝ ներեցէք ինձի որ ուրիշ անուն ալ արտաբերեմ: Եղիսաբեթ մեծ երախտագիտութեամբ բռնեց ծնողաց ձեռքն ըսաւ. առանց աս եղբորս բանի մը կարող չէի, կարելի է թէ հոս ալ չէի. աս տարաւ զիս կայսեր ոտքը, խօսեցաւ ինձի համար և ձեր ազատութիւնն առաւ. աս է որ բերաւ ձեր զաւակը ձեզի ամենայն յաջողութեամբ: Ո՛վ մայր իմ, ըսէ ինձի ի՞նչ պէս պիտի յայանեմ իմ երախտագիտութիւնս. ո՛վ հայր իմ, սորվեցուր ինձի ի՞նչ պէս պիտի ազատիմ պարտքէս: Ֆէոտորա դգուելով սիրական դուստրը ըսաւ. քու երախտագիտութիւնդ պիտի ըլլայ սէրը, անանկ՝ ինչպէս ես ունիմ հօրդ հետ. Սփինձեր աղաղակեց. ազնիւ սրտիդ պարգևը շատ վեր է քան զամենայն բարերարութիւնս: Պարկեշտ կոյսը կարմրելով չիյաէր ինչ պատասխանէ. զի այնպիսի բան երեակայութեանէն չէր անցած, որ սնած էր առաքինու.

Թեամբ անապատի մէջ . մինչև ան ժամանակը պարզմտութեամբ ամեն բան կը հասկընար , ինչպէս որ ողջախոհ սորված էր : Սակայն կը վախնար անհնազանդ երևնալու ծնողացն որ կը ջանային հաւանեցընել զաւակն որ Սմբլոփին հաւանութիւն տայ : Ուստի Եղիսաբեթ համեստ նշան մը տուաւ թէ իր կամքը միաբան է աստուծոյ բարի կամացը . աստուծոյ կամքն ըլլայ : Աս բանն որ լսեց ազնուական պատանին՝ շնորհակալ եղաւ աստուծոյ և անոնց երախտադիտութեանն որ խնդիրը կատարեցին , ու հաւանեցան զինքը իրենց փեսայ ընելու . ուստի անանկ կը կարծէր թէ ան կէտին քան զինքն աւելի երջանիկ մարդ չկայ աշխարհիս վրայ : Չորսն ալ աս մտքով կ'ուրախանային , և ամենն ալ երջանկութեամբ կը փայլէին : Չարմանալի տեսարան եղաւ հոն . հօրը վսեմութիւնն որ ազատութեանը համար զինքը պարտական կը ճանչնար , մօրը գորովական սէրը , գտերն համեստ առաքինութիւնը և Սմբլոփին սքանչելի սէրը :

Նոյն օրն ու բոլոր գիշերը սիրալրական խօսքերով անցուցին . երբեմն պատմել կուտային Եղիսաբեթի զվստուհ եկածները , երբեմն կուլային , և երբեմն ծնկան վրայ դալով շնորհակալ կ'ըլլային աստուծոյ բարերարութեանցը , Հետեւալ օրն առաւօտանց ելան պատրաստուեցան թոպոլսը երթալու մեծ իշխանին . բայց ամեն կողմը նայելով կը

բարեւէին ան տխրալի անապատին տեղերը , ուր որ տասուերկու տարի մնացեր էին ոլորմելի աքսորանաց մէջ : Մակայն միշտ Եղիսարեթն իրենց աչքին առջևէն չէին հեռացընէր՝ դորովական սիրով կը զգուէին , մինչև հասան Սախմբայ . ծնողքը կը ցցընէին զաւկին ուր տեղերն որ արտասուք թափեր էին և սրչափ ողբացեր էին իրեն համար , մանաւանդ մօրը թափած արտասուքն եկեղեցնայ մէջ :

Ասոնց տրտմութիւնն աւելի սաստիկ եղած էր մազերն առնելէն ետև որ խրկեր էր ճամբայէն . միշտ կուլայլին ու երեսնին քսելով կ'ազազակէին թէ երբ պիտի տեսնենք : Ահա աս ամեն կակիծները նորոգեցան ան տրտմալի տեղերէն զատուելու ժամանակնին : Այսպիսի տրտմախառն ուրախութեամբ հասան թոպոլք : Մեծ իշխանը շատ մեծ սլատուով զիրենք մեծարեց . մանաւանդ մեծ համարում՝ ցցընելով կը սլատուէր Եղիսարեթն որ ծնողացը սիրոյն համար այնչափ չարչարանք քաշեց ճամբայներն ու զանոնք ազատեց :

Իսկ Սիինճեր կամ Ստանիսլաւս իր քաղցր ամուսնոյն ու սիրելի զաւկին հետ միատեղ շնորհակալ եղան իշխանին բարեսիրութեանը , և զաւկին՝ Սմոլոֆ սլատանւոյն , որ այնչափ բարի սրտով հոգացեր էր Եղիսարեթն : Աս բարեկամական խօսակցութիւնները դառնալով զարմանալի բերկրութեամբ ,

վերջը խօսքը հոս բերին որ մնան ոչ միայն անքակ բարեկամ, այլ և խնամութեամբ ազգական ըլլան ու անմահ սիրով կապուին իրարու հետ. ուստի Եղիսաբեթին ու Սմոլոֆին նշանին հանդէսը կատարեցին մեծ ցնծութեամբ: Թէպէտ Եղիսաբեթին աստիճանը և ցեղին պատիւը շատ գերազանց էր քան Սմոլոֆին, սակայն աս բարեսիրտ կտրիճին առաքինի գործքը զինքն արժանի ըրաւ աս երջանկութեանն ու մեծ պատուոյն ինչպէս որ Եղիսաբեթ ալ կը մտածէր որ քան զայն արժանաւոր մարդ չկար աշխարհիս վրայ իրեն համար:

Ահա այսպիսի ցնծութեամբ բարով մնացէք ըսին ոչ միայն մեծ իշխանին որ իրենց ամեն բանը հողաց ըստ կայսերական հրամանին, այլ և ան Սիպերիայի տրտմալի անապատներուն, ուսկից ելան հեռացան իրենց արսորանաց խղճալի տեղերէն. փայլեցան մտնելով եւրոպական բարեշէն քաղքըններուն մէջ և մտենալով իրենց քաղցր հայրենեացը: Զարմանալի էր իրենց ջերմ աւանդութիւնը. ամեն խօսքէն ետև թևերնին վեր վերցընելով շնորհակալ կ'ըլլային աստուծոյ, և ուր տեղ որ եկեղեցի և խաչ կը տեսնէին ճամբուն մէջ, վար կ'իջնային երկրպագութիւն կ'ընէին. մանաւանդ Եղիսաբեթ, որ հրեշտակի նման հողևոր խօսքերով կը զուարճանար իր սիրական ծնողաց և բարեսէր Սմոլոֆին հետ, մինչև հասան

Բեթրպուրի : Երբոր ներկայացան կայսեր ,
բարեսիրտ կայսրը նայելով վրանին որ տա-
սուերկու տարի այնչափ տառապանք քաշեր
էին դառն արտորանաց մէջ , շատ դուժ ցը-
ցուց իրենց ու ամենայն պատուով պատուեց ,
և իրենց ամեն մեծութիւնը տուաւ , որ եր-
ջանկութեամբ ապրին աշխարհիս վրայ :

Բարեպաշտ Ստանիսլաւս մեծաւ շնորհա-
կալութեամբ խոնարհեցաւ Սղեքսանդր կայ-
սեր աղօթք ըրաւ , նոյնպէս Ֆէոտորա և Ե-
ղիսաբեթ . ապա ելան իրենց համար պատ-
րաստուած պալատը դնացին նստան . ուր ա-
մեն մեծամեծք կ'երթային զիրենք պատուե-
լու : Բաւական հանգստանալէն ետքը Եղի-
սաբեթին հարսնեց հանդէսը կատարեցին :
Եւ այսպիսի երջանկութեամբ իրենց մնացած
օրերն անցուցին բարի օրինակ ըլլալով աշ-
խարհի՝ առաքինի քաղաքավարութեամբ ,
եղբայրօրութեամբ , երախտագիտութեամբ
և աստուածպաշտութեամբ :

Վ. Ա. Խ Ճ Ա. Ն

Յ Ա Ն Կ

ՄԱՄՆ ԱՌԱՋԻՆ

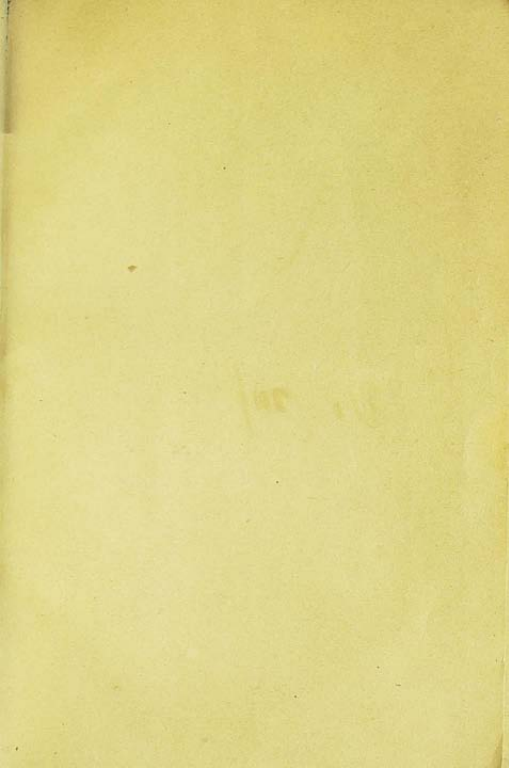
	Ա. ԴԱՍ	
Վարժութիւն գրոց և հեղելու		5
	Բ. ԴԱՍ	
Վարժութիւն խօսք կապելու		15
	Գ. ԴԱՍ	
Վարժութիւն բարոյական գործոց		24
	Դ. ԴԱՍ	
Վարժութիւն Հայոց պատմութեան		35
	Ե. ԴԱՍ	
Վարժութիւն աստուածաշնչի պատմութեան		58
	Զ. ԴԱՍ	
Վարժութիւն եկեղեցական պատմութեան		88
	Է. ԴԱՍ	
Վարժութիւն ուսումնական զխտելեաց		117

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՍՌԱՅԻՆԻ ՕՐԻՆԱԿԱՅ

Ա.	Իմաստութիւն	147
Բ.	Սշխատասիրութիւն	149
Գ.	Հնարագիտութիւն	150
Դ.	Խրատարանութիւն	155
Ե.	Ազգատութիւն	158
Զ.	Հոգեսիրութիւն	157
Է.	Ժամասիրութիւն	159
Ը.	Աստուածալաշտութիւն	161
Թ.	Արդարութիւն	163
Ժ.	Հնազանդութիւն	164
ԺԱ.	Անյիշաչարութիւն	167
ԺԲ.	Ազգասիրութիւն	170
ԺԳ.	Որդեսիրութիւն	174
ԺԴ.	Ծնողական կիրք	177
ԺԵ.	Հայրասիրութիւն Եղիսաբեթի	183

m

m

4

11

g m. 744

1-11-18 1881

1881

119